

ΙΣΤΡΩΤΩ ΕΚΤΗΣ
ΠΕΠΟΙΚΟΤ ΚΑΕ
ΚΑΙ ΠΕΡ ΜΑΝΝΩ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΕΛ. ΛΑΜΠΡΙΔΗ

ΚΑΙ ΤΗ ΚΡΑΤ
ΑΡΑ ΕΩΣ ΠΕΡ

Θουκυδίδη Ιστορία

ΒΙΒΛΙΟ Σ
ΒΙΒΛΙΟ Ζ

Β' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Θουκυδίδη

ΒΙΒΛΙΟ Σ
ΒΙΒΛΙΟ Ζ

ἱστορία

174574

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: ΕΛ.ΛΑΜΠΡΙΔΗ

Θουκυδίδη ἱστορία

ΒΙΒΛΙΟ Σ'
ΒΙΒΛΙΟ Ζ'

Β' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΑΘΗΝΑ 1979

*Ἡ εισαγωγή καί τά σχόλια ἔγιναν ἀπό τήν
Κατερίνα Συνοδινού.*

Ρωμαϊκό αντίγραφο προτομής του Θαλή του Μιλήτου 4 π.Χ. αιώνα (Νεάπολη, Έθνικό Μουσείο).

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Βίος Ὁ Θουκυδίδης γεννήθηκε στήν Ἀθήνα γύρω στό 460 π.Χ. ἀπό πλούσια καί ἀριστοκρατική οἰκογένεια ἡ ὁποία φαίνεται σχεδόν βέβαιο πώς συγγένευε μέ βασιλική οἰκογένεια τῆς Θράκης. Ἴσως σ' αὐτή τή σχέση ὀφείλει τά μεταλλεῖα χρυσοῦ πού εἶχε στή Σκαπτή Ὑλη. Ἐκεῖ πιθανόν ἀποσύρθηκε τό 424 π.Χ. μετά τήν ἐξουσία στήν ὁποία τόν καταδίκασαν οἱ Ἀθηναῖοι, ὅταν ἀπέτυχε νά διαφυλάξει τήν Ἀμφίπολη ἀπό τό Σπαρτιάτη στρατηγό Βρασίδα. Στό διάστημα τῆς ἐξουσίας του εἶχε τήν οἰκονομική ἀνεση καί τό χρόνο ν' ἀφιερωθεῖ στή συλλογή τοῦ ἔλικου πού ἀπαιτοῦσε ἡ συγγραφή τῆς ἱστορίας τοῦ πολέμου μεταξύ τῶν Ἀθηναίων καί τῶν Σπαρτιατῶν. Ὅπως λέει ὁ ἴδιος, ἐρχόταν σ' ἐπαφή μέ τά δύο ἀντιμαχόμενα στρατόπεδα καί ἐπομένως πρέπει νά εἶχε ταξιδέψει ἀνεκτά. Στό τέλος τοῦ πολέμου μετά ἀπό 20 χρόνια γύρισε στήν Ἀθήνα καί σέ λίγα χρόνια πέθανε, ἴσως γύρω στό 399 π.Χ. χωρίς νά προφτάσει νά ὀλοκληρώσει τό ἔργο του.

Ἐποχή Ἡ Ἀθήνα μετά τούς περσικούς πολέμους, οἰκονομικά, πολιτικά καί πνευματικά ἦταν τό κέντρο τοῦ ἐλληνικοῦ χώρου καί τῆς Μεσογείου. Τό ἐμπόριο ἀνθοῦσε στή Δύση (Σικελία καί Ἰταλία), στόν Εὐξεινο καί τή Θράκη, ἰδίως μετά τήν παρακμή τῶν

ἐμπορικῶν ἰωνικῶν πόλεων. Ἡ ἰδιοποίηση ἀπό τοὺς Ἀθηναίους τοῦ φόρου τὸν ὁποῖο ἀρχικά ἔδιναν οἱ σύμμαχοι γιὰ νὰ ἀντιμετωπιστεῖ μιὰ μελλοντική περσική ἀπειλή οὐσιαστικά μετέβαλε τὴν συμμαχία τῆς Δήλου σὲ ἀθηναϊκὴ ἡγεμονία. Οἱ πόροι πού μέ αὐτὸ τὸν τρόπο ἀπόχτησε ἡ Ἀθήνα τῆς ἔδωσαν τὴν δυνατὸτητα ἀνάμεσα στ' ἄλλα νὰ ἀυξήσῃ σημαντικά τὸ στόλο της καὶ νὰ πραγματοποιήσει μεγάλο οἰκοδομικὸ πρόγραμμα, ὅπως τὰ ἔργα στὴν Ἀκρόπολη.

Μέ τὴν ἡγεσία τοῦ Περικλῆ, τὸ πολίτευμα, ὑπερνεκρώνοντας τίς ἀντιδράσεις τῶν συντηρητικῶν ἀντιπάλων του, ἔφτασε γιὰ τοὺς ἐλεύθερους Ἀθηναίους πολίτες στὴν πρὶο δημοκρατικὴ μορφή πού γνώρισε ποτέ. Ἡ ἐκλογή τῶν ἀξιωματούχων καὶ τῆς βουλῆς τῶν 500 μέ κληρο ἀπ' ὅλους τοὺς πολίτες ἀποτελέσσε θεμελιακὸ παράγοντα γιὰ τὴ δημοκρατικὴ ἀνάπτυξη τῆς Ἀθήνας. Ἡ καθιέρωση ἡμερομίσθιου γιὰ τοὺς δικαστές στὰ λαϊκὰ δικαστήρια, γιὰ τοὺς βουλευτές καὶ τοὺς ἀξιωματούχους ἔδινε τὴ δυνατὸτητα ἀκόμα καὶ στοὺς θῆτες - τὸ μισὸ τουλάχιστο πληθυσμὸ τῶν πολιτῶν - νὰ παίρνουν μέρος στὴ διακυβέρνηση τῆς χώρας τους.

Στὰ πλαίσια τῆς εὐμάρειας, τῆς θαλασσοκρατορίας καὶ τῆς πολιτικῆς προόδου ἐντάσσεται καὶ ἡ πνευματικὴ ἀνθηση τῆς Ἀθήνας ἐκείνη τὴν ἐποχὴ. Ὁ Παρθενώνας δέν ἐξασφάλιζε μόνον ἀπασχόληση γιὰ τοὺς Ἀθηναίους, ἦταν κυρίως τὸ σύμβολο τῶν νέων δυνατοτήτων τῆς Ἀθήνας. Στὴν τραγωδία τὸν Αἰσχύλο διαδέχονται ὁ Σοφοκλῆς καὶ ὁ Εὐριπίδης πού καθένας μέ τὸ δικὸ του τρόπο σημαδεύει τὴν ἐποχὴ του. Γέννημα τῆς ἀθηναϊκῆς κοινωνίας καὶ ὁ Ἀριστοφάνης δέν παύει νὰ τὴν κρίνει καὶ νὰ τὴ διακωμωδεῖ. Στὴ φιλοσοφία ὁ Ἀναξαγόρας καὶ ὁ Δημόκριτος, στὴν προσπάθειά τους νὰ ἐξηγήσουν τὴν ἀρχὴ τοῦ κόσμου, συνεχίζουν τὴν παλιὰ ἰωνικὴ παράδοση. Οἱ θετικὲς ἐπιστῆμες ὅπως τὰ μαθηματικά καὶ ἡ ἰατρικὴ δέν ὑστεροῦν. Τὸ πνευματικὸ κλίμα στοῦ σίνολό του χαρακτηρίζεται ἀπὸ κριτικὸ πνεῦμα πού βρῖσκει τὴν πρὶο συγκεκριμένη του ἔκφραση μέ τοὺς Σοφιστές. Παρὰ τίς διαφορὰς στίς ἀντιλήψεις καὶ στοὺς στόχους, κοινὸ χαρακτηριστικὸ τῶν Σοφιστῶν εἶναι ἡ ἀμφισβίτηση, σὲ μικρότερο ἢ μεγαλύτερο βαθμὸ, τῶν καθιερωμένων ἀξιῶν.

Καί στήν περίοδο τῆς ἀκμῆς ἡ Ἀθήνα δέν εἶχε πάψει νά ἀντιμετωπίζει ἐξωτερικούς ἐχθρούς, κυρίως τούς Πέρσες. Ἐξίσου μεγάλο πρόβλημα τῆς δημιουργοῦσαν τά ἀπελευθερωτικά κινήματα τῶν τυπικά συμμαχικῶν, στήν οὐσία ὅμως ὑποτελῶν πόλεων, τά ὁποῖα ἡ Ἀθήνα βίαια καί ἀδίσταχτα κατέπνιγε. Ἀπό τά πιό ἀποτελεσματικά μέτρα γιά τήν καταστολή τῶν στάσεων ἦταν ἡ ἐγκατάσταση «κληρούχων», δηλαδή φτωχῶν Ἀθηναίων, στό ἔδαφος τῶν «συμμάχων». Σέ ὁρισμένες περιπτώσεις οἱ Ἀθηναῖοι ἐγκαθιστοῦσαν φρουρούς νά παρακολουθοῦν τούς «συμμάχους» πού εἶχαν ἐπαναστατήσει ἤ πού δέν ἐνέπνεαν ἐμπιστοσύνη. Ἡ ἐγκατάσταση τῶν φτωχῶν Ἀθηναίων στίς διάφορες πόλεις στέριωνε τή δύναμη τῆς Ἀθήνας, ἀλλά συγχρόνως δυνάμωνε καί τό μίσος τῶν ὑποτελῶν συμμάχων ἐναντίον τῆς. Τό σύνθημα τῶν Σπαρτιατῶν στόν πελοποννησιακό πόλεμο ἦταν ἡ ἀπελευθέρωση τῶν ἑλληνικῶν πόλεων ἀπό τήν τυραννία τῆς Ἀθήνας. Ἀποφασιστική γιά τήν κυριαρχία τῆς ἦταν καί ἡ ἀπόφαση νά ἐπιβληθοῦν σ' ὅλην τήν ἐπικράτεια τά ἀθηναϊκά νομίσματα, μέτρα καί σταθμά, πράγμα πού ἐννόησε τήν ἀνάπτυξη τοῦ ἐμπορίου στό Αἰγαῖο, κι ἀκόμα περισσότερο μεγάλωσε τήν οἰκονομική κυριαρχία τῆς Ἀθήνας. Ἐπιστέγασμα τῆς ἀθηναϊκῆς ἀρχῆς ἦταν ἡ δικαστική ἐξουσία πού ἀσκοῦσε στους συμμάχους τῆς, σύμφωνα μέ τήν ὁποῖα ὅλες οἱ σπονδαῖες πολιτικές δίκες ἐπρεπε νά παραπέμπονται στά λαϊκά ἀθηναϊκά δικαστήρια.

Τήν ἡγεμονία τῆς Ἀθήνας ποτέ δέν εἶχαν πάψει νά βλέπουν μέ ἀνησυχία ἡ Σπάρτη καί ἡ Κόρινθος, ὁ μέγας ἐμπορικός τῆς ἀντίπαλος. Τελικά, μετά τίς τριακονταετίες σπονδές τοῦ 446 π.Χ. ξέσπασε ἡ σύγκρουση τό 431 π.Χ. μεταξύ τῆς Ἀθήνας καί τῆς Σπάρτης, μέ τήν ὑποκίνηση τῆς Κορίνθου, πού ἐπαιξε σπονδαῖο ρόλο στήν προσπάθειά τῆς νά πείσει τούς ἀπροθύμους Σπαρτιάτες νά βγοῦν σέ πόλεμο ἔξω ἀπό τά ὅρια τῆς πατρίδας τους. Μετά ἀπό πόλεμο 27 χρόνων ἡ Ἀθήνα ὑπέκλυψε στή Σπάρτη τό 404 π.Χ.

*Ἔργο

Ἡ Ὁ Θουκυδίδης ἐγραψε τήν ἱστορία τοῦ πολέμου ὁ ὁποῖος ὀνομάστηκε «πελοποννησιακός». Τό ἔργο του ἀτελείωτο, χωρισμένο σέ ὀχτώ βιβλία ἀπό τούς Ἀλεξανδρινούς φι-

κολόγους, καλύπτει τήν περίοδο από τό 431 π.Χ. ὡς τό 411 π.Χ.

I. Ὁ Θουκυδίδης θεωρεῖ τόν πελοποννησιακό πόλεμο σπουδαιότερο ἀπ' ὅλους τούς προηγούμενους. Γιά νά τεκμηριώσει τή γνώμη του παραθέτει τή λεγόμενη «ἀρχαιολογία», δηλαδή μιὰ περίληψη τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας ἀπό τούς ἀρχαιότατους χρόνους ὡς τήν ἐποχή του. Μεγάλη σπουδαιότητα ἔχουν τά κεφάλαια 20-22 τοῦ πρώτου βιβλίου, ὅπου ὁ ἱστορικός ἐκθέτει τή μέθοδό του καί τό σκοπό πού ἐπιδιώκει μέ τό ἔργο του. Στή συνέχεια ἀναλύει τά γεγονότα πού τελικά ὀδήγησαν στή σύγκρουση. Τονίζει πώς βασική αἰτία τοῦ πολέμου ἦταν ἡ αὐξανόμενη δύναμη τῆς Ἀθήνας καί ὁ φόβος πού προκαλοῦσε στους Σπαρτιάτες. Στήν «πεντηκονταετία», μιὰ ἀπό τίς λίγες παρεκβάσεις στό ἔργο του, ὁ Θουκυδίδης σκιαγραφεῖ τή βαθμιαία ἀνάπτυξη τῆς ἀθηναϊκῆς ἡγεμονίας ἀπό τό τέλος τῶν περσικῶν πολέμων ὡς τήν ἔκρηξη τοῦ πελοποννησιακοῦ.

II. Τό δεύτερο βιβλίον πραγματεύεται τά τρία πρῶτα χρόνια τοῦ πολέμου. Ὁ Θουκυδίδης χρονολογεῖ μέ μεγάλη ἀκρίβεια τήν ἀρχή του τό 431 π.Χ. : μέ τήν ἴερευια τῆς Ἥρας στό Ἄργος, τόν ἔφορο στή Σπάρτη καί τόν ἐπώνυμο ἀθηναῖο ἄρχοντα. Στή συνέχεια ἐξιστορεῖ τά γεγονότα κατά χρονική ἀκολουθία, χωρίζοντας τό ἔτος σέ καλοκαίρι καί χειμῶνα. Στόν «ἐπιτάφιο» πού ἐκφωνεῖ ὁ Περικλῆς γιά τούς νεκρούς τῆς πρώτης χρονιάς τοῦ πολέμου, ὁ Θουκυδίδης παρουσιάζει τήν ἐξιδανικευμένη εἰκόνα τῆς Ἀθήνας. Στό δεύτερο χρόνο τοῦ πολέμου ὁ «λοιμός» δίνει στους Ἀθηναίους τό πρῶτο ἀπροσδόκητο χτύπημα.

III. Στό τρίτο βιβλίον ὁ Θουκυδίδης τονίζει τήν ἔξαρση τῆς ὠμότητος πού χαρακτηρίζει τά τρία ἐπόμενα χρόνια τοῦ πολέμου. Μέ ἀφορμή τά γεγονότα ἀνάμεσα στους δημοκρατικούς καί τούς ὀλιγαρχικούς στήν Κέρκυρα, ἀναλύει τίς συνέπειες πού ἔχει ὁ ἐμφύλιος πόλεμος στό χαρακτήρα τῶν ἀνθρώπων. Ὁ πόλεμος, «βίαιος διδάσκαλος» κατά τό Θουκυδίδη, ἐξαπολύει τά πιό βίαια πάθη προκαλώντας καθολική σύγκρουση καί ἀναποδογύρισμα τῶν ἀξιών.

IV. Τό τέταρτο βιβλίον γιά τά ἐπόμενα τρία χρόνια τοῦ πολέμου πραγματεύεται ἀνάμεσα στά ἄλλα τά γεγονότα τῆς Πύλου

Περιεχόμενο

καί τῆς Σφακτηρίας στά ὁποῖα σπουδαῖο ρόλο ἔπαιξε ὁ Κλέων. Ἐδῶ ἐμφανίζεται καί ὁ Βρασιδᾶς πού μέ τήν κατάληψη τῆς Ἀμφίπολης ἔγινε αἰτία νά ἐξοριστεῖ ὁ Θουκυδίδης.

V. Τό πέμπτο βιβλίον ἐκτείνεται ἀπό τό δέκατο ἕως τό δέκατο ἕκτο χρόνο τοῦ πολέμου. Μετά τό θάνατο τοῦ Βρασιδᾶ καί τοῦ Κλέωνα στήν Ἀμφίπολη, ἡ φιλεισηνική παρτάξη καί στήν Ἀθήνα καί στή Σπάρτη ὑπερίσχυσε μέ ἀποτέλεσμα νά συναφθεῖ ἐπισηαλής εἰρήνη τό 421 π.Χ. ἀνάμεσα στους δύο ἀντίπαλους γιά 50 χρόνια, ἡ γνωστή εἰρήνη τοῦ Νικία.

Ἡ «διάλογος τῶν Μηλίων» στό τελευταῖο μέρος τοῦ βιβλίου ἔχει ξεχωριστή σημασία γιά τήν πολιτική ἰδεολογία τῶν Ἀθηναίων. Οἱ ἀνίσχυροι Μηλῖοι δέν μποροῦν νά διατηρήσουν τήν σὺνδετερότητά τους ἔξω ἀπό τήν ἀθηναϊκή κυριαρχία. Ὁ διάλογος παρουσιάζει ἀνάγλυφα τήν ἐπεκτατική πολιτική τῆς Ἀθήνας στήν πύ ἐπιθετική της μορφή.

VI καί VII. Ἀμέσως μετά τήν καταστροφή τῆς Μηλου ὁ Θουκυδίδης ἀρχίζει τήν ἐξιστόρηση τῆς σικελικῆς ἐκστρατείας (415 - 413 π.Χ.) πού καλύπτει δύο ἀπό τά πύ καλογοραμένα βιβλία στήν ἱστορία του. Στήν ἀρχή τοῦ ἕκτου βιβλίου ὁ ἱστορικός ἀναφέρει τήν ἐπιθυμία τῶν Ἀθηναίων νά καταχτήσουν τή Σικελία, ἂν καί οἱ περισσότεροι δέ γνώριζαν τό μέγεθος καί τούς κατοίκους τοῦ νησιοῦ. Στή συνέχεια δίνει μιά σύντομη ἱστορία τοῦ ἀποικισμοῦ τῆς Σικελίας καί ἐκθέτει τούς στόχους τῆς ἀθηναϊκῆς ἐκστρατείας. Κάνει διάκριση μεταξύ πραγματικῶν αἰτίων καί ἀφορμῶν, τονίζοντας πώς πρόθεση τῶν Ἀθηναίων ἦταν νά καταχτήσουν ὁλόκληρο τό νησί. Τά ὑπέρ καί τά κατά τῆς ἐκστρατείας ἀναπτύσσει ὁ Θουκυδίδης μέ τίς δημηγορίες τοῦ Ἀλκιβιάδη καί τοῦ Νικία, πού ταυτόχρονα παρουσιάζουν ἀνάγλυφα τό χαρακτήρα τῶν δύο ἀντρῶν.

Μετά τόν ἀκρωτηριασμό τῶν ἑρμαϊκῶν στηλῶν καί τήν ἐκκίνηση τοῦ στόλου, ὁ Θουκυδίδης περιγράφει τή συνέλευση τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου στίς Συρακοῦσες καί μέ ἀφορμή τήν ἀμφιγνωμία πού δημιούργησαν τά νέα τῆς ἀθηναϊκῆς ἐκστρατείας ἀφήνει νά διαφανοῦν οἱ κίνδυνοι ἀπό τόν ἐσωτερικό διχασμό τῆς πολιτείας.

Οἱ ἐχθροί τοῦ Ἀλκιβιάδη κατορθώνουν νά ἐπιτύχουν τήν

ανάκλησή του μέ τήν κατηγορία τῆς ἀσέβειας. Ὁ Ἀλκιβιάδης ὁμως καταφεύγει στή Σπάρτη καί τούς πείθει νά στείλουν τό στρατηγό Γύλιππο στό πεδίο τῶν ἐπιχειρήσεων καί νά ὀχρωσούν τή Δεκέλεια στήν Ἀττική. Ἡ ἐπέμβαση τοῦ Γύλιππου στή Σικελία ἀλλάζει τήν κατάσταση. Ἡ ἐπιστολή τοῦ Νικία στήν ἐκκλησία τοῦ δήμου δείχνει τή δύσκολη θέση στήν ὁποία ἔχουν ἀρχίσει νά βρίσκονται πιά οἱ Ἀθηναῖοι.

Τό ἔβδομο βιβλίο ἀρχίζει μέ τήν κατάληψη τῆς Δεκέλειας ἀπό τούς Σπαρτιάτες, πού ἔτσι ἀποκόβουν τήν Ἀθήνα ἀπό τόν πύο σημαντικό δρόμο ἀνεφοδιασμοῦ. Στίς Συρακοῦσες οἱ Ἀθηναῖοι ἐλέγχουν ἀκόμα τήν κατάσταση στή θάλασσα, ἀν καί ἔχουν χάσει τό Πλημμύριο. Ὁ Δημοσθένης ξεκινᾷ ἀπό τήν Ἀθήνα μέ σημαντικές ἐνισχύσεις, μόλο πού οἱ οικονομικές δυσκολίες ἔχουν ἀρχίσει νά γίνονται αἰσθητές στήν πόλη.

Οἱ Συρακοῦσιοι ἐντωμεταξύ ἀποχτοῦν ὄλο καί μεγαλύτερη ἱκανότητα στή θάλασσα. Ὁ Δημοσθένης δέν κατορθώνει νά καταλάβει τίς Ἐπιπολές καί προτείνει ἄμεση ὑποχώρηση. Ὅταν τελικά ὁ Νικίας τό ἀποφασίζει, μιᾷ ἔκλειψη σελήνης ματαιώνει τήν ἀναχώρηση. Οἱ Συρακοῦσιοι ἔχουν περάσει πιά στήν ἐπίθεση καί σχεδιάζουν νά ἐμποδίσουν τήν ἔξοδο τῶν Ἀθηναίων ἀπό τό μεγάλο λιμάνι. Μετά τήν ἦττα τους καί τήν ἀποτυχημένη ἀπόπειρα ἐξόδου, οἱ Ἀθηναῖοι προσπαθοῦν νά ὑποχωρήσουν ἀπό τήν ξηρά. Σέ κάποιον σημεῖο τῆς βασανιστικῆς τους πορείας ἐγκλωβίζονται ἀπό τούς Συρακουσίους. Οἱ ἀπώλειες εἶναι μεγάλες, οἱ αἰχμάλωτοι μεταφέρονται στά λατομεῖα ἢ πουλιοῦνται ὡς δούλοι, ὁ Νικίας καί ὁ Δημοσθένης θανατώνονται. Ἔτσι οἰκτρό τελείωσε γιά τούς Ἀθηναίους ἡ ἐκστρατεία καί τό ὄνειρό τους νά κατακτήσουν τή Σικελία.

VIII. Στό ὄγδοο βιβλίο παρουσιάζονται τά στοιχεῖα πού παίζουν ἀποφασιστικό ρόλο στά τελευταῖα στάδια τοῦ πολέμου : Οἱ Πέρσες παρεμβαίνουν στίς ἑλληνικές ὑποθέσεις. Οἱ σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων ἀποστατοῦν στά νησιά καί τή Μικρά Ἀσία. Στή Σάμο ὀρισμένοι Ἀθηναῖοι ὀλιγαρχικοί ἐτοιμάζουν τήν ἀνατροπή τοῦ δημοκρατικοῦ τους πολιτεύματος καί τό κατορθώνουν γιά λίγο τό 411 π.Χ. Ἡ ἐπιστροφή τοῦ Ἀλκιβιάδη δίνει προσωρινά ἐνδοϊκή τροπή στά πράγματα γιά τούς Ἀθηναίους.

Μέθοδος

Ὁ Θουκυδίδης ἀρχίζει νά γράφει ἀμέσως μέ τήν ἔκρηξη τοῦ πολέμου. Ἡ πρώτη ἀρχή τῆς μεθόδου του εἶναι νά ἐξακριβώσῃ τήν ἀλήθεια. Γιά τά σύγχρονα γεγονότα ἐλέγχει τήν ἀκρίβεια ἢ ἀπό προσωπικές του ἐμπειρίες ἢ ἀπό αὐτόπτες μάρτυρες, ἐνῶ γιά τό παρελθόν καταφεύγει ἢ σέ «τεκμήρια» (ἀποδείξεις) ἢ σέ «εἰκότα» (πιθανότητες). Μέ ἐπίπονο τρόπο, χωρίς νά παρασύρεται ἀπό τυχαῖες πληροφορίες ἢ ἀπό τήν προσωπική του γνώμη, διασταυρώνει τίς διάφορες ἀπόψεις γιά νά ἀποκαλύψει τά πραγματικά περιστατικά. Ἀντίθετα ἀπό τόν Ἡρόδοτο, ὁ Θουκυδίδης δέν παραθέτει τίς πηγές του ἢ τίς διάφορες γνώμες κι ἔτσι δέ φαίνεται ἡ πορεία πού ἀκολούθησε στήν ἀναζήτηση τῆς ἀλήθειας παρά μόνο τό τελικό ἀποτέλεσμα τῶν ἐρευνῶν του. Ὁ γνήσιος ὁμως ἀγώνας τοῦ Θουκυδίδη γιά ἀντικειμενικότητα δέ σημαίνει ὅτι ὁ ἴδιος εἶναι τελείως ἀπαλλαγμένος ἀπό προκαταλήψεις.

Ἡ δεύτερη θεμελιακή ἀρχή τῆς μεθόδου τοῦ Θουκυδίδη εἶναι τό ὅτι μένει στό θέμα του. Οἱ μεγάλες παρεκβάσεις γεωγραφικές, ἔθνογραφικές, ἱστορικές καί γενικά ἢ διήγηση γιά τή διήγηση, ὅπως τή βρισκομε στόν Ἡρόδοτο, δέν ὑπάρχουν.

Σπουδαία θέση στήν ἱστορία τοῦ Θουκυδίδη ἔχουν οἱ δημηγορίες. Ἐφόσον ἡ ἀκριβής ἀναπαραγωγή τους δέν ἦταν δυνατή, ὁ Θουκυδίδης τίς προσαρμῶζει σ' ὅτι ἀπαιτοῦσε ἡ κάθε περίσταση διατηρώντας κατά τό δυνατό τό γενικό νόημα τῶν πραγματικῶν λόγων. Μέ τίς δημηγορίες, συνήθως ἀντιθετικές, ἀναλύει τά κίνητρα, τίς ιδέες, τίς προσδοκίες καί τίς πιθανότητες πού παρουσιάζονται σέ μιᾶ κατάσταση, ἐνῶ ταυτόχρονα χαρακτηρίζει ἐν μέρει τούς ἄντρες πού τίς ἐκφωνοῦν.

Στό σύνολό του τό ἔργο του τό χαρακτηρίζει ἡ ἀπουσία κάθε μεταφυσικοῦ στοιχείου, σέ ἀντίθεση μέ τόν Ἡρόδοτο πού προϋποθέτει μιᾶ θεϊκή δύναμη γιά τήν ἐρμηνεία τῶν γεγονότων. Μέσα στό ὀρθολογιστικό πνεῦμα τῆς ἐποχῆς του, ὁ Θουκυδίδης προχωρεῖ νά ἐρευνήσει τίς αἰτίες πού ὑπάρχουν κάτω ἀπό τά φαινόμενα. Τήν ἐπιτυχία τήν ἐγγυάται ὁ λογικός προγραμματισμός στά ὄρια βέβαια τῆς ἀνθρώπινης πρόγνωσης.

Μεγάλη πορεία ἔκανε ὁ ἄνθρωπος γιὰ νὰ φθάσει ἀπὸ τὴ μυθική ἐρομηνεΐα τῶν ἱστορικῶν φαινομένων στὴν ὀρθολογιστική. Ὡς τὰ μέσα περὶ τοῦ 6 π.Χ. αἰῶνα ἡ ἐπική ποιήση ἱκανοποιῶσε σέ μεγάλο βαθμὸ καὶ τὸ ἱστορικὸ ἐνδιαφέρον τῶν Ἑλλήνων. Οἱ κατάλληλες συνθῆκες γιὰ τὴ γέννηση τῆς Ἱστορίας δημιουργήθηκαν γιὰ πρώτη φορὰ στὴν Ἴωνία μὲ τὸ ξύπνημα τοῦ κριτικοῦ πνεύματος, κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς φιλοσοφίας.

Ἡ ἐνσωμάτωση ἐξάλλου τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἴωνίας στὴν περσικὴ αὐτοκρατορία στὸ δεῦτερο μισό τοῦ 6 π.Χ. αἰῶνα διέυρνε τοὺς πνευματικοὺς τοὺς ὀρίζοντες καθὼς ἡ γεωγραφία καὶ ἡ ἱστορία αὐτῶν τῶν λαῶν ἔγιναν ἀντικείμενα μελέτης ἀπὸ τοὺς Ἴωνες. Ἀκολουθώντας τὸ παράδειγμα τῶν φυσικῶν, οἱ «λογόγραφοι» τῆς Ἴωνίας (πεζογράφοι σ' ἀντίθεση μὲ τοὺς ἐπικούς) υἰοθέτησαν κριτικὴ στάση ἀπέναντι στὴν ποιήση καὶ τὴ μυθολογία καὶ ἔτσι δημιούργησαν τὴν ἱστορικὴ ἐπιστήμη.

Ὁ Ἐκαταῖος ὁ Μιλήσιος, ὁ σπουδαιότερος «λογόγραφος», ἔχει συνδεθεῖ μὲ τὴν ἀρχὴ τῆς ἱστορίας. Γεννήθηκε ἴσως κατὰ τὰ μέσα τοῦ 6 π.Χ. αἰῶνα καὶ εἶναι κατεξοχή γεωγράφος. Ταξίδεψε πολὺ καὶ τὸ ἔργο του «Περίοδος γῆς» περιεῖχε γεωγραφικά, ἐθνογραφικά καὶ ἱστορικά στοιχεῖα. Στὶς «Γενεαλογίες» του, τὴν ἱστορία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας, εἶναι ὁ πρῶτος πού ἐξετάζει τὴν παράδοση ὀρθολογιστικά.

Στὴν ἴδια Ἴωνικὴ παράδοση ἀνήκει ὁ Ἡρόδοτος ἀπὸ τὴν Ἀλικαρνασσό, ὁ συγγραφέας τῆς ἱστορίας τῶν περσικῶν πολέμων. Τὸ ἔργο του τὸ σηματοδοτοῦν οἱ ἐκτενεῖς παρεκβάσεις πού ἄλλες σχετίζονται μὲ τὸ κύριο θέμα τῆς ἱστορίας του ἐνῶ ἄλλες ἀπλῶς ἐξυπηρετοῦν τὴν ἐπιθυμία του νὰ πεῖ μιά ἱστορία. Κοινὸ στοιχεῖο στὸ ἔργο του εἶναι ἡ πίστη στὴ Μοῖρα, σχετικὴ μὲ τὴν πίστη στοὺς οἰωνοὺς καὶ τίς προφητεῖες μὲ τὰ ὁποῖα τὸ πεπρωμένο φανερῶνεται.

Διάδοχος τοῦ Ἡροδότου εἶναι ὁ Θουκυδίδης, ὁ θεμελιωτὴς τῆς πολιτικῆς ἱστορίας. Ὁ ἴδιος ἔχει συνείδηση ὅτι ἡ ἱστορία του, ἀπαλλαγμένη ἀπὸ μυθικὰ στοιχεῖα καὶ εὐχάριστες διηγήσεις, δέν εἶναι ψυχαγωγική. Τὴ βλέπει ὡς αἰώνιο ἀπόκτημα τῶν λίγων πού θά ἤθελαν νὰ κατανοήσουν ὅσα ἔγιναν ἢ θά ξαναγίνον ἐτσι

ἢ κάπως ἔτσι, σύμφωνα μέ τή νομοτέλεια πού ὑπάρχει στήν ἀνθρώπινη φύση.

Τήν ἱστορία τοῦ Θουκυδίδη ἀπό τό 411 π.Χ. ὡς τήν πτώση τῆς θηβαϊκῆς ἡγεμονίας τή συνεχίζει ὁ Ξενοφῶν στά «Ἐλληνικά». Δέν ἀκολουθεῖ ὁμως τή μέθοδο τοῦ Θουκυδίδη γιά τήν εὗρεση τῆς ἀλήθειας. Δέν κατορθώνει νά δεῖ κάτω ἀπό τήν ἐπιφάνεια τῶν πραγμάτων, οὔτε κρύβει τίς φιλολακωνικές τάσεις του καί τό μίσος του γιά τή Θήβα. Ἀπό τό Θουκυδίδη ἔμαθε μόνο νά μὴ φεύγει ἀπό τό θέμα του.

Ἱστορικό
πλαῖσιο
τῶν
«σικελικῶν».

Οἱ Ἐγεσταῖοι ζήτησαν βοήθεια τό 416 π.Χ. ἀπό τοὺς Ἀθηναίους ἐναντίον τοῦ δωρικοῦ Σελινούντα κι ἔδωσαν ἔτσι τήν ἀφορμή γιά τή σικελική ἐκστρατεία.

Πρὶν ἀπό τήν ἀποστολή τῶν Ἐγεσταίων πρέσβεων στήν Ἀθήνα, οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν τήν εὐκαιρία νά ἐρχοῦναι σέ ἐπαφή μέ τίς ἐλληνικές ἀποικίες στήν Ἰταλία καί στή Σικελία πού ἦδη ἀπό τό τέλος τοῦ ἑβδόμου αἰῶνα εἶχαν ἀπλωθεῖ κυρίως στά ἀνατολικά παράλια τῆς Σικελίας καί στήν περιοχὴ γύρω ἀπὸ τὸν κόλπο τοῦ Τάραντα. Βαθμιαῖα οἱ ἐλληνικές πόλεις τῆς Σικελίας υἰοθέτησαν τό ἀττικό νόμισμα καί ἡ Ἀθήνα ἔγινε ἡ ἰωνικὴ πόλη μέ τίς μεγαλύτερες ἐμπορικές συναλλαγές στήν Ἰταλία καί τή Σικελία. Τό μεγάλο μειονέκτημά της, δηλαδή τήν ἔλλειψη ἀθηναϊκῶν ἀποικίων στήν περιοχὴ γιά νά ἐξυπηρετοῦν τό ἐμπόριό της, ἡ Ἀθήνα προσπάθησε νά τό καλύψει μέ πολιτικές σχέσεις. Μέ τήν ἡγεσία τοῦ Περικλῆ ἄρχισε ὀριστικά ἡ δυνάμει της πολιτικὴ, ἀφενὸς μέ τίς συμμαχίες πού σύναψε μέ τήν Ἐγεστα, τό Ρήγιο καί τοὺς Λεοντίνους, ἀφετέρου μέ τήν ἰδρυση τῆς πανελληνίας ἀποικίας τῶν Θουρίων πού σκοπὸ εἶχε ν' ἀποτελέσει κέντρο ἀθηναϊκῆς ἐπιρροῆς στήν Ἰταλία. Αὐτὲς καί παρόμοιες πράξεις τῶν Ἀθηναίων στόχο εἶχαν κυρίως νά ὑποστηρίξουν τίς ἰωνικές πόλεις ἐναντίον τῶν δωρικῶν καί ἰδίως ἐναντίον τῆς κορινθιακῆς ἀποικίας τῶν Συρακουσῶν.

Κατὰ τή διάρκεια τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου πόλεις τῆς Σικελίας ἐξακολουθοῦσαν νά ζητοῦν βοήθεια ἐναντίον τῶν Συρακουσίων. Ἔτσι οἱ Ἀθηναῖοι, ἔστειλαν δύο ἐκστρατευτικά σώματα στή Σικελία τό 427 π.Χ. καί 425 π.Χ. χωρὶς μεγάλη ἐπι-

Χάλκινο άγαλμα
του Ἀπόλλωνα,
ἔργο
σικελικό ἢ
κατωϊταλιωτικό.

τυχία. Τό 415 π.Χ. οἱ Ἀθηναῖοι ἀποφάσισαν νά βοηθήσουν τοὺς Ἐγεστιαίους ἐναντίον τῶν Σελινοντιῶν καί, ὅπως λέει ὁ Θουκυδίδης, «ὁ πῶ οὐσιαστικός λόγος γι' αὐτή τήν ἐκστρατεία ἦταν ἡ ἐπιθυμία τους νά κυριαρχήσουν σ' ὀλόκληρη τή Σικελία».

Στά παρακάτω διαγράμματα φαίνονται τά στάδια τῆς ἐκστρατείας πού τελικά ὀδήγησαν στήν ὀλοκληρωτική καταστροφὴ τοῦ ἀθηναϊκοῦ ἐκστρατευτικοῦ σώματος :

Διάγραμμα VI βιβλίου

- 1 - 5 Ἱστορία τῆς Σικελίας
- 6 - 8 Ἀπόφαση γιά τήν ἐκστρατεία.
- 9 - 18 Προσπάθεια τοῦ Νικία νά ἀποτρέψει τήν ἀποστολή τοῦ ἐκστρατευτικοῦ σώματος στή Σικελία. Ἀπάντηση τοῦ Ἀλκιβιάδου.
- 19 - 32 Δευτερολογία τοῦ Νικία. Ἀκρωτηριασμός τῶν ἐρμαϊκῶν στηλῶν. Ἀναχώρηση τοῦ στόλου.
- 33 - 41 Ἀμφιγνωμία στίς Συρακοῦσες ὅσον ἀφορᾷ τίς εἰδήσεις γιά τήν ἐκστρατεία τῶν Ἀθηναίων.
- 42 - 52 Ἀφιξη τῶν Ἀθηναίων στό Ρήγιο, σύσκεψη τῶν στρατηγῶν καί διπλωματικές ἐνέργειες τῶν Ἀθηναίων.
- 53 - 61 Ἀνάκληση τοῦ Ἀλκιβιάδου. Ὑποψίες ἐναντίον του γιά ἐγκαθίδρυση τυραννίας.
- 62 - 71 Ἐπίθεση ἐναντίον τῶν Συρακοῦσῶν.
- 72 - 87 Προέσβεις τῶν Ἀθηναίων καί τῶν Συρακοῦσῶν στήν Καμάρινα.
- 88 - 93 Ὁ Ἀλκιβιάδης στή Σπάρτη. Στρατηγικό του σχέδιο ἐναντίον τῆς Ἀθήνας.
- 94 - 104 Ἐπιχειρήσεις στή Σικελία. Ὁ Γύλιππος φτάνει στόν Τάραντα.

Διάγραμμα VII βιβλίου

- 1 - 15 Δυσκολίες τῶν Ἀθηναίων ἐξαιτίας τοῦ Γύλιππου. Ἐπιστολή τοῦ Νικία στήν Ἀθήνα γιά τήν ἀνάκληση τοῦ ἐκστρατευτικοῦ σώματος ἢ τήν ἀποστολή ἐνισχύσεων.
- 16 - 25 Ἀπόφαση τῶν Ἀθηναίων γιά ἐνισχύσεις. Κατάληψη καί

ὀχύρωση τῆς Δεκέλειας ἀπό τοὺς Σπαρτιάτες. Πτώση τοῦ Πλημμύριου.

26 - 34 Κατάσταση στήν Ἑλλάδα.

35 - 41 Ναυμαχία στίς Συρακοῦσες καί νίκη τῶν Συρακουσίων.

42 - 50 Ἐπιπέδη τοῦ Δημοσθένη καί τοῦ Εὐρυμέδοντα.

Ἦττα τῶν Ἀθηναίων στίς Ἐπιπολές. Πρόταση τοῦ Δημοσθένη γιά ἄμεση ἀποχώρηση.

51 - 59 Ἦττα τῶν Ἀθηναίων σέ ναυμαχία στίς Συρακοῦσες.

60 - 68. Ἀπόφαση τῶν Ἀθηναίων γιά ἀναχώρηση. Δημηγορίες τοῦ Νικία καί τῶν Συρακουσίων στρατηγῶν.

69 - 77 Ἦττα καί ἀναχώρηση τῶν Ἀθηναίων.

78 - 87 Ὑποχώρηση καί καταστροφή τῶν Ἀθηναίων.

Η ΣΙΚΕΛΙΑ ΚΑΙ Η ΜΕΓΑΛΗ ΕΛΛΑΣ
ΚΑΤΑ ΤΟΝ 5ο ΑΙ. π.Χ.

Ναυμαχία

Χάρτης τῆς Σικελίας καί τῆς Μεγάλῆς Ἑλλάδας.

ΒΙΒΛΙΟ Σ'

ΣΤΟΧΟΣ ΤΗΣ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑΣ. ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ (κεφ. 1)

1. Τόν ίδιο εκείνο χειμώνα θέλησαν οί Ἀθηναῖοι νά ξανα-
πᾶνε στή Σικελία, μέ μεγαλύτερο ἐκστρατευτικό σῶμα ἀπό
κεῖνο πού εἶχαν στείλει μέ στρατηγούς τό Λάχη καί τόν Εὐ-
ρυμέδοντα¹ γιά νά τήν ἀναγκάσουν, ἄν μπορέσουν, νά τοὺς
ὑποταχθεῖ· οἱ περισσότεροί Ἀθηναῖοι δέν εἶχαν ἰδέα οὔτε γιά
τό μέγεθος τοῦ νησιοῦ, οὔτε γιά τό μεγάλο ἀριθμό τῶν κα-
τοίκων του, Ἑλλήνων καί βαρβάρων, γι' αὐτό δέν καταλάβαι-
ναν πῶς ἀναλάμβαναν πόλεμο ὄχι πολύ μικρότερο ἀπό τόν
πόλεμο πρὸς τοὺς Πελοποννησίους. Γιατί γιά ν' ἀρμενίσει γύρω
στή Σικελία ἓνα φορτηγὸ πλοῖο δέ θέλει λιγότερο ἀπὸ ὄχτω
μέρες, κι ἐνῶ εἶναι τόσο μεγάλη, μόλις εἴκοσι στάδια τή χωρί-
ζουν ἀπὸ τή στεριά καί τήν κάνουν νησί.

Ο ΑΠΟΙΚΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΣΙΚΕΛΙΑΣ (κεφ. 2 - 5)

2. Κατοικήθηκε ἀπὸ τὰ παλιά χρόνια κατὰ πῶς τὰ ἀνα-
φέρω παρακάτω καί τόσες φυλές ἔχει ὅλες μαζί² : Τόν πολὺ
παλιὸ καιρὸ λένε πῶς σέ κάποιο μέρος τῆς χώρας αὐτῆς κα-
τοικοῦσαν Κύκλωπες καί Λαιστρυγόνες, ἀλλά γι' αὐτοὺς ἐγὼ
δέν μπορῶ νά πῶ οὔτε τήν καταγωγή τους, οὔτε ποῦθε ἦρθαν
ἢ ποῦ πῆγαν ὅταν ἔφυγαν. Φτάνουν ὅσα ἔχουν εἰπωθεῖ γι' αὐ-
τοὺς ἀπὸ τοὺς ποιητές, καί ὅσα ὁ καθένας ξέρει τυχόν μέ ὁποιο-
δήποτε ἄλλο τρόπο. Οἱ Σικανοὶ ὅμως μετὰ ἀπ' αὐτοὺς φαίνεται
πῶς εἶναι οἱ πρῶτοι πού ἐγκαταστάθηκαν· οἱ ἴδιοι βέβαια λένε

*Μὴ Ἑλλη-
νες κάτοικοι.*

πώς ήταν εκεί και πρωτύτερα, γιατί είναι αυτόχθονες, καθώς όμως προκύπτει από την έρευνα, ήταν Ίβηρες, και τους έδιωξαν από τα περίχωρα του ποταμού Σικανού³ στην Ίβηρία οι Λίγυες. Κι απ' αυτούς λεγόταν τότε όλο τό νησί Σικανία, ενώ πρωτύτερα λεγόταν Τρινακρία: αυτοί κατοικούν τα δυτικά της Σικελίας ακόμη και τώρα. Όταν πάλι κυριεύτηκε τό Ίλιο, μερικοί Τρῶες πού ξέφυγαν από τους Άχαιούς έφτασαν στη Σικελία μέ καράβια και κατοίκησαν μέρος του νησιού πού συνόρευε μέ τους Σικανούς: ονομάστηκαν όλοι μαζί Έλυμοι και οί πόλεις τους ήταν ή Έρυξ και ή Έγεστα. Μαζί τους εγκαταστάθηκαν και μερικοί Φωκείς πού φεύγοντας τότε από την Τροία παρασύρθηκαν από την τρικυμία πρώτα προς τή Λιβύη και ύστερα από κεί στη Σικελία. Οί Σικελοί τώρα από την Ίταλία, γιατί εκεί κατοικούσαν, πέρασαν στη Σικελία, φεύγοντας μπρός στις επιθέσεις των Όπικῶν⁴, και πέρασαν, όπως είναι φυσικό και λέει ή παράδοση, άπάνω σε σχεδιες, παραφυλάγοντας νά διασχίσουν τή θάλασσα όταν φυσούσε από τό βοριά, ίσως όμως και ν' άρμένισαν εκεί μέ κάποιο άλλο τρόπο. Και υπάρχουν και τώρα ακόμα Σικελοί στην Ίταλία: ή χώρα αυτή ονομάστηκε έτσι από τον Ίταλό, κάποιο βασιλιά των Σικελῶν πού είχε αυτό τό όνομα. Κι όταν ήρθαν στη Σικελία, όντας μεγάλος στρατός και νικώντας τους Σικανούς στον πόλεμο, τους άπώθησαν στα νότια και τά δυτικά του νησιού κι έγιναν αίτια νά ονομαστει τό νησί Σικελία αντί Σικανία. Έγκαταστάθηκαν εκεί έχοντας στην κατοχή τους τά καλύτερα μέρη, κάπου τριακόσια χρόνια, από τον καιρό πού πέρασαν εκεί πριν νά έλθουν Έλληνες στη Σικελία⁵. Και κρατούν ακόμα και τώρα τό κέντρο και τό βόρειο μέρος του νησιού. Κατοικούν ακόμα και Φοίνικες σε όλα τά παράλια της Σικελίας αφού όχύρωσαν τ' άκρωτήρια πάνω στη θάλασσα και τά νησάκια κοντά στη στεριά για νά κάνουν εμπόριο μέ τους Σικελούς. Όταν όμως ήρθαν οί Έλληνες, πλῆθος αρμενίζοντας από τή θάλασσα, αφήνοντας οί Φοίνικες⁶ τά περισσότερα μέρη, κατοίκησαν πυκνά τή Μοτύη και τό Σολόεντα και την Πάνορμο κοντά στους Έλύμους και τά νέμονταν μαζί τους, επειδή στηρίχτηκαν και στη συμμαχία των Έλύμων και στο

γεγονός ότι απ' αυτά τά μέρη απέχει ή Καρχηδόνα τή μικρότερη θαλάσσια απόσταση από τή Σικελία. Τόσοι λοιπόν βάρβαροι κι έτσι εγκαταστάθηκαν στή Σικελία.

3. 'Από τούς "Ελληνες πάλι πρώτοι οί Χαλκιδείς τής Εύβοιας άρμένισαν μέ άρχηγό τής άποικίας τό Θουκλή, και ίδρυσαν τή Νάξο κι έχτισαν βωμό στόν 'Απόλλωνα 'Αρχοντα 7· ό βωμός αυτός είναι τώρα έξω από τήν πολιτεία, και όταν ξεκινούν από τή Σικελία αντιπρόσωποι στίς θρησκευτικές τελετές τής 'Ελλάδας, θυσιάζουν πρώτα σ' αυτόν. Τίς Συρακουσες τίς ίδρυσε τόν άλλο χρόνο ό 'Αρχίας από τήν Κόρινθο, ένας από τούς απογόνους του 'Ηρακλή 8, άφου πρώτα έδιωξε τούς Σικελούς από τό νησί 9 πού άπάνω του είναι χτισμένη ή μέσα πολιτεία και πού δέν περιβρέχεται πιά από τή θάλασσα· ύστερα από καιρό χτίστηκε τείχος πού περικλείσει και τήν έξω πολιτεία κι έγινε πολυάνθρωπη. Πέντε χρόνια μετά τό χτίσιμο των Συρακουσών ό Θουκλής και οί Χαλκιδείς ξεκινώντας από τή Νάξο, άφου έδιωξαν τούς Σικελούς μέ πόλεμο, ίδρυσαν τούς Λεοντίνους και ύστερα απ' αυτό τήν Κατάνη· άρχηγό όμως τής άποικίας τους έκαναν οί ίδιοι οί Καταναίοι τόν Εύαρχο.

4. Τόν ίδιο άπάνω - κάτω καιρό έφτασε στή Σικελία μέ άποίκους και ό Λάμης από τά Μέγαρα· σέ ψήλωμα πάνω από τόν ποταμό Παντακία ίδρυσε μία πολιτεία, τόν Τρώτιλο, κι ύστερα από κεί, άφου για λίγο καιρό έμεινε στους Λεοντίνους ως πολίτης μέ τούς Χαλκιδείς, διώχτηκε απ' αυτούς και ίδρυσε τήν άποικία τής Θάψου, όπου ό ίδιος πέθανε· οί άλλοι όμως διώχτηκαν 10 από τή Θάψο, και ό 'Υβλωνας, ένας βασιλιάς των Σικελών, τούς παράδωσε τόν τόπο και τούς όδήγησε εκεί ό ίδιος και ίδρυσαν τήν άποικία πού ονομάστηκε Μέγαρα 'Υβλαία. Κι άφου έμειναν εκεί διακόσια σαράντα πέντε χρόνια τούς έδιωξε κι από τήν πολιτεία κι από τή χώρα ό Γέλων, ό τύραννος των Συρακουσών. 'Αλλά πρίν διωχτούν, έκατό χρόνια ύστερα από τήν εγκατάστασή τους, έστειλαν τόν Πάμμιλο κι έχτισαν τό Σελινούντα· αυτός είχε έρθει από τά Μέγαρα, πού ήταν ή μητρόπολή τους, κι εγκαταστάθηκε μαζί τους κι ό ίδιος εκεί. Τή Γέλα πάλι τήν έχτισαν μαζί φέρνοντας άποίκους ό Ρόδιος 'Αντίφημος κι ό Κρητικός 'Εντιμος, σαράντα πέντε

*Νάξος,
Συρακουσες,
Λεοντίνιοι
και Κατάνη.*

*Μέγαρα,
'Υβλαία,
Σελινούς,
Γέλα,
'Ακράγας,
Ζάγκλη.*

χρόνια μετά την ίδρυση τῶν Συρακουσῶν. Ἡ πολιτεία πῆρε τ' ὄνομα ἀπό τὸν ποταμὸ Γέλα, ἀλλὰ ἡ τοποθεσία ὅπου εἶναι τώρα ἡ ἀκρόπολις καὶ πού ὀχυρώθηκε πρῶτα μὲ τεῖχος λέγεται Λίνδιοι· καὶ θέσπισαν ὅλες τίς δωρικές συνήθειες. Καὶ σχεδὸν ἀκριβῶς ἑκατὸν ὀχτῶ χρόνια ἀφοῦ ἰδρύθηκε ἡ δική τους πολιτεία, ἴδρυσαν οἱ Γέλῳοι τὸν Ἀκράγαντα, καὶ τὸν ὀνόμασαν ἀπὸ τὸν ποταμὸ Ἀκράγαντα, στέλνοντας γι' ἀρχηγούς τὸν Ἀριστόνοο καὶ τὸν Πυστίλο καὶ δίνοντάς του τοὺς θεσμούς τῆς Γέλας. Ἡ Ζάγκλη πάλι ἰδρύθηκε ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς ἀπὸ ληστῆς πού ἦρθαν ἀπὸ τὴν Κύμη, τὴν πολιτεία τῶν Χαλκιδέων στὴν Ὀπικία¹¹· ἀργότερα ἦρθαν πολλοὶ ἄλλοι ἀπὸ τὴ Χαλκίδα καὶ τὴν ὑπόλοιπη Εὐβοία καὶ μοιράστηκαν μαζί τους τὴ γῆ. Ἀρχηγοὶ τῆς ἀποικίας ἦταν ὁ Περιήρης ἀπὸ τὴν Κύμη κι ὁ Κραταιμένης ἀπὸ τὴ Χαλκίδα. Τ' ὄνομά της τῆς δόθηκε ἀπὸ τοὺς Σικελούς, ἐπειδὴ ἡ τοποθεσία ἔχει τὸ σχῆμα δρεπάνου (οἱ Σικελοὶ λένε τὸ δρέπανο ζάγκλο)¹²· ἀργότερα ὁμοῦ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἐκδιώκονται ἀπὸ Σαμίους καὶ ἄλλους Ἴωνες πού ἔφευγαν μπροστά στίς ἐπιθέσεις τῶν Μήδων κι ἄραξαν στὴ Σικελία· ἀλλὰ τοὺς Σαμίους τοὺς ξετόπισε μὲ τὴ σειρά του ὄχι πολὺ ἀργότερα ὁ Ἀναξίλας, ὁ τύραννος τῶν Ρηγίνων, πού, ἀφοῦ δέχτηκε γιὰ κατοίκους πολλῶν λογίων ἀνθρώπους, τῆς ἄλλαξε τ' ὄνομα καὶ τὴν εἶπε Μεσσήνη ἀπὸ τὴ δική του πατρίδα τὸν παλιὸ καιρὸ.

Ἰμέρα, Καμάρινα.

5. Ἡ Ἰμέρα ἀποικίστηκε ἀπὸ τὴ Ζάγκλη μὲ ἀρχηγούς τὸν Εὐκλείδη, τὸ Σίμο καὶ τὸ Σάκωνα, καὶ οἱ περισσότεροι πού ἦρθαν στὴν ἀποικία ἦταν βέβαια Χαλκιδεῖς, ἀλλὰ ἐγκαταστάθηκαν μαζί τους καὶ πολιτικοὶ ἐξόριστοι ἀπὸ τίς Συρακοῦσες πού εἶχαν νικηθεῖ σ' ἐπανάσταση, οἱ ὀνομαζόμενοι Μυλητίδες¹²· καὶ ἡ γλῶσσα ἐγίνε ἓνα μείγμα χαλκιδικῆς καὶ δωρικῆς, θεσμοὶ ὁμοῦ ἐπικράτησαν οἱ χαλκιδικοί. Χτίστηκαν καὶ ἀπὸ τοὺς Συρακουσίους οἱ Ἄκρες καὶ οἱ Κασμένες, οἱ Ἄκρες ἑβδομήντα χρόνια μετά τὴν ίδρυση τῶν Συρακουσῶν, οἱ Κασμένες κοντὰ εἴκοσι χρόνια μετά τίς Ἄκρες. Ἡ Καμάρινα ἐπίσης χτίστηκε ἀρχικά ἀπὸ Συρακουσίους, σχεδὸν ἑκατὸν τριάντα πέντε χρόνια μετά τὴν ίδρυση τῶν Συρακουσῶν· καὶ ἀρχηγοὶ τῆς ἀποικίας ἦταν ὁ Δάσκων κι ὁ Μενέκαλος. Ἀφοῦ ὁμοῦ

διώχτηκαν οί Καμαριναίοι από τούς Συρακουσίους μέ πόλεμο εξαιτίας άποστασίας τους, χρόνια ύστερα ό Ίπποκράτης ό τύραννος τής Γέλας παίρνοντας τή γή τών Καμαριναίων ώς λύτρα Συρακουσίων αιχμαλώτων, έγινε ό ίδιος άρχηγός άποικίας και τήν ξαναίδρυσε· άλλ' άφοϋ κι αυτοί πάλι διώχτηκαν από τό Γέλωνα, κατοικήθηκε γιά τρίτη φορά από τούς Γελώους.

ΑΠΟΦΑΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ

(κεφ. 6 - 8)

6. Τόσες φυλές Έλλήνων και βαρβάρων κατοικοϋσαν τή Σικελία, και σε τόσο μεγάλη χώρα ποθοϋσαν νά στείλουν εκστρατεία οί Άθηναίοι, μέ τήν επιθυμία βέβαια — κι αυτό ήταν τό άληθινό τους κίνητρο — νά τήν καταχτήσουν όλόκληρη, αλλά μέ τήν εϋσχημη δικαιολογία πώς ήθελαν νά ενισχύσουν τούς όμόφυλους τους και τούς συμμάχους πού είχαν άργότερα προστεθεί¹³. Πιο επίμονα τούς παρακινούσαν σ' αυτό πρέσβεις τών Έγεσταίων πού ήταν παρόντες και ζητούσαν τή βοήθειά τους μέ πολύ ζήλο. Γιατί βρίσκονταν σε πόλεμο μέ τούς Σελινουντίους πού συνόρευαν μαζί τους, γιά όρισμένα δικαιώματα γάμου¹⁴ και γιά άμφισβητούμενη γή· και οί Σελινούντιοι, πού είχαν καλέσει τούς Συρακουσίους γιά συμμάχους, τούς έκλειναν μέ τόν πόλεμο τίς επικοινωνίες κι από τή στεριά κι από τή θάλασσα· οί Έγεσταίοι λοιπόν θυμίζοντας στους Άθηναίους τή συμμαχία πού είχε γίνει τόν καιρό του Λάχη και του προηγούμενου πολέμου, τούς παρακαλοϋσαν στέλνόντάς τους καράβια νά τούς υπερασπίσουν, λέγοντας άλλα πολλά και τό κυριότερο, πώς, άν οί Συρακούσιοι έμεναν άτιμώρητοι άφοϋ είχαν διώξει τούς Λεοντίους, θ' άφανίσουν και τούς συμμάχους πού άπόμειναν στους Άθηναίους και θά έχουν αυτοί μόνοι τους όλόκληρης τής Σικελίας τήν εξουσία· έτσι υπήρχε ό κίνδυνος μήπως κάποτε, όντας Δωριείς και βοηθώντας τούς Δωριείς εξαιτίας τής συγγένειάς τους και ως άποικοι βοηθώντας τούς Πελοποννησίους πού τούς έστειλαν, μέ μεγάλο πολεμικό καταρτισμό καταλύσουν μαζί μ' αυτούς τή δύναμη τών Άθηναίων· ήταν λοιπόν, έλεγαν, λογικό ν' άντισταθοϋν στους Συρακουσίους μαζί μέ τούς συμμάχους πού είχαν άκόμα.

Οί Έγεσταίοι πρέσβεις στην Άθήνα.

ἀφοῦ μάλιστα αὐτοί, οἱ Ἑγεσταῖοι, θά τοὺς προμήθευαν καὶ χρήματα ἄρκετά γιὰ τὸν πόλεμο. Ἀφοῦ ἄκουσαν οἱ Ἀθηναῖοι στίς συνελεύσεις νά τά λέν αὐτά οἱ Ἑγεσταῖοι, ὄχι μιά φορά, παρά πολλές, καθὼς κι ὅσους μιλοῦσαν γιὰ νά ὑποστηρίξουν τὴν ὑπόθεσή τους, ψήφισαν νά στείλουν πρῶτα πρέσβεις στὴν Ἑγεστα, καὶ γιὰ νά ἐξετάσουν ὅσον ἀφορᾷ τὰ χρήματα, ἂν βρίσκονται, ὅπως ἔλεγαν, στό δημόσιο ταμεῖο καὶ στοὺς ναοὺς, καὶ γιὰ νά μάθουν συγχρόνως γιὰ τὸν πόλεμο μέ τοὺς Σελινουντίους, σέ ποιό σημεῖο βρίσκεται.

7. Στάλθηκαν λοιπόν στὴ Σικελία οἱ πρέσβεις τῶν Ἀθηναίων.

8. Τὸν ἀκόλουθο χρόνο μόλις μπῆκε ἡ ἀνοιξη, γύρισαν οἱ πρέσβεις ἀπὸ τὴ Σικελία καὶ μαζί τους οἱ Ἑγεσταῖοι φέρνοντας ἐξήντα τάλαντα ἄκοπο ἀσήμι, μισθὸ ἑνὸς μήνα, γιὰ τὰ ἐξήντα καράβια, πού σκόπευαν νά ζητήσουν νά τοὺς στείλουν. Τότε οἱ Ἀθηναῖοι ἔκαναν συνέλευση κι ἄκουσαν ἀπὸ τοὺς Ἑγεσταῖους καὶ ἀπὸ τοὺς δικούς τους πρέσβεις, καὶ ἄλλα ἐνθαρρυντικά ἀλλὰ ψεύτικα νέα καὶ γιὰ τὰ χρήματα πὼς εἶναι πολλὰ διαθέσιμα στοὺς ναοὺς καὶ στό δημόσιο ταμεῖο. Ψήφισαν λοιπόν νά στείλουν ἐξήντα καράβια καὶ στρατηγούς μέ ἀπόλυτη ἐξουσία, τὸν Ἀλκιβιάδῃ τὸ γιό τοῦ Κλεινία, τὸ Νικία τὸ γιό τοῦ Νικήρατου καὶ τὸ Λάμαχο τὸ γιό τοῦ Ξενοφάνη, γιὰ νά βοηθήσουν τοὺς Ἑγεσταῖους ἐναντίον τῶν Σελινουντίων κι ἂν ὑπερισχύσουν σέ κάποιο σημεῖο στόν πόλεμο, νά συμπράξουν γιὰ νά ἐπαναπατριστοῦν οἱ Λεοντίνοι καὶ νά κάνουν ὅ,τι ἄλλη ἐνέργεια στὴ Σικελία πού ἔκριναν πὼς ἦταν τὸ καλύτερο γιὰ τοὺς Ἀθηναίους. Πέντε μέρες ἀργότερα ξανάγινε συνέλευση γιὰ ν' ἀποφασιστεῖ μέ ποιό τρόπο μποροῦν νά ἐξοπλιστοῦν τὰ καράβια τὸ γρηγορότερο κι ἂν τυχόν χρειάζονταν οἱ στρατηγοὶ καὶ τίποτ' ἄλλο γιὰ νά ξεκινήσουν, νά τὸ ἐγκρίνουν κι αὐτό. Καὶ ὁ Νικίας, πού εἶχε ἐκλεγεῖ στρατηγὸς χωρὶς τὴ θέλησή του, νόμιζε πὼς ἡ πολιτεία δὲν εἶχε ἀποφασίσει σωστά, ἀλλὰ μέ ἀσήμαντη καὶ εὐσχημη δικαιολογία ποθοῦσε ὑλόκληρη τὴ Σικελία, πολὺ μεγάλη ὑπόθεση· βγήκε λοιπόν μπροστά θέλοντας νά τοὺς ἀποτρέψει καὶ συμβούλευε τοὺς Ἀθηναίους κάπως ἔτσι.

Οἱ Ἀθηναῖοι πρέσβεις στὴ Σικελία.
Ἀπόφαση γιὰ τὴν ἀποστολὴ πλοίων. Ἑκλογή στρατηγῶν.

Η ΔΗΜΗΓΟΡΙΑ ΤΟΥ ΝΙΚΙΑ

(κεφ. 9 - 14)

9. «Βέβαια ἡ συνέλευση ἡ σημερινή ἔχει γίνει μέ σκοπό τήν προετοιμασία μας γιά τό πῶς πρέπει νά ξεκινήσουμε γιά τή Σικελία. Ἐμένα ὁμως μοῦ φαίνεται πῶς εἶναι ἀνάγκη νά σκεφτοῦμε ἀκόμα γι' αὐτό ἀκριβῶς τό θέμα, ἄν εἶναι δηλαδή τό καλύτερο νά στείλομε τά καράβια, καί νά μὴν ἀναλάβομε, κάνοντας μιά γρήγορη σύσκεψη γιά τόσο μεγάλο ζήτημα κι ἀκούγοντας τά λόγια ξένων ἀνθρώπων¹⁵, ἕναν πόλεμο πού δέ μᾶς ἀφορᾷ. Ἐγώ ὡστόσο βρῆκα τιμές καί δόξες ἀπό τέτοια

Εἰσαγωγή.*Λαοικός ναός τῆς Ἐγρεσας.*

πράματα καί φοβάμαι λιγότερο από άλλους γιά τή ζωή μου, ἄν καί νομίζω πώς εἶναι ἐξίσου καλός πολίτης ἐκεῖνος πού κάπως θά προνοοῦσε καί γιά τή ζωή καί γιά τήν περιουσία του. Γιατί κατεξοχήν ὁ πολίτης αὐτός θά ἤθελε νά πανε καλά καί τά δημόσια πράματα, γιά δικό του συμφέρον¹⁶. Παρ' ὄλ' αὐτά, οὔτε ποτέ πρωύτερα μίλησα ἀντίθετα μέ τήν ἀληθινή μου γνώμη ἐπειδή ἤθελα νά τιμηθῶ περισσότερο ἀπό άλλους, οὔτε καί τώρα θά πῶ ἄλλα ἀπό κείνα πού θεωρῶ τά καλύτερα. Μέ τήν ιδιοσυγκρασία βέβαια πού ἔχετε, ὁ λόγος μου θά φανεῖ ἀδύνατος, ἄν σᾶς συμβούλευα νά διαφυλάξετε ὅσα ἔχετε καί νά μή ρίξετε στόν κίνδυνο τά ἔτοιμα γιά πράγματα ἄδηλα καί μελλοντικά¹⁷. Θά σᾶς ἀποδείξω ὅμως πώς βιάζεστε σέ ἀκατάλληλη ὥρα, καί πώς δέν εἶναι εὐκόλο νά κυριέψετε ὅσα ἐπιδιώκετε.

*Προβλήματα
στήν ἀθηναϊκή
ἡγεμονία.*

10. » Ἴσχυρίζομαι λοιπόν πώς, ἐνῶ ἀφήνετε πίσω σας ἐδῶ πολλούς ἐχθρούς, ἐπιθυμεῖτε πλέοντας κατὰ κεῖ, νά φέρετε κι άλλους στόν τόπο μας. Ἴσως νομίζετε πώς οἱ σπονδές¹⁸ πού κάνετε παρέχουν κάποια ἀσφάλεια· ἡ συνθήκη αὐτή, ὅσο μένετε ἡσυχoi θά εἶναι, ὀνομαστικά τουλάχιστο, συνθήκη (γιατί ἔτσι τά κατάντησαν καί ὀρισμένοι δικoί μας καί μερικοί ἀπό τοὺς ἐχθρούς)¹⁹. Ἄν ἀποτύχομε ὅμως κάπου μέ σημαντικό μέρος τῆς δυνάμεις μας, δέ θ' ἀργήσουν οἱ ἐχθροί νά μᾶς ἐπιτεθοῦν· γιατί ἀπό μέρος τους ἡ συνθήκη ἐγινε ἐξαιτίας τῶν συμφορῶν²⁰ πού ἔπαθαν κι ἦταν πιό ταπεινωμένοι καί πιό ἐξαναγκασμένοι ἀπό μᾶς· δεύτερο, καί στήν ἴδια τῆ συμφωνία μέσα ἔχομε πολλά ἀμφισβητούμενα. Καί ὑπάρχουν ἄλλοι πού δέν ἔχουν παραδεχτεῖ οὔτε κι αὐτή τῆ συμφωνία, καί δέν εἶναι οἱ πιό ἀσημαντοί²¹· κι ἀπ' αὐτοὺς ἄλλοι μᾶς κάνουν ἀνοιχτό πόλεμο, κι ἄλλοι συκρατοῦνται ἀκόμα μέ δεκαήμερες σπονδές²² μόνο καί μόνο ἐπειδή οἱ Λακεδαιμόνιοι κάθονται ἡσυχoi. Πιθανότατα ἄν μᾶς ἔβρισκαν μέ τίς δυνάμεις μας χωρισμένες, πράμα πού βιαζόμαστε τώρα νά κάνομε, θά μᾶς ἐπιτεθοῦν αὐτοί μέ μεγάλη προθυμία μαζί μέ τοὺς Σικελιώτες τοὺς ὁποίους μέ μεγάλο τίμημα θά ἔκαναν συμμάχους ἐδῶ καί κάμποσα χρόνια. Πρέπει λοιπόν νά τά στοχαστεῖ κανεῖς αὐτά καί νά μή ζητάει, ἀφήνοντας τήν πολιτεία μας κρεμασμένη στό κενό νά

ριχτούμε στόν κίνδυνο καί νά ὀρεγόμαστε κι ἄλλη ἐξουσία πρὶν σιγουρέψουμε αὐτήν πού ἔχομε, ἂν μάλιστα οἱ Χαλκιδεῖς στή Θράκη ἐνῶ ἀποστάτησαν ἀπὸ μᾶς ἐδῶ καί τόσα χρόνια δὲν ἔχουν ἀκόμα ξαναὑποταχθεῖ καί μερικοὶ ἄλλοι σέ διάφορες στεριές²³ μὲ ἐνδοιασμούς μᾶς ὑπακούουν. Ἐμεῖς ὅμως βιαζόμαστε νά ἐνισχύσουμε τοὺς Ἑγεσταίους, τοὺς συμμάχους μας, γιὰ τὰ χα παθαίνουν ἀδίκαια. Ἀλλὰ ἀκόμα καθυστεροῦμε ν' ἀποκρούσουμε ὅσους μᾶς ἀδικοῦν ἐμᾶς τοὺς ἴδιους μὲ τὴν ἀποστασία τους.

11. »Κι ὅμως αὐτοὺς τοὺς τελευταίους, ἂν τοὺς ὑποτάξουμε μποροῦμε νά τοὺς κρατήσουμε στήν ἐξουσία μας· τοὺς ἄλλους ὅμως, ἀκόμα κι ἂν τοὺς νικήσουμε, θά μπορούσαμε νά τοὺς ἐξουσιάζουμε μὲ δυσκολία, τόσο μακριά καί τόσο πολλοὶ πού εἶναι. Εἶναι ὅμως ἀνοησία νά παει κανεὶς νά χτυπήσει τόσο πολλούς, πού κι ἂν τοὺς νικήσει δὲν θά τοὺς κατέχει, κι ἂν πάλι δὲν τοὺς νικήσει, δὲ θά βρίσκεται πιά στήν ἴδια θέση ὅπως καί πρὶν τὴν ἐπιχείρηση. Ἐμένα μοῦ φαίνεται πὼς οἱ Σικελιώτες, ὅπως βρίσκονται τώρα, θά γίνονταν ἀκόμα λιγότερο ἐπικίνδυνοι γιὰ μᾶς ἂν τυχόν τοὺς πάρουν στήν ἐξουσία τους οἱ Συρακοῦσιοι. Καί μ' αὐτὸ τὸ τελευταῖο οἱ Ἑγεσταῖοι μᾶς φοβίζονται τό περισσότερο. Γιὰ τὴν ἴσως νά ῥθουν μερικές πόλεις χωριστά γιὰ χάρι τῶν Λακεδαιμονίων· ἂν ὅμως συμβεῖ τό δεύτερο, δὲν εἶναι πιθανὸ μιά ἡγεμονία νά σηκώσει πόλεμο ἐναντία σέ μιά ἄλλη· γιὰ μὲ ὅποιο τρόπο μᾶς ἀφαιρέσουν τὴν ἐξουσία μας μαζί μὲ τοὺς Πελοποννησίους, εἶναι πιθανὸ ἀπὸ τοὺς ἴδιους νά καθαιρεθοῦν κι ἀπὸ τὴ δική τους ἀρχή μὲ τὸν ἴδιο τρόπο²⁴. Ἐμᾶς ὅμως οἱ ἐκεῖ Ἕλληνες θά μᾶς φοβοῦνται περισσότερο ἂν δὲν πᾶμε στή Σικελία, καί κάπως λιγότερο ἂν ἐπιδείξουμε τὴ δύναμή μας γιὰ λίγο καί φύγομε· (γιὰτί ὅλοι ξέρομε πὼς θαυμάζουν οἱ ἄνθρωποι τὰ μακρινὰ κράτη κι ὅσα δώσουν λιγότερο τὴν εὐκαιρία νά δοκιμαστεῖ ἐμπρακτὰ ἢ φήμη τους)· ἂν ὅμως σκοντάψουμε σέ κάτι, πολὺ γρήγορα θά μᾶς ἀψηφοῦσαν καί θά μᾶς ἔκαναν ἐπίθεση μὲ τοὺς ἐχθροὺς μας ἐδῶ. Πράμα πού ἔχετε πάθει τώρα σεῖς, Ἀθηναῖοι, σχετικὰ μὲ τοὺς Λακεδαιμονίους καί τοὺς συμμάχους τους· ἐπειδὴ δηλαδὴ τοὺς νικήσατε ἀντίθετα μὲ ὅ,τι φοβόσαστε στήν ἀρχή, τώρα

*Κίνδυνοι καὶ
δυσκολίες.*

τούς καταφρονᾶτε κι ἐπιθυμεῖτε καί τῆ Σικελία. Δέν πρέπει ὁμως νά ἐπαίρεται κανεῖς ἀπό τήν κακοτυχία τῶν ἐχθρῶν του, ἀλλά ν' ἀποχτήσει αὐτοπεποίθηση ὅταν τοὺς ξεπεράσει στά σχέδια καί στό φρόνημα. Καί μή νομίζετε πῶς οἱ Λακεδαιμόνιοι στοχάζονται τίποτ' ἄλλο, ἀκόμα καί τώρα, ἔτσι πού ταπεινώθηκαν, παρά μέ ποιό τρόπο, ἂν μπορέσουν, νά μᾶς κάνουν νά σκοντάψομε πουθενά κι ἔτσι νά ἐπανορθώσουν τόν ἐξευτελισμό τους, ἀφοῦ μάλιστα πάνω ἀπ' ὅλα καί πάντα καλλιεργοῦν τή φήμη τῆς ἀνδρείας. Ὡστε τώρα, ἂν ἔχομε μυαλό, δέν ἀγωνιζόμαστε γιά τοὺς Ἑγεσταίους στή Σικελία, γι' ἄντρες βαρβάρους, ἀλλά γιά νά φυλαχτοῦμε μέ δευδέρκεια ἀπό μιὰ πόλη πού μᾶς ἐπιβουλεύετε μέ τήν ὀλιγαρχία της.

12. »Δέν πρέπει νά ξεχνοῦμε ἐπίσης ὅτι πρὶν ἀπό λίγο ξανασάναμε κάπως ἀπό φοβερή ἀρρώστια²⁵ κι ἀπό τόν πόλεμο, ὥστε νά ἔχουν αὐξηθεῖ καί οἱ περιουσίες καί ὁ πληθυσμός μας· καί δίκαιο εἶναι νά τά ξοδέψομε αὐτά ἐδῶ, γιά τόν ἑαυτό μας, κι ὄχι γι' αὐτούς τοὺς ἐξόριστους ἀνθρώπους²⁶ πού ζητοῦνε βοήθεια· γι' αὐτούς τό ψέμα πού θά παρουσιάσουν μέ ὠραία λόγια εἶναι χρήσιμο καί μέ τόν κίνδυνο τοῦ ἄλλου, ἐνῶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι θά ἔχουν συνεισφέρει μόνο λόγια, εἴτε ἂν πετύχουν, δέ θά δεῖξουν ἀντάξια εὐγνωμοσύνη, εἴτε ἂν χάσουν, θά παρασύρουν στήν καταστροφή καί τοὺς φίλους τους. Κι ἂν κάποιος²⁷ πού μέ χαρά ἐκλέχτηκε σ' ἀνώτερο ἀξίωμα σᾶς προτρέπει νά ξεκινήσετε γι' αὐτὴ τὴν ἐκστρατεία, κοιτάζοντας μόνο τό δικό του συμφέρον, ἄλλωστε καί γιατί εἶναι ἀκόμα νέος γιά τὴν ἐξουσία, γιά νά τόν θαυμάζουν γιά τὰ ἄλογά του καί γιά νά βγάλει καί ὄφελος ἀπὸ τό ἀξίωμα, μιὰ καί ἡ ζωὴ του εἶναι τόσο πολυτελής, μήτε σ' αὐτόν νά δώσετε τὴ δυνατότητα νά λαμπρύνει τὴν ἰδιωτικὴ του ζωὴ μέ κίνδυνο τῆς πολιτείας· ἀλλά νά νομίζετε πῶς τέτοιοι ἄνθρωποι καί τό δημόσιο ἀδικοῦν καί ξοδεοῦν ἀστόχαστα τὴν ἰδιωτικὴ τους περιουσία· καί τό ζήτημα εἶναι πολὺ σπουδαῖο καί ὄχι τέτοιο πού νά τό στοχαστεῖ καί νά τό χειριστεῖ μέ βιασύνη ἓνας νεώτερος.

13. »Τέτοιους νέους βλέποντας τώρα ἐδῶ νά κάθονται παρακινήμενοι ἀπὸ τόν ἴδιο αὐτόν ἄντρα²⁸, φοβᾶμαι καί δίνω στοὺς πιὸ ἡλικιωμένους τὴν ἀντίθετη συμβουλή, ἂν κάθονται

*Καιροσκοπι-
σμός τῶν
συμμάχων καί
τοῦ ὑπο-
κινητῆ τῆς
ἐκστρατείας.*

*Προτροπὴ νά
ἀπορριφτεῖ
ἡ πρώτη
ἀπόφαση.*

κοντά σέ κανένα ἀπ' αὐτούς, νά μή δειλιάσουν ἀπό ντροπή μήπως φανοῦν, ἂν δέν ψηφίσουν γιά πόλεμο, πῶς εἶναι ἄναντροι· μήτε, πράμα πού μπορεῖ νά πάθουν οἱ ἴδιοι, νά κυριευτοῦν ἀπό μανιακό πόθο γι' ἀπόντα πράματα, ἀλλά νά σκεφτοῦν πῶς ἀπό μόνο τήν ἐπιθυμία ἐλάχιστα πετυχαίνονται, ἀλλά πάρα πολλά μέ τήν προνοητικότητα· ἀλλά γιά χάρη τῆς πατρίδας, μέ τήν ἰδέα πῶς ρίχνεται σήμερα στό μεγαλύτερο κίνδυνο ἀπ' ὄλους στήν ἱστορία της, νά σηκώσουν τά χέρια ἐνάντια στήν ἐκστρατεία, καί νά ψηφίσουν πῶς ὅσο οἱ Σικελιώτες μένουνε στά σημερινά τους σύνορα, — πού δέν εἶναι ἀξιόμμεπτα, δηλαδή τό Ἰόνιο πέλαγος, ἂν κάποιος πλέει παράκτια, καί ἡ Σικελική θάλασσα, ἂν κάποιος διασχίσει τό πέλαγος — νά χαίρονται τά δικά τους μέρη καί μεταξύ τους νά συνθηκολογοῦν· καί στούς Ἑγεσταίους ἰδιαίτερα νά ποῦμε, πῶς ἀφοῦ μπῆκαν ἀπό μιᾶς ἀρχῆς σέ πόλεμο μέ τούς Σελινουντίους χωρίς τούς Ἀθηναίους, καί μόνοι νά τόν τερματίσουν· κι ἀπό δῶ κι ἐμπρός ἄς μή κάνομε συμμαχοῦς, ὅπως τό συνηθίζαμε ὡς τώρα, ἀνθρώπους, πού ἅμα ἀτυχῆσουν τούς βοηθοῦμε, ἀλλά ὅταν ἐμεῖς οἱ ἴδιοι χρειαστοῦμε βοήθεια δέν πετυχαίνομε τίποτ' ἀπ' αὐτούς.

14. »Καί σύ, πρῦτανη²⁹, ἂν νομίζεις πῶς ταιριαστό γιά σένα εἶναι νά φροντίζεις γιά τήν πολιτεία, καί θέλεις νά δειχτεῖς χρηστός πολίτης, βάλε τό ζήτημα στήν ψηφοφορία καί ξαναθέσε τίς ἀντίθετες γνώμες μπροστά στούς Ἀθηναίους. Πίστεψε, ἂν τυχόν φοβάσαι μιᾶ δεύτερη ψηφοφορία, πῶς δέν μπορεῖς νά κατηγορηθεῖς ὅτι παραβαίνεις τούς νόμους μπροστά σέ τόσοι μάρτυρες, καί ὅτι μπορεῖς νά γιατρέψεις τήν πολιτεία πού δέ σκέφτηκε καλά καί πῶς τοῦτο εἶναι τό χαρακτηριστικό τοῦ καλοῦ ἄρχοντα, νά ὠφελεῖ τήν πατρίδα ὅσο γίνεται περισσότερο, ἢ τουλάχιστο νά μήν τή βλάπτει μέ τή θέλησή του».

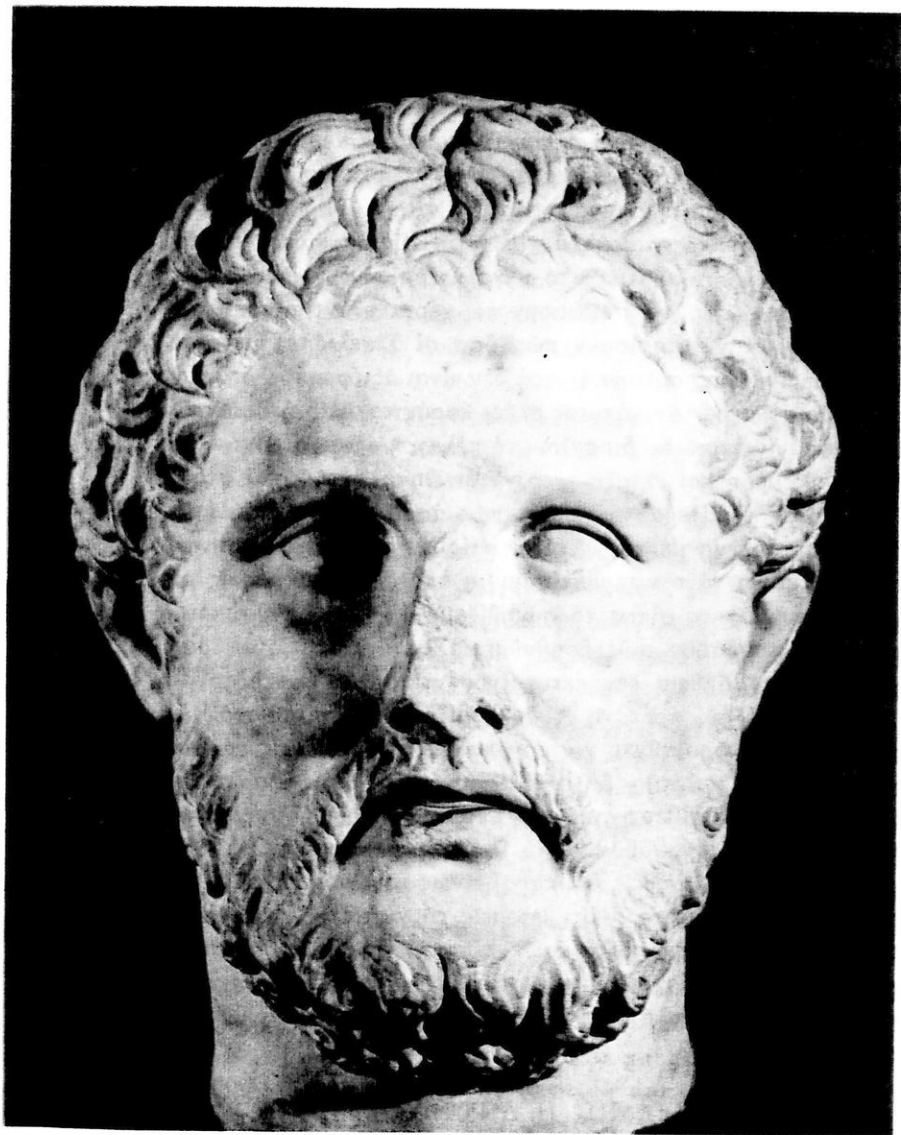
*Πρόταση
γιά νέα
ψηφοφορία.*

Ο ΑΛΚΙΒΙΑΔΗΣ. Η ΔΗΜΗΓΟΡΙΑ ΤΟΥ

(κεφ. 15 - 18)

15. Αὐτά ἀπάνω - κάτω εἶπε ὁ Νικίας· ἀπό τούς Ἀθηναίους ὁμως οἱ περισσότεροι πού ἀνέβηκαν στό βῆμα παρακινούσαν νά γίνει ἡ ἐκστρατεία καί νά μήν ἀκυρωθοῦν οἱ ἀποφάσεις

*Σκιαγραφία
τοῦ Ἀλκι-
βιάδη.*

Ρωμαϊκό αντίγραφο έργου του 4 π.Χ. αιώνα που από πολλούς θεωρείται πώς αποδίδει τη μορφή του Ἀλκιβιάδη.

πού είχαν ψηφιστεί. Ὑπῆρχαν ὁμως καί μερικοί πού μίλησαν ἐναντίον. Καί μέ περισσότερο ζῆλο ἀπ' ὄλους προωθοῦσε τήν ἐκστρατεία ὁ Ἀλκιβιάδης ὁ γιός τοῦ Κλεινία, θέλοντας καί νά ἐναντιωθεῖ στό Νικία, ἀφοῦ εἶχαν διαφορές σ' ὄλα τά πολιτικά ζητήματα, κι ἐπειδή τόν εἶχε ἀναφέρει τόσο ἐπιτιμητικά, ἀλλά τό κυριότερο ἐπειδή τόν ἔκαιγε ὁ πόθος νά γίνει στρατηγός καί εἶχε τήν ἐλπίδα πώς μέ τήν ἀρχηγία του θά κυρίευε τή Σικελία καί τήν Καρχηδόνα καί συγχρόνως ἄν πετύχαινε θ' αὔξαινε καί τή δική του θέση μέ πλοῦτο καί δόξα. Ὅντας δηλαδή σέ μεγάλη ὑπόληψη ἀπό τούς πολίτες, εἶχε τίς ἐπιθυμίες μεγαλύτερες ἀπό τήν περιουσία του τόσο γιά τούς μεγάλους σταύλους ὅσο καί γιά τ' ἄλλα του ἔξοδα τοῦτο προπάντων ἀργότερα γκρέμισε τήν πόλη τῶν Ἀθηναίων. Γιατί φοβήθηκε ὁ κόσμος τό μέγεθος τῆς παρανομίας του σχετικά μέ τόν τρόπο τῆς ζωῆς του, καί τή μεγάλη φιλοδοξία πού ἔδειχναν ὄλες του οἱ πράξεις σ' ὅποιοδήποτε τομέα ἐνεργοῦσε, καί τόν ἐχθρεύτηκαν μέ τήν ἐντύπωση πώς ἤθελε νά γίνει τύραννος. Κι ἐνῶ στά δημόσια εἶχε κανονίσει περίφημα τά ζητήματα τοῦ πολέμου, ὁμως ὄλοι, ἀγανάκτησαν γιά τά καμώματά του στήν ἰδιωτική του ζωή καί δίνοντας σέ ἄλλους τήν ἀρχηγία, ἔφεραν τήν πολιτεία σέ λίγο χρονικό διάστημα στήν καταστροφή της³⁰. Στήν περίπτωση τούτη λοιπόν ἀνέβηκε στό βῆμα καί συμβούλευε τούς Ἀθηναίους κάπως ἔτσι :

16. «Καί μοῦ ταιριάζει, Ἀθηναῖοι, νά εἶμαι ἀρχηγός περισσότερο παρά σέ ἄλλους, (γιατί εἶναι ἀνάγκη ν' ἀρχίσω ἀπό τοῦτο, ἀφοῦ μέ πρόσβαλε ὁ Νικίας) καί νομίζω συγχρόνως πώς εἶμαι ἄξιος νά τό κάνω³¹. Γιά κείνα πού ἔχει ξεσηκωθεί τόση κατακραυγή ἐναντιά μου, αὐτά ἀκριβῶς δοξάζουν τούς προγόνους μου καί μένα, καί εἶναι χρήσιμα καί στήν πατρίδα μου. Γιατί οἱ Ἕλληνες θεώρησαν τή δύναμη τῆς πολιτείας μας μεγαλύτερη ἀπ' ὅ,τι εἶναι ἀπό τή λαμπρότητα τῆς ἐπίδειξής μου στους ἀγῶνες τῆς Ὀλυμπίας, ἐνῶ πρωύτερα ἔλπιζαν πώς εἶχε ἐξαντληθεῖ ἀπό τόν πόλεμο. Ἐγώ ὁμως κατέβηκα μέ ἑφτά ἄρματα, πράμα πού δέν εἶχε ποτέ ἄλλοτε κάνει ἕνας ἀπλός πολίτης³², καί ἐνίκησα καί ἦρθα δεύτερος καί τέταρτος, καί εἶχα ἐτοιμαστῆ σ' ὄλα τ' ἄλλα ἀντάξια μέ τή νίκη μου.

Ἡ ἰδιωτική του ζωή.

Κατά τή συνήθεια τέτοια πράματα φέρνουν τιμή κι από τέτοιες πράξεις συγχρόνως ύπονοείται δύναμη. Κι ὅσα πάλι στήν πολιτεία μέ λαμπρύνουν, χορηγίες ἢ κάτι ἄλλο, εἶναι φυσικό νά προκαλοῦν τό φθόνο τῶν πολιτῶν· στούς ξένους ὁμως φαίνεται καί αὐτό δύναμη. Καί δέν εἶναι ἄχρηστη αὐτή ἡ τρέλα, ὅταν, πληρώνοντας κανεῖς ἀπό δικά του, ὠφελεῖ ὄχι μόνο τόν ἑαυτό του, ἀλλά καί τήν πολιτεία. Κι οὔτε εἶναι ἄδικο, κάποιος πού ἔχει μεγαλόπνοες ἰδέες γιά τόν ἑαυτό του νά μήν εἶναι ἴσος μέ τούς ἄλλους, ἀφοῦ κι ὅποιος δυστυχεῖ μέ κανένα δέ μοιράζεται τίς συμφορές του. Ἀλλά ὅπως ὅταν πέσομε στή δυστυχία δέ μᾶς λέν οὔτε καλημέρα, κατά τόν ἴδιο τρόπο ἄς ἀνέχονται νά τούς κοιτάζουν ἀκατάδεχτα καί περήφανα ὅσοι πετυχαίνουν κι εὐτυχοῦν, εἰδάλλως ἄς δίνει σ' ὅλους τήν ἴδια θέση καί τότε μόνο ἄς ἀπαιτεῖ τήν ἴδια μετοχείριση³³. Ξέρω καλά ὁμως ὅτι οἱ ἄνθρωποι τοῦ εἴδους αὐτοῦ κι ὅσοι ἄλλοι ὑπερέχουν μέ τή δόξα τους σέ κάτι, ὅσο ζοῦν εἶναι ἀνυπόφοροι, ἰδίως στούς ἀνθρώπους τῆς τάξης τους, ἔπειτα καί στούς ἄλλους μ' ὅσους κάνουν παρέα· στούς κατοπινούς τους ὁμως ἀφήνουν τήν περηφάνεια ν' ἀξιώνουν πῶς ἦταν συγγενεῖς τους, ἀκόμα κι ὅταν δέν εἶναι ἀλήθεια, καί σ' ὅποια πατρίδα ἀνήκουν, τήν κάνουν νά καυχίεται καί νά μιλάει γι' αὐτούς ὄχι σάν νά ἦταν ξένοι καί κακοῦργοι, ἀλλά νά λέει πῶς ἦταν δικοί της καί πρόκοψαν. Αὐτά ποθῶ ἐγώ, κι ἄν ἐξαιτίας τους μέ κατηγορεῖτε βίαια γιά τήν ἰδιωτική μου ζωή, ἐξετάστε ὁμως ἄν διαχειρίζομαι τίς δημόσιες ὑποθέσεις χειρότερα ἀπό οποιοδήποτε ἄλλον. Ἐγώ δηλαδή ἔνωσα τίς πιό ἰσχυρές πολιτείες τῆς Πελοποννήσου χωρίς ἐσεῖς οὔτε νά κινδυνέψετε οὔτε νά ξοδέψετε πολλά, κι ἔφερα τούς Λακεδαιμονίους στήν ἀνάγκη σέ μιᾶ μέρα μέσα ν' ἀγωνιστοῦν στή Μαντίνεια γιά τήν ὑπαρξή τους· καί μόλο πού κέρδισαν τή μάχη, ἀκόμα καί τώρα δέν ἔχουν στέρεη τήν πεποίθηση στόν ἑαυτό τους, ἀπό τήν ἐνέργειά μου ἐκεῖνη³⁴.

Ἐπιχειρήματα ὑπέρ τῆς ἐκστρατείας.

17. »Αὐτά κατόρθωσαν λοιπόν τά νιάτα καί ἡ τρέλα μου πού φαινόταν ἀφύσικη, ἀντιτάσσοντας ταιριαστά λόγια στή στρατιωτική ἰσχύ τῶν Πελοποννησίων καί ἔπαισε μέ τήν ὀρμή πού ἐμπνέει ἐμπιστοσύνη· καί τώρα μήν τρομάζετε ἀπ' αὐτήν, ἀλλά ὅσο ἐγώ βρίσκομαι ἀκόμα στήν ἀκμή μου μέ αὐτή, κι ὅσο

ὁ Νικίας ἐξακολουθεῖ νά ἔχει τήν εὖνοια τῆς τύχης, ἐκμεταλλευεῖτε ὡς τό ἀκρότατο ὄριο τά πλεονεκτήματα πού παρέχει ὁ καθένας μας καί μὴν ἀλλάζετε γνώμη γιά τήν ἐκστρατεία στή Σικελία, μέ τήν ιδέα πὼς θά γίνει ἐναντία σέ μεγάλη δύναμη. Γιατί οἱ πολίτες ἐκεῖ ἔχουν μεγάλο πληθυσμό ἀπό ὄχλους κάθε λογῆς κι εὐκόλα ἀλλάζει ἡ σύνθεση τῶν πολιτῶν τους μέ τήν εἰσοδοχὴ νέων ὑπηκόων³⁵. Καί γι' αὐτό τό λόγο κανεῖς οὔτε ἐξοπλίζεται καθὼς πρέπει γιά τήν ἄμυνά του σάν νά πρόκειται γιά πατρίδα πού τοῦ ἀνήκει, οὔτε ἔχει στήν ὑπαιθρο μόνιμες ἐγκαταστάσεις. Ἀλλά καθένας ἐτοιμάζει γιά τόν ἑαυτό του ὅ,τι νομίζει πὼς θά μπορούσε νά πάρει ἀπό τό κοινό ἢ μέ τήν πειθῶ τῶν λόγων ἢ μέ ἐπανάσταση μέ τήν προοπτική νά κατοικήσει, σέ περίπτωση ἀποτυχίας, σ' ἄλλη χώρα. Καί δέν εἶναι πιθανό τέτοιο πλῆθος οὔτε ν' ἀκούνε τούς λόγους ἔχοντας μία γνώμη, οὔτε τίς πράξεις νά καταπιάνονται μέ κοινή ἐνέργεια· ἀλλά γρήγορα μπορεῖ ὁ καθένας, ἂν ἀκούσει κάτι πού τόν εὐχαριστεῖ, νά προσχωρήσει σ' αὐτό, ἀφοῦ μάλιστα, ὅπως μᾶς πληροφοροῦν, βρίσκονται σ' ἐσωτερικὴ διαμάχη³⁶. Ἀλλά οὔτε οἱ Σικελιώτες ἔχουν τόσους ἀρματωμένους στρατιῶτες ὅσους καυχιοῦνται πὼς ἔχουν, οὔτε οἱ ἄλλοι Ἕλληνες ἀποδείχτηκαν πουθενά τόσοι πολλοὶ ὅσοι μετριοῦνταν μόνοι τους, ἀλλά γελάστηκε πάρα πολὺ σχετικὰ μέ τούς στρατιῶτες τῆς ἢ Ἑλλάδα ὡς τώρα καί μέ δυσκολία ὀπλίστηκε ἱκανοποιητικὰ μόλις στὸν πόλεμο τοῦτο. Ἡ κατάσταση λοιπὸν ἐκεῖ, ἀπ' ὅσα γνωρίζω ἀκούγοντας τίς πληροφορίες πού μᾶς ἔρχονται, παρέχει αὐτές τίς δυνατότητες καί θά εἶναι ἀκόμα πιὸ εὐκόλη γιά μᾶς (γιατί θά ἔχομε πολλοὺς βαρβάρους πού θά χτυπήσουν τούς Συρακουσίους μαζί μας ἐπειδὴ τούς ἐχθρεύονται) καί τά πράματα ἐδῶ δέ θά σταθοῦν ἐμπόδιο στήν ἐκστρατεία μας, ἂν πάρετε τίς σωστὲς ἀποφάσεις. Γιατί οἱ πατέρες μας, κατὰ χτησαν τήν ἡγεμονία μας³⁷ ἀφήνοντας πίσω τους αὐτοὺς ἀκριβῶς πού μᾶς λένε τώρα ὅτι ἀφήνομε ἐχθροὺς στή ράχη μας ξεκινώντας γιά τὴ Σικελία· κι ἀπάνω ἀπ' αὐτοὺς ἔχοντας ἐχθρό τούς Πέρσες, βασιζοντας τὴ δύναμή τους ὄχι σέ τίποτ' ἄλλο παρά στό περίσσιο ναυτικό μας. Καί οἱ Πελοποννήσιοι δέν εἶχαν ποτὲ λιγότερες ἐλπίδες νά μᾶς νικήσουν παρά τώρα,

ἀκόμα κι ἂν τό ἔχουν ὄρεξη καί πρόθεση· μπορούνε βέβαια νά εισβάλουν μέ τό πεζικό τους στή χώρα μας, ἔστω κι ἂν δέν ξεκινήσουμε γιά τή Σικελία, ἀλλά μέ τό ναυτικό τους δέ θά μπορούσαν νά μᾶς κάνουν κακό, γιατί ἀφήνομε ἄλλο στόλο πίσω μας ἄξιο νά τούς πολεμήσει.

18. »Γι' αὐτό τί εὐλογη αἰτία μπορεί νά βρεῖ κανεῖς, εἴτε γιά νά μείνομε ἐδῶ ἀκίνητοι, εἴτε γιά νά τό φέρομε ὡς πρόφαση στούς συμμάχους γιά νά μήν τούς βοηθήσουμε: Ἄλλά πρέπει νά τούς βοηθήσουμε, ἀφοῦ πήραμε ὄρκο μαζί τους καί νά μήν προβάλλομε ὡς ἀντίθετο ἐπιχείρημα πῶς δέ μᾶς βοήθησαν καί κεῖνοι. Γιατί δέν τούς προσθέσαμε στή συμμαχία μας γιά νά ῥθουν νά μᾶς ἐνισχύσουν ἐδῶ, ἀλλά γιά νά ἐνοχλοῦν τούς ἐκεῖ ἐχθρούς μας κι ἔτσι νά τούς ἐμποδίζουν νά ῥθουν νά μᾶς χτυπήσουν ἐδῶ. Ἐτσι ἀποχτήσαμε τήν ἡγεμονία μας, κι ἐμεῖς καί ὅσοι ἄλλοι εἶχαν ποτέ ἐξουσία σ' ἄλλα κράτη, προστρέχοντας μέ ζήλο σ' ὅποιον τούς καλοῦσε σέ βοήθεια ἢ Ἑλληνας ἦταν ἢ βάρβαροι· γιατί ἂν καθόμαστε μέ σταυρωμένα τά χέρια σέ ὀποιαδήποτε περίσταση, ἢ ἂν κάνομε φυλετικές διακρίσεις ὡς γιά τό ποιόν πρέπει νά βοηθήσουμε, λίγα πράματα θά προσθέταμε στήν ἡγεμονία μας καί θά κινδύνευε ἡ ἴδια ἢ ὑπαρξή της. Γιατί τόν ὑπέρτερο στή δύναμη δέν τόν ἀποκρούει κανεῖς μόνο σάν ἐπιτίθεται, ἀλλά καί φροντίζει ἀπό τά πρῖν νά μήν μπορέσει νά χτυπήσει. Καί δέ μᾶς εἶναι μπορετό, ἐμᾶς, νά λογαριάζομε σάν διαχειριστές ἐνός χτήματος σέ πόση ἔκταση θέλομε ν' ἀσκοῦμε ἐξουσία, ἀλλά εἴμαστε ἀναγκασμένοι, μιά καί φτάσαμε στό σημεῖο αὐτό, γι' ἄλλους νά καταρτίζομε ἐπίβουλα σχέδια, καί σ' ἄλλους νά μή χαλαρώνομε τόν ἔλεγχό μας ἐπάνω τους, ἐπειδή ὑπάρχει πάντα ὁ κίνδυνος νά γίνομε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι ὑποταχτικοί σέ ἄλλους, ἂν δέν ἐξουσιάζομε τούς ἄλλους ἐμεῖς. Γιά σᾶς δέ γίνεται ν' ἀποβλέπετε στήν ἡσυχία ἀπό τήν ἴδια βάση μέ τούς ἄλλους, ἐξόν ἂν ἀλλάξετε καί τόν τρόπο τῆς ζωῆς σας καί ἐξομοιωθεῖτε μαζί τους³⁸.

»Ἄς στοχαστοῦμε λοιπόν πῶς θά μεγαλώσομε τήν ἡγεμονία μας ἐδῶ ἂν πᾶμε νά χτυπήσομε τά ἐκεῖ, καί ἄς ξεκινήσομε γιά τήν ἐκστρατεία, γιά νά σπάσομε τήν αὐθάδικη ὁρμή τῶν Πελοποννησίων ἀφοῦ θά ἴδουν πῶς ἀνηφήσαμε τήν ἡσυχία

τῆς ἀνακωχῆς ³⁹ καί πήγαμε ὡς καί στή Σικελία· καί συγχρόνως ἢ γιά νά ἐξουσιάσομε ὅλη τήν Ἑλλάδα, ὅπως εἶναι εὐλογο ὅταν μᾶς προστεθεῖ ὅλη ἡ ἡγεμονία τῆς Σικελίας, ἢ τουλάχιστο νά βλάψομε τίς Συρακοῦσες, πράμα πού θά ὠφελήσει κι ἐμᾶς καί τοὺς συμμάχους μας. Τὴν ἐγγύηση πὼς δέν κινδυνεύομε ⁴⁰, εἴτε μένοντας ἐκεῖ, ἂν μᾶς πᾶν τὰ πράματα καλά, εἴτε φεύγοντας, μᾶς τὴ δίνουν τὰ καράβια μας· γιατί θά εἴμαστε ἡ ἀνώτερη ναυτική δύναμη κι ἀπέναντι σ' ὅλους τοὺς Σικελιώτες μαζί. Καί ἂς μὴ σᾶς παρασύρει ἐναντία στὴν ἐκστρατεία ὁ ἄωθρός δισταγμός τοῦ λόγου τοῦ Νικία, οὔτε ἡ ἀπόπειρά του ν' ἀντιτάξει τοὺς πιό ἡλικιωμένους στοὺς νέους· ἀλλὰ μέ τὴ συνηθισμένη τάξη, ὅπως οἱ πατέρες μας μόλις γίνονταν νέοι ἄντρες ἐπαιρναν μέρος στὶς συσκέψεις καί ἀνύψωσαν τὴν πολιτεία μας στὴ σημερινή της ἀκμῆ, μέ τὸν ἴδιο τρόπο προσπαθεῖστε καί τώρα νά κάνετε τὴν πολιτεία νά προκόψει, καί πιστέψετε πὼς τὰ νιάτα καί τὰ γερατιά δέν μποροῦν νά κάνουν τίποτα τό ἕνα χωρὶς τό ἄλλο· μαζί ὅμως κι ἂν συγκεραστοῦν σωστά τό μικρό, τό μέτριο καί τό τέλειο στὴν ἀκμῆ του ἀποτελοῦν ἰσχυρό σύνολο ⁴¹ καί πὼς ἂν μείνει ἀδρανῆς ἡ πολιτεία θά φθαρεῖ ἀπό μόνη ὅπως καί καθετὶ ἄλλο, καί ἡ γνώση τῆς σέ ὅλα τὰ ζητήματα θά παρακμάσει· ἂν ὅμως ἀγωνίζεται, θά προσθέτει ὀλοένα καινούργια στοιχεῖα στὴν παλιά τῆς πείρα καί θά ἔχει ἀποχτήσει τὴ συνήθεια νά ὑπερασπίζει τὸν ἑαυτό τῆς ὄχι μέ λόγια, ἀλλὰ μέ πράξεις. Καί γενικά ὑποστηρίζω πὼς μιά πολιτεία πού δέν ἀδρανοῦσε πρωτίτερα ⁴², ἂν τό γυρίσει στὴν ἀδράνεια χάνεται γρήγορα, κι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους πάλι ἐκεῖνοι ζοῦν πιό ἀπρόσβλητοι, πού δέν παρεκκλίνουν ἀπὸ τίς πολιτικές τους συνήθειες καί τοὺς θεσμοὺς τους καθόλου. Ἔστω κι ἂν δέν εἶναι τόσο καλοὶ».

ΔΕΥΤΕΡΗ ΔΗΜΗΓΟΡΙΑ ΤΟΥ ΝΙΚΙΑ

(κεφ. 19 - 23)

19. Ἐτσι ἀπάνω-κάτω μίλησε ὁ Ἀλκιβιάδης. Καί οἱ Ἀθηναῖοι, ἀφοῦ τὸν ἄκουσαν καθὼς καί τοὺς Ἐγεσταίους καί τοὺς ἐξόριστους Λεοντίνους πού ἀνεβαίνοντας στό βῆμα παρακαλοῦσαν καί θυμίζοντας τοὺς ὄρκους πού εἶχαν πάρει, τοὺς ἰκέτευαν νά στείλουν ἐνισχύσεις, εἶχαν τώρα πολὺ περισσό-

*Ἐπιμονὴ τῶν
Ἀθηναίων νά
ἐκστρατεύ-
σων.*

τερη διάθεση νά κάνουν την ἐκστρατεία, παρά πρὶν. Ὁ Νικίας κατάλαβε τότε πὼς μὲ τὰ ἴδια ἐπιχειρήματα δὲ θά μπορούσε πιά νά τοὺς ἀποτρέψει, ἀλλὰ πὼς μὲ τὸν ὄγκο τῆς πολεμικῆς ἐτοιμασίας ἂν τῆ ζητοῦσε ἐπίμονα, ἴσως θά ἦταν δυνατό νά τοὺς κάνει ν' ἀλλάξουν γνώμη· βγήκε λοιπὸν πάλι μπροστά στὸ πλῆθος καὶ εἶπε ἀπάνω - κάτω τ' ἀκόλουθα.

*Ἐξιολόγησι
τῶν ἀντιπα-
λῶν.*

20. «Ἄφου βλέπω, Ἀθηναῖοι, πὼς ἐπιθυμεῖτε νά κάνετε ὅπωςδήποτε τὴν ἐκστρατεία, νά δώσουν οἱ θεοὶ νά μᾶς βγεῖ σέ καλὸ ὅπως τὸ ποθοῦμε ὅλοι· θά σᾶς ἀνακοινώσω ὁμως ὅσα νομίζω σωστά στὶς τωρινές συνθήκες⁴³. Πρόκειται δηλαδή, καθὼς ἀντιλαμβάνομαι ἀπ' ὅ,τι ἀκούω, νά πᾶμε νά χτυπήσουμε πολιτείες μεγάλες, καὶ ποὺ δὲν εἶναι ἢ μιὰ ὑποταγμένη στὴν ἄλλη καὶ δὲ χρειάζονται ἀλλαγὴ τοῦ καθεστώτος τοὺς· ἀλλαγὴ ποὺ θά δεχόταν κανεὶς πρόθυμα ἂν πήγαινε ἀπὸ δουλεῖα ἐπιβεβλημένη μὲ τὴ βία σὲ κάποια ἄλλη, πιὸ ἥπια, κατάστασι· καὶ οὔτε εἶναι πιθανὸ νά δεχτοῦν οἱ πολιτείες αὐτὲς τὴ δική μας ἐξουσία ἀντὶ γιὰ τὴν ἐλευθερία ποὺ ἔχουν· ἀκούω ἐπίσης πὼς ἂν λογαριάσουμε πὼς εἶναι ὅλες σ' ἓνα νησί, εἶναι πολλὲς οἱ ἐλληνικὲς πόλεις ἐκεῖ. Γιατὶ ἐξὸν ἀπὸ τὴ Νάξο καὶ τὴν Κατάνη ποὺ ἐλπίζω πὼς θά ἴρθουνε μὲ τὸ μέρος μας ἀπὸ τὴ συγγένεια ποὺ ἔχουν μὲ τοὺς Λεοντίνους, ὑπάρχουν ἄλλες ἑφτά, κι ἐξοπλισμένες σὲ ὅλα σχεδὸν κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο μὲ τὴ δική μας δύναμη, καὶ περισσότερο ἀπ' ὅλες ἐκεῖνες ποὺ πᾶμε κατὰ πρῶτο λόγῳ νά χτυπήσουμε, ὁ Σελινοῦς καὶ οἱ Συρακοῦσες. Γιατὶ ἔχουν πολλοὺς βαριά ἀρματωμένους στρατιῶτες καὶ πολλοὺς τοξότες καὶ ἀκοντιστές, καθὼς καὶ πολλὰ καράβια καὶ πολὺ κόσμῳ νά ὑπηρετήσουν ὡς πληρώματα. Ἔχουν καὶ χρήματα οἱ Σελινοῦντιοι, τόσο ἰδιωτικὲς περιουσίες ὅσο καὶ δημόσιες καταθέσεις στοὺς ναοὺς· καὶ στοὺς Συρακουσίους, ποὺ τοὺς ἐξουσιάζουν, πληρώνουν καὶ μερικοὶ βάρβαροι φόρο. Κι ἐκεῖνο ὅπου προέχουν τὸ περισσότερο εἶναι πὼς ἔχουν πολλὰ ἄλογα καὶ παράγουν μόνοι τοὺς τὸ σιτάρι τοὺς καὶ δὲ χρειάζονται εἰσαγωγές.

*Ἀνάγκη με-
γάλης πολε-
μικῆς πορε-
τοιμασίας.*

21. »Ἀπέναντι σὲ τέτοια δύναμη λοιπὸν δὲ φτάνουν οἱ κοινοὶ στρατιῶτες ποὺ πηγαίνουν συνήθως μὲ τὰ καράβια, ἀλλὰ πρέπει νά μεταφερθεῖ καὶ πολὺ βαρὺ πεζικό, ἂν θέλομε νά πετύχομε κάτι ποὺ ν' ἀνταποκρίνεται στὰ σχέδιά μας καὶ νά μὴν

ἐμποδιστοῦμε νά βγοῦμε στή στεριά ἀπό τό μεγάλο τους ἰππικό, ἰδίως ἂν συμμαχήσουν οἱ πολῖταιες μεταξύ τους ἀπό τό φόβο τους καί ἂν δέν προσχωρήσουν σέ μᾶς καί μερικοί ἄλλοι ἐκτός ἀπό τοὺς Ἑγεσταίους προμηθεύοντάς μας ἀνάλογο ἰππικό γιά ν' ἀμυνθοῦμε· καί θά εἶναι ντροπή μας νά φύγομε διωγμένοι μέ τή βία ἢ ἀργότερα νά στέλνομε νά ζητοῦμε πρόσθετη βοήθεια ἐπειδῆ ἀποφασίσαμε ἄστοχα ἀπό μιᾶς ἀρχῆς. Ἀλλά πρέπει ἀπό δῶ νά ξεκινήσομε μέ ἀξιόλογο πολεμικό καταρτισμό, λογαριάζοντας ὅτι πρόκειται ν' ἀρμενίσουμε πολύ μακριά ἀπό τόν τόπο μας. Δέν πηγαίνομε σ' ἐκστρατεία παρόμοια μ' ἐκεῖνες πού πηγαίναμε ὡς σύμμαχοι στοὺς ὑπηκόους μας νά χτυπήσετε κάποιον ἄλλο σέ μέρη ἀπ' ὅπου ἦταν εὐκόλο νά προμηθευτεῖτε ὅσα πρόσθετα ἐφόδια χρειαζόμαστε ἀπό φιλικούς τόπους· ἀλλά θά εἶμαστε σέ χώρα ὀλότελα ξένη κι ἂν μᾶς λείπει τίποτα δέν εἶναι εὐκόλο ἀπό κεῖ οὔτε σέ τέσσερις μῆνες νά ῥθει μήνυμα τό χειμῶνα.

22. »Μοῦ φαίνεται λοιπόν πῶς πρέπει νά πάρομε μαζί μας πολλοὺς βαριά ἀρματωμένους στρατιῶτες, καί δικούς μας κι ἀπό τοὺς συμμάχους μας, τόσο ἀπό τοὺς ὑποταχτικούς μας ὅσο κι ἂν μπορέσομε κι ἀπό τήν Πελοπόννησο νά πείσομε μερικούς ἢ νά τοὺς παρασύρομε προσφέροντας μισθό· καθὼς καί πολλοὺς τοξότες καί σφεντονιστές γιά ν' ἀντιπολεμήσουν τό ἰππικό τους καί στό ναυτικό πρέπει νά τοὺς ξεπερνοῦμε κατά πολύ, τόσο γιά νά φέρνομε εὐκολότερα τίς προμήθειες στό στρατό, καθὼς καί γιά νά φέρνομε ἀπό ἐδῶ σιτηρά μέ φορτηγά, στάρι καί καβουρντισμένο κριθάρι, καθὼς καί ἄρτοποιούς ἀπό τοὺς μύλους στρατολογημένους σέ ἀριθμό ἀνάλογο μέ τό πλῆθος τοῦ στρατοῦ, μισθωτούς· ἔτσι νά ἔχει ὁ στρατός ἐξασφαλισμένη τήν τροφή του ἂν κλειστοῦμε πουθενά ἀπό τόν καιρό (γιατί τόσο μεγάλο στράτευμα δέν μπορεῖ ὀποιαδήποτε πολιτεία νά τό δεχτεῖ καί νά τό τροφοδοτήσει), καί νά ἐτοιμαστοῦμε γιά ὅλα τ' ἄλλα ὅσο καλύτερα γίνεται, καί νά μὴν εἶμαστε στό ἔλεος ἄλλων· καί τό κυριότερο ἀπ' ὅλα, νά πάρομε μαζί ὅσα περισσότερα χρήματα μποροῦμε ἀπό δῶ. Κι ὅσο γιά κείνα πού λένε οἱ Ἑγεσταῖοι πῶς μᾶς τά ἔχουν ἔτοιμα ἐκεῖ, πάρτε τα πῶς εἶναι ἔτοιμα ἰδίως μέ τά λόγια.

23. »Γιατί ἄν ἐμεῖς πᾶμε ἀπό δω ἐξοπλισμένοι ἄξια γιά νά τούς πολέμησομε, δέ λέω μόνο ἐνάντια στόν περικό τους στρατό πού θά μᾶς βγεῖ μπροστά στίς μάχες, μά ξεπερνώντας τους καί σ' ὅλα τ' ἄλλα, μόνο ἔτσι, καί πάλι μέ δυσκολία, θά εἴμαστε σέ θέση αὐτούς νά νικήσομε καί νά σώσομε τίς δυνάμεις μας⁴⁴. Πρέπει νά θεωρήσετε πώς πηγαίνομε σάν ὀλόκληρη πολιτεία πού ἰδρύεται ἀνάμεσα σέ ἐχθρούς ἀπό ἄλλη φυλή, καί πρέπει νά γίνομε κύριοι τῆς γῆς τους ἀμέσως ἀπό τήν πρώτη μέρα πού θά πατήσομε πόδι ἐκεῖ, εἰδεμή νά καταλάβομε πώς ἄν ἀποτύχομε θά τά ἔχομε ὅλα ἐνάντιά μας. Ἐπό τό φόβο μου γιά ὅλ' αὐτά καί ξέροντας πώς ἔπρεπε πολλά πράματα νά στοχαστεῖτε καλά ἀπό καιρό τώρα, κι ἀκόμα σέ περισσότερα νά σταθεῖτε τυχεροί, πράμα πολύ δύσκολο ἀφοῦ εἶστε ἄνθρωποι, εἶμαι πρόθυμος νά ἐκστρατεύσω μαζί σας στά καράβια, ἀφοῦ ὅμως παραδώσω τόν ἑαυτό μου ὅσο γίνεται λιγότερο στήν τύχη, κι ἀσφαλῆς μέ τόν πολεμικό καταρτισμό πού συμπεραίνω ἀπό τά πράγματα πώς χρειάζεται. Γιατί αὐτά εἶναι ὅσα θεωρῶ πῶς ἀσφαλῆ γιά τήν πολιτεία καί πῶς σωτήρια γιά μᾶς πού θά ξεκινήσομε. Ἄλλ' ἄν κανεῖς ἄλλος ἔχει διαφορετική γνώμη, τοῦ παραχωρῶ τήν ἀρχηγία».

ΤΕΛΙΚΗ ΑΠΟΦΑΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ

(κεφ. 24 - 26)

Κίνηση.

24. Τόσα ἀπάνω - κάτω εἶπε ὁ Νικίας, νομίζοντας πώς μέ τόν ὄγκο τῶν δυσκολιῶν πού πρόβαλε ἤ θ' ἀπομάκρυνε τούς Ἀθηναίους ἀπό τό σχέδιό τους, ἤ, ἄν τόν ἀνάγκαζαν νά κάνει τήν ἐκστρατεία, θά ξεκινούσε κατοχυρωμένος ὅσο ἦταν δυνατό. Αὐτοί ὅμως δέν κλονίστηκαν στή μεγάλη τους ἐπιθυμία νά ἐκστρατεύσουν ἀπό τό τεράστιο κι ἐνοχλητικό βᾶρος τῶν προετοιμασιῶν, ἀλλ' ἀντίθετα τοὺς ἄναψε ἡ διάθεση περισσότερο, ὥστε κατάντησε νά φέρει τό ἀντίθετο ἀποτέλεσμα: γιατί θεώρησαν πώς τοὺς εἶχε συμβουλευσε σωστά καί ὅτι ὁ στρατός τώρα θά ἦταν πῶς ἀσφαλισμένος. Καί τοὺς ἐπίασε ὅλους μεγάλος πόθος νά πάρουν μέρος στήν ἐκστρατεία, τοὺς πῶς ἠλικιωμένους ἀπό τή μιά μέ τήν ἰδέα πώς ἤ θά ὑποδοῦλωνα τά μέρη πού πηγαιναν νά χτυπήσουν ἢ τουλάχιστο πώς τόσο μεγάλη

δύναμη δέν μπορούσε νά πάθει καμιά συμφορά· τούς νέους στήν άκμή τής ηλικίας τους από τήν άλλη τούς κυρίεψε ή λαχτάρα νά ιδούν καί νά γνωρίσουν από κοντά τήν άγνωστη χώρα, έλπίζοντας συγχρόνως πώς θά έπιζήσουν· τό πλθθος του λαού στρεφόταν πρώτα στό άμεσο κέρδος του στρατιωτικού μισθού καί δεύτερο στήν κατάχτηση μιās ήγεμονίας που θά ήταν άνεξάντλητη πηγή χρημάτων⁴⁵. Έτσι από τό γενικό ρεύμα τής όρμης τής πλειοψηφίας, κι εκείνος άκόμα που δέν ευνουόσε τήν επιχείρηση φοβόταν μήπως άν ψηφίσει άντίθετα θεωρηθεί έχθρός τής πολιτείας κι έτσι καθόταν ήσυχος.

25. Καί τέλος κάποιος Άθηναίος άνέβηκε στό βήμα, καί άποτεινοντας τό λόγο στό Νικία του είπε πώς δέ χρειάζεται πιά νά βρίσκει προφάσεις καί νά καθυστερεί τά πράματα, αλλά νά πει καθαρά μπροστά σέ όλους τί καί τί έξοπλισμούς ήθελε νά του δώσουν μέ τήν ψηφο τους. Αυτός άναγκάστηκε ν' άπαντήσει πώς θά προτιμούσε νά συσκευθει πρώτα μέ τούς άλλους στρατηγούς, αλλά κατά τή γνώμη του δέν έπρεπε νά ξεκινήσουν μέ λιγότερα από έκατό πολεμικά· κι οί Άθηναίοι οί ίδιοι έπρεπε νά συνεισφέρουν καράβια για τή μεταφορά του στρατου όσα κριθούν άναγκαία καθώς καί νά στείλουν νά ζητήσουν καί άλλα από τούς συμμάχους καί νά χουν βαριά άρματομένους στρατιώτες όχι λιγότερους από πέντε χιλιάδες όλους μαζί, Άθηναίους καί συμμάχους, κι άν μπορέσουν, άκόμα περισσότερους· κι όσο για τά άλλα όπλα θά έπαιρναν, αυτός κι οί άλλοι στρατηγοί, άφου τούς έτοιμάσουν, αριθμό που ν' αναλογεί προς τό βαρύ πεζικό⁴⁶, καθώς καί τοξότες από τήν Άθήνα καί τήν Κρήτη, καί σφεντονίτες καί ό,τι άλλο τούς φανεί πώς χρειάζεταιται.

26. Κι άφου τ' άκουσαν αυτά οί Άθηναίοι ψηφισαν άμέσως άπόλυτη πληρεξουσιότητα στους στρατηγούς, τόσο για τόν αριθμό των στρατιωτών, όσο καί για όλόκληρη τήν έκστρατεία, καί νά ένεργήσουν όπως νομίζουν πώς είναι τό καλύτερο για τούς Άθηναίους. Κι ύστερα άπ' αυτά άρχισαν άμέσως οί προετοιμασίες κι έστειλαν στους συμμάχους ζητώντας ό,τι χρειάζονταν καί σύνταξαν στρατολογικούς καταλόγους για τήν Άθήνα. Τελευταία είχε συνέρθει ή πολιτεία από τή μεγάλη

Πρόταση του Νικία για τή δύναμη του έκστρατευτικού σώματος.

Έτοιμασίες πριν από τήν έκστρατεία.

ἄρρώστια κι ἀπό τόν ἀδιάκοπο πόλεμο⁴⁷, καί σχετικά μέ τό πλῆθος τῶν νέων πού εἶχαν μεγαλώσει στό μεταξύ καί μέ τήν ἀποταμίευση χρημάτων χάριη στήν ἀνακωχή, ἔτσι τά προμηθεύτηκαν ὅλα πιό εὐκόλα. Βρίσκονταν λοιπόν αὐτοί ἀπασχολημένοι μέ τήν προετοιμασία.

ΑΚΡΩΤΗΡΙΑΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΡΜΑΙ-ΚΩΝ ΣΤΗΛΩΝ (κεφ. 27 - 29)

*Ἐπιχώρηξη
τῶν δαματίων.*

27. Στό διάστημα αὐτό ὅσες πέτρινες στήλες τοῦ Ἑρμῆ ὑπῆρχαν στήν πολιτεία (καί ὑπάρχουν πολλές γιατί εἶναι ντόπια συνήθεια, τόσο στά πρόθυρα ἰδιωτικῶν σπιτιῶν ὅσο καί σέ ἱερά) βρέθηκαν οἱ περισσότερες μέ σπασμένο τό πρόσωπο μέσα σέ μιά νύχτα. Καί κανεῖς δέν ἤξερε ποιοί τό ἔκαναν, ἀλλά τοὺς καταζητοῦσαν προκηρύσσοντας μεγάλες ἀμοιβές, γιά τήν ἀνακάλυψή τους, κι ἐξόν ἀπ' αὐτό ἔβγαλαν κι ἄλλο ψήφισμα, ἄν κανεῖς ἤξερε νά ἔχει γίνει καμιά ἀσεβῆς πράξη, νά τό καταγγεῖλει χωρίς φόβο ὅποιοσδήποτε θέλει, εἴτε πολίτης εἶναι, εἴτε ξένος, εἴτε δοῦλος. Καί πῆραν τό πρᾶμα πολύ στά σοβαρά, γιατί φαινόταν πῶς ἦταν συγχρόνως κακοσημαδιά γιά τήν ἐκστρατεία, καί πῶς εἶχε γίνει ἀπό συνωμοτές πού σκόπευαν νά κάνουν πραξικόπημα καί νά καταλύσουν τή δημοκρατία⁴⁸.

*Παρωδία τῶν
μυστηρίων.
Κατηγοροῦν
ἐναντίον τοῦ
Ἀλκιβιάδη.*

28. Τότε υποβάλλεται καταγγελία ἀπό μερικούς μετοίκους καί ὑπηρέτες, ὄχι σχετικά μέ τό σπᾶσιμο τῶν Ἑρμῶν, ἀλλά πῶς εἶχαν διαπραχθεῖ κάτι ἄλλοι ἀκρωτηριασμοί ἀγαλμάτων ἀπό μερικούς μεθυσμένους νέους γι' ἄστεϊο καί πῶς εἶχαν παραστήσει σέ σπίτια τά ἐλεισίνια μυστήρια ἀπό ἀσεβῆ ἀναίδεια· γι' αὐτά κατηγοροῦσαν ἀνάμεσα σ' ἄλλους καί τόν Ἀλκιβιάδη. Κι ἐκεῖνοι πού εἶχαν μεγαλύτερο φθόνο γιά τόν Ἀλκιβιάδη πού τοὺς στεκόταν ἐμπόδιο, ὥστε νά μήν ἔχουν βέβαιη τήν ἡγεσία τῆς δημοκρατικῆς μερίδας νόμιζαν πῶς ἄν τόν ἐδίωχναν αὐτόν θά ἦταν πρῶτοι στήν πολιτεία· πῆραν λοιπόν αὐτά γιά ἐπιχειρήματα καί τά ἐξόγκωσαν καί σήκωσαν κατακραυγή πῶς τόσο ἡ παρωδία τῶν μυστηρίων ὅσο καί ὁ ἀκρωτηριασμός τῶν Ἑρμῶν εἶχαν γίνει μέ τό σκοπό νά καταργηθεῖ ἡ δημοκρατία καί καμιά ἀπ' αὐτές τίς ἱεροσυλίες δέν εἶχε διαπραχθεῖ χωρίς τή συμμετοχή του, ἀναφέροντας ὡς τελική ἀπόδειξη ὅλο τό

υπόλοιπο παράνομο φέρσιμό του και τις αντιδημοκρατικές του συνήθειες ⁴⁹.

29. Αυτός όμως άντέκρουσε τις κατηγορίες από την αρχή και δήλωσε πώς είναι πρόθυμος να κριθεί από δικαστήριο αν είχε πράξει τίποτ' απ' αυτά, πριν ξεκινήσει η έκστρατεία (γιατί όλες οι προμήθειες και ο εξοπλισμός είχαν πιά βρεθεί) και αν είχε διαπράξει τίποτ' απ' αυτά, να τιμωρηθεί, αν όμως άθωωθεί, να πάει ως στρατηγός. Και τους εξόρκιζε έντονα να μην άκουνε τις συκοφαντίες ενάντια του όταν θά έλειπε, αλλά άμέσως να τον θανατώσουν, αν είχε κάνει αυτές τις άνομίες, προσθέτοντας πώς θά ήταν πιο γνωστικό ενω κρεμόταν πάνω του τέτοια κατηγορία να μην τον στείλουν ως άρχηγό τόσο μεγάλου έκστρατευτικού σώματος πριν ξεκαθαρίσουν τό ζήτημα με δίκη. Οί έχθροί του όμως φοβούνταν πώς ο στρατός θά είχε ευνοϊκές διαθέσεις προς αυτόν αν δικαζόταν άμέσως τότε, και μήπως τό πλήθος δέ δείξει την άπαιτούμενη αυστηρότητα από καλή προαίρεση, επειδή έξαιτίας του επαιρναν μέρος στην έκστρατεία οί Άργειοί και μερικοί Μαντινείς κοίταζαν λοιπόν να άποτρέψουν αυτό και ν' άνακόψουν τή βιασύνη του Άλκιβιάδη, σκορπίζοντας άνάμεσα στον κόσμο δικούς τους ρήτορες που υποστήριζαν πώς πρέπει να φύγει τώρα και να μην καθυστερεί τό ξεκίνημα, αλλά να γυρίσει και να δικαστεί σε τακτή ήμερομηνία. Μ' αυτόν τον τρόπο ήθελαν να δικαστεί ο Άλκιβιάδης για μεγαλύτερη συκοφαντία, που θά επينوούσαν ευκολότερα αν έλειπε αυτός από τή μέση, και να δικαστεί φερμένος πίσω κατά μήνυμα τής πολιτείας. Κι έτσι άποφασίστηκε να ξεκινήσει ο Άλκιβιάδης.

Άπόφαση να φύγει πριν από τή δίκη.

ΑΝΑΧΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΕΚΣΤΡΑΤΕΥΤΙΚΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ

(κεφ. 30 - 32)

30. Ύστερα απ' αυτά, στά μισά πιά του καλοκαιριού ⁵⁰, άρχισαν να ξεκινούν για τή Σικελία. Στά περισσότερα καράβια των συμμάχων και στά φορτηγά που μετέφεραν τό σιτάρι και σ' άλλα πλεούμενα κι όλη τήν άλλη νηοπομπή που άκολουθούσε τήν έκστρατεία είχε δοθεί ή έντολή να μαζευτούν στην Κέρκυρα με τό σκοπό να περάσουν τό Ίόνιο πέλαγος όλοι μαζί προς τό

Κάθοδος στον Ήριοναί.

Σέ λευκή λήκυθος Ἀθηναῖος πολεμιστὴς περιβάλλεται ἀπὸ μέλη τῆς οἰκογένειάς του πού τὸν ἀποχαιρετοῦν (τέλος τοῦ 5 π.Χ. αἰώνα, Ἀθήνα, Ἐθν. Ἀρχ. Μουσείο).

ἀκρωτήρι Ἰαπυγία· οἱ Ἀθηναῖοι οἱ ἴδιοι κι ὅσοι λίγοι σύμμαχοι βρίσκονταν στήν Ἀθήνα κατέβηκαν στόν Πειραιά τήν ὀρισμένη μέρα τά ξημερώματα καί μπήκαν ὡς πληρώματα στά καράβια γιατί ἐπρόκειτο νά σηκώσουν ἄγκυρα. Καί μαζί τους κατέβηκε καί σχεδόν ὀλόκληρος ὁ πληθυσμός ὅπως θά λέγαμε, τῆς πολιτείας, τόσο οἱ πολίτες, ὅσο κι οἱ ξένοι· οἱ ἐντόπιοι βέβαια γιά νά ξεπροβοδίσει ὁ καθένας τούς δικούς του, ἄλλοι συντρόφους, ἄλλοι συγγενεῖς, ἄλλοι γιούς, καί βάδιζαν μ' ἐλπίδες μαζί καί θρήνους, ἐλπίζοντας νά κυριέψουν μεγάλα μέρη καί κλαίγοντας ἀπό τό φόβο μή δέν τούς ξανάβλεπαν πιά, γιατί στοχάζονταν σέ πόσο μακρῦ ταξίδι ἀπό τόν τόπο τους τούς ἔστελναν.

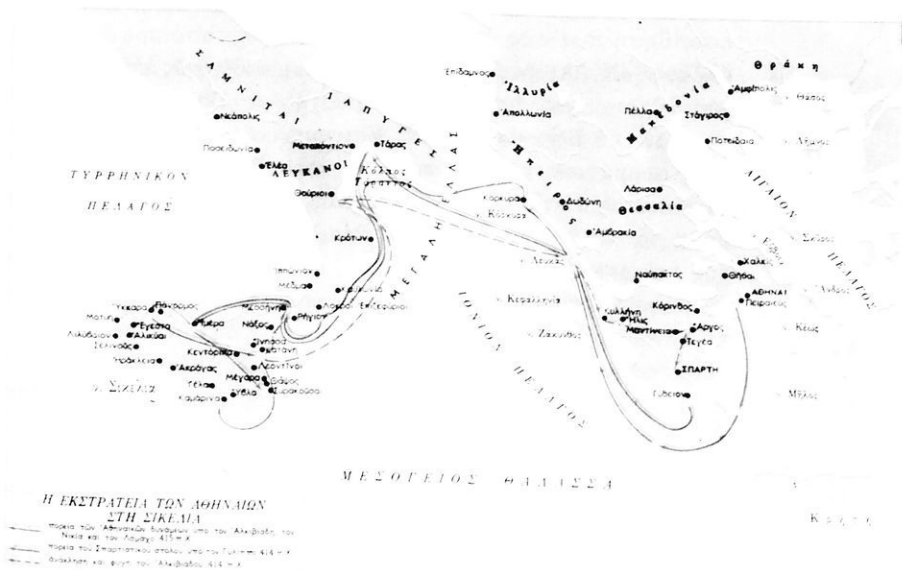
31. Καί τῆ στιγμῆ ἐκείνη πού ἦταν πιά νά χωριστοῦν γιά νά ριχτοῦν στόν κίνδυνο, τούς ἔρχονταν στό νοῦ ἡ φοβέρα τοῦ πολέμου περισσότερο παρά τήν ὥρα πού ψήφιζαν γιά τήν ἐκστρατεία· ἔπαιρναν ὅμως πάλι θάρρος ἀπό τό θέαμα, βλέποντας μέ τά ἴδια τους τά μάτια πόσο μεγάλα καί δυνατά ἦταν ὄλα⁵¹. Οἱ ξένοι πάλι καί τό ὑπόλοιπο πλῆθος πήγαιναν νά δοῦν μέ τήν ἰδέα πῶς ἦταν κάτι ἀξιομνημόνευτο, κι ἀπίστευτο καί μέ τῆ φαντασία ἀκόμα. Γιατί αὐτός ὁ στόλος καί ὁ καταρτισμός του ἦταν ὁ πρῶτος πού ξεκινούσε ἀπό μιά μόνο πολιτεία μέ ἀποκλειστικά ἑλληνικές δυνάμεις καί ἦταν ὁ πιό πολυέξοδος καί ὁ πιό λαμπρά καταρτισμένος ἀπ' ὅλους πού εἶχαν ἐκστρατεύσει ποτέ ὡς τήν ἐποχῆ ἐκείνη. Σέ ἀριθμό караβιῶν καί στρατιωτῶν δέν ἦταν κατώτερες οὔτε ἡ ἐκστρατεία ἐνάντια στήν Ἐπίδαυρο μέ τόν Περικλῆ, οὔτε ἡ ἄλλη στήν Ποτειδαία μέ τόν Ἄγωννα⁵² γιατί εἶχαν τότε πάει τέσσερις χιλιάδες βαριά ἄρματωμένοι στρατιῶτες ἀπό τήν ἴδια τήν Ἀθήνα καί τριακόσιοι ἰππεῖς κι ἐκατό πολεμικά, καί ἄλλα πενήντα χιλιόμετρα καί μυτιληναῖκα, κι ἀκόμα κι ἄλλοι σύμμαχοι πολλοί· ἀλλά εἶχαν ξεκινήσει γιά μικρό θαλασσινό ταξίδι καί μέ πολύ πρόχειρη ἐτοιμασία· τούτη ὅμως ἡ ἐκστρατεία ξεκινούσε μέ τήν προϋπόθεση πῶς θά κρατοῦσε πολύ καιρό, κι ἦταν ἐφοδιασμένη μέ ὄλα ὅσα θά χρειάζονταν καί γιά τά δύο, γιά τά καράβια καί γιά τό πεζικό· τό ναυτικό εἶχε προετοιμαστῆ μέ μεγάλα ἔξοδα, τόσο τῆς πολιτείας ὅσο καί τῶν πλοίαρχων κάθε πολεμικοῦ, γιατί τό δημόσιο ἀπό τῆ μιά μεριά ἔδινε σέ κάθε ναύτη μιά

*Δύναμη τοῦ
ἐκστρατευτι-
κοῦ σώματος.*

δραχμή τήν ἡμέρα καί προμήθευε καί τά καράβια χωρίς ξάρτια, ἐξήντα γοργοτάξιδα καί σαράντα γιά τή μεταφορά τοῦ στρατοῦ, καί ὄλους τοὺς κωπηλάτες γι' αὐτά, διαλέγοντας τοὺς καλύτερους· οἱ πλοίαρχοι πάλι ἔδιναν πρόσθετο ἐπίδομα στοὺς θρανίτες⁵³ ἀπό τοὺς ναῦτες, ἐξόν ἀπό τὸ μισθὸ πού ἔπαιρναν ἀπὸ τὸ δημόσιο καί σ' ὄλα τ' ἄλλα εἶχαν προμηθεῖσαι πλούσιες γοργόνες⁵⁴ καί ἄλλα ξάρτια, καί εἶχε δεῖξει ὁ καθένας ζῆλο ὡς ἐκεῖ πού δέν παίρνει νά ξεχωρίσει τὸ δικό του καράβι μὲ κάποιο χτυπητὸ γνώρισμα καί μὲ τὴ γρηγοράδα του. Στὸ πεζικὸ πάλι εἶχαν οἱ ἄντρες ξεδιαλεχθεῖ ἀπὸ τοὺς κατάλογους τῶν πιὸ γενναίων καί δυνατῶν νέων, καί παράβγαιναν μεταξύ τους πολὺ σοβαρὰ ποιὸς θά εἶχε τὰ καλύτερα ἄρματα καί τὰ πιὸ ὠραῖα στολίδια γύρω στὸ σῶμα του. Καί κατέληξε καί μεταξύ τους νά μαλώνουν στὴ δουλειά πού εἶχε ταχθεῖ ὁ καθένας καί θά μπορούσε κανεὶς νά συμπεράνει πῶς ἐπρόκειτο περισσότερο γιά ἐπίδειξη τῆς δύναμης καί τοῦ μεγαλείου τῆς Ἀθήνας στοὺς ἄλλους Ἕλληνας, παρά γιά προετοιμασία ἐκστρατείας ἐναντία σ' ἐχθρούς. Γιατί ἂν λογάριαζε κανεὶς τί εἶχε ξοδέψει ἢ πολιτεία ἀπὸ τὸ δημόσιο ταμεῖο κι ὅσοι ἔπαιρναν μέρος στὴν ἐκστρατεία ἀπὸ τὰ δικά τους, ἢ πολιτεία δηλαδή ὅσα εἶχε κιόλας πληρώσει κι ὅσα εἶχε δώσει νά ἔχουν μαζί τους οἱ στρατηγοὶ πού ἔστελναν· οἱ ἰδιῶτες πάλι ὅσα εἶχε ξοδέψει ὁ καθένας γιά τὸν προσωπικὸ του ὄπλισμό κι ὁ κάθε τριήραρχος γιά τὸ καράβι του κι ὅσα ἐμελλε ἀκόμα νά ξοδέψει, κι ὅσα ἦταν ἐπόμενο νά εἶχε προμηθευτεῖ ὁ καθένας ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ μισθὸ πού ἔπαιρνε ἀπὸ τὸ δημόσιο, προμήθεια γιά μακρύχρονη ἐκστρατεία· κι ἀκόμη ὅσα πράματα ἔπαιρνε μαζί του κάθε ἔμπορος ἢ στρατιώτης γιά νά πουλήσει στὴν ἀνάγκη, θά ἔβρισκε πολλὰ τὰ τάλαντα πού ἔβγαιναν ἀπὸ τὴν πολιτεία. Καί τὸ ἐκστρατευτικὸ σῶμα δέν ἦταν λιγότερο ξακουστὸ γιά τὴν κατάπληξη πού προκαλοῦσε ἢ τὸ λῆμα του καί γιά τὸ λαμπρὸ θέαμα πού παρουσίαζε παρά γιά τὴν ὑπεροχὴ του ἀπέναντι σὲ κείνους πού πήγαινε νά χτυπήσει· φημίστηκε ἐπίσης γιατί ἦταν τὸ μεγαλύτερο ταξίδι, μέσ' ἀπὸ τὴν ἀνοιχτὴ θάλασσα μακριὰ ἀπὸ τὴν πατρίδα τους καί γιατί τὸ ἀνάλαβαν μὲ τὴν ἐλπίδα νά κατακτήσουν τόσα μεγάλα μέρη σχετικὰ μὲ ὅσα εἶχαν.

32. Ὅταν πιά τὰ καράβια εἶχαν ἐπανδρωθεῖ καὶ εἶχαν φορτωθεῖ ὅλα ἕσα ἐμέλλαν νὰ ἔχουν πρὶν ἀνοίχθωσιν στό πέλαγο, σαλπίστηκε τὸ σῆμα γιὰ νὰ γίνει σιωπή, καὶ ἔκαναν τὶς καθιερωμένες προσευχῆς πρὶν ἀπὸ κάθε θαλασσινὸ ταξίδι, ὄχι κάθε καράβι χωριστά, ἀλλὰ ὅλοι μαζί μετὸ κανονάρχισμα ἐνὸς κήρυκα· κὶ ἀπὸ μεγάλα δοχεῖα ὅπου εἶχαν ἀνακατέψει τὸ κρασί κοντὰ σὲ ὅλα τὰ τμήματα τοῦ στρατοῦ ἔκαναν σπονδῆς τόσο οἱ ἀπλοὶ στρατιῶτες ὅσο καὶ οἱ ἀξιωματικοί, ἀνασύροντας τὴν προσφορά μετὰ χρυσὰ καὶ ἀσημένια κύπελλα. Κὶ ἔνωσαν τὴ φωνὴν τοὺς στὶς ἴδιες προσευχῆς καὶ τὸ ἄλλο πλῆθος οἱ ἄνθρωποι πού τοὺς ἔβλεπαν ἀπὸ τὴ στεριά, τόσο οἱ πολῖτες ὅσο κὶ ὅποιοι ἄλλοι ἤθελαν τὸ καλὸ τοὺς. Κὶ ἀφοῦ τραγοῦδισαν τοὺς παιάνες καὶ τελείωσαν οἱ σπονδῆς ἀνοίχτηκαν στό πέλαγο, καὶ ξεκινώντας πρῶτα στὴ σειρά τὸ ἓνα καράβι πίσω ἀπὸ τὸ ἄλλο, ἄρχισαν ὕστερα νὰ παρατρέχουν ποιοὺ θά φτάσει πρῶτο στὴν Αἴγινα. Ἐτσι βιάζονταν αὐτοὶ νὰ πάνε στὴν Κέρκυρα, ὅπου στό μεταξύ συγκεντρώνονταν καὶ τὰ στρατεύματα τῶν συμμάχων.

Ἰ. Πόπλος.

Στις Συρακοῦσες ⁵⁵ τώρα εἶχαν ἔρθει μηνύματα ἀπὸ πολλές μεριές γιὰ τὸ ξεκίνημα τῶν Ἀθηναίων· δὲν πίστευαν ὅμως γιὰ πολὺ καιρὸ τίποτα, ἀλλ' ἀκόμα κι ὅταν ἐγινε συνέλευση τοῦ λαοῦ καὶ εἰπώθηκαν πολλοὶ λόγοι κι ἀπὸ πολλοὺς, οἱ μισοὶ πίστευαν τίς φήμες γιὰ τὴν ἐκστρατεία τῶν Ἀθηναίων κι οἱ ἄλλοι μισοὶ πίστευαν τὰ ἀντίθετα. Τέλος ὁ Ἑρμοκράτης ὁ γιὸς τοῦ Ἑρμωνα, μὲ τὴν ἰδέα πὼς ξέρεي ἀκριβῶς τὴν ἀλήθεια γι' αὐτά, ἀνέβηκε στὸ βῆμα καὶ μίλησε κάπως ἔτσι, συμβουλευόν- τας τοὺς ⁵⁶.

ΔΗΜΗΓΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΡΜΟΚΡΑΤΗ

(κεφ. 33 - 34)

*Σκοπὸς τῆς
ἐκστρατείας.
Ἐπιχειρήμα-
τα γιὰ τὴν
ἄμυνα.*

33. «Θά σᾶς φανῶ ἴσως, ὅπως σᾶς φάνηκαν κι ὅσα εἶπαν μερικοὶ ἄλλοι, πὼς λέω πράματα ἀπίστευτα σχετικά μὲ τὴν ἀλήθεια τῆς ἐκστρατείας ἐναντιὰ μας. Καί, ξέρω καλὰ πὼς ὅσοι ἢ λένε ἢ ἀναγγέλλουν τὰ πράματα ποὺ δὲ φαίνονται πιστευτά, ὄχι μόνο δὲν πείθουν τοὺς ἀκροατές τους, ἀλλὰ θεωροῦνται καὶ ἀνόητοι· δὲ θά τρομοκρατηθῶ ὅμως ἀπ' αὐτὸ γιὰ νά σωπάσω ἐνῶ εἶναι σέ κίνδυνο ἡ πολιτεία μας, γιατί ἔχω σχηματίσει τὴν πεποιθήση πὼς σᾶς μιλῶ ξέροντας κάτι περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Οἱ Ἀθηναῖοι δηλαδή, πράμα ποὺ σᾶς παραξενεύει τόσο, ἔχουν ξεκινήσει ἐναντιὰ μας μὲ μεγάλη πολεμικὴ δύναμη, ναυτικὴ ὅσο καὶ πεζικὴ, φαινομενικὰ γιὰ νά βοηθήσουν τοὺς συμμάχους τοὺς Ἑγεσταίους καὶ νά ξαναεγκαταστήσουν στὴν πατρίδα τους τοὺς Λεοντίνους, μὲ τὸν πραγματικὸ ὅμως πόθο νά κατακτήσουν τὴ Σικελία, καὶ περισσότερο ἀπ' ὅλα τὴν πολιτεία μας, νομίζοντας πὼς ἂν τὴν πάρουν αὐτὴ, εὐκόλα θά βάλουν στὸ χέρι καὶ τ' ἄλλα μέρη τῆς Σικελίας. Ἐχοντας λοιπὸν ὑπόψη σας πὼς θά φτάσουν ἐδῶ γρήγορα, κοιτάξτε μὲ ποιὸ τρόπο, μὲ τίς δυνάμεις ποὺ ἔχετε τώρα, θά τοὺς ἀποκρούσετε καλύτερα, καὶ πὼς νά μὴν πιασεῖτε ἀνυπεράσπιστοι ἀπὸ περιφρόνηση πρὸς αὐτοὺς, οὔτε νά παραμελήσετε τὰ πάντα, γιατί δὲ θά ἔχετε πιστέψει τίς φήμες. Κι ὅσοι πάλι τίς πιστεύουν, ἄς μὴν τὰ χάσουν μὲ τὴν τόλμη καὶ τὴ δύναμή τους. Γιατί οὔτε νά μᾶς κάνουν περισσότερο κακὸ θά μπορέσουν ἀπ' ὅ,τι θά πάθουν οἱ ἴδιοι, οὔτε εἶναι χωρὶς χρησιμότητα ὅτι ἔρχονται

έναντίά μας μέ τόσο μεγάλο έκστρατευτικό σώμα, αλλά αυτό είναι για μᾶς καλύτερο ἄπέναντι στους ἄλλους Σικελιώτες (γιατί θά εἶναι πιό πρόθυμοι νά συμμαχήσουν μαζί μας ἀπό τό φόβο καί τήν κατάπληξή τους)· καί ἄν, εἴτε τούς καταστρέψουμε ὀλοτέλα, εἴτε τούς διώξουμε πίσω χωρίς νά πετύχουν ἐκεῖνα πού ποθοῦν (γιατί δέ φοβᾶμαι μήπως κατορθώσουν ὅσα περιμένουν), θ' ἀποτελέσει αὐτό μεγάλο κατόρθωμα γιά μᾶς, καί κατόρθωμα πού ἐγώ τουλάχιστο δέν τό θεωρῶ ἀνέφικτο. Γιατί πολύ λίγες ἐκστρατείες ἤ ἀπό Ἑλληνας ἤ ἀπό βαρβάρους πέτυχαν σέ μέρη πολύ μακριά ἀπό τήν πατρίδα τους. Γιατί ὅσοι κι ἄν ἔρχονται, δέν εἶναι περισσότεροι ἀπό τούς ντόπιους καί τούς γείτονές τους (ὅλοι ἐνώνονται ἀπό τό φόβο τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ)· εἴτε πάλι ἀποτύχουν ἐπειδή θά τούς λείψουν οἱ προμήθειες, πάλι ἀφήνουν ἐνδοξη φήμη σ' ἐκείνους πού σχεδίαζαν δολερά νά τούς καταστρέψουν, ἔστω κι ἄν ἀποτύχουν ἀπό δική τους εὐθύνη στά περισσότερα σημεῖα. Κι αὐτοί οἱ ἴδιοι οἱ Ἀθηναῖοι, ὅταν ὁ Μήδος ἀπροσδόκητα ἔχασε ἀπό τά πολλά του σφάλματα, ὅμως δυνάμωσαν καί δοξάστηκαν μέ τή φήμη πῶς τήν Ἀθήνα εἶχαν πᾶει νά χτυπήσουν οἱ Πέρσες· ὑπάρχουν βάσιμες ἐλπίδες νά συμβεῖ τό ἴδιο καί σέ μᾶς.

34. » Μέ θαρραλέα καρδιά λοιπόν ἄς ἐτοιμαζόμαστε γιά τήν ἄμυνά μας ἐδῶ, καί στέλνοντας μηνύματα στους Σικελούς ἄς ἐξασφαλίσουμε ἀκόμα πιό γερά ὅσους εἶναι κιόλας μαζί μας· καί μέ τούς ἄλλους ἄς προσπαθήσουμε νά συνάψουμε φιλικές σχέσεις καί νά τούς κάνουμε συμμάχους, κι ἄς στείλομε πρέσβεις στήν ὑπόλοιπη Σικελία πού νά δείξουν πῶς ὁ κίνδυνος εἶναι κοινός, καθώς καί στήν Ἰταλία γιά νά τήν κάνουμε σύμμαχό μας ἢ τουλάχιστο νά τούς πείσουμε νά μὴ δέχονται τούς Ἀθηναίους στά λιμάνια τους. Μοῦ φαίνεται πῶς καλό θά εἶναι νά στείλομε ἀκόμα καί στήν Καρχηδόνα. Γιατί αὐτό πού συμβαίνει δέν εἶναι ἀπροσδόκητο σ' αὐτούς, ἀλλά ζοῦν ὀλοένα μέ τό φόβο μήπως οἱ Ἀθηναῖοι πᾶνε κάποτε νά χτυπήσουν τήν πολιτεία τους. Ὡστε πιθανότατα νά νομίσουν πῶς ἄν ἀφήσουν τά ἐδῶ πράματα στήν τύχη, μπορεῖ κι αὐτοί νά μοῦνε στά βάσιμα, κι ἔτσι θά προθυμοποιηθοῦν νά μᾶς βοηθήσουν εἴτε φανερά εἴτε κρυφά ἢ μέ ὅποιοδήποτε τέλος τρόπο. Κι ἔχουν τήν ἱκανότητα νά τό

*Προτάσεις
γιά τήν ἀντι-
μετώπιση τοῦ
κινδύνου.*

κάνουν περισσότερο από κάθε άλλον, ἂν τό θελήσουν· γιατί ἔχουν ἄφθονο χρυσάφι κι ἀσήμι. Κι ἀπ' αὐτά προκόβουν οἱ πόλεμοι κι ὅλα τ' ἄλλα. Ἄς στείλομε καί στή Λακεδαιμόνα καί στήν Κόρινθο νά τοὺς παρακαλέσομε νά στείλουν ἐδῶ ἐνισχύσεις τό γρηγορότερο καί νά ξαναζωντανέψουν τόν πόλεμο ἐκεῖ. Ἐκεῖνο ὅμως πού ἐγώ θεωρῶ πιό ἀπαραίτητο ἀπ' ὅλα στήν τωρινή περίσταση, ἀλλά πού ἐσεῖς θά δυσκολευτεῖτε περισσότερο ἀπ' ὅλα ν' ἀκολουθήσετε, γιατί εἴσαστε συνηθισμένοι στήν εἰρήνη, ὅμως θά τό πῶ : ὅλοι μαζί οἱ Σικελιώτες, ἂν τό θέλαμε, ἤ τουλάχιστο ὅσο γίνεται περισσότεροι μαζί μας, ρίχνοντας στή θάλασσα ὅλα μας τά καράβια μέ δύο μηνῶν προμήθειες, νά βγοῦμε ν' ἀπαντήσομε τοὺς Ἀθηναίους στόν Τάραντα καί στό ἀκρωτήρι Ἰαπυγία· καί νά τοὺς δώσομε νά καταλάβουν πῶς πρὶν ἀγωνιστοῦν γιά τή Σικελία πρέπει ν' ἀγωνιστοῦν γιά νά περάσουν τό Ἴόνιο· ἔτσι θά τοὺς κάνομε κυριολεκτικά νά τά χάσουν καί νά πέσουν σέ συλλογή, ὅτι ἐμεῖς ξεκινοῦμε σάν φρουροί ἀπό φιλική μας χώρα (γιατί ὁ Τάρας θά μᾶς δεχτεῖ εὐχαρίστως), γι' αὐτοὺς ὅμως εἶναι μεγάλη ἡ θάλασσα νά τήν περάσουν μ' ὅλες τους τίς νηοπομπές καί τίς ἐτοιμασίες· καί εἶναι δύσκολο σέ τόσο μακρὺ ταξίδι νά μείνουν σέ ταχτική παράταξη ναυμαχίας, ὥστε θά ἦταν εὐκόλο νά τοὺς ἐπιτεθοῦμε, καθὼς θά ἔπεφταν ἀπάνω μας ἀργά καί λίγοι - λίγοι. Ἄν πάλι, ἀφήνοντας πίσω τά πιό βαριά τους πλοῖα, μᾶς ρίχνονταν μέ τά γρήγορα καράβια τους, εἴτε θά τοὺς χτυπούσαμε, ἐνῶ θά ἦταν κουρασμένοι ἂν χρησιμοποιοῦσαν τά κουπιά γιά τό γρήγορο ἀρμένισμά τους, εἴτε πάλι, ἂν ἀποφασίζαμε νά μὴ συμπλακοῦμε, μᾶς εἶναι δυνατό νά γυρίσομε πίσω στόν Τάραντα· αὐτοί τότε, μὴ ἔχοντας πολλές προμήθειες μαζί τους, ἀφοῦ θά εἶχαν περάσει τό πέλαγο ἐτοιμασμένοι γιά ναυμαχία, θά στεροῦνταν τά πάντα ἀράζοντας σ' ἀκατοίκητα ἀκρογιάλια, καί εἴτε ἂν ἔμεναν ἐκεῖ θά τοὺς κυκλώναμε, εἴτε προσπαθώντας ν' ἀρμενίσουν γύρω στά παράλια μας, θ' ἄφηναν πίσω τά μεταγωγικά τους κι ἐπειδὴ δέ θά ἦταν βέβαιοι ἂν θά τοὺς δέχονταν οἱ διάφορες πολιτείες, θά ἔχαναν τό ἠθικό τους. Ἀκολουθώντας λοιπόν αὐτοὺς τοὺς συλλογισμοὺς, ἐγώ τουλάχιστο νομίζω πῶς, ἀποκλεισμένοι ἀπὸ τὴν προσέγγιση στόν Τάραντα, οὔτε θά ξεκινήσουν κἀν ἀπὸ τὴν

Κέρκυρα· ἀλλὰ εἴτε θ' ἀρχίσουν μακρόχρονης συζητήσεις καὶ θά στείλουν κατάσκοπους νά μάθουν πόσοι εἴμαστε καὶ σέ ποιο μέρος βρισκόμαστε, ὥστε θά τοὺς σπρώξει ἡ ἐποχὴ ὡς τὸ χειμῶνα, ἢ, κατάπληκτοι ἀπὸ τὴν ἀπροσδόκητη πορεία τῶν πραγμάτων, θά ματαιώσουν τὴν ἐκστρατεία τοὺς ὀλωσδιόλου· καὶ γι' ἄλλους λόγους καὶ γιατί, ὅπως ἀκούω, ὁ πιὸ ἔμπειρος ἀπὸ τοὺς στρατηγούς τοὺς ἔχει ἀναλάβει τὴν ἀρχηγία χωρὶς νά τὸ θέλει, καὶ πολὺ εὐχαρίστως θ' ἀρπαζόταν ἀπὸ τὴ δικαιολογία αὐτῆ, ἂν φανερώναμε κάποια ἀξιόλογη ἀντίσταση. Καὶ ξέρω καλά πὺς οἱ εἰδήσεις γιὰ μᾶς θά τοὺς ἔφταναν ἐξογκωμένες· καὶ οἱ διαθέσεις τῶν ἀνθρώπων γυρίζουν ἀνάλογα μὲ τίς διαδόσεις πού ἀκούν, καὶ τρομάζουν περισσότερο ἀπὸ κείνους πού κάνουν πρῶτοι τὴν ἐπίθεση, ἢ πού δείχνουν τοῦλάχιστο φανερά στοὺς ἐπιδρομαῖς ὅτι θ' ἀντισταθοῦν, νομίζοντάς τοὺς ἀξιούς ν' ἀντιμετωπίσουν τὸν κίνδυνο. Πράμα πού εἶναι λογικὰ πιθανὸ νά πάθουν τώρα οἱ Ἀθηναῖοι. Γιατί ἔρχονται νά μᾶς χτυπήσουν μὲ τὴν ἰδέα πὺς δὲ θ' ἀντισταθοῦμε, ἔχοντάς μας καταδικάσει μέσα τοὺς, καὶ πολὺ σωστά, ἀφοῦ δὲν τοὺς πολέμησαμε μᾶζε μὲ τοὺς Λακεδαιμονίους· ἂν ὅμως μᾶς ἔβλεπαν νά τολμοῦμε ἐνῶ δὲν τὸ περίμεναν, θά κατατρομάζαν περισσότερο ἀπὸ τὴν ἀπροσδόκητη στάση μας, παρὰ ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ δύναμή μας.

«Κάντε λοιπὸν ὅ,τι σᾶς λέω, τολμώντας ὅπως σᾶς συμβουλεύω· ἂν ὅμως δὲν τὰ παραδεχτεῖτε αὐτά, ἐτοιμάστε ὅσο γίνεται γρηγορότερα ὅλα τ' ἄλλα γιὰ τὸν πόλεμο. Ἄς βάλει ὁ καθένας στὸ νοῦ του πὺς ἡ καταφρόνηση πρὸς τοὺς ἐπιδρομαῖς φανερόνεται τὸ περισσότερο πάνω στὴν ὀρμὴ τῆς μάχης, ἀλλὰ ἀπὸ τοῦτη τὴ στιγμή νά πιστέψετε πὺς μεγαλύτερη ἀσφάλεια δίνει ἡ πλήρης ἐτοιμασία ἀπὸ τὸ φόβο τῶν ἐχθρῶν· γιατί τοῦτο θά σᾶς σταθεῖ τὸ πιὸ χρήσιμο, νά ἐνεργεῖτε μὲ τὴν ἰδέα πὺς βρίσκεστε σὲ ἄμεσο κίνδυνο. Οἱ στρατιῶτες τοῦ ἐχθροῦ ξέρω καλά ὅτι βρίσκονται κιόλας στὸ δρόμο κι ἔρχονται καταπάνω μας, κι ὅπου νά 'ναι θά βρεθοῦν μπροστά μας».

ΑΝΤΙΓΝΩΜΙΑ ΣΤΙΣ ΣΥΡΑΚΟΥΣΕΣ. ΔΗΜΗΓΟΡΙΑ ΤΟΥ
ΑΘΗΝΑΓΟΡΑ. (κεφ. 35 - 41)

35. Ἔτσι πάνω - κάτω μίλησε ὁ Ἑρμοκράτης. Κι ὁ λαὸς

τῶν Συρακοῦσῶν ἔπεσε σέ μεγάλη ἀντιγνωμία : ἄλλοι ἔλεγον πῶς μέ κανένα τρόπο δέ θά μπορούσαν νά ἴρθουν οἱ Ἀθηναῖοι καί δέν ἦταν ἀλήθεια αὐτά πού διαδίδονταν, ἄλλοι πάλι πῶς ἂν τύχει καί ἔρχονταν, τί μπορούσαν νά κάνουν χωρίς νά πάθουν ἀντίστοιχα καί μεγαλύτερα; Κι ἄλλοι πάλι μέ ἀπέραντη περιφρόνηση γύρισαν τήν ὑπόθεση στό ἄστετο. Καί λίγοι ἀπό τό πλῆθος ἦταν πού ἔδωσαν πίστη στόν Ἑρμοκράτη καί φοβήθηκαν γιά τό μέλλον. Τότε ἀνέβηκε στό βῆμα ὁ Ἀθηναγόρας⁵⁷ πού ἦταν ἀρχηγός τοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος καί τήν ἐποχή ἐκείνη τόν ἀκολουθοῦσαν οἱ πολλοί καί εἶπε πάνω-κάτω τ' ἀκόλουθα :

*Κακόβολες
ἡμεῖς τά νέα
γιά τήν
ἐκατοματία.*

36. «Ὅποιος δέ θέλει νά δειχτοῦν τόσο ἀνόητος οἱ Ἀθηναῖοι ὥστε νά ἴρθουν ἐδῶ γιά νά γίνουν δοῦλοι μας, ἢ εἶναι δειλός ἢ δέν ἀγαπάει τήν πατρίδα μας, ἐκείνους ὁμως πού σᾶς δίνουν τέτοιες εἰδήσεις καί σᾶς κατατρομάζουν, δέ θαυμάζω τόσο τήν τόλμη τους ὅσο τή βλακεία τους, ἂν νομίζουν πῶς δέν εἶναι φανεροί οἱ σκοποὶ τους. Γιατί ὅσοι φοβοῦνται μέσα τους γιά κάτι, θέλουν νά ρίξουν ὀλόκληρη τήν πολιτεία στόν πανικό γιά νά ἐπισκιάσουν τό δικό τους μέ τόν κοινό τρόπο. Καί τώρα μπορούν νά φέρουν αὐτό τό ἀποτέλεσμα οἱ εἰδήσεις τοῦτες πού δέ βγήκανε στή μέση ἀπό μόνες τους, ἀλλά ἔχουν ἐπινοηθεῖ ἀπό ἄντρες πού ἀδιάκοπα ἀνακινοῦν τέτοια ζητήματα. Ἔσεῖς ὁμως ἂν σκεφτεῖτε καλά, δέ θά ὑπολογίσετε τίς πιθανότητες ἐξετάζοντάς τις μέ βάση τί σᾶς ἀνακοίνωσαν αὐτοί, ἀλλά τό τί εἶναι ἐπόμενο νά κάνουν ἄνθρωποι τετραπέρατοι καί μέ μεγάλη πείρα σέ πολλά ζητήματα, ὅπως ὑποστηρίζω πῶς εἶναι οἱ Ἀθηναῖοι. Δέν εἶναι δηλαδή φυσικό ἀφήνοντας πίσω τους τοὺς Πελοποννησίους χωρίς νά ἔχουν τελειώσει τόν ἐκεῖ πόλεμο ὀριστικά, νά ξεκινήσουν ἀπό δική τους πρωτοβουλία γιά ἕναν καινούργιο πόλεμο, ὄχι μικρότερο ἀπό κείνον· γιατί ἐγώ τουλάχιστο νομίζω πῶς θά εἶναι πολὺ εὐχαριστημένοι πού δέν πήγαμε ἐμεῖς ἐνάντια τους, τόσο πολλές πολιτείες πού εἴμαστε καί τόσο μεγάλες.

*Ἰδύνατη ἡ
κατάχρηση
τῆς Σικελίας.*

37. »Ἄν ὁμως πράγματι ἔρχονται, ὅπως διαδίδεται, νομίζω πῶς ἡ Σικελία εἶναι πιό ἄξια ἀπό τήν Πελοπόννησο νά βγάλει πέρα τόν πόλεμο μαζί τους, καθόσο εἶναι καλύτερα ἐξοπλισμένη

καί ἐφοδιασμένη ἀπ' ὅλες τῖς ἀπόψεις, καί μόνη τῆς ἡ δικῆ μας πολιτεία εἶναι πολύ πῖο δυνατή ἀπό τό στρατό πού καθώς λένε, ἔρχεται τώρα ἐναντία μας, ἀκόμα κι ἂν ἔρχόταν διπλάσιος σέ μέγεθος· γιατί ξέρω καλά πώς οὔτε ἄλογα πρόκειται νά τοὺς ἀκολουθήσουν, οὔτε θά μπορέσουν νά προμηθευτοῦν ἀπό δῶ ἐξόν κάτι λίγα ἀπό τοὺς Ἑγεσταιοὺς· οὔτε τόσο πολλοὶ ἄρματωμένοι στρατιῶτες ὅσους ἔχουμε ἑμεῖς μποροῦνε νά ἴθουν μέ καράβια (γιατί εἶναι μεγάλη ὑπόθεση νά φτάσουν ὡς ἐδῶ καί τὰ ἴδια τὰ καράβια ἀδειανά διασχίζοντας τόσο μεγάλο πέλαγο), κι ὁλος ὁ ἄλλος ἐφοδιασμός ὅσος θά χρειάζοταν νά προμηθευτοῦν γιά νά χτυπήσουν τόσο μεγάλη πολιτεία σάν τῆ δικῆ μας, δέ θά ἦταν μικρός. Γιά ὅλ' αὐτά νομίζω (καί θά προχωρήσω ὅσο παίρνει γιά νά διατυπώσω τῆ γνώμη μου), πώς ἂν ἔρχονταν ἔχοντας μαζί τους ὀλόκληρη πολιτεία μεγάλη σάν τῖς Συρακοῦσες κι ἐπιαναν τόπο στά σύνορά μας κι ἔτσι ἔκαναν τόν πόλεμο, μόνο τότε μόλις καί μετά βίας θά ξέφευγαν τὴν ὀλοκληρωτικὴ ἐξόντωση· πόσο μᾶλλον σέ μιὰ Σικελία ὀλόκληρη, ἔχθρική πρὸς αὐτοὺς (γιατί θά ἐνωθοῦν ὅλοι μαζί μας) σέ στρατόπεδο πού ἐγκαταστάθηκε ἀπὸ καράβια, καί πολεμώντας ἀπὸ ἀντίσκηνα, καί μόλις μέ τόν ἀπαραίτητο ἐφοδιασμό, ἀνίκανοι ν' ἀπομακρυνθοῦν ἀπ' τὸ στρατόπεδο σέ μεγάλη ἀπόσταση ἐξαιτίας τῶν ἰππέων μας. Καί μ' ἓνα λόγο νομίζω πὸς δέ θά μπορέσουν οὔτε μέρος τῆς γῆς νά πάρουν στὴν ἐξουσία τους, τόσο θεωρῶ ἰσχυρότερη τῆ δικῆ μας πολεμικὴ ἐτοιμασία.

38. »Ἄλλ' αὐτά, ὅπως ὑποστηρίζω, τὰ γνωρίζουν οἱ Ἄθηναῖοι καί ξέρω καλά πὸς προφυλάγουν τὰ συμφέροντά τους· ξέρω ἐπίσης πὸς ἄντρες ἀπὸ τόν τόπο μας βρίσκουν τὴν εὐκαιρία νά ψευδολογήσουν γιά πράματα πού οὔτε ἀλήθεια εἶναι, οὔτε εἶναι δυνατό νά γίνουν. Τοὺς ξέρω ἐγὼ αὐτοὺς τοὺς κυρίουσ καί δέν εἶναι τούτη ἡ πρώτη φορά ἀλλ' ἀνέκαθεν ἐπιχειροῦν εἴτε μέ τέτοια ἐπιχειρήματα καί πῖο τερατώδικα ἀκόμα, εἴτε μέ πράξεις, νά φοβίσουν τό δικό σας λαό καί νά πάρουν στά χέρια τους τὴν ἀρχή. Καί φοβᾶμαι, μήπως κάποτε, μέ τὰ πολλά πού δοκιμάζουν, μπορέσουν καί τό καταφέρουν· ἑμεῖς ὅμως εἴμαστε ἀνάξιοι νά πάρομε τὰ μέτρα μας πρὶν νά δεινοπαθήσομε καί προλαβαίνοντας τῖς προθέσεις τους νά τοὺς χτυπήσομε.

*Ἡ φήμη γιὰ ἐπίθεσι προτί-
δὲν πολιτικῶν
διαφορῶν.*

Γι' αὐτοὺς ἀκριβῶς τοὺς λόγους μόνο γιὰ πολὺ σύντομα διαστήματα ἔχει ἐσωτερικὴ ἡσυχία ἢ πολιτεία μας, ἀλλὰ ὑποφέρει ἀπὸ ἐπαναστάσεις καὶ ἀγῶνες συχνότερα ἐνάντια στοὺς δικούς της πολίτες παρά ἐνάντια σ' ἐξωτερικούς ἐχθρούς, καὶ κάποτε ὑπέμεινε καὶ τυραννίδες ἢ καὶ ἀδίκες ὀλιγαρχίες⁵⁸. Ἐγὼ ὅμως, ἂν θελήσετε νὰ μ' ἀκολουθήσετε, θά προσπαθῆσω νὰ μὴν ἀψηφῆσω τὸν κίνδυνον νὰ σᾶς ἐπιβληθεῖ κανένα ἀπ' αὐτὰ τὰ κακὰ καὶ νὰ πείσω τοὺς περισσότερους ἀπὸ σᾶς νὰ τιμωρήσουν ὅσους τὰ σοφίζονται καὶ τὰ προετοιμάζουν ὄχι μόνον ὅταν τοὺς πιάσετε ἐπ' αὐτοφῶρον νὰ τὸ κάνουν (γιατί εἶναι δύσκολον νὰ τοὺς πετύχετε πάνω στὴν ὥρα) ἀλλὰ καὶ γιὰ ὅσα θέλουν νὰ πράξουν, ἀλλὰ δὲν μποροῦν· (γιατί πρέπει νὰ ἐξουδετερώνει κανεὶς τὸν ἐχθρὸ ἀπὸ τὰ πρὶν, ὄχι μόνον γιὰ ὅσα κάνει, ἀλλὰ καὶ γιὰ ὅσα σκέπτεται, ἀφοῦ ἐκεῖνος ποῦ δὲ φυλάγεται πρῶτος εἶναι κι ὁ πρῶτος ποῦ θά ὑποφέρει) καὶ τοὺς ὀλιγαρχικούς σ' ἄλλα σημεῖα θά τοὺς ἐλέγχω καὶ σ' ἄλλα θά τοὺς παρακολουθῶ, κι ἄλλοῦ πάλι θά τοὺς βάζω στὸν ἴσιο δρόμον· ἔτσι νομίζω πὼς μπορῶ καλύτερα νὰ προλάβω τίς παρανομίες τους. Καὶ μὰ τὴν ἀλήθεια, τὸ ἔχω πολλὰς φορές σκεφτεῖ, τί στό καλὸ θέλετε, σεις οἱ νέοι⁵⁹; Ποιὸ ἀπὸ τὰ δύο, νὰ πάρετε κισσὸν τὴν ἐξουσίαν; Ἄλλ' αὐτὸ δὲν εἶναι συμφωνο μὲ τὸ νόμον. Κι ὁ νόμος ψηφίστηκε περισσότερο γιατί δὲν εἶστε ἄξιοι, παρά γιὰ νὰ σᾶς ἀφαιρέσει τίς τιμὰς ἂν εἶστε ἄξιοι νὰ τίς πάρετε. Ἡ μήπως δὲ θέλετε νὰ εἶστε ἴσοι ἀπέναντι τοῦ νόμου μὲ τὸν πολὺ λαόν; Κατὰ ποιά λογικὴ δὲν εἶναι σωστὸ οἱ ἴδιοι ἄνθρωποι νὰ μὴν ἔχουν τὰ ἴδια δικαιώματα;

Ἡμοκρατία -
Ὀλιγαρχία

39. » Ἦσως ὅμως πεῖ κανεὶς πὼς ἡ δημοκρατία δὲν εἶναι οὔτε συνετὸ πολίτευμα, οὔτε κι ἀκριβοδικαίον, ἀλλὰ πὼς ἀξιότεροι εἶναι νὰ κυβερνοῦν καλύτερα ὅσοι ἔχουν τίς μεγάλες περιουσίες. Ἐγὼ ὅμως ἰσχυρίζομαι πρῶτα ἀπ' ὅλα πὼς ὀνομάστηκε δημοκρατία τὸ πολίτευμα ποῦ τοὺς περιλαμβάνει ὅλους, καὶ ὀλιγαρχία ἐκεῖνο ποῦ λογαριάζει μόνο ἓνα μικρὸ μέρος τοῦ λαοῦ· καὶ οἱ πλοῦστοι εἶναι βέβαια πιὸ ἱκανοὶ νὰ φυλάγουν τὰ χρήματά τους, ἀλλὰ νὰ στοχαστοῦν καλύτερα, οἱ πιὸ γνωστικοί· καὶ νὰ κρίνουν ποιὸ εἶναι τὸ σωστὸ ἀφοῦ ἀκούσουν ὅλες τίς γνώμες, πιὸ ἄξιοι εἶναι οἱ πολλοί⁶⁰. Καὶ ὅλες αὐτὲς οἱ τάξεις ἐξίσου,

καί ἡ καθεμίᾳ καί ὅλες μαζί ἔχουν τὰ ἴδια δικαιώματα μέσα στή δημοκρατία. Ἀντίθετα, ἡ ὀλιγαρχία ἀπονέμει τὸ ἴδιο μερίδιο τῶν κινδύνων στοὺς πολλούς, ἀπὸ τὰ ὠφελήματα ὁμως ὄχι μόνο παίρνει τὰ περισσότερα, ἀλλὰ τ' ἀφαιρεῖ ὅλα ἀπὸ τὸ λαὸ καὶ τὰ κρατεῖ γιὰ τὸν ἑαυτὸ τῆς· αὐτὰ ἐπιδιώκουν μὲ ζῆλο τόσο οἱ δυνατοὶ ὅσο κι οἱ νέοι, ἀλλὰ εἶναι ἀδύνατο νὰ ἐπιτύχουν σὲ μιὰ μεγάλη πολιτεία.

40. »Ἄχ, ἀστόχαστοι ἄνθρωποι, οἱ πῶ ἀστόχαστοι ἀπ' ὅλους τοὺς Ἕλληνας, πού γνωρίζω, ἂν ἀκόμα καὶ τούτη τὴν τελευταία στιγμή δὲν καταλάβατε πὼς εἶναι κακοὶ οἱ σκοποὶ πού ἐπιδιώκετε, εἴστε ἢ ἐξαιρετικά ἀμαθεῖς ἢ ἐξαιρετικά κακόβουλοι, ἂν, ξέροντας τὴν ἀδικία σας, ἔχετε τὸ θράσος νὰ ἐξακολουθεῖτε. Ἀλλὰ ἢ καταλάβετε τὸ ἢ μετανιώσετε καὶ προάγετε τὸ κοινὸ καλὸ τῆς πολιτείας, καὶ πιστέψετε πὼς αὐτὸ εἶναι ἢ ἰσονομία καὶ πὼς οἱ καλύτεροι ἀπὸ σᾶς θὰ ὠφεληθοῦν καὶ περισσότερο. Ἄν ὁμως βάλετε ἄλλα στό νοῦ σας, τότε μπορεῖ καὶ ὅλα νὰ τὰ χάσετε· κι ἀφήστε κατὰ μέρος τίς διαδόσεις σᾶν κι αὐτὲς γιατί νὰ ξέρετε πὼς μιλάτε σὲ ἀνθρώπους πού καταλαβαίνουν τοὺς σκοποὺς σας καὶ δὲ θὰ σᾶς ἀφήσουν νὰ τοὺς ἐφαρμόσετε. Γιατί ἢ πολιτεία τούτη, ἀκόμα κι ἂν εἶναι γεγονός πὼς ἔρχονται οἱ Ἀθηναῖοι, θὰ τοὺς ἀποκρούσει μὲ τρόπο ἀντάξιο τῆς, κι ἔχομε στρατηγούς πού θὰ τὰ ἐξετάσουν αὐτὰ. Κι ἂν τίποτ' ἀπ' αὐτὰ δὲν εἶναι ἀλήθεια, ὅπως δὲ νομίζω πὼς εἶναι, δὲ θὰ τὰ χάσει ἢ πολιτεία τρομαγμένη ἀπὸ τίς διαδόσεις σας, καὶ δὲ θὰ σᾶς ἐκλέξει ἄρχοντες τῆς γιὰ νὰ ἐπιβάλει στὸν ἑαυτὸ τῆς μιὰ δουλεία μὲ τὴ θέλησή τῆς. Ἄλλ' αὐτὴ ἢ ἴδια μὲ τοὺς δικούς τῆς θεσμούς, ἐξετάζοντας τοὺς λόγους σας θὰ τοὺς κρίνει σᾶν νὰ εἶναι πράξεις καὶ δὲ θ' ἀφήσει νὰ τῆς πάρουν τὴν ἐλευθερίᾳ πού ἔχει παρασυρμένη ἀπ' ὅσα ἀκούει, ἀλλὰ θὰ προσπαθήσει νὰ τὴ διατηρήσει, παίρνοντας δραστικές προφυλάξεις γιὰ νὰ μὴν τὸ ἐπιτρέψει».

41. Αὐτὰ πάνω - κάτω εἶπε ὁ Ἀθηναγόρας. Καὶ σηκώθηκε ἄπάνω ἕνας ἀπὸ τοὺς στρατηγούς καὶ δὲν ἄφησε κανέναν ἄλλο ν' ἀνεβεῖ στό βῆμα ἀλλὰ αὐτὸς ὁ ἴδιος εἶπε περίπου τ' ἀκόλουθα σχετικά μὲ τὸ θέμα τῆς συγκέντρωσης. «Δὲν εἶναι φρόνιμο οὔτε νὰ σικοφαντεῖ μὲ τὰ λόγια ὁ ἕνας τὸν ἄλλο, οὔτε αὐτοὶ

*Ἡ πόλι
ἰστανή νὰ
ἀντιμετωπι-
σει τὸν ζίν-
δονο.*

*Δημογραφία
ἐπὶ τὸν ἀποστρατη-
γῶν.*

που τ' ἀκοῦν νά τά παραδέχονται ἀνεξέταστα· ἀλλά σχετικά μέ τίς διαδόσεις πού καταφθάνουν, καλύτερο θά εἶναι νά κοιτάζουμε μέ ποιό τρόπο τόσο ὁ καθένας χωριστά ὅσο κι ὀλόκληρη ἡ πολιτεία θά ἐτοιμαστοῦμε πιό ἄρτια γιά ν' ἀποκρούσουμε τοὺς ἐπιδρομεῖς. Κι ἂν δέν παρουσιαστεῖ ἀνάγκη νά πολεμήσουμε, δὲ θά προκύψει κανένα κακὸ ἂν ἐπιτρέψει στὸν ἑαυτὸ τῆς ἡ πολιτεία τὴν πολυτέλεια νά ἐφοδιαστεῖ μέ ἄλογα καὶ ὄπλα καὶ ὄλα τ' ἄλλα πού μ' αὐτά χαιρεται ὁ πόλεμος (καί γι' αὐτά θά φροντίσουμε ἡμεῖς καὶ θά τά ἐξετάσουμε) καθὼς καὶ νά στείλωμε μηνύματα σ' ὅλες τίς πολιτείες σχετικά μέ τὴν προμήθεια ὀπλων ἢ γιά ὅτι ἄλλο φαίνεται κατάλληλο γιά τὴν περισταση. Ὅρισμένα πράγματα ἀπ' αὐτά τά ἔχομε κιόλας φροντίσει, κι ὅτι ἄλλο μάθουμε θά σᾶς τὸ ἀναφέρουμε».

Κι οἱ Συρακούσιοι, ἀφοῦ ὁ στρατηγὸς εἶπε αὐτά, ἔλυσαν τὴ συνέλευση καὶ σκορπίστηκαν.

ΑΦΙΞΗ ΤΩΝ ΑΘΗΝΑΙΩΝ ΣΤΟ ΡΗΓΙΟ

(κεφ. 42 - 45)

Πήγξη στὴν Κέρκυρα.

42. Οἱ Ἀθηναῖοι πάλι ⁶¹ εἶχαν τώρα πιά μαζευτεῖ στὴν Κέρκυρα τόσο οἱ ἴδιοι ὅσο κι ὄλοι οἱ σύμμαχοι· καὶ πρῶτα ἐπιθεώρησαν ἄλλη μιὰ φορά οἱ στρατηγοὶ τὸ στράτευμα καὶ τοὺς ἐβαλαν στὴ διάταξη πού ἐμελλαν ν' ἀράξουν καὶ νά στρατοπεδεύσουν ὅταν ἔφταναν· μοίρασαν τὸ στρατὸ σὲ τρία μέρη κι ἔταξαν τὸ κάθε σῶμα μέ κλῆρο στὸν ἕνα τους, γιά νά μὴν τοὺς λείψει τὸ νερὸ καὶ τ' ἀραξοβόλια κι οἱ προμήθειες, καθὼς θά ρίχνουν ἄγκυρα, ὅπως θά συνέβαινε ἂν ἀρμένιζαν ὄλοι μαζί· ἐπίσης γιά νά ἔχουν μεγαλύτερη τάξη οἱ στρατιῶτες κι εὐκολότερα νά διοικοῦνται καὶ σ' ὄλα τ' ἄλλα, ἂν εἶναι στίς διαταγές ἐνός ἀρχηγοῦ κάθε σῶμα· ἔπειτα ἔστειλαν τρία καράβια μπροστά, στὴν Ἰταλία καὶ Σικελία γιά νά πληροφορηθοῦν ποιές πολιτείες θά τοὺς δεχτοῦν. Καὶ τοὺς εἶχαν προστάξει νά γυρίσουν πίσω καὶ νά τοὺς ἀνταμώσουν στὸ πέλαγο μεσοδρομῆς γιά νά βιαστοῦν ν' ἀράξουν ἐκεῖ.

43. Ὑστερ' ἀπ' αὐτά σήκωσαν ἄγκυρα οἱ Ἀθηναῖοι ἀπὸ τὴν Κέρκυρα κι ἄρχισαν τὸ πέρασμα πρὸς τὴ Σικελία μέ τὴν ἀκόλουθη μεγάλη δύναμη· ὄλα τά καράβια μαζί ἦταν ἑκατὸν

Ἰθάγη τοῦ ἑκατομυτηνίου σώματος.

τριάντα τέσσερα κι ἑξόν ἀπ' αὐτά δύο ροδίτικα τῶν πενήντα κουπιῶν (ἀπ' αὐτά τὰ ἑκατό ἦταν τῶν Ἀθηναίων, ἑξήντα γοργοτάξιδα καί σαράντα μεταγωγικά τοῦ στρατοῦ, καί τὰ ὑπόλοιπα ἦσαν ἀπό τῆ Χίο κι ἀπό ἄλλοις συμμάχους)⁶². οἱ στρατιῶτες ἦταν πέντε χιλιάδες κι ἑκατό (κι ἀπ' αὐτοὺς οἱ χίλιοι πεντακόσιοι ἦταν Ἀθηναῖοι ἀπὸ τοὺς στρατολογικοὺς κατάλογους, κι ἑφτακόσιοι ἀπὸ τῆ φτωχότερη τάξη σάν στρατιῶτες στά γρήγορα πολεμικά, κι ἄλλοι ἦταν σύμμαχοι πού ἔπαιρναν μέρος στὴν ἐκστρατεία, ἄλλοι ἀπὸ τίς ὑποταχτικὲς πολιτείες τῆς Ἀθήνας: πεντακόσιοι ἦταν Ἀργεῖοι καί διακόσιοι πενήντα ἦσαν Μαντινεῖς καί μισθοφόροι) ὅλοι μαζί οἱ τοξότες ἦταν τετρακόσιοι ὀγδόντα (οἱ ὀγδόντα Κρητικοί) κι ἑφτακόσιοι Ρῶδιοι ὀπλισμένοι μὲ σφεντόνες, κι ἑκατὸν εἰκοσι πολιτικοὶ φυγάδες ἀπὸ τὰ Μέγαρα⁶³ μ' ἐλαφρὴ ἄρματωσιά κι ἓνα καράβι κατάλληλο γιὰ νά μεταφέρει ἄλογα, εἶχε τριάντα ἵππεις*.

44. Τόσο ἦταν τὸ μέγεθος τῆς δύναμης πού ἔσκιζε τὸ πέλαιο νά πάει νά πολεμήσει· οἱ προμήθειες γι' αὐτοὺς μεταφέρονταν μὲ τριάντα φορηγὰ πού κουβαλοῦσαν τὸ σιτάρι καί τοὺς ζυμωτές, καθὼς καί τοὺς ἐργάτες τῆς πέτρας καί τοὺς χτίστες καί τὰ ἐργαλεῖα πού χρειάζονταν γιὰ νά ψηλώσουν τείχη· κι ἑξόν ἀπ' αὐτά ἀρμένιζαν μαζί μὲ τὰ μεταγωγικά ἄλλα ἑκατό πλοῖα στρατολογημένα ἀναγκαστικά γιὰ νά μεταφέρουν τοὺς ἀρματωμένους. Κι ἀκολουθοῦσαν ἐθελοντὲς τὴν ἐκστρατεία καί πολλὰ ἄλλα πλεούμενα καί φορηγὰ γιὰ ἐμπόριο· ὅλ' αὐτὰ μαζί πέρασαν τὸ Ἴόνιο πέλαιος ἀπὸ τὴν Κέρκυρα. Καί ἀφοῦ ἄραξε ὅλη ἡ νηοπομπὴ κοντὰ στὸ ἀεροπήρι Ἰαυγία καί τὸν Τάραντα καί ὅπου ἄλλοι βρῆκαν εὐκολίες, ὕστερα ἀρμένισαν παράλληλα μὲ τίς Ἰταλικὲς ακτῆς, ὅπου οἱ διάφορες πολιτείες δὲν τοὺς δέχονταν μὲ καὶ στὴ τείχη οὐτε τοὺς πωλοῦσαν τίποτα, ἀλλὰ τοὺς ἄφηναν ν' ἀράζουν καί νά

*Στοιχόπεδο
ἀπὸ Ρήγιο.*

* Σημ. Ἀπὸ τὸν κατάλογο αὐτὸ λαμβάνει 850 γιὰ νά γίνει ὁ ἀριθμὸς 5100. Αὐτοὶ οἱ 850 πρέπει νά βροθεῖται τὸς ἦταν ἀπὸ τοὺς ὑποταχτικοὺς συμμάχους, ὅπου συμπεριλαμβάνονταν οἱ Χιῶτες κι οἱ Μηθημναῖοι. Ὅσοι ἀναφέρονται εἶναι οἱ ἐλευθεροὶ σύμμαχοι, Ἀργεῖοι καί Μαντινεῖς, ἢ μισθοφόροι.

παίρνουν νερό· ὁμως ὁ Τάρας καί οἱ Λοκροί, οὔτε κι αὐτά δέν τοὺς ἔδωσαν, ὥσπου ἔφτασαν στό Ρήγιο, τό ἀκρωτήριο τῆς Ἰταλίας. Κι ἐδῶ ἄρχισαν πιά νά συγκεντρώνονται, κι ἔστησαν στρατόπεδο στό ἱερό τῆς Ἄρτεμης ἔξω ἀπό τήν πολιτεία, γιατί δέν τοὺς δέχτηκαν μέσα· ἐκεῖ τοὺς ἔδωσαν καί τή δυνατότητα ν' ἀγοράζουν προμήθειες· κι ἀφοῦ ἔσυραν τά καράβια στή στεριά, ἔμειναν χωρίς νά ἐπιχειρήσουν τίποτ' ἄλλο. Κι ἄρχισαν διαπραγματεύσεις μέ τοὺς Ρηγίνοις ζητώντας τους, αὐτοὶ ποῦ ἦταν Χαλκιδεῖς, νά ἐνισχύσουν τοὺς Λεοντίους. Χαλκιδεῖς κι αὐτοὺς· αὐτοὶ ὁμως εἶπαν πῶς δέ θέλουν νά ταχθοῦν οὔτε μέ τόν ἕνα οὔτε μέ τόν ἄλλο, ἀλλά πῶς θά κάνουν ὅ,τι ἀποφασίσουν μαζί καί οἱ ἄλλοι Σικελιώτες⁶⁴. Κι ἐξέταζαν οἱ Ἀθηναῖοι σχετικά μέ τήν κατάσταση στή Σικελία τί σταση θά ἦταν καλύτερο νά υἱοθετήσουν, συγχρόνως ὁμως περίμεναν νά γυρίσουν ἀπό τήν Ἑγεστα καί τά καράβια ποῦ εἶχαν στείλει μπροστά, θέλοντας νά πληροφορηθοῦν καί γιά τά χρήματα, ἂν ἀλήθεια ὑπάρχουν ὅσα ἔλεγαν τότε στήν Ἀθήνα οἱ ἀποσταλμένοι τους.

*Ἐπίδησι στίς
Συρακοῦσας
γιά τήν ἄφι-
ξή τοῦ στόλου
στό Ρήγιο.*

45. Στούς Συρακουσίους ἔφταναν στό μεταξύ ἀπό πολλές μεριές, καί ἀπό τοὺς παρατηρητές ποῦ εἶχαν στείλει οἱ ἴδιοι, ἀκριβεῖς πληροφορίες ὅτι τά καράβια βρίσκονταν στό Ρήγιο, κι ἐτοιμάζονταν ὀλόφυχα μέ βάση τήν κατάσταση αὐτή τῶν πραγμάτων καί ἔπαψαν πιά νά δυσπιστοῦν. Ἐστειλαν λοιπόν ὀλόφυρα στοὺς ντόπιους Σικελούς ἀλλοῦ φρουρές⁶⁵ κι ἀλλοῦ πρέσβεις, κι ἐγκατέστησαν φρουρές στά διάφορα ὄχυρά στήν ὑπαιθρο· ἐξέταζαν ἐπίσης τά ὄπλα καί τ' ἄλογα ποῦ εἶχαν στήν πολιτεία τους, ἂν εἶναι ἀρκετά καί σέ καλή κατάσταση καί διαρρυθμίζαν ὅλα τ' ἄλλα μέ τήν προοπτική πῶς θά γίνει γρήγορα πόλεμος καί μόνο ποῦ δέν ἄρχισε ἀκόμα.

ΑΠΑΤΗ ΤΩΝ ΕΓΕΣΤΑΙΩΝ (κεφ. 46)

46. Γύρισαν τότε στό Ρήγιο κοντά στοὺς Ἀθηναίους τά τρία καράβια ποῦ εἶχαν στείλει πρωτίτερα στήν Ἑγεστα, καί εἶπαν πῶς δέν ὑπῆρχαν τά πολλά χρήματα ποῦ εἶχαν ὑποσε-

θεῖ, καί πώς μόνο τριάντα τάλαντα φανερώθηκαν. Καί ἔπιασε τοὺς στρατηγοὺς ἀμέσως στενοχώρια γιατί τοὺς πῆγε ἀνάποδα πρῶτο αὐτὸ καί τὸ πὼς οἱ Ρηγίνοι δὲ θέλησαν νά ἐκστρατεύσουν μαζί τους, οἱ ἄνθρωποι ποῦ δοκίμασαν πρῶτους νά πείσουν καί ἦταν τὸ πιὸ πιθανὸ νά τοὺς καταφέρουν, μιά καί ἦταν ἀπὸ τὴν ἴδια φυλὴ μὲ τοὺς Λεοντίνους καί εἶχαν ἀνέκαθεν σταθεῖ φίλοι τους. Γιά τὸ Νικία αὐτὰ τὰ νέα ὁμως φάνηκαν ἀπὸ τὰ πιὸ ἀπροσδόκητα. Τὸν καιρὸ ποῦ εἶχαν πάει στὴν Ἔγεστα οἱ πρῶτοι πρέσβεις τῶν Ἀθηναίων νά ἴδουν γιά τὴν προμήθεια τῶν χρημάτων, οἱ Ἐγεσταῖοι εἶχαν σοφιστεῖ τὸ ἀκόλουθο τέχνασμα : τοὺς πῆγαν πρῶτα στὸ ἱερὸ τῆς Ἀφροδίτης στὸν Ἐρυκα καί τοὺς ἔδειξαν τὰ ἀφιερώματα, ρηχὰ ποτήρια καί κανάτια γιά κρασί καί θυμιάτ' καί πολλὰ ἄλλα σκευῆ αὐτά, ὄντας ἀσημένια, φάνταζαν στὸ μάτι πολὺ περισσότερο ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ τους ἀξία σὲ χρήματα· ἐπίσης καλοῦσαν οἱ Ἐγεσταῖοι τὰ πληρώματα τῶν караβιῶν σὲ ἰδιωτικὰ συμπόσια καί μάζευαν χρυσά καί ἀσημένια κύπελλα τόσο ἀπ' ὅλη τὴν Ἔγεστα ὅσο κι ἀπ' τὶς κοντινὲς πολιτεῖες, ἑλληνικὲς καί φοινικικὲς, παρακαλώντας τους νά τοὺς τὰ δανείσουν καί τὰ ἔφερναν στὰ συμπόσια ὁ καθένας ὡς δικὰ του. Κι ἐπειδὴ ὅλοι τὶς περισσότερες φορές χρησιμοποιοῦσαν τὰ ἴδια σκευῆ καί φαίνονταν πολλὰ παντοῦ, κατάπληξαν τοὺς Ἀθηναίους ναῦτες κι ὅταν γύρισαν στὴν Ἀθῆνα διάδωσαν παντοῦ πὼς εἶχαν δεῖ μεγάλα πλοῦτη. Κι ἐπειδὴ εἶχαν ξεγελαστεῖ οἱ ἴδιοι καί εἶχαν πείσει τότε καί τοὺς ἄλλους, τώρα ποῦ διαδόθηκε σ' ὅλους πὼς δὲν ὑπῆρχαν χρήματα στὴν Ἔγεστα, τοὺς κατηγοροῦσαν οἱ στρατιῶτες πολὺ ἄσχημα. Οἱ στρατηγοὶ στὸ μεταξύ ἔκαναν συσκένεις πὼς ν' ἀντιμετωπίσουν τὴν κατάστασι.

ΣΥΣΚΕΨΗ ΤΩΝ ΑΘΗΝΑΙΩΝ ΣΤΡΑΤΗΓΩΝ (κεφ. 47 - 49)

47. Ἡ γνώμη τοῦ Νικία, ἦταν νά πᾶνε ἀμέσως μὲ ὅλο τὸ στόλο στὸ Σελινόυντα, ποῦ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς εἶχε προπάντων ἐκστρατεύσει, καί ἂν μὲν οἱ Ἐγεσταῖοι χρηματοδοτήσουν ὁλόκληρο τὸ ἐκστρατευτικὸ σῶμα, τότε νά σισκεφτοῦν ἔχοντας αὐτὰ ὑπόψη τους· ἂν ὄχι, ν' ἀπαιτήσουν ἀπ' αὐτοὺς νά

*Σχόλιο τοῦ
Νικία*

δώσουν ὅσα χρειάζονται νά συντηρηθοῦν τὰ ἐξήντα καράβια πού ζήτησαν· κι ἀφοῦ μείνουν καί συνδιαλλάξουν τοὺς Σελινοντίους καί τοὺς Ἐγεσταίους εἴτε μέ τή βία εἴτε μέ συνθήκη, ὕστερα ἀρμενίζοντας παράπλευρα μέ τίς ἀκτές νά περάσουν ἀπό τίς ἄλλες πολιτείες κάνοντας ἐπίδειξη τῆς μεγάλης δύναμης πού εἶχε ἡ πολιτεία τῶν Ἀθηναίων· καί ἀφοῦ φανερώσουν τήν ἐμπραχτη εὐνοιά τους πρὸς τοὺς φίλους καί τοὺς συμμάχους, νά ξεκινήσουν γιά πίσω, ἔξδν ἂν παρουσιαστεῖ κάτι γρήγορα καί ἀπροσδόκητα καί βρεθοῦν σέ θέση ἢ νά βοηθήσουν τοὺς Λεοντίους ἢ νά φέρουν μέ τό μέρος τους καμιά ἀπό τίς ἄλλες πολιτείες. Κι ἔτσι νά μὴ βάλουν τήν πολιτεία σέ κίνδυνο ξοδεύοντας τὰ δικά της χρήματα.

Σχόλιο τοῦ Ἀλκιβιάδου.

48. Ὁ Ἀλκιβιάδης ὁμως εἶπε πὸς δέν ἦταν σωστό, μιά κι ἐπλεύσαν ἐνάντια στή Σικελία μέ τόση μεγάλη δύναμη νά φύγουν ντροπιασμένοι καί χωρὶς νά κατορθώσουν τίποτα, ἀλλά πρῶτο νά στείλουν ἐπίσημους κήρυκες τόσο στίς ἄλλες πόλεις ἔξδν ἀπὸ τό Σελινούντα καί τίς Συρακοῦσες καί δεύτερο νά προσπαθῆσουν καί τοὺς Σικελούς, ἄλλους νά τοὺς κάνουν ν' ἀποστατήσουν ἀπὸ τοὺς Συρακουσίους καί ἄλλους νά τοὺς κάνουν φίλους γιά νά προμηθεύουν τρόφιμα καί στρατό. Καί πρῶτ' ἀπ' ὅλα νά πείσουν τοὺς Μεσσηνίους (γιατί βρῖσκεται ἡ πολιτεία τους στά στενά καί σέ μέρος ἀπ' ὅπου μπορεῖ κανεὶς νά πλησιάσει τῆ Σικελία, καί γιά τό ἐκστρατευτικό σῶμα θά ἦταν λιμάνι κι ἀραξοβόλι ἐξαιρετικά χρήσιμο)· κι ἀφοῦ φέρουν μέ τό μέρος τους τίς πολιτείες, ὅταν θά ἤξεραν πιά ποιόν θά ἔχουν δίπλα τους στὸν πόλεμο, μόνο τότε νά χτυπήσουν τίς Συρακοῦσες καί τό Σελινούντα, ἂν δέ συνδιαλλαγῶν οἱ Σελινούντιοι μέ τοὺς Ἐγεσταίους καί δέν ἐπιτρέψουν οἱ Συρακοῦσοι στοὺς Λεοντίους νά γυρίσουν καί νά ἐγκατασταθοῦν στὸν τόπο τους.

Σχόλιο τοῦ Λάμαχος.

49. Ὁ Λάμαχος πάλι εἶπε πὸς ἔπρεπε νά πλεύσουν ἴσια κατὰ τίς Συρακοῦσες καί νά δώσουν τῆ μάχη ὅσο γινόταν πιό γρήγορα κοντά στήν πολιτεία, ὅσο βρῖσκονταν ἀκόμα ἀπροετοίμαστοι καί τὰ εἶχαν ἐντελῶς χαμένα. Γιατί ἕνας στρατός τήν πρώτη στιγμή πού ἐμφανίζεται ἐμπνέει τό μεγαλύτερο φόβο· ἂν ὁμως χρονίσει πρὶν παρουσιαστεῖ, οἱ ἄνθρωποι ξανα-

παίρνουν κουράγιο κι αρχίζουν, νά τόν υποτιμοῦν ἀκόμη κι ὅταν τόν δοῦν. Ἄν ὁμως πέσουν ξαφνικά πάνω τους ὅσο εἶναι ἀκόμα κατατρομαγμένοι ἀπό τήν προσδοκία τῆς ἐπιθεσῆς τους, ὑπάρχει μεγαλύτερη πιθανότητα νά νικήσουν καί νά τοὺς ἐνσπείρουν τόν πανικό ἀπ' ὄλες τίς ἀπόψεις, τόσο μέ τό θέαμα τοῦ στρατοῦ τους (γιατί τώρα θά φανοῦν περισσότεροι ἀπό κάθε φορά) ὅσο καί γιατί θά περιμένουν ἐντρομοί τί θά πάθουν, καί τό περισσότερο ἀπ' ὅλα ἀπό τόν ἄμεσο κίνδυνο τῆς μάχης. Εἶναι ἐπίσης εὐλογο, εἶπε, πὼς θά πιαστοῦν καί πολλοί ἀπομονωμένοι ἔξω στά χωράφια γιατί δέν πίστευαν πὼς θά φτάσουν οἱ Ἀθηναῖοι, καί καθὼς θά γυρίζουν αὐτοί μέσα στήν πόλη, δέ θά λείψουν χρήματα στό στρατό, ἂν εἶναι στρατοπεδευμένος νικητής ἔξω ἀπό τήν πολιτεία. Ἔτσι οἱ ἄλλοι Σικελιώτες δέ θά ἔχουν ὄρεξη νά συμμαχήσουν μέ κείνους καί θά ῥθουν πρὸς τό μέρος τῶν Ἀθηναίων καί δέ θά χάσουν καιρό κοιτάζοντας γύρω νά ἴδουν ποιοί ἀπό τοὺς δύο θά φανοῦν πιό ἰσχυροί. Τέλος ἀποχωρώντας μέ τά καράβια, εἶπε, θά ἔπρεπε νά κάνουν ναύσταθμό τους καί ἀραξοβόλι τά Μέγαρα, πού ἦταν τότε ἔρημα καί δέν ἀπέιχαν πολὺ ἀπό τίς Συρακοῦσες, οὔτε ἀπό τή στεριά οὔτε ἀπό τή θάλασσα.

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ. ΟΙ ΑΘΗΝΑΙΟΙ ΣΤΗΝ ΚΑΤΑΝΗ (κεφ. 50 - 52)

50. Ἄν καί μίλησε ἔτσι ὁ Λάμαχος, τάχτηκε ὁμως μέ τή γνώμη τοῦ Ἀλκιβιάδη. Ὑπερ' ἀπ' αὐτό ὁ Ἀλκιβιάδης πέρασε μέ τή ναυαρχίδα του στή Μεσσηνία κι ἔκανε διαπραγματεύσεις γιά συμμαχία, ἀλλά δέν τοὺς ἔπεισε, γιατί τοῦ ἀπάντησαν πὼς δέ θά τοὺς δέχονταν μέσα στήν πολιτεία, ἀλλά θά τοὺς παρεῖχαν ἀγορά ἔξω ἀπό τά τείχη· τότε πῆγε πίσω στό Ρήγιο. Καί ἄμεσως οἱ στρατηγοὶ ἐπ' ἀνδρῶσαν ἐξήντα καράβια ἀπὸ τό σύνολο καί παίρνοντας τίς προμήθειες πού χρειάζονταν ἀρμένισαν παράλληλα μέ τήν ἀκτὴ πρὸς τὴ Νάξιο, ἀφήνοντας τό ὑπόλοιπο στράτευμα στό Ρήγιο καί ἕναν ἀπ' αὐτούς. Ἀφοῦ οἱ Νάξιοι τοὺς δέχτηκαν μέσα στήν πόλη, ξεκίνησαν πάλι πλείοντες κοντά στήν ἀκτὴ γιά τὴν Κατάνη. Κι ἐπειδὴ οἱ Καταναῖοι δέν τοὺς δέχτηκαν (γιατί ὑπῆρχαν στήν

Οἱ Ἀθηναῖοι πλείον στίς Συρακοῦσες.

πολιτεία πολλοί πού ἔτρεφαν φιλικά αἰσθήματα πρὸς τοὺς Συρακουσίους) ἀρμένισαν στὶς ἐκβολές τοῦ ποταμοῦ Τηρία καὶ κατασκήνωσαν ἐκεῖ· τὴν ἄλλη μέρα ἀρμένισαν ἐναντία στὶς Συρακοῦσες, μὲ ὅλα τ' ἄλλα καράβια σὲ μονή σειρὰ τὸ ἓνα πίσω ἀπὸ τ' ἄλλο ἐξὸν ἀπὸ δέκα, πού ἔστειλαν μπροστά νά μποῦνε μέσα στὸ μεγάλο λιμάνι καὶ νά κοιτάξουν ἂν ὑπῆρχε ἐκεῖ μέσα πολεμικό ναυτικό ριγμένο στὴ θάλασσα καὶ νά κηρύξουν ἀπὸ τίς γέφυρες τῶν πλοίων ἀρμένιζοντας κοντά στὴ στεριά πὼς οἱ Ἀθηναῖοι ἦρθαν γιὰ νά ξαναεγκαταστήσουν τοὺς Λεοντίους στὴν πατρίδα τους σύμφωνα μὲ τὴν συμμαχία καὶ τὴ φιλετική τους συγγένεια· οἱ Λεοντίνοι λοιπὸν πού κατοικοῦσαν στὶς Συρακοῦσες νά φύγουν χωρὶς κανένα φόβο ἀπὸ κεῖ καὶ νά πᾶνε στοὺς Ἀθηναίους μὲ τὴν ἰδέα πὼς πηγαίνουν πρὸς φίλους καὶ εὐεργέτες· ἀφοῦ λοιπὸν ἔκαναν τὴν προκήρυξη αὕτη καὶ κατασκόπευσαν τὴν πολιτεία καὶ τὰ λιμάνια καὶ τὰ ἐξω περίχωρα, ἀπ' ὅπου ξεκινώντας θά ἔπρεπε νά πολεμήσουν, ξαναγύρισαν στὴν Κατάνη.

Μόνιμο στρατόπεδο τῶν Ἀθηναίων στὴν Κατάνη.

51. Ἐκεῖ ἐγίνε συνέλευση τοῦ λαοῦ κι ἀποφάσισαν οἱ Καταναῖοι νά μὴ δεχτοῦν βεβαία τὸ στρατὸ μέσα στὴν πολιτεία, ἀλλὰ παράγγειλαν ἂν θέλουν οἱ στρατηγοὶ νά ποῦν κάτι στὴ συνέλευση νά μποῦν μέσα. Κι ἐνῶ μιλοῦσε ὁ Ἀλκιβιάδης καὶ οἱ κάτοικοι εἶχαν ὅλη τους τὴν προσοχὴ στραμμένη πρὸς τὴ συνέλευση, βρῆκαν οἱ στρατιῶτες ἓνα παραπόρτι τοῦ τείχους πρόχειρα χτισμένο, τὸ ἔσπασαν χωρὶς νά τοὺς πάρουν εἶδηση, καὶ ξεχύθηκαν στὴν ἀγορὰ κι ἔκαναν ψώνια. Ἀπὸ τοὺς Καταναίους ὅσοι εἶχαν πολιτικά φρονήματα φιλικὰ πρὸς τοὺς Συρακουσίους, μόλις εἶδαν τὸ στρατὸ μέσα, πανικοβλήθηκαν καὶ ἔφυγαν ἀμέσως κρυφά, καὶ δέν ἦταν πολλοί, οἱ ἄλλοι ὅμως ψήφισαν νά συμμαχήσουν μὲ τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς παρακίνησαν νὰ φέρουν καὶ τὸν ὑπόλοιπο στρατὸ ἀπὸ τὸ Ρήγιο στὴν πολιτεία τους. Ὑστερ' ἀπ' αὐτὸ ἀρμένισαν οἱ Ἀθηναῖοι στὸ Ρήγιο καὶ σηκώνοντας ἄγκυρα τώρα πιά μὲ ὀλόκληρο τὸ στόλο καὶ τὸ στρατὸ ἔφτασαν στὴν Κατάνη καὶ ἄρχισαν νά στηνοῦν μόνιμο στρατόπεδο.

Λογιστὴ ἀποδοχῆς ἀπὸ τὴν Καμάρινα.

52. Ἦρθε τότε εἶδηση στοὺς Ἀθηναίους ἀπὸ τὴν Καμάρινα πὼς ἂν πᾶνε στὴν πολιτεία αὕτη, θά προσχωρήσει μὲ τὸ μέρος

τους, καί πώς οἱ Συρακοῦσιοι ἐπανδρώνουν πολεμικά καράβια. Ξεσηκώθηκαν λοιπόν μέ ὀλόκληρο τό στόλο κι ἀρμένισαν κοντά στήν ἀκτή κατά τίς Συρακοῦσες· κι ἐπειδή δέ βρῆκαν νά ἐτοιμάζεται κανένα πολεμικό ναυτικό μεταφέρθηκαν πάλι πρός τήν Καμάρινα καί σταματώντας κοντά στήν ἀκτή ἔστειλαν κήρυκες. Αὐτοί δέν τοῦς δέχτηκαν, φέρνοντας ὡς ἐπιχείρημα πώς οἱ ὄροι τῶν ἔνορκων συνθηκῶν τοῦς⁵⁶ ἦταν νά δέχονται τοῦς Ἀθηναίους ἄν ἔρχονταν μ' ἓνα καράβι, ἐκτός ἄν αὐτοί οἱ ἴδιοι στείλουν καί ζητήσουν περισσότερα. Ἔτσι λοιπόν χωρίς νά φέρουν ἀποτέλεσμα σηκώθηκαν κι ἔφυγαν οἱ Ἀθηναῖοι καί κάνοντας ἀπόβαση σ' ἓνα μέρος τῆς περιοχῆς τῶν Συρακουσῶν, καί κάτω μικρές λεηλασίες, ἐπειδή ἔτρεξαν νά τοῦς ἀποκρούσουν Συρακοῦσιοι ἵππεις καί σκότωσαν μερικούς μ' ἐλαφριά ἀρματωσιά πού βρῆκαν σκορπισμένους, μεταφέρθηκαν πάλι πίσω στήν Κατάνη.

ΑΝΑΚΛΗΣΗ ΤΟΥ ΑΛΚΙΒΙΑΔΗ

(κεφ. 53)

53. Φτάνοντας ἐκεῖ βρίσκουν τό καράβι, τή Σαλαμινία⁵⁷, πού εἶχε ἔρθει ἀπό τήν Ἀθήνα γιά τόν Ἀλκιβιάδη πού τόν πρόσταζαν νά γυρίσει γιά ν' ἀπολογηθεῖ ἐνάντια σ' ὅσα τοῦ κατηγοροῦσε ἡ πολιτεία, καί γιά μερικούς ἄλλους ἀπό τοῦς στρατιῶτες, πού ἄλλοι εἶχαν μηνυθεῖ μαζί του πώς τάχα εἶχαν ἀσεβῆσει σχετικά μέ τά μυστήρια καί ἄλλοι γιά τό ζήτημα τῶν Ἑρμῶν. Γιατί οἱ Ἀθηναῖοι, κι ἀφοῦ ξεκίνησε ὁ στόλος, δέ σταμάτησαν γι' αὐτό τό λόγο τίς ἔρευνες σχετικά μέ ὅσα εἶχαν γίνει μέ τά μυστήρια καί τίς στήλες τοῦ Ἑρμῆ· καί δέν ἐξέταζαν τό ποιόν τῶν κατηγορῶν, ἀλλά γεμάτοι ὑπόψια δέχονταν τή μαρτυρία τοῦ καθενός, κι ἐμπιστεύονταν τοῦς κακοῦθεις κι ἐπιαναν τοῦς πιά εὐπόληπτους πολίτες καί τοῦς ἔριχναν στή φυλακή νομίζοντας πιά χρήσιμο γιά τήν περίσταση νά ἐξονυχίσουν τό ζήτημα καί νά βροῦν τήν ἀλήθεια, παρά νά ξεφύγει καί ὁ φαινομενικά πιά ἔντιμος πολίτης, πού εἶχε κατηγορηθεῖ, χωρίς ἐξέταση, ἐπειδή ὁ μηνυτής ἦταν παλιανθρωπος. Γιατί ὁ πολύς λαός ἤξερε ἀπό τίς παραδόσεις πόσο δυναστική ἦταν στά τελευταῖα τῆς ἡ ἐξουσία τοῦ τύραννου Πεισι-

στρατου καί τῶν γιῶν του, κι ἀκόμα πῶς δέν εἶχε ἀνατραπεῖ ἀπ' τοὺς ἴδιους τοὺς Ἀθηναίους οὔτε ἀπό τόν Ἄρμόδιο, ἀλλ' ἀπό τοὺς Λακεδαιμονίους ⁶⁸, γι' αὐτὸ φοβοῦνταν πάντα καί θεωροῦσαν τόν καθένα ὑποπτο.

ΥΠΟΨΙΕΣ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΟΥ ΑΛΚΙΒΙΑΔΗ ΓΙΑ ΕΓΚΑΘΙΔΡΥΣΗ ΤΥΡΑΝΝΙΑΣ (κεφ. 60 - 61)

*Ὁμολογία
γιὰ τὸν ἀκρο-
τηρισμὸ τῶν
ἐγμιαζῶν
στηλῶν.*

60. Ὅλ' αὐτὰ τὰ ἐβαζαν μέ τό νοῦ τους οἱ ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ στήν Ἀθήνα, κι ἀναθυμούμενοι ὅσα εἶχαν ἀκουστά γι' αὐτά, ἦταν πολὺ ἐχθρικοί καί γεμάτοι ὑποψίες πρὸς ὅσους εἶχαν κατηγορηθεῖ γιὰ τὸ ἀνοσιούργημα σχετικὰ μέ τὰ μυστήρια, καί τοὺς φαίνονταν ὅλα πῶς εἶχαν γίνει μέ τὸ σκοπὸ νά συνωμοτήσουν γιὰ νά ξαναφέρουν τὴν ὀλιγαρχία ἢ τὴν τυραννίδα ⁶⁹. Καί καθὼς, ἀπὸ τὴν ὀργή τους γι' αὐτά, πολλοὶ καί εὐυπόλητοι ἄνθρωποι ἦταν κιόλας ριγμένοι στή φυλακὴ καί τὸ πράγμα δέν ἔλεγε νά πάρει τέλος, ἀλλὰ κάθε μέρα ἀγρίευαν περισσότερο κι αὐξαινε ἢ μανία τους νά συλλάβουν κι ἄλλους· σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο ἓνας ἀπ' τοὺς φυλακισμένους ἔπεισε ἓναν ἄλλο ⁷⁰, πού ἔμοιαζε βαρυμένος μέ τὴ χειρότερη κατηγορία, νά γυρίσει μάρτυρας κατηγορίας καί νά καταθέσει εἴτε ἀλήθεια εἴτε καί ὄχι· γιατί πολλοὶ βγάζουν ἀντιφατικὰ συμπεράσματα, τὴν καθαρὴ ἀλήθεια ὅμως κανεὶς δέν μπόρεσε νὰ τὴν πεί οὔτε τότε οὔτε πῶ ὕστερα γιὰ τὸ ποιοὶ διέπραξαν τὸ ἀνοσιούργημα. Τὸν ἔπεισε λοιπόν, πῶς πρέπει, ἔστω κι ἂν δέν τὸ εἶχε κάνει, νά κερδίσει ἀσυλία καί νά σώσει τὸν ἑαυτὸ του καί νά γλυτώσει τὴν πολιτεία ἀπὸ τὸ κύμα τῆς καχυποψίας· γιατί θά ἦταν πῶ βέβαιη ἢ σωτηρία του ἂν ὁμολογοῦσε, ἔχοντας ἐξασφαλίσει τὴν ἀσυλία του παρά ἂν ἀρνηθεῖ τὴν κατηγορία καί περάσει ἀπὸ δίκη. Αὐτὸς λοιπόν καταγγέλλει τὸν ἑαυτὸ του καί ἄλλους γιὰ τὸ σπάσιμο τῶν στηλῶν τοῦ Ἑρμῆ· ὁ λαὸς πάλι νόμισε πῶς ἔμαθε τὴν ἀλήθεια κι εὐχαριστήθηκε, γιατί τὸ θεωροῦσε πρωτύτερα φοβερὸ νά μὴν μπορέσει νά ξεδιαλύνει μέσα στοὺς πολλοὺς κατηγορουμένους ποιοὶ εἶχαν συνωμοτήσει ἐναντίά του, κι ἔτσι ἐλευθέρωσε αὐτὸν πού κατέθεσε καί μαζί του ὅσους δέν εἶχε κατηγορήσει· τοὺς ἄλλους ὅμως πού εἶχαν μνηυθεῖ, τοὺς ἐδίκανε, τοὺς ἐξετέλεσαν ἂν εἶχαν συλληφθεῖ, κι ὅσοι

πάλι είχαν φύγει κρυφά τούς καταδίκασαν σέ θάνατο, κι έταξαν χρηματική άμοιβή σέ όποιον τούς σκότωνε. Καί μέ τοῦτο έμεινε άγνωστο άν είχαν τιμωρηθεί άδίκα όσοι έπαθαν τό κακό. ή πολιτεία όμως στό σύνολό της ήταν φώς φανερό πώς ώφελήθηκε.

61. Σχετικά μέ τόν Άλκιβιάδη, πού τόν κατηγορούσαν οί έχθροί του, οί ίδιοι άνθρωποι, πού τόν χτυπούσαν και πριν ξεκινήσει μέ τό στόλο, οί Άθηναίοι εξακολουθοῦσαν νά τό παίρνουν πολύ βαριά· κι άφού νόμιζαν τώρα πώς είχε ξεκαθαριστεί τό ζήτημα τών Έρμών, τούς φαίνονταν πώς ήταν τόσο περισσότερο ένοχος γιά τήν άνοσιότητα σχετικά μέ τά μυστήρια, και πώς όλα είχαν γίνει άπ' αυτόν μέ τόν ίδιο σκοπό, νά οργανωθεί συνωμοσία ενάντια στή δημοκρατία⁷¹. Κι έτυχε επίσης, τήν ίδια αυτή εποχή πού ήταν τόσο παραγμένα τά πνεύματα γι' αυτά τά πράματα, νά προχωρήσει ένα σπαρτιατικό άπόσπασμα, όχι μεγάλο, ως τόν Έσθμό, γιά κάποια διαπραγμάτευση μέ τούς Βοιωτούς. Θεώρησαν λοιπόν πώς εκείνος είχε ενεργήσει και πώς δέν έρχόταν ό στρατός γιά χάρη τών Βοιωτών, αλλά σύμφωνα μέ μήνυμα δικό του, και πώς άν δέν πρόφταιναν αυτοί οί ίδιοι, μόλις τό πληροφορήθηκαν, νά συλλάβουν τούς άντρες, θά είχε προδοθεί ή πολιτεία. Μιά νύχτα μάλιστα κοιμήθηκαν έχοντας τά όπλα τους μαζί τους στό Θησείο μέσα στην πόλη. Οί φίλοι του Άλκιβιάδη στό Άργος πού είχε δεσμούς φιλοξενίας μαζί τους, έγιναν τήν ίδια εποχή ύποπτοι πώς τάχα πρόκειται νά επιτεθοῦν ενάντια στους δημοκρατικούς· επίσης τότε οί Άθηναίοι παράδωσαν στους Άργείους δημοκρατικούς τούς δικούς τους όμήρους πού κρατούσαν στά κοντινά νησιά νά τούς σκοτώσουν εξαιτίας όλων αυτών⁷². Άπ' όλες τίς μεριές λοιπόν συγκεντρωνόταν ή ύποψία πάνω στον Άλκιβιάδη. Κι έτσι θέλοντας νά τόν ύποβάλουν σέ δίκη και νά τόν καταδικάσουν σέ θάνατο, έστειλαν τή Σαλαμινία στή Σικελία, γιά νά πιάσουν εκείνον τόν ίδιο κι όσους άλλους είχαν μήνυση εναντίον τους. Είχαν δώσει παραγγελία στό καράβι νά του πουν νά τούς άκολουθήσει γιά ν' άπολογηθεί, αλλά νά μήν τόν πιάσουν, άπό πρόνοια μή δημιουργήσουν άναστάτωση τόσο στους δικούς τους στρατιώτες στή Σικελία.

Ο Άλκιβιάδης στην Ηλιοπόλη

ὅσο καί στούς στρατιώτες τῶν ἐχθρῶν· τό περισσότερο ὁμως ἐπειδή ἤθελαν νά μείνουν στό πλευρό τῶν Ἀθηναίων οἱ Μαντινεῖς καί οἱ Ἀργεῖοι, πού νόμιζαν πώς ἀπό κείνον εἶχαν πειστεί νά πάρουν μέρος στήν ἐκστρατεία. Ἔτσι λοιπόν ὁ Ἀλκιβιάδης ἐφυγε ἀπό τή Σικελία ἀρμενίζοντας στό δικό του καράβι μαζί μέ τή Σαλαμινία, ὅπως καί οἱ ἄλλοι πού εἶχαν ὑποὺλα κατηγορηθεῖ μαζί του, μέ φαινομενική κατεύθυνση πρὸς τήν Ἀθήνα· ὅταν ἔφτασαν ὁμως στούς Θουρίους, φανερώθηκε πώς δέν ἀκολουθοῦσαν τή Σαλαμινία, ἀλλά εἶχαν ἐγκαταλείψει τό καράβι τους καί γάθηκαν, ἐπειδή φοβήθηκαν πώς θά δικαστοῦν μέ ψευτικές συκοφαντίες ὅταν φτάσουν. Οἱ ναυτικοί τῆς Σαλαμινίας ἐπί ἓνα διάστημα ἐρευνοῦσαν καταζητώντας τόν Ἀλκιβιάδη καί τοὺς συγκατηγορουμένους του· ἐπειδή ὁμως δέ φάνηκαν τά ἴχνη τους πουθενά, σήκωσαν ἀγκυρα κι ἔφυγαν. Ὁ Ἀλκιβιάδης ἀπό τήν ἄλλη μεριά, ὄντας πιά στή θέση τοῦ πολιτικοῦ ἐξόριστου, ὄχι πολύ ἀργότερα πέρασε μ' ἓνα ἐμπορικό καράβι στήν Πελοπόννησο ἀπό τήν ἐπικράτεια τῶν Θουρίων· καί οἱ Ἀθηναῖοι δικάζοντάς τον ἐνῶ ἔλειπε, τόν καταδίκασαν σέ θάνατο αὐτόν καί τοὺς ἄλλους μαζί του⁷³.

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΣΤΟ ΒΟΡΡΑ

(κεφ. 62)

62. Ὑστερ' ἀπ' αὐτά οἱ ἄλλοι δύο στρατηγοί τῶν Ἀθηναίων στή Σικελία χόρισαν τό στρατό σέ δύο διοικήσεις κι ἀποφασίζοντας μέ λαχνό ποιά θά πάρει ὁ καθένας τους, ἀρμένισαν μέ ὄλο τό ἐκστρατευτικό σῶμα κατά τήν Ἐγεστα καί τό Σελινοῦντα, θέλοντας νά ἰδοῦν ἂν θά δώσουν τά χρήματα οἱ Ἐγεσταῖοι καί νά ἐπιθεωρήσουν τήν κατάσταση στό Σελινοῦντα καί νά καταλάβουν τί διαφορές εἶχαν μέ τοὺς Ἐγεσταίους. Κι ἀρμενίζοντας παράλληλα μέ τή στεριά ἔχοντας σ' ἀριστερά τους τή Σικελία, ἀπό τή μεριά ποῖ εἶναι στραμμένη πρὸς τό Τυρρηνικό πέλαγος, ἐπίασαν στήν Ἰμέρα, πού εἶναι ἡ μόνη ἑλληνική πολιτεία στήν περιοχή αὐτή· ἐπειδή ὁμως οἱ κάτοικοι τῆς Ἰμέρας δέν τοὺς δέχτηκαν, ἐξακολούθησαν ν' ἀρμενίζουν πρὸς τήν ἴδια κατεύθυνση καί κυρίεψαν τά Ὑκκαρα, μικρή σικανική κομπολόη ἐχθρική πρὸς τοὺς Ἐγεσταίους·

ἦταν μικρὸς παράλιος τόπος. Καί πιάνοντας ὄλους τοὺς κατοίκους γιὰ δούλους παράδωσαν τὴν πόλη στοὺς Ἑγεσταίους (γιατί ἦρθαν ἐκεῖ καί τοὺς ἀντάμωσαν μερικοὶ ἵππεις ἀπὸ τὴν Ἑγεστα). αὐτοὶ πάλι μὲ τὸ πεζικὸ τους προχώρησαν μέσα ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῶν Σικελῶν, ὥσπου ἔφτασαν στὴν Κατάνη, ἐνῶ τὰ καράβια ἀκολουθοῦσαν παράλληλα, φέροντας τοὺς δούλους. Ὁ Νικίας ἀπὸ τὴ δική του μεριά ἀρμένισε κατευθεῖαν ἀπὸ τὰ Ὑκκαρα στὴν Ἑγεστα κι ἀφοῦ κανόνισε κάτι ἄλλους λογαριασμοὺς καὶ πήρε τριάντα τάλαντα, γύρισε κι ἀντάμωσε τὸν ἄλλο στρατό· πούλησαν καὶ τοὺς δούλους καὶ εἰσπραξαν ἀπ' αὐτὸ ἑκατὸν εἴκοσι τάλαντα. Ἀρμένισαν καὶ στοὺς συμμάχους τους ἀπὸ τοὺς Σικελούς καὶ τοὺς πρόσταξαν νὰ τοὺς στείλουν στρατό· μὲ τὴ μισή τους δύναμη πήγαν στὴν Ὑβλα τῆς περιοχῆς τῆς Γέλας ποὺ τοὺς ἦταν ἐχθρική ἀλλὰ δὲν τὴν κυρίεψαν. Ἔτσι τελείωσε τὸ καλοκαίρι.

ΕΠΙΘΕΣΗ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΩΝ ΣΥΡΑΚΟΥΣΩΝ

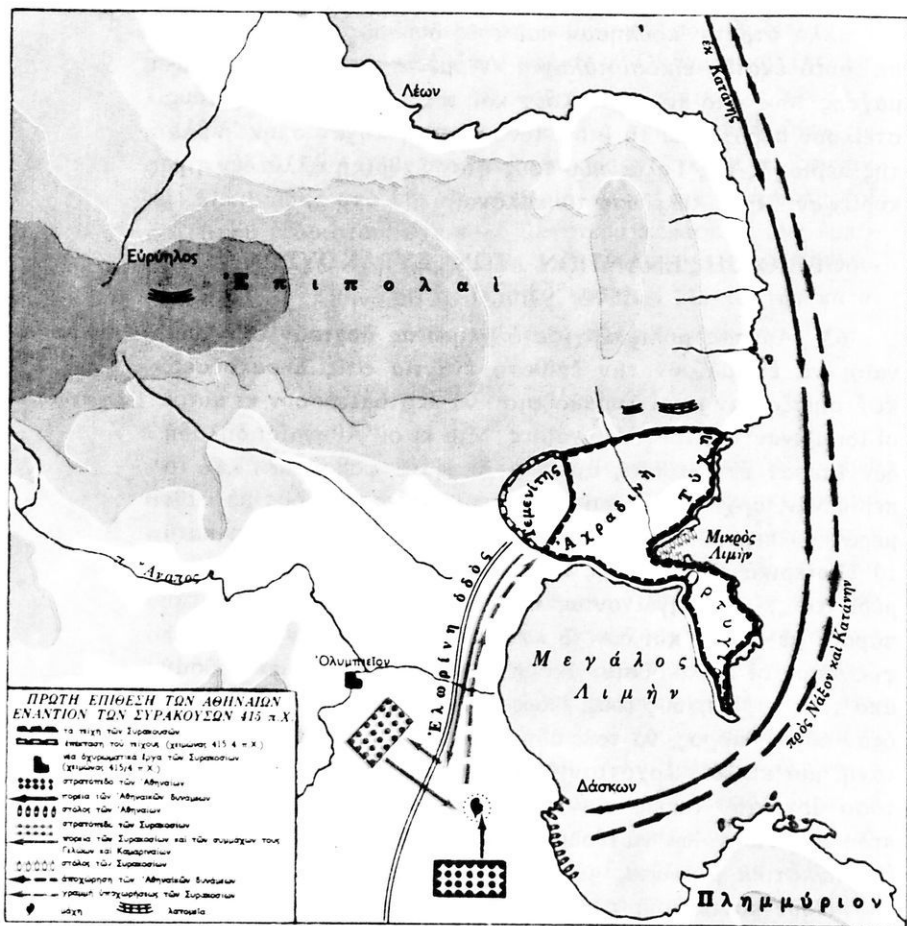
(κεφ. 63 - 71)

63. Ἀμέσως μόλις ἄρχισε ὁ χειμῶνας ἄρχισαν οἱ Ἀθηναῖοι νὰ ἐτοιμάζουν τὴν ἐπίθεση ἐνάντια στὶς Συρακοῦσες, κι ἐτοιμάζονταν κι οἱ Συρακούσιοι νὰ ἐκστρατεύσουν κι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἐνάντια στοὺς Ἀθηναίους. Μιά κι οἱ Ἀθηναῖοι δηλαδὴ δὲν ἔπεσαν ἀπάνω τους ἀμέσως, ὅπως τὸ φοβοῦνταν καὶ τὸ περίμεναν, ἄρχισαν νὰ παίρνουν περισσότερο θάρρος μὲ κάθε μέρα ποὺ περνοῦσε· κι ἀφοῦ οἱ Ἀθηναῖοι, ἀρμενίζοντας κατὰ τὰ ἐξωτερικὰ παράλια τῆς Σικελίας ξεμάκρυναν πολὺ ἀπὸ τὰ μέρη τους, καὶ πηγαίνοντας στὴν Ὑβλα δοκίμασαν νὰ τὴν πάρουν μὲ τὴ βία καὶ δὲν τὸ κατόρθωσαν, τότε πιά τοὺς περιφρόνησαν οἱ Συρακούσιοι ἀκόμα περισσότερο καὶ ἀπαιτοῦσαν ἀπὸ τοὺς στρατηγούς τους, ὅπως κάνει συνήθως ὁ πολὺς λαὸς ὅταν πάρει θάρρος, νὰ τοὺς ὀδηγήσουν νὰ χτυπήσουν τὴν Κατάνη, μιά καὶ δὲν ἔρχονταν ἐκεῖνοι καταπάνω τους. Καὶ κάθε τόσο ἔρχονταν ἵππεις τῶν Συρακουσίων κοντὰ στὸ στρατόπεδο τῶν Ἀθηναίων νὰ ἴδουν τί γίνεται, καὶ τοὺς εἰρωνεύονταν ἐξευτελιστικὰ ρωτώντας μήπως τυχὸν εἶχαν ἔρθει νὰ ἐγκατασταθοῦν κοντὰ τους σὲ ξένη χώρα παρὰ ὅπως ἔλεγαν γιὰ

*Ἐτοιμασίαι
τῶν Ἀθηναίων
καὶ τῶν
Συρακουσίων.*

Τίτλος
των Αθηναίων

νά ξαναφέρουν τούς Λεοντίνους πίσω στην πατρίδα τους.
64. Ὅλ' αὐτά τὰ ἤξεραν οἱ στρατηγοὶ τῶν Ἀθηναίων, καὶ ἤθελαν νά τούς παρασύρουν ὅλους ὅσο γινόταν μακρύτερα ἀπὸ τὴν πολιτεία τους, ὥστε αὐτοὶ στό μεταξύ ν' ἄρμενίσουν κρυφὰ γύρω μὲ τὰ καράβια τῆ νύχτα καὶ νά πιάσουν μέρος κατὰλληλο γιὰ στρατόπεδο μὲ τὴν ἡσυχία τους, ξέροντας πῶς δὲ θά μπορούσαν νά τὸ κάνουν μὲ τὴν ἴδια εὐκολία ἂν ἀποβί-

βαζαν τὸ στρατὸ ἐνάντια σὲ ἀνθρώπους ἑτοιμούς νά τοὺς ἀντι-
κρούσουν, ἢ ἂν πορεύονταν ἀπ' τὴ στεριά καί τοὺς ἐπαιρναν
εἶδηση (γιατί στοὺς ἐλαφρά ἄρματωμένους τοὺς καί τὸ πολὺ
πλήθος, οἱ Συρακοῦσιοι ἴππεις ποὺ ἦταν πολλοί, ἐνῶ αὐτοὶ
δὲν εἶχαν καθόλου ἵππικό, μπορούσαν νά κάνουν μεγάλο κακό)-
μέ τὸ σχέδιο ὁμως ἐκεῖνο θά κυριεῦαν ἓνα μέρος ἀπ' ὅπου δέ
θά πάθαιναν σπουδαῖα πράματα ἀπὸ τοὺς ἵππεις· καί τοὺς πλη-
ροφόρησαν μερικοὶ φυγάδες τῶν Συρακουσίων, ποὺ τοὺς ἀκο-
λουθοῦσαν, γιὰ τὴν τοποθεσία κοντά στο Ὀλυμπιεῖο, ποὺ καί
τὸ ἐπίασαν· σοφίστηκαν λοιπὸν οἱ στρατηγοὶ τὸ ἀκόλουθο
τέχνασμα γιὰ νά πετύχουν αὐτὸ ποὺ ἤθελαν: στέλνουν ἓναν
ἄντρα ποὺ τοῦ εἶχαν ἐμπιστοσύνη, ἀλλὰ καί ποὺ δὲ φαινόταν
λιγότερο δικὸς τοὺς στοὺς στρατηγοὺς τῶν Συρακουσίων· αὐτὸς
ἦταν Καταναῖος καί τοὺς εἶπε πὼς ἔρχεται ἀπὸ μέρους ὀρισμέ-
νων ἀντρῶν τῆς Κατάνης, ποὺ αὐτοὶ ἤξεραν τὰ ὀνόματά τοὺς
καί γνῶριζαν πὼς βρίσκονται ἀκόμα μέσα στὴν πολιτεία, ἀπ'
αὐτοὺς ποὺ ἦταν μέ τὸ μέρος τοὺς. Εἶπε λοιπὸν στοὺς Συρακου-
σίους πὼς οἱ Ἀθηναῖοι περνοῦσαν συχνά τὴ νύχτα χωρὶς τὰ
ὄπλα μέσα στὴν πολιτεία τῆς Κατάνης, κι ἂν θέλουν οἱ Συρα-
κοῦσιοι νά ῥθουν μέ ὅλο τοὺς τὸ στρατὸ μιά μέρα ποὺ θά συμ-
φωνήσουν ξημερώματα νά χτυπήσουν τὸ στρατόπεδο τῶν Ἀθη-
ναίων· αὐτοὶ, οἱ Καταναῖοι, θά κλείσουν τοὺς Ἀθηναίους, ποὺ
ἦταν μέσα στὴν πολιτεία καί θά κάψουν τὰ καράβια τοὺς,
ὁπότε οἱ Συρακοῦσιοι, κάνοντας ἐπίθεση μέ ὀλόκληρο τὸ στρα-
τὸ τοὺς, εὐκόλα θά πιάσουν ὅλη τὴ δύναμη τῶν Ἀθηναίων.
Εἶπε ἀκόμα πὼς ὑπάρχουν πολλοὶ Καταναῖοι ποὺ θά τοὺς βοη-
θοῦσαν σ' αὐτὴ τὴ δουλειά κι ἔχουν κιόλας ἑτοιμαστῆ, κι αὐ-
τὸς ἔρχεται ἀπὸ μέρος τοὺς.

65. Οἱ στρατηγοὶ τῶν Συρακουσίων, ἐξόν ποὺ καί ἀπὸ ἄλ-
λους λόγους εἶχαν ξαναπάρει κουράγιο καί τὸ εἶχαν κι οἱ ἴδιοι
στό νοῦ τοὺς, ἀνεξάρτητα ἀπ' αὐτὲς τίς προτάσεις, νά πᾶνε νά
χτυπήσουν τὴν Κατάνη, ἔδωσαν πίστη στὸν ἄνθρωπο μέ πολὺ
μεγαλύτερη ἀφροντισιά· τὸν ἔστειλαν λοιπὸν ἀμέσως πίσω
ἀφοῦ συμφώνησαν μιά ὀρισμένη μέρα ὅπου θά βρεθοῦν ἐκεῖ καί
(γιατί βρίσκονταν κιόλας στὴν πόλη τοὺς ἀπὸ τοὺς συμμάχους
ἄρκετοὶ Σελινούντιοι καί μερικοὶ ἄλλοι) ἔβγαλαν διάγγελμα σ'

*Ἀπόβαση
τῶν Ἀθηναί-
ων στὸ Ὀλυ-
μπιεῖο.*

ὄλους τοὺς Συρακουσίους νά βγοῦν στήν ἐκστρατεία. Κι ὅταν πιά εἶχαν ὅλα ἐτοιμαστῆ, καί οἱ ἄντρες καί ὁ ἐξοπλισμός καί πλησιάσαν οἱ μέρες πού εἶχαν συμφωνήσει νά πᾶνε, στή μέση τῆς πορείας τους πρὸς τὴν Κατάνη, κατασκήνωσαν στὶς ὄχθες τοῦ ποταμοῦ Σιμαίθου, στήν ἐπικράτεια τῶν Λεοντίνων. Ὅταν οἱ Ἀθηναῖοι τὸ πῆραν εἶδηση πὼς πλησιάσαν οἱ ἄλλοι, ξεσήκωσαν ὀλοκλήρο τὸ δικό τους στρατὸ καί ὄσους ἀπὸ τοὺς Σικελοὺς ἢ ἄλλους εἶχαν ἔρθει νά προστεθοῦν στή δύναμή τους, κι ἀφοῦ τοὺς ἐπιβίβασαν ὄλους στά πολεμικά καί τὰ φορηγὰ πλοῖα, ἀρμένισαν μὲς στοῦ σκοτάδι τῆς νύχτας καταπάνω στὶς Συρακοῦσες. Καί οἱ Ἀθηναῖοι τὰ ξημερώματα ἀποβιβάστηκαν κοντὰ στοῦ Ὀλιμπιεῖο μὲ τὸ σκοπὸ νά πιάσων ἐκεῖ μέρος γιὰ στρατοπέδο· ἀλλὰ καί οἱ ἵππεις τῶν Συρακουσίων πού εἶχαν πρῶτοι πλησιάσει στήν Κατάνη καί κατάλαβαν πὼς τὸ στράτευμα εἶχε ὄλο ἀνοιχτεῖ στοῦ πέλαγος, γύρισαν πίσω καί τὸ ἀνάγγειλαν στοῦ πεζικό· καί ὄλοι μαζί γυρίζοντας πίσω βιάζονταν νά φτάσουν νά ὑπερασπίσων τὴν πολιτεία τους.

66. Στὸ μεταξύ οἱ Ἀθηναῖοι, ἐπειδὴ τοὺς ἦταν μακρὺς ὁ δρόμος, ἐγκατέστησαν μὲ τὴν ἡσυχία τους τὸ στράτευμα σὲ μέρος κατάλληλο, ὅπου καί ν' ἀρχίσων τὴ μάχη θά μπορούσαν ὅποτε ἠθελαν καί τὸ ἵππικὸ τῶν Συρακουσίων ἐλάχιστα μπορούσε νά τοὺς ἐνοχλήσει, εἴτε στή συμπλοκῇ, εἴτε καί πρωτίτερα· γιατί ἀπὸ τὴ μιά μεριά τοὺς ἐμποδίζαν μάντρες καί σπίτια, δέντρα καί μιὰ λίμνη, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη γκρεμοί. Κι ἀφοῦ ἔκοψαν τὰ πιό κοντινὰ δέντρα καί τὰ κατέβασαν κάτω στή θάλασσα, ἔφτιαζαν φράγμα μὲ πασσάλους γύρω στά κάρβια τους· κι ἄπάνω στοῦ Δάσκωνα⁷⁴ ὕψωσαν γρήγορα ἓνα ὄχυρό ἐκεῖ που θά ἦταν πιό εὐκόλο νά προσαρμοζόνται χωρὶς ἀσβέστη καί ξύλα· χάλασαν ἐπίσης καί τὴ γέφυρα πάνω στοῦ Ἄναλο ποταμῷ. Ἐνῶσθ προετοιμάζονταν ἔτσι, δὲ βγῆκε κανεὶς ἀπὸ τὴν πολιτεία νά τοὺς ἐμποδίσει, πρῶτοι ὅμως, ὕστερα ἦρθαν οἱ ἵππεις τῶν Συρακουσίων, ἔπειτα μαζεῦτηκε καί ὄλο τὸ πεζικό. Καί προχώρησαν ἄρκετὰ κοντὰ στοῦ στρατοπέδο τῶν Ἀθηναίων, ἐπειδὴ ὅμως αὐτοὶ δὲ βγῆκαν νά τοὺς ἀντιπαραταχθοῦν ἔκαναν πίσω καί διασχίζοντας τὸ δρόμο πού λέγεται Ἐλωρίνη ὁδὸς, κατασκήνωσαν.

*Ὁχλήρωση
τῶν Ἀθηναίων.*

67. Τὴν ἄλλη μέρα οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ σύμμαχοί τους ἐτοιμάζονταν ὡς νὰ ἐπρόκειτο νὰ δώσουν μάχη, καὶ παρατάχτηκαν μὲ τὸν ἀκόλουθο τρόπο: τὸ δεξιὸ πλευρὸ τὸ κρατοῦσαν οἱ Ἀργεῖοι κι οἱ Μαντινεῖς, τὴ μέση οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ τὸ ὑπόλοιπο οἱ ἄλλοι σύμμαχοι. Τὸ μισὸ στράτευμα ἦταν παραταγμένο σὲ προχωρημένες θέσεις, σὲ βάθος ὀχτῶ ἀντρῶν, τὸ ἄλλο μισὸ κοντὰ στὴν κατασκήνωση, σχηματίζοντας τετράγωνο, κι αὐτὸ σὲ ὀχτῶ σειρές: σ' αὐτοὺς εἶχε δοθεῖ τὸ πρόσταγμα νὰ ἔχουν τὸ νοῦ τους, ἂν τὸ ἄλλο στράτευμα βρεθεῖ σὲ ὀποιοδήποτε σημεῖο σὲ δυσκόλη θέση, νὰ τρέξουν νὰ τὸ ἐνισχύσουν. Καὶ εἶχαν ἐπίσης ἐντάξει τοὺς βοηθητικούς τῆς ἐπιμελητείας ἀνάμεσα στὸ ἐφεδρικό αὐτὸ σῶμα. Οἱ Συρακούσιοι ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά παράταξαν ὀλόκληρο τὸ πεζικό σὲ βάθος δεκάξι ἀντρῶν, ἀφοῦ ἦταν ὅλος ὁ Συρακούσιος λαὸς καὶ ὅσοι σύμμαχοι βρίσκονταν ἀνάμεσά τους: (τὴ συμμαχικὴ βοήθεια τὴν ἀποτελοῦσαν κατὰ τὸ μεγαλύτερο μέρος οἱ Σελινούντιοι, ὕστερα ἵππικό ἀπὸ τὴ Γέλα ὡς διακόσιοι ἄντρες ὅλοι μαζί, καὶ κάπου εἴκοσι ἵππεις καὶ πενήντα τοξότες ἀπὸ τὴν Καμάρινα): τὸ ἵππικό τους τὸ ἔβαλαν κοντὰ στὴ δεξιὰ πτέρυγα, καὶ δὲν ἦταν λιγότεροι ἀπὸ χίλιους διακόσιους, καὶ δίπλα τους παράταξαν τοὺς ἀκοντιστές. Τὴν ὥρα πού ἐμελλαν οἱ Ἀθηναῖοι ν' ἀρχίσουν πρῶτοι τὴν ἐφοδὸ, ὁ Νικίας, περνώντας μπροστὰ ἀπὸ τὸ κάθε ἔθνικό τμήμα, τοὺς μίλησε χωριστὰ καὶ τοὺς παρακινούσε λέγοντας ἀπάνω-κάτω σὲ ὅλους τὰ ἀκόλουθα:

68. «Τί χρειάζονται, γενναῖοι μου, πολλὲς συμβουλές, σ' ἐμᾶς πού βρισκόμαστε ἐδῶ γιὰ τέτοιο μεγάλο ἐγχείρημα; Ἡ προετοιμασία μας ἢ ἴδια μοῦ φαίνεται πιὸ ἄξια νὰ σᾶς δώσει θάρρος, παρά λόγια μὲ ὠραῖες ἐκφράσεις ὅταν ὁ στρατιωτικὸς ἐξοπλισμὸς εἶναι ἀδύνατος. Γιατί ἐδῶ πού βρισκόμαστε ἐμεῖς, οἱ καλύτεροι ἀπὸ τοὺς Ἀργεῖους, τοὺς Μαντινεῖς, τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς νησιώτες, πῶς εἶναι δυνατό μὲ τόσο πολλοὺς καὶ τόσο γενναίους συμμάχους νὰ μὴν ἔχει ὁ καθένας μεγάλες ἐλπίδες πῶς θὰ νικήσουμε, τόσο καὶ γι' ἄλλους λόγους ὅσο καὶ γιατί ἀντικρύζομε ἀνθρώπους πού πρόκειται νὰ ὑπερασπιστοῦν τὸν τόπο τους, ὅλοι μαζί καὶ δὲν εἶναι διαλεχτοί, ὅπως εἴμαστε

*Παράταξη
για μάχη τῶν
Ἀθηναίων
καὶ τῶν Συ-
ρακούσιων.*

*Λόγος τοῦ
Νικίας.*

ἐμεῖς· κι ἐξόν ἀπ' αὐτό εἶναι Σικελιώτες, πού μᾶς κοιτάζ'ουν μέ καυχησιάρικη καταφρόνηση, ἀλλά δέ θά σταθοῦν ν' ἀντικρούσουν τήν ἐπίθεσή μας, γιατί λίγα ξέρουν ἀπό πολεμική ἀντρεία. Κι ἄς βάλει ὁ καθένας στό νοῦ του καί τό ἐξῆς, πώς εἴμαστε πολύ μακρῶ ἀπό τήν πατρίδα μας καί δέν ὑπάρχει κοντά μας καμιά χώρα φιλική, ἐξόν ἄν ἐσεῖς τήν κάνετε τέτοια μέ τό σπαθί σας. Καί θά σᾶς θυμίσω τό ἀντίθετο ἀπό κείνα πού ξέρω καλά πώς χρησιμοποιοῦν γιά νά προτρέψουν τοὺς δικούς τους οἱ ἐχθροί μας· αὐτοὶ δηλαδή λένε πώς ἡ μάχη γίνεται γιά τήν πατρίδα, ἐγώ ὅμως σᾶς λέω πώς δέ γίνεται στήν πατρίδα, ἀλλά σέ μέρος ὅπου πρέπει νά νικήσουμε, εἰδῶλλως δέν μπορούμε εὐκόλα νά ὑποχωρήσουμε· γιατί τό ἵππικό τους πού εἶναι πολύ, θά μᾶς πιέσει σκληρά. Θυμηθεῖτε λοιπόν τήν ἀξία σας κι ἐπιτεθεῖτε στοὺς ἐχθρούς μέ ὀρμή, καί πιστέψτε πώς τῆ δύσκολη θέση μας ἀξίζει περισσότερο νά τῆ φοβηθοῦμε, παρά τοὺς ἀντιπάλους»⁷⁵.

⁷⁵ *Ἐπίθεσι ἐναντίον τῶν Συρακοῦσίων. Ἄντεπίθεσι.*

69. Κι ὁ Νικίας ἀφοῦ μέ τέτοια λόγια τοὺς παρακίνησε, ἀμέσως κατόπι ὀδήγησε τό στρατό στήν ἐπίθεση. Οἱ Συρακοῦσιοι πάλι δέν τό περίμεναν τῆ στιγμή ἐκείνη πώς θά πολέμησουν κιόλας καί μερικοὶ μάλιστα, μιά καί ἡ πολιτεία ἦταν τόσο κοντά, εἶχαν φύγει καί πάει στά σπίτια τους· αὐτοὶ τρέχοντας νά ξανασιμίζουν μέ τό στρατόπεδο ὅσο γρηγορότερα μπορούσαν, ἔμειναν βέβαια πίσω, ἀλλά καθὼς ὁ καθένας ἀντάμωνε μέ τοὺς περισσότερους, ἔμπαινε στήν παράταξη· γιατί δέν τοὺς ἔλειπε ὁ πολεμικός ζήλος, οὔτε ἡ παλληκαριά, οὔτε σέ κείνη τῆ μάχη οὔτε στίς ἄλλες· στήν ἀντρεία λοιπόν δέν ἦταν κατώτεροι ἀπό τοὺς Ἀθηναίους ὡς τό σημεῖο πού τοὺς στηρίζε ἡ στρατιωτικὴ τους πείρα, ἐκεῖ ὅμως πού τοὺς ἔλειπε, τύχαινε νά προδώσουν τίς προθέσεις τους, χωρὶς νά τό θέλουν. Μολαυτά, καί μόλο πού δέν πίστευαν πώς οἱ Ἀθηναῖοι θά ἔκαναν πρῶτοι ἐπίθεση κι ἀναγκασμένοι ν' ἀμυνθοῦν μέ γρήγορη προετοιμασία, μάζεψαν τά ὄπλα τους κι ἔκαναν ἀντεπίθεση. Καί στήν ἀρχή κι ἀπ' τὰ δύο μέρη πολεμοῦσαν πρῶτα οἱ πετροβόλοι⁷⁶ κι οἱ σφεντονῆτες κι οἱ τοξότες κι ὅπως εἶναι φυσικό γιά ἀνθρώπους μ' ἐλαφριά ἀρματωσιά πότε ὑποχωροῦσαν ἀπὸ δῶ καί πότε ἀπὸ κεί· ἔπειτα οἱ μάντιες ἔφεραν στό

μέτωπο τὰ σφαχτά πού συνηθίζονταν σέ τέτοιες περιστάσεις· οἱ σαλπικτές σάλπισαν συναγερμό στούς στρατιῶτες καί προχώρησαν κι οἱ δυό στρατοί, οἱ Συρακούσιοι ἀπό τή μιά μεριά γιά νά πολεμήσουν γιά τήν πατρίδα τους κι ὁ καθένας πρώτα γιά νά σώσει τή ζωή του τήν ὥρα ἐκείνη καί τή λευτεριά του στό ἀπώτερο μέλλον, κι ἀπό τούς ἀντιπάλους τους, οἱ Ἀθηναῖοι γιά νά κάνουν δικό τους τόν ξένο τόπο καί νά μήν ἐλαττώσουν τή δύναμη τῆς πατρίδας τους ἄν τυχόν νικηθοῦν· οἱ Ἀργεῖοι καί οἱ ἄλλοι αὐτόνομοι σύμμαχοι ⁷⁷ γιά νά κατακτήσουν τή Σικελία μαζί μέ τούς Ἀθηναίους κι ἀφοῦ νικήσουν νά ξαναῖδουν τήν πατρίδα τους· οἱ σύμμαχοι πάλι πού ἦταν ὑποτελεῖς ⁷⁸, γιά νά σωθοῦν τή στιγμή ἐκείνη, πού δέν μπορούσαν νά τό ἐλπίσουν ἄν δέ νικήσουν, δείχνανε πολεμικό ζήλο, μέ τήν ἰδέα πῶς, ἄν βοηθήσουν τούς Ἀθηναίους στήν κατάκτησή τους, θά τοὺς εἶναι ἡ ὑποτελεια πῶς ἐλαφριά ⁷⁹.

70. Ὄταν ἔφτασαν στό σημεῖο νά πιαστοῦν σῶμα μέ σῶμα, ἀντιστέκονταν κι οἱ δυό στρατοί πολλή ὥρα, κι ἔτυχε νά γίνουν καί βροντές καί ἀστραπές καί δυνατή βροχή, ἔτσι ὥστε γιά ὅσους πολεμοῦσαν γιά πρώτη φορά καί δέν ἦταν ἐξοικειωμένοι μέ τόν πόλεμο, πρόσθεσαν κι αὐτά στό φόβο τους· στοὺς πῶς ἐμπειροῦς ὁμως φάνηκαν σύμφωνα μέ τήν ἐποχή τοῦ χρόνου, καί σέ κείνους πού ἄντεξαν τοὺς ἔδωσε τοῦτο ἀκόμα μεγαλύτερη ἐκπληξη, πῶς δέ νικήθηκαν. Κι ἀφοῦ οἱ Ἀργεῖοι πρώτοι ἔσπρωξαν πίσω τήν ἀριστερή πτέρυγα τῶν Συρακουσίων, κι ὕστερ' ἀπ' αὐτούς οἱ Ἀθηναῖοι τὰ τμήματα τὰ παραταγμένα ἀπέναντί τους, ἔσπασε καί ὁ ὑπόλοιπος στρατός τῶν Συρακουσίων κι ἄρχισαν ὅλοι νά ὑποχωροῦν. Καί δέν τοὺς κυνήγησαν βέβαια οἱ Ἀθηναῖοι σέ μεγάλη ἀπόσταση (γιατί τοὺς ἐμπόδιζε τό ἵππικό τῶν Συρακουσίων πού ἦταν πολὺ καί δέν εἶχε νικηθεῖ, κι ὀρμώντας μέσα στοὺς στρατιῶτες τους, ἄν ἔβλεπαν μερικούς νά κυνηγοῦν τοὺς δικούς τους μπροστά ἀπό τοὺς ἄλλους, τοὺς ἔκοβαν τό δρόμο), ἀλλ' ἀφοῦ τοὺς κυνήγησαν ὅλοι μαζί ὅσο ἦταν ἀκίνδυνο, γύρισαν πάλι πίσω κι ἔστησαν τρόπαιο. Οἱ Συρακούσιοι πάλι, ἀφοῦ μαζεύτηκαν στό δρόμο Ἐλωρίνη καί ξανασημάτισαν τήν παράταξή τους ὅσο μπορούσαν μέ τίς δυνατότητες πού εἶχαν τή στιγμή ἐκείνη, κατόρ-

*Ἐπιτομή
τῶν Συρακου-
σίων.*

θωσαν μολυντά νά στείλουν φρουρά δική τους στό Ὀλυμπιεῖο ἀπό φόβο μήπως οἱ Ἀθηναῖοι ἀφαιρέσουν μέρος ἀπό τά χρήματα πού ἦταν ἐκεῖ, οἱ ἄλλοι ὁμως γύρισαν πίσω στήν πολιτεία.

71. Οἱ Ἀθηναῖοι δέν πῆγαν, εἶναι ἀλήθεια, στό ναῶ, ἀλλ' ἀφοῦ μάζεψαν κι ἔφεραν πίσω τοὺς νεκροὺς τους, τοὺς ἔκαναν καί κατασκήνωσαν ἐκεῖ πού βρίσκονταν. Τὴν ἄλλη μέρα γύρισαν τοὺς δικούς τους νεκροὺς στοὺς Συρακουσίους μὲ προσωρινή ἀνακοχὴ (εἶχαν σκοτωθεῖ Συρακοῖσιοι καί σύμμαχοι κάπου διακόσιοι ἐξήντα), καί ξεδιάλεξαν τά κόκκαλα τῶν οἰκῶν τους (εἶχαν σκοτωθεῖ δικοὶ καί σύμμαχοι κάπου πενήντα) καί παίρνοντας μαζί τους τά ὄπλα καί ὅ,τι ἄλλο, εἶχαν σιλήσει ἀπὸ τοὺς 80 νεκροὺς τῶν ἐχθρῶν, ἔφυγαν μὲ τά καράβια γυρίζοντας στήν Κατάνη. Γιατί εἶχε πιάσει ὁ χειμῶνας καί δέν τοὺς φαινόταν δυνατό νά κάνουν τὸν πόλεμο ἀπὸ κείνο τὸ μέρος, πρὶν στείλουν καί φέρουν ἱππεῖς ἀπὸ τὴν Ἀθήνα καί στρατολογήσουν ἄλλους ἀπὸ ντόπιους συμμάχους τους γιὰ νά μὴν τοὺς δυναστεύει ὀλοκλήρωτικά τὸ ἐχθρικό ἱπλικό καί πρὶν συγχρόνως μαζέψουν χρήματα ἀπὸ τοὺς ντόπιους κι ἔρθουν κι ἄλλα ἀπὸ τὴν Ἀθήνα καί πάρουν μὲ τὸ μέρος τους μερικὲς ἀπὸ τίς πολιτείες, ὅπως τὸ περίμεναν, πὼς δηλαδὴ θα τοὺς ὑποταχτοῦν πρὸ πρόθυμα ὕστερ' ἀπὸ τὴ μάχη πρὶν ἐπίσης ἐφοδιαστοῦν μὲ σιτάρι κι ἄλλα χρειαζοῦμενα, μὲ τὸ σκοπὸ νά ἐπιτεθοῦν ἐνάντια στὶς Συρακοῦσες μόλις ἔρθει ἡ ἀνοιξη.

ΕΤΟΙΜΑΣΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΧΕΙΜΩΝΑ

(κεφ. 72 - 75)

72. Αὐτοὶ λοιπὸν ἔφυγαν μὲ τά καράβια γιὰ τὴν Κατάνη καί τὴ Νάξο ἔχοντας τά σχέδια τοῦτα στό νοῦ τους, γιὰ νά περάσουν ἐκεῖ τὸ χειμῶνα· οἱ Συρακοῖσιοι πάλι ἀφοῦ ἔθαψαν τοὺς νεκροὺς τους, ἔκαναν συνέλευση τοῦ λαοῦ. Κι ἀνέβηκε στό βῆμα νά τοὺς μιλήσει ὁ Ἐρμοκράτης ὁ γιὸς τοῦ Ἐρμῶνα, ἄντρας ἀνώτερος στὴ γνώση ἀπ' ὄλους, τόσο στ' ἄλλα ζητήματα ὅσο στάθηκε ἄξιος στὸν πόλεμο μὲ τὴ μεγάλη του πείρα καί δοξάστηκε γιὰ τὴν ἀντρεία του· καί τοὺς ἐγκαρδιώσε καί δέν τοὺς ἄφησε νά πέσουν σὲ κατάθλιψη ἐξαιτίας ὅσων εἶχαν γίνει· γιατί τοὺς ἔλεγε πὼς δέν εἶχε νικηθεῖ τὸ φρόνημά τους ἀλλὰ

*Ἐπιστολή
στὴν Κατάνη
ἰατρική ἐπι-
σχεσίον.*

*Ἠθοσάσεις
γιὰ τὴν κατό-
τευχ ὁργάνω-
ση τῶν Συρα-
κουσίων.*

τούς είχε βλάβει ή άταξία. Καί μάλιστα δέν είχαν φανεί τόσο κατώτεροι όσο μπορούσε κανείς νά περιμένει, τόσο μάλλον όσο είχαν άγωνιστεί ένάντια στους πρώτους από τούς Έλληνες, άνειδίκευτοι αυτοί όπως θά λέγαμε άπέναντι σέ ειδικευμένους τεχνίτες. Πολύ κακό τούς είχε κάνει επίσης ή έλλειψη ένιαίας διοίκησης (γιατί είχαν δεκαπέντε στρατηγούς) καί ή άναρχία τών πολιτών πού δέν είχαν μπει σέ τάξη. "Αν όμως ελαττωθεί ό άριθμός τών στρατηγών καί μείνουν μόνο οί έμπειροι καί άν εξασκήσουν τό πεζικό τόν έρχόμενο χειμώνα, προμηθεύοντας όπλα σ' όσους δέν είχαν γιά νά πληθύνει ό στρατός όσο γίνεται, κι άν τούς βάλουν σέ αίστηρή πειθαρχία στά γυμνάσια, τότε, είπε, τό πιό πιθανό είναι πώς θά ύπερισχύσουν μιά καί ή παλληκαριά δέν τούς λείπει, καί θά χει προστεθεί σ' αυτή καί ή καλή τάξη στις έπιχειρήσεις. Καί τά δυό αυτά θ' άναπτυχθούν μαζί, ή έμπειρία μέ τήν άσκηση πάνω στόν κίνδυνο, κι ή άντρεία θά πάρει άπάνω της καί θά γίνει πιό δυνατή άπ' ό,τι ήταν μέ τήν έμπιστοσύνη πού θά τής δώσει ή γνώση. Καί στρατηγούς πρέπει νά διαλέξουν καί λίγους καί μέ πλήρη έξουσιοδότηση. Καί νά τούς όρκιστούν επίσημα πώς θά τούς αφήσουν νά τούς διοικήσουν όπως ξέρουν αυτοί γιατί μ' αυτόν τόν τρόπο θά φυλάγονταν καλύτερα όσα έπρεπε νά μείνουν κρυφά καί ή όλη προετοιμασία θά γινόταν μέ τάξη καί χωρίς δισταγμούς καί ύπεκφυγές.

73. Άφου τόν άκουσαν οί Συρακούσιοι ψήφισαν όλα τά μέτρα πού τούς πρότεινε, καί στρατηγούς έβγαλαν αυτόν τόν ίδιο, τόν Έρμοκράτη, καί τόν Έρακλειδή τό γιό του Λυσίμαχου καί τό Σικανό τό γιό του Έξήκεστου, μόνον αυτούς τούς τρεις· κι έστειλαν άντιπροσώπους στην Κόρινθο καί τή Λακεδαιμόνα γιά νά τούς έρθουν συμμαχικές δυνάμεις καί γιά νά πείσουν τούς Λακεδαιμονίους νά ξανατιάσουν από δω κι έμπρός φανερά καί πιό άποφασιστικά τόν πόλεμο πρós τούς Άθηναίους στην Έλλάδα, έτσι ώστε ή νά τούς τραβήξουν πίσω από τή Σικελία, ή τουλάχιστο νά είναι λιγότερο σέ θέση νά στέλνουν πρόσθετες ενισχύσεις καί άλλα πολεμικά έφόδια στό στρατό τους στη Σικελία.

74. Ό στρατός τών Άθηναίων τώρα, πού ξεχειμώνιαζε

*Έγκριση τών
πρωταίων.*

*Άπολογία
των Άθηνών.*

ων στή Μεσσήνη. Οἱ Ἀθηναῖοι στή Νάξο.

στήν Κατάνη, ἀρμένισε ἀμέσως ἐνάντια στή Μεσσήνη μέ τήν προϋπόθεση πώς θά τούς τήν πρόδιναν οἱ ντόπιοι. Κι ἐκεῖνα πού διαπραγματεύονταν δέν ἔγιναν· γιατί ὁ Ἀλκιβιάδης, ὅταν ἔφυγε μέ τό μήνυμα νά γυρίσει πίσω, ξέροντας κιόλας πώς θά γινόταν ἐξόριστος, προειδοποίησε τούς φίλους τῶν Συρακουσίων στή Μεσσήνη, ξέροντας καλά τί μελετοῦσαν νά κάνουν οἱ Ἀθηναῖοι· αὐτοί τότε σκότωσαν τούς ἄντρες πού διαπραγματεύονταν μέ τούς Ἀθηναίους πρὶν κάνουν τίποτα, κι ἐπειδή βρίσκονταν κιόλας σέ στάση καί ἦταν ὀπλισμένοι, υπερίσχυσαν οἱ ὀπαδοί αὐτοῦ τοῦ κόμματος, ὥστε νά μὴ δεχτοῦν τούς Ἀθηναίους ὅταν θά ᾠφταναν⁸¹. Κι ἀφοῦ ἔμειναν κάπου δεκατρεῖς μέρες ἐκεῖ, ἐπειδή τούς ἔδερνε ἡ βαρυχειμωνιά καί τούς ἔλειψαν καί τά τρόφιμα καί τίποτα δέν τούς πήγαινε καλά, γύρισαν στή Νάξο κι ἐκεῖ, ἀφοῦ ἐτοίμασαν ἀραξοβόλια γιά τά καράβια καί περίφραξαν τό στρατόπεδο μέ φράχτη ἀπό πασσάλους, ἔμειναν νά ξεχειμωνιάσουν· κι ἔστειλαν ἕνα πολεμικό στήν Ἀθήνα γιά νά φέρει χρήματα καί νά εἰδοποιήσει γιά τό ἵππικό, ὥστε νά φτάσει μόλις μπεῖ ἡ ἀνοιξη.

Τείχος τῶν Συρακουσίων. Πρέσβεις τῶν Ἀθηναίων καί τῶν Συρακουσίων στήν Καμάρινα.

75. Ἔχτιζαν τείχος καί οἱ Συρακούσιοι ὄλο αὐτό τό χειμῶνα, τόσο κοντά στήν πολιτεία, παίρνοντας μέσα καί τόν Τεμενίτη⁸² καί πρὸς ὅλη τήν πλευρά πού ἔβλεπε πρὸς τίς Ἐπιπολές⁸³ ἔτσι ὥστε ἂν τύχει καί νικηθοῦν νά μὴν εἶναι εὐκόλο νά τούς περικυκλώσουν οἱ ἐχθροί μέ τείχος, ὅπως ἂν πολιορκοῦσαν μιά περιοχὴ μέ μικρὴ περιφέρεια· ἔκαναν καί στά Μέγαρο φρούριο, κι ἔχτιζαν ἄλλο στήν περιοχὴ τοῦ Ὀλυμπιείου· κι ἔστησαν περιφράγματα μέ πασσάλους μέσα στή θάλασσα παντοῦ ὅπου ἦταν δυνατό νά κάνουν ἀπόβαση οἱ ἀντίπαλοι. Ξέροντας ἐπίσης πώς οἱ Ἀθηναῖοι ξεχειμώνιαζαν στή Νάξο, ἐξεστράτευσαν μέ ὀλόκληρο τὸν ἔνοπλο λαὸ στήν Κατάνη, καί κατάστρεψαν ἕνα μέρος τῆς ὑπαίθρου, κι ἀφοῦ ἔκαψαν τίς σκηνές τῶν Ἀθηναίων καί τίς ἐγκαταστάσεις τοῦ στρατοπέδου, γύρισαν στὸν τόπο τους. Μαθαίνοντας ὕστερα πώς οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν στείλει πρέσβεις στήν Καμάρινα σύμφωνα μέ τὴ συμμαχία πού εἶχε γίνει τὸν καιρὸ τοῦ Λάχη, μέ τὴν ἐλπίδα νά τούς πάρουν μέ τό μέρος τους, ἔστειλαν κι αὐτοὶ ἄλλη πρεσβεία μέ τὸν ἀντίθετο σκοπὸ· γιατί ὑποψιάζονταν τούς Καμαριναίους

ὅτι δὲν ἔστειλαν πρόθυμα ὅσα ἔστειλαν στήν πρώτη μάχη, καί μήπως ἀπό δῶ κι ἐμπρός δέ θελήσουν πιά νά τούς βοηθήσουν, ἀφοῦ εἶδαν πὼς οἱ Ἀθηναῖοι τά πῆγαν καλά στή μάχη, ἀλλά προσχωρήσουν σ' αὐτούς, σύμφωνα μέ τήν παλιά τους φιλία, ἂν τούς ἐπειθαν οἱ πρέσβεις. Ὅταν ἔφτασαν λοιπόν στήν Καμάρινα ἀπό μέρους τῶν Συρακουσίων ὁ Ἐρμοκράτης καί ἄλλοι, κι ἀπό μέρους τῶν Ἀθηναίων ὁ Εὐφημος μέ μερικούς ἄλλους, κι ἔγινε συνέλευση τοῦ λαοῦ, ὁ Ἐρμοκράτης, θέλοντας νά κατηγορήσει πρῶτος τούς Ἀθηναίους, μίλησε καί εἶπε πάνω-κάτω τά ἀκόλουθα :

Η ΔΗΜΗΓΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΡΜΟΚΡΑΤΗ

(κεφ. 76 - 80)

76. «Ἐρχόμαστε ἐδῶ ὡς πρέσβεις, πολῖτες τῆς Καμάρινας, ὄχι γιατί φοβόμαστε μήπως καταπλαγεῖτε ἀπό τή δύναμη τῶν Ἀθηναίων πού βρίσκεται στά μέρη μας, ἀλλά περισσότερο φοβόμαστε τά λόγια πού πρόκειται νά πουν, μήπως σᾶς παρασύρουν, πρὶν ἀκούσετε καί μᾶς. Ἦρθαν δηλαδή αὐτοί στή Σικελία μέ τή δικαιολογία πού μαθαίνετε ἀπό τίς πληροφορίες, ἀλλά μέ σκοπούς στό μυαλό τους, πού ὅλοι μπορούμε νά εἰκάσουμε· καί μοῦ φαίνεται, ὄχι πὼς θέλουν νά ἐγκαταστήσουν τούς Λεοντίνους στόν τόπο τους, ἀλλά μᾶλλον νά διώξουν ἐμᾶς ἀπό τό δικό μας. Γιατί δὲν εἶναι λογικό νά πιστεύομε πὼς ἐνῶ ἐρημώνουν τίς πολιτεῖες τῆς Ἑλλάδας⁸⁴, θέλουν δηθὲν νά ταχτοποιήσουν τίς πολιτεῖες ἐδῶ, καί πὼς νοιάζονται τόσο γιά τούς Λεοντίνους πού εἶναι Χαλκιδεῖς, ἐξαιτίας τῆς φυλετικῆς τους συγγένειας, ἐνῶ τούς Χαλκιδεῖς τῆς Εὐβοίας, πού τοῦτοι ἐδῶ εἶναι ἀποικοί τους, τούς κρατοῦν στήν ὑποτελία ἀφοῦ τούς ὑποδούλωσαν⁸⁵. Ἀλλά μέ τήν ἴδια νοοτροπία ἀποχτήσαν τά ἐκεῖ καί προσπαθοῦν νά καταχτήσουν καί τά ἐδῶ. Ὅταν δηλαδή ἔγιναν ἀρχηγοί τῶν Ἴωνων μέ τή θέλησή τους, καί ὅσων ἄλλων μέ ἰωνική καταγωγή συμμάχησαν μαζί τους γιά νά πάρουν ἐκδίκηση ἀπό τούς Πέρσες⁸⁶, ἄλλους μέ τήν πρόφαση πὼς δὲν ἔδωσαν στρατό, ἄλλους γιατί ἔκαναν πόλεμο μεταξύ τους, κι ἄλλους μέ κάποια εὐλογία καί φαινομενικά ἠθική κατηγορία, τούς ὑποδούλωσαν ὅλους. Καί δὲν ἀντιπο-

Σκοποί τῶν Ἀθηναίων.

λέμησαν τούς Μήδους οὔτε τοῦτοι γιά τήν ἐλευθερία τάχα τῶν Ἑλλήνων, οὔτε οἱ ἄλλοι Ἕλληνες γιά τή δική τους, ἀλλά τοῦτοι ἐδῶ γιά νά τούς ἔχουν δούλους αὐτοί κι ὄχι οἱ Πέρσες, κι οἱ ἄλλοι γιά ν' ἀλλάζουν ἀφέντη, κι ἔτσι βρήκαν ἕναν ὄχι πιά ἀστόχαστο, ἀλλά πιά κακόβουλα ἔξιπνο⁸⁷.

77. »Δέν ἦρθαμε ὁμως ἐδῶ τώρα γιά νά φανερώσομε πόσες κατηγορίες μπορεῖ εὐκολά κανεῖς ν' ἀπευθύνει πρὸς τήν πολιτεία τῶν Ἀθηναίων σέ ἀνθρώπους πού γνωρίζουν καλά τίς ἀδικίες της, ἀλλά πολύ περισσότερο γιά νά κατηγορήσομε τόν ἑαυτό μας. Ἐνῶ ἔχομε παραδείγματα τοῦ πῶς ὑποδουλώθηκαν οἱ ἐκεῖ Ἕλληνες ἐπειδὴ δέν ὑπερασπίστηκαν τόν ἑαυτό τους, κι ἐνῶ μεταχειρίζονται τώρα ἐναντίά μας τίς ἴδιες ἀκριβῶς σοφιστεῖες πού ἀκοῦμε στήν περίστασι αὐτή, πῶς τάχα ἦρθαν γιά χάρη τῆς ἐπαναφορᾶς τῶν Λεοντίνων στὸν τόπο τους, καί γιά νά βοηθήσουν τούς Ἐγεσταίους τοὺς συμμαχοὺς τους, δέ συσπειρωνόμαστε μεταξύ μας καί δέ θέλομε νά τοὺς δείξομε πῶς ἔντονα, πῶς τὰ μέρη τοῦτα δέν εἶναι Ἴωνες ἢ Ἑλλησπόντιοι καί νησιῶτες, πού μένουν ἀδιάκοπα δούλοι ἀλλάζοντας ἀφέντη, εἴτε τὸ Μῆδο εἴτε ἕναν ὁποιοδήποτε ἄλλο, ἀλλά Δωριεῖς ἐλευτέροι πού κατοικοῦν τὴ Σικελία ἔχοντας τήν καταγωγή τους ἀπὸ τήν αὐτόνομη Πελοπόννησο. Εἰδᾶλλως τί περιμένομε: νά κυριευτοῦμε μια-μιά πολιτεία χωριστά, ἐνῶ ξέρομε πῶς μόνο μ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἦταν δυνατὸ νά νικηθοῦμε κι ἐνῶ βλέπομε πῶς ἀκριβῶς αὐτὴ τὴν πολιτικὴ ἀκολουθοῦν, ὥστε ἄλλους ἀπὸ μᾶς νά τοὺς χωρίσουν τὸν ἕνα ἀπὸ τὸν ἄλλο μὲ τὰ λόγια τους, ἄλλους νά τοὺς κάνουν νά πολεμήσουν ὁ ἕνας τὸν ἄλλο ὡς τὸ τέλος, μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς συμμαχίας τους, ἄλλους τέλος βρίσκοντας κάτι εὐχάριστο νά ποῦνε στὸν καθένα, κι ἔτσι νά κατορθώσουν τοὺς ἄνομους σκοποὺς τους⁸⁸: Τί νομίζομε λοιπόν, ἐνῶ ὁ μακρινὸς συγκάτοικος τῆς Σικελίας χάνεται πρὶν ἀπὸ μᾶς, πῶς δὲ θά ῥθει τὸ κακὸ καὶ στὸν ἴδιο τὸν καθένα μας, καί πῶς ἐκεῖνος πού παθαίνει τὴ συμφορὰ πρὶν ἀπ' αὐτὸν, ὑποφέρει μόνος του, χωρὶς σχέση μὲ τοὺς ἄλλους;

78. »Κι ἂν τοῦ ῥχόταν κανενὸς στό νοῦ πῶς ὁ Συρακοῦσιος ἔχει πόλεμο μὲ τὸν Ἀθηναῖο κι ὄχι αὐτὸς ὁ ἴδιος, καὶ το θεωρήσει σοβαρὸ νά μπεῖ σὲ κίνδυνο γιά τὴ δικὴ του πατρίδα,

Ἰσχυρὴ ἡ ἐνόησις τῶν Σικελιωτῶν.

Συμφορὰ τῶν Σικελιωτῶν ἢ βοηθία αὐτῶν Συρακοῦσιος.

ἄς στοχαστεῖ πῶς δέ θά πολεμήσει περισσότερο γιά τήν δική μου, ἀλλά τό ἴδιο καί γιά τήν πατρίδα του στό ἔδαφος τῆς δικῆς μου· καί θά εἶναι τόσο πιά ἀσφαλισμένος ὅσο δέ θά ἔχω πρωύτερα καταστραφεί ἐγώ, πῶς θ' ἀγωνιστεῖ ὄχι ἀπομονωμένος, ἀλλά ἔχοντάς με σύμμαχο στό πλευρό του, καί πῶς ὁ Ἀθηναῖος δέ θέλει νά τιμωρήσει τήν ἔχθρα πού τοῦ ἔχει ὁ Συρακούσιος, ἀλλά ἐξίσου θέλει, παίρνοντάς με γιά πρόφαση, νά ἐξασφαλίσει τή δική του φιλία.⁸⁹ Κι ἂν πάλι κανεῖς μᾶς φθονεῖ ἢ μᾶς φοβάται (γιατί καί τά δύο αὐτά αἰσθήματα τά ἐμπνέουν στούς ἄλλους οἱ μεγάλες πολιτείες) καί ἀπό τά δύο αὐτά ἐλατήρια θέλει νά κακοπάθουν οἱ Συρακοῦσες, γιά νά βάλομε μυαλό, ἀλλά νά ὑπερσχύσουν τελικά γιά χάρη τῆς δικῆς του ἀσφάλειας, ἡ εὐχή ὅπου στηρίζει τίς ἐλπίδες του δέν εἶναι κατορθωτή στήν ἀνθρώπινη δύναμη. Γιατί δέν εἶναι δυνατό συγχρόνως ὁ ἴδιος ἄνθρωπος νά γίνει κύριος τῆς ἐπιθυμίας του καί τῆς τύχης. Κι ἂν κάνει λάθος στούς ὑπολογισμούς του, ἀφοῦ θρηνήσει τίς δικές του συμφορές, θά θελήσει ἴσως νά ῥθει κάποτε ἡ ὥρα νά φθονῆσει καί πάλι τή δική μας εὐτυχία. Τότε θά τοῦ εἶναι πιά ἀδύνατο, ἀφοῦ θά μᾶς ἔχει ἐγκαταλείψει καί θά ἔχει νά συμμεριστεῖ τοὺς ἴδιους κινδύνους, πού δέν εἶναι ζήτημα λόγου ἀλλά πραγματικῶν γεγονότων· γιατί κατά τή λογική αὐτή, πολεμώντας μαζί μας, θά ἔσσωζε τήν ἐξουσία μας, πραγματικά ὅμως θά ἐξασφαλίζε τήν ἴδια του τή σωτηρία. Καί τό πιά εὐλόγο θά ἦταν ἐσεῖς, πολῖτες τῆς Καμάρινας, πού συνορεύετε μαζί μας καί κινδυνεύετε ἀμέσως ὕστερ' ἀπό μᾶς, νά τά προβλέψετε αὐτά, καί νά μήν ἐκπληρώνετε τίς συμμαχικές σας ὑποχρεώσεις μέ τόση νοθρότητα ὅπως τώρα, ἀλλά ἐσεῖς ἀπό μόνοι σας νά ῥθετε κοντά μας, ὅπως θά μᾶς παρακλιούσατε νά ῥθοῦμε νά σᾶς βοηθήσουμε ἂν ἔρχονταν οἱ Ἀθηναῖοι νά χτυπήσουν πρῶτα τό ἔδαφος τῆς Καμάρινας· ἔτσι καί κατά τό ἴδιο κριτήριο νά παρουσιαστεῖτε καί τώρα παρακινώντας μας νά μήν ὑποχωρήσομε διόλου. Ἀλλά οὔτε σεις, τουλάχιστο ὡς τώρα, ἔχετε δεῖξει κάποια διάθεση, οὔτε οἱ ἄλλοι.

79. »Ἴσως ὅμως ἀπό δειλία δείχνετε προσήλωση στή δικαιοσύνη, τόσο στίς σχέσεις σας μαζί μας, ὅσο καί μέ τοὺς ἐπιδρομεῖς, λέγοντος πῶς ὑπάρχει συμμαχία ἀνάμεσά σας καί

⁸⁹ Ἰσχυρή ἢ συμμαχία μέ τοὺς Ἀθηναῖους.

στούς Ἀθηναίους· ἀλλά αὐτὴ τῇ συμμαχίᾳ δὲν τὴν ἐκλείσατε ἐναντία στούς φίλους σας, ἀλλά γιὰ τὴν περίπτωσιν πού κάποιος ἐχθρός θά ἴρθῃ νά σᾶς χτυπήσῃ· καί γιὰ νά πᾶτε νά ἐνισχύσετε τοὺς Ἀθηναίους ὅταν τοὺς κάνουν ἐπίθεσιν ἄλλοι, κι ὄχι ὅταν, ὅπως συμβαίνει τώρα, αὐτοὶ οἱ ἴδιοι κακοποιοῦν ἄλλους, ἀφοῦ οὔτε οἱ Ρηγίνοι πού εἶναι Χαλκιδαεῖς δὲν ἔχουν καμιά διάθεσιν νά βοηθήσουν ν' ἀποκαταστήσουν τοὺς Λεοντίνους στὸν τόπον τους, ἂν καί εἶναι κι αὐτοὶ Χαλκιδαεῖς. Καί θά ἦταν φεβρόν, ἂν ἐκεῖνοι μὲν ἀπὸ τὴν ὑποψία τους ἐναντιώνονταν στὸ ἔργον πού ἔχει τόσον ὠραία δικαιολογία, καί φέρνονταν φρόνιμα παρά τῇ λογικῇ, ἐνῶ ἐσεῖς, στηριγμένοι σὲ πρόφασιν πού φαίνεται λογικῇ, εἴστε πρόθυμοι νά ὠφελήσετε τοὺς φυσικοὺς σας ἐχθρούς, καί θέλετε νά καταστρέψετε, συμμαχώντας μὲ τοὺς πιό μισητοὺς ἀνθρώπους, τοὺς φυσικοὺς σας ὁμοεθνεῖς. Ἀλλ' αὐτὸ δὲν εἶναι δίκαιον· βοηθεῖστε μας λοιπὸν καί μὴ φεβᾶστε τὴν πολεμικὴν τους ἐτοιμασίαν· γιὰτὶ δὲν εἶναι ἄξια νά μᾶς τρεμάξῃ, ἂν ὅλοι σταθοῦμε ὁ ἕνας δίπλα στὸν ἄλλον, παρά μόνο ἂν, πράγμα πού ἐπιδιώκουν αὐτοὶ, διασπαστοῦμε σὲ ἀμοιβαία ἀντιμαχίαν, ἀφοῦ οὔτε ὅταν ἦρθαν νά χτυπήσουν μόνους ἐμᾶς καί νίκησαν μιὰ μάχην, δὲν κατόρθωσαν νά πραγματοποιήσουν αὐτὰ πού ἠθελαν, ἀλλά σηκώθηκαν κι ἔφυγαν ὅσον πιό γρηγορὰ μπορούσαν.

*Ἡ ἀσφάλεια
τῆς Σιζυλίας
προέχει.*

80. »Ὡστε δὲν εἶναι λογικὸν ν' ἀφήσομε τὸ φρόνημά μας νά πέσει ἂν εἴμαστε ὅλοι μαζί, ἀλλά νά προχωρήσομε καί νά κλείσομε τὴν συμμαχίαν μας μὲ μεγαλύτερον ζῆλον, ἀφοῦ μάλιστα θά μᾶς ἔρθῃ βοήθεια κι ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον, πού οἱ κάτοικοὶ τῆς εἶναι ἀπ' ὅλες τίς ἀπόψεις ἰκανότεροι ἀπὸ τοὺς ἐδῶ στὴν πολεμικὴν τέχνην· καί μὴ νομίσει κανεὶς πὼς ἐκεῖνη ἢ προνοητικὴ σκέψῃ εἶναι δίκαιη ἀπέναντί μας πού σᾶς ἐξασφαλίζει ἐσᾶς, δηλαδὴ τὸ νά μὴ βοηθᾶτε κανέναν ἀπὸ τοὺς δύο· γιὰτὶ τάχα εἴστε σύμμαχοι καί τῶν δύο· γιὰτὶ αὐτὸ δὲν εἶναι στήν πράξιν ἴση μεταχείρισιν, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ δικαιολογητικὸ ἰσχυρισμόν. Γιὰτὶ ἂν, ἐπειδὴ δὲν συμμαχήσατε σεῖς, τὸ θῆμα τῆς ἐπίθεσιν νικηθεῖ, καί κείνος πού νίκησε ὑπερισχύσει, τί ἄλλον κάνατε παρά μὲ τὴν ἀπουσίαν σας, νά μὴ βοηθήσετε τοὺς πρώτους νά σωθοῦν, καί νά μὴν ἐμποδίσετε τοὺς ἄλλους νά

πράξουν τό κακό; Εἶναι ὅμως πολὺ ὠραιότερο ρίχνοντας τὸ βάρος σας μέ τό μέρος τῶν ἀδικημένων νά διαφυλάξετε τήν κοινή ἀσφάλεια στή Σικελία, καί νά μήν ἀφήσετε τοὺς Ἀθηναίους, πού εἶναι δά καί φίλοι σας, νά διαπράξουν ἓνα σοβαρό λάθος.

»Γιά νά συνοψίσουμε : ὑποστηρίζομε, ἐμεῖς οἱ Συρακοῦσιοι, πῶς δέν εἶναι δουλειά μας νά σᾶς ἀναπτύξομε κατὰ βάθος οὔτε σέ σᾶς οὔτε στοὺς ἄλλους ἐκεῖνα πού τά καταλαβαίνετε ὅσο καλά κι ἐμεῖς· σᾶς κάνομε ὅμως μιά παράκληση καί συγχρόνως ἄν δέ σᾶς πείσομε, διαμαρτυρόμαστε καί λέμε πῶς μᾶς ἐπιβουλεύονται Ἴωνες πού εἶναι ἀνέκαθεν ἐχθροί μας, καί μᾶς προδίνετε, ἐμᾶς τοὺς Δωριεῖς, ἐσεῖς οἱ Δωριεῖς. Κι ἄν μᾶς ὑποτάξουν οἱ Ἀθηναῖοι, θά νικήσουν ἀπό τή δική σας ἄβουλη γνώμη, ἀλλά θά δοξαστοῦν γιά τή δική τους δύναμη, καί γιά βραβεῖο τῆς νίκης δέ θά πάρουν ἄλλο παρά ἐκεῖνον πού τοὺς τήν προμήθεψε· κι ἄν πάλι νικήσομε ἐμεῖς, ἐσεῖς οἱ ἴδιοι πάλι θά τιμωρηθεῖτε πού γίνατε αἴτιοι νά μποῦμε σέ τέτοιο κίνδυνο⁹⁰. Στοχαστεῖτε λοιπόν καί διαλέξετε ἢ τήν ἄμεση ὑποδούλωση χωρίς κίνδυνο ἢ, στήν περίπτωση πού θά νικήσετε μαζί μας, τή γνώση πῶς δέ θά ἔχετε δεχτεῖ ντροπιασμένοι τοὺς Ἀθηναίους γι' ἀφέντες καί θ' ἀποφύγετε τό μίσος μας πού δέ θά σβυστεῖ τόσο γρήγορα».

Η ΔΗΜΗΓΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΥΦΗΜΟΥ

(κεφ. 81 - 87)

81. Κάπου τέτοια λόγια εἶπε ὁ Ἑρμοκράτης. Ὑστερ' ἀπ' αὐτόν μίλησε ὁ Εὐφημος, ὁ πρεσβευτής τῶν Ἀθηναίων καί εἶπε πάνω-κάτω τά ἀκόλουθα :

82. «Ἐμεῖς ἦρθαμε γιά ν' ἀνανεώσομε τή συμμαχία πού ἴσχυε ἀπό πρωύτερα, ἐπειδὴ ὅμως ὁ Συρακοῦσιος μᾶς πρόσβαλε εἶναι τώρα ἀνάγκη νά μιλήσομε καί γιά τήν ἡγεμονία μας καί νά δείξομε πῶς εἶναι λογικό νά τήν ἔχομε⁹¹. Τήν ἰσχυρότερη μαρτυρία τήν ἔδωσε αὐτός ὁ ἴδιος, λέγοντας πῶς οἱ Ἴωνες ἦταν ἀνέκαθεν ἐχθροί μέ τοὺς Δωριεῖς. Καί εἶναι πράγματι ἀλήθεια· ἐμεῖς δηλαδή, ὄντας Ἴωνες, ἀναλογιστήκαμε μέ ποιό τρόπο θά μπορούσαμε καλύτερα νά μήν ὑποκύβομε στοὺς Πελοποννη-

*Ἀναίωση
τῆς ἀθηναϊ-
κῆς ἡγεμονί-
ας.*

σίους πού είναι Δωριεῖς, καί εἶναι περισσότερο ἀπό μᾶς καί ἐγκαταστημένοι στά σύνορά μας. Κι ἀφοῦ ναυπηγήσαμε στόλο μετά τούς περσικούς πολέμους, ξετινάξαμε ἀπό πάνω μας τήν ἐξουσία καί τήν ἀρχηγία τῶν Λακεδαιμονίων, ἐπειδή δέν ἦταν διόλου πιό ταιριαστό νά μᾶς προστάζουν ἐκεῖνοι παρά νά τοῦς προστάζομε ἐμεῖς, ἐξόν πού ἦταν πιό δυνατοί ἀπό μᾶς· κι ἔτσι ἀφοῦ γίναμε ἡγεμόνες στίς πολιτείες πού βρίσκονταν πρωτέρα στήν ἐξουσία τοῦ Πέρση βασιλιᾶ ⁹², ζοῦμε αὐτόνομοι, γιατί θεωρήσαμε πώς μ' αὐτόν τόν τρόπο ὑπῆρχε πολύ μικρότερη πιθανότητα νά γίνομε ὑποταχτικοί τῶν Πελοποννησίων, ἔχοντας δύναμη πού μ' αὐτή μπορούμε νά διαφεντέψομε τόν ἑαυτό μας· καί γιά νά ποῦμε τήν ἀλήθεια δέν ἦταν ἄδικο πού πήραμε στήν ἐξουσία μας τόσο τούς Ἴωνες, ὅσο καί τούς νησιώτες, πού οἱ Συρακούσιοι λένε πώς ὑποδουλώθηκαν, ἐπειδή συγγενεῖς ἢ φυλὴ τοὺς μέ τῆ δική μας. Γιατί ἤρθαν τότε μέ τόν Πέρση ἐνάντια στή μητέρα τους πολιτεία, γιατί δέν τόλμησαν ν' ἀποστατήσουν ἀπ' αὐτούς καί νά καταστρέψουν τό ἔχει τους, ὅπως ἐμεῖς πού ἐγκαταλείψαμε τήν πολιτεία μας, μά διάλεξαν μέ τή θέλησή τους τή δουλεία καί θέλησαν νά τή φέρουν καί σέ μᾶς ⁹³.

83. » Ἀντί γιά ὅλ' αὐτά, κι ὄντας συγχρόνως ἄξιοι, τοὺς ἐξουσιάζομε, γιατί προσφέραμε τό μεγαλύτερο ναυτικό καί τόν πιό ἀνεπιφύλαχτο ζῆλο νά ἐλευθερώσομε τοὺς Ἑλληνας, κι ἐπειδή ἀκόμα βοηθώντας τό Μῆδο μέ προθυμία μᾶς ἐξημίωναν πολὺ· τέλος, ἐπειδή ποθοῦσαμε νά εἴμαστε ἰσχυροί ἀπέναντι στοὺς Πελοποννησίους. Καί δέ λέμε ὥραϊα λόγια ⁹⁴ πὸς τάχα ἢ ἐπειδὴ νικήσαμε μόνοι τό βάρβαρο εἶναι σωστό νά εἴμαστε ἀρχηγοὶ τοὺς ἢ πὸς ριχτήκαμε στὸν κίνδυνο περισσότερο γιά χάρη τους παρά γιά χάρη ὄλων τῶν Ἑλλήνων καί γιά τήν ἴδια μας τήν πολιτεία. Γιατί δέν μπορεί νά κατηγορηθεῖ κανεὶς ἐπειδὴ προνοεῖ καί κανονίζει πὸς θ' ἀσφαλιστεῖ καθὼς ταιριάζει. Καί τώρα πού ἤρθαμε ἐδῶ πάλι γιά νά διασφαλίσομε τή σωτηρία μας, βλέπομε πὸς καί τό ἴδιο αὐτό πράμα εἶναι καί δικό σας συμφέρον· κι αὐτό ἀποδείχτηκε τόσο ἀπὸ τίς συκοφαντίες πού λένε αὐτοὶ ἐναντιὰ μας καί ἰδίως ἀπ' ὅσα μαντεύετε σεῖς μέσα ἀπὸ τὰ λόγια τους καί φεβῶστε· γιατί ξέρομε πὸς ὅσοι ὑποψιάζονται κάτι, ἀφήνουν ἀπὸ τὸν ὑπερβολικὸ τους φόβο τὰ

*Ταῖσι τῶν
συμφορῶν
τῶν Ἀθηναίων
καὶ τῶν
Καμαρονίων.*

εὐχάριστα λόγια νά τοὺς παρασύρουν, ἀλλὰ ὅταν ἔρθει ἡ ὥρα τῆς δράσης κάνουν ἐκεῖνο πού τοὺς συμφέρει. Γιατί καθώς εἴπαμε κρατοῦμε τὴν ἐξουσία ἐκεῖ ἐξαιτίας τοῦ φόβου καί γιὰ τὸν ἴδιο λόγο ἤρθαμε ἐδῶ - πέρα νά ρυθμίσομε τὴν κατάσταση μαζί μὲ τοὺς φίλους μας ὥστε ν' ἀσφαλιστοῦμε, κι ὄχι γιὰ νά τοὺς ὑποδουλώσομε καθώς λέν' αὐτοί, ἀλλὰ μᾶλλον γιὰ νά προλάβομε μὴν τὸ πάθουν.

84. »Κι ἄς μὴν πιστέψει κανεὶς πὼς φροντίζομε γιὰ σᾶς ἐνῶ δὲ μᾶς πέφτει λόγος· γιατί ἄς συλλογιστεῖ πὼς ἂν ἐσεῖς εἶστε ἀσφαλεῖς καί ἀντέχετε ἀπέναντι στοὺς Συρακουσίους γιατί θά ἔχετε δύναμη, εἶναι μικρότερη ἢ πιθανότητα νά στείλουν αὐτοὶ κάποια ἐνίσχυση στοὺς Πελοποννησίους καί νά μᾶς κάνουν κακό. Κι ἀπ' αὐτὴ τὴν ἄποψη τὸ ζήτημα μᾶς ἀφορᾷ, καί πολὺ μάλιστα. Καί γιὰ τὸν ἴδιο λόγο εἶναι ἐπόμενο νά θέλομε ν' ἀποκαταστήσομε τοὺς Λεοντίνους στὸν τόπο τους, ὄχι σάν ὑποταχτικεὺς, καθώς τοὺς συγγενεῖς τους στὴν Εὐβοία, ἀλλὰ ὅσο γίνεται πιὸ ἰσχυροὺς, ἔτσι ὥστε, μὲ ἀφετηρία τὴ χώρα τους νά ἐνοχλοῦν τούτους ἐδῶ, πού συνορεύουν μαζί τους, γιὰ τὸ δικό μας συμφέρον. Γιατί στὴν κυρίως Ἑλλάδα εἴμαστε καί μόνοι μας ἄρκετά δυνατοὶ γιὰ ν' ἀντιμετωπίσομε τοὺς ἐχθροὺς μας, καί οἱ Χαλκιδεῖς πού τοῦτοι-ἐδῶ μᾶς κατηγοροῦν πὼς, ἐνῶ τοὺς ὑποδουλώσαμε χωρὶς λόγο, ἀξιῶνομε νά ἐλευθερώσομε τοὺς ἐδῶ, μᾶς συμφέρει νά εἶναι ἄοπλοι καί νά εἶναι οἱ Λεοντῖνοι καί οἱ ἄλλοι φίλοι μας ὅσο γίνεται πιὸ αὐτόνομοι.

85. »Γιὰ ἓναν ἄντρα πού εἶναι τύραννος, καί γιὰ μιὰ πόλη πού ἔχει ἡγεμονία τίποτα δὲν εἶναι παράλογο ἂν τοὺς συμφέρει, τίποτα δὲν τοὺς εἶναι συγγενικό ἂν δὲν μποροῦν νά τὸ ἐμπιστευθοῦν· γίνονται ἢ φίλοι ἢ ἐχθροὶ μὲ τὸν καθένα ἀνάλογα μὲ τὴν εἰκαιρία πού παρουσιάζεται. Ἐδῶ, ἐμᾶς μᾶς συμφέρει ὄχι νά κάνομε κακό στοὺς φίλους μας, ἀλλὰ νά γίνουν οἱ ἐχθροὶ μας ἀνίσχυροι, ἐπειδὴ οἱ φίλοι μας εἶναι δυνατοὶ. Καί δὲν πρέπει νά μᾶς ἀρνηθεῖτε τὴν ἐμπιστοσύνη σας. Γιατί καί στοὺς συμμάχους πέρα στὴν Ἑλλάδα ἀρχηγεῖομε ἀνάλογα μὲ τὸν τρόπο πού μᾶς εἶναι χρήσιμοι, ἀφήνοντας τοὺς Χιῶτες καί τοὺς Μηθουναίους⁹⁵ αὐτόνομους μὲ τὸν ὄρο νά μᾶς προμηθεύουν καρᾶβια, ἐξαναγα-

*Συμφέρον
τῶν Ἀθηναίων
ἢ αὐτονομία
τῶν συγγενεῶν
τῶν πόλεων.*

*Στόχος τῶν
Συρακουσίων
ἢ ἐξουσία στή
Σιζυλία.*

κάζοντας τούς περισσότερους νά πληρώνουν χρηματικό φόρο, κι άλλους πάλι παίρνοντάς τους ως έντελώς ἐλεύθερους συμμάχους, μόλο πού εἶναι νησιῶτες καί θά ἦταν εὐκολο νά τούς ὑποτάξομε, ἐπειδὴ βρίσκονται σέ τόπους πρόσφορους γιά τούς σκοπούς μας κοντά στήν Πελοπόννησο ⁹⁶. Ὡστε εἶναι εὐλογο καί τά ἐδῶ πράματα νά τά κανονίσομε ἔτσι ὥστε νά μᾶς ὠφελήσουν καί ὅπως εἶπαμε, ἀναφορικά μέ τό φόβο μας γιά τούς Συρακουσίους. Ἐνῶ αὐτοί ἐπιθυμοῦν νά σᾶς ἐξουσιάσουν, καί θέλουν, ἀφοῦ σᾶς συνασπίσουν ὅλους μαζί, στηριγμένοι στήν ὑποψία πού σᾶς ἐμπνέει ἡ παρουσία μας, ὅταν θά ἔχομε φύγει ἄπρακτοι, εἴτε μέ τή βία εἴτε ἐξαιτίας τῆς ἀπομόνωσῆς σας, νά κυβερνήσουν αὐτοί τή Σικελία. Κι αὐτό θά εἶναι ἀναγκαῖα συνέπεια ἄν συνασπιστεῖτε μαζί τους· γιατί οὔτε γιά μᾶς θά ἦταν πιά εὐκολο νά ἀντιμετωπίσομε μιά τέτοια δύναμη, μιά καί θά ἔχει συσταθεῖ, οὔτε οἱ Συρακούσιοι θά ἦταν ἀνίσχυροι ἀπέναντί σας, ἄν λείπαμε ἐμεῖς ἀπό τή μέση.

Οἱ Συρακούσιοι, οἱ ἄληθινοί ἔχθροί.

86. »Καί γιά ὅποιον δέ συμφωνεῖ μ' αὐτά, οἱ ἴδιες οἱ πράξεις τους τό δείχνουν. Γιατί καί τήν πρώτη φορά πού μᾶς παρακάλεσατε νά ῥθομε νά σᾶς βοηθήσομε, δέν προβάλατε ἄλλη δικαιολογία παρά τό φόβο, πῶς ἄν ἀψηφήσομε τήν πιθανότητα νά γίνετε ὑποταχτικοί στοὺς Συρακουσίους, θά κινδυνεύαμε καί μεῖς οἱ ἴδιοι ⁹⁷. Δέν εἶναι λοιπόν τώρα σωστό, τόν ἴδιο λόγο πού μ' αὐτόν εἶχατε τήν ἀξίωση νά μᾶς πείσετε, νά μήν τόν πιστεύετε οἱ ἴδιοι, οὔτε εἶναι σωστό νά σᾶς εἴμαστε ὑποπτοι, ἐπειδὴ ἦρθαμε μέ μεγαλύτερη δύναμη γιά ν' ἀντιμετωπίσομε τή δική τους, ἀλλά πολύ περισσότερο νά δυσπιστεῖτε πρὸς αὐτούς. Γιατί ἐμεῖς οὔτε νά μείνομε στὸν τόπο σας ἔχομε τή δυνατότητα χωρὶς τή βοήθειά σας· κι ἄν ἀκόμα γινόμεστε κακοί καί σᾶς ὑποτάξαμε, πάλι δέ θά μπορούσαμε νά σᾶς κρατήσομε ὑποδουλωμένους, ἀφοῦ εἴμαστε τόσο θαλάσσιο ταξίδι μακριά ἀπὸ τή βάση μας καί γιατί δέν ἔχομε τά μέσα νά βάλομε μόνιμες φρουρές σέ πολιτεῖες τόσο μεγάλες κι ἐξοπλισμένες σάν ἡπειρωτικές δυνάμεις· αὐτοί ὅμως, κατοικώντας μόνιμα δίπλα σας, ὄχι σέ στρατόπεδο, ὅπως ἐμεῖς, ἀλλά μέ πολιτεία ὀλόκληρη, μεγαλύτερη ἀπ' ὅλη τή δύναμή μας ἐδῶ, ἀδιάκοπα σχεδιάζουν τό κακό σας, κι ὅταν παρουσιαστεῖ εὐκαιρία ἐνάντια στή μιά

ἢ τὴν ἄλλη πολιτεία, δὲν τὴν ἀφήνουν νὰ τοὺς ξεφύγει (κι αὐτὸ τὸ ἔδειξαν κι ἄλλες τους πράξεις κι αὐτὰ πού ἔκαναν στοὺς Λεοντίνους), καὶ τώρα ἔχουν τὸ θράσος νὰ σᾶς προσκαλοῦν νὰ συμμαχήσετε μαζί τους ἐνάντια στοὺς μόνους ἀνθρώπους πού τοὺς στέκονται ἐμπόδιο στὰ σχέδια αὐτά, καὶ πού ὡς τώρα τοὺς συγκρατοῦσαν ὥστε νὰ μὴν ὑποταχτεῖ ἡ Σικελία ὀλόκληρη σ' αὐτούς—σάν νὰ μὴν καταλαβαίνατε. Ἐμεῖς ἀντίθετα σᾶς παρακινούμε νὰ διαλέξετε τὴν πολὺ πραγματικότερη ἀσφάλειά σας, παρακλώντας σας νὰ μὴν προδώσετε τὴν ἐξασφάλιση πού παρέχει ἤδη καὶ στοὺς δυὸ μας ἡ ἀμοιβαία βοήθεια, ἀλλὰ νὰ πιστέψετε πὼς γι' αὐτούς, καὶ χωρὶς συμμάχους ἀκόμα, ὁ δρόμος ἐναντιὰ σας εἶναι πάντα ἀνοιχτός, ἐφόσον εἶναι τόσο πολλοί, πὼς γιὰ σᾶς ὅμως δὲ θὰ παρουσιαστεῖ πολλές φορές ἡ εὐκαιρία νὰ ὑπερασπιστεῖτε τὸν ἑαυτὸ σας ἔχοντας τόσο γερὴ ἐνίσχυση· ἂν ὅμως ἐξαιτίας τῆς καχυποψίας σας, ἀφήσετε τὴν ἐνίσχυση αὐτὴ νὰ φύγει χωρὶς νὰ φέρει ἀποτέλεσμα, ἢ καί, ἀκόμα χειρότερα, νικημένη, θὰ ἴρθῃ ὥρα πού θὰ λαχταράτε νὰ ἰδεῖτε κι ἓνα μικρὸ τῆς μέρες, ἀλλὰ τότε πιά δὲ θὰ μπορούσε νὰ σᾶς ὠφελῆσει καθόλου ἂν ἐρχόταν νὰ σᾶς βοηθήσει.

87. »Μὴν ἀφήνετε λοιπὸν Καμαριναῖοι, οὔτε σεῖς, οὔτε οἱ ἄλλοι, νὰ σᾶς ἀλλάξουν τὰ μυαλά οἱ συκοφαντικές τους ραδιουργίες· σᾶς εἶπαμε καθαρά ὅλη τὴν ἀλήθεια γιὰ τίς αἰτίες πού μᾶς ὑποψιάζονται, καὶ μὲ λίγα λόγια θὰ σᾶς τὰ ξαναθυμίσουμε, μὲ τὴν προσδοκία νὰ σᾶς πείσομε. Ὑποστηρίζομε δηλαδή πὼς ἐξουσιάζομε τοὺς ἐκεῖ συμμάχους, γιὰ νὰ μὴν ὑποταχτοῦμε ἐμεῖς σὲ ἄλλη δύναμη, καὶ φέρνομε τὴν ἐλευθερία στοὺς ἐδῶ γιὰ νὰ μὴ μᾶς ζημιώσουν τοῦτοι, καὶ πὼς πολλὰ τὰ κάνομε ἀπὸ ἀνάγκη, γιατί εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ φυλαγομάστε ἀπὸ πολλοὺς κινδύνους· τέλος πὼς ὄντας σύμμαχοι σ' ὅσους ἀπὸ σᾶς παθαίνετε ἄδικα ἐδῶ, ἤρθαμε, καὶ τώρα καὶ τὴν περασμένη φορά, ὄχι ἀπρόσκλητοι, ἀλλὰ ἐπειδὴ μᾶς παρακuléσατε. Καὶ μὴ θελήσετε σεῖς νὰ γίνετε δικαστές ὄλων τῶν ἐνεργειῶν μας, οὔτε δάσκαλοι νὰ μᾶς τιμωρήσετε· καὶ μὴν προσπαθήσετε νὰ μᾶς κάνετε ν' ἀλλάξομε — πρᾶμα τώρα πιά δύσκολο — ἀλλὰ ξεχωρίζοντας τὴν ἄποψη τῆς πολὺπλευρης ἀνάμιξης μας σὲ διάφορες ὑποθέσεις καὶ τῆς πολιτικῆς μας δράσης, πού σᾶς

*Ἡ Ἀθήνα
παράγοντας
ἰσορροπίας.*

συμφέρει ὅσο καί σέ μᾶς τούς ἴδιους, ἐπωφεληθεῖτε ἀπ' αὐτὴν, καί πιστέψετε πὼς αὐτές μας οἱ ἐνέργειες δέν εἶναι τό ἴδιο ἐπιζήμιες γιά ὅλους τούς Ἕλληνες, ἀλλά τό ἀντίθετο ὠφελούν τούς περισσότερους. Γιατί ὅλοι σέ κάθε τόπο, κι ἐκεῖ ἀκόμα ὅπου δέ βρισκόμαστε, τόσο ἐκεῖνος πού νομίζει πὼς θά τόν ἀδικήσουν, ὅσο καί κείνος πού τό ἔχει στό νοῦ του νά βλάψει ἄλλον, ἐπειδὴ ὑπάρχει πάντα ἀνοιχτή ἢ πιθανότητα ὁ πρῶτος νά ἐνισχυθεῖ ἀπό μᾶς, κι ὁ ἄλλος, ἂν ἔρθομε, νά μὴ βγεῖ ἢ ἐπιχειρήσῃ του ἀκίνδυνη, ἀναγκάζονται κι οἱ δύο, ὁ πιθανός ἐπιδρομέας νά καθήσῃ φρόνιμα παρά τὴ θέλησή του, κι ὁ πρῶτος νά μένει ἀσφαλισμένος χωρὶς φροντίδες⁹⁸. Μὴν ἀποδιώξετε λοιπὸν τὴ σωτηρία αὐτὴ πού δίνομε σ' ὅλους ὅσοι τὴ χρειάζονται, καί πού εἶναι τώρα στή διάθεσή σας, ἀλλά ἐπωφεληθεῖτε ἀπ' αὐτὴν ὅπως κάνουν κι οἱ ἄλλοι, καί πιστέψτε πὼς εἶστε ἄξιοι μαζί μας, ἀντὶ νά φοβᾶστε διαρκῶς καί νά φυλάγεστε ἀπὸ τούς Συρακουσίους, νά μπορέσετε κάποτε καί σεῖς νά σχεδιάσετε τό κακὸ τους».

Ο ΑΛΚΙΒΙΑΔΗΣ ΣΤΗ ΣΠΑΡΤΗ. ΔΗΜΗΓΟΡΙΑ

(κεφ. 88 - 93)

*Ἀποτέλεσμα
τῶν διαπραγματεύσεων.
Ἐπιχειρήσεις καὶ διαπραγματεύσεις
τὸ χειμῶνα.*

88. Ἔτσι ἀπάνω-κάτω μίλησε κι ὁ Εὐφημος. Οἱ Καμαριναῖοι ὅμως εἶχαν πάθει τό ἐξῆς : πρὸς τούς Ἀθηναίους εἶχαν βέβαια φιλικές διαθέσεις, ἐξόν πού νομίζαν πὼς θά ὑποδουλώσουν τὴ Σικελία, μέ τούς Συρακουσίους πάλι, πού ἦταν στά σύνορά τους, εἶχαν ἀνάκαθεν διαφορές· ἐπειδὴ ὅμως φοβούνταν περισσότερο μήπως οἱ Συρακούσιοι, πού ἦταν δίπλα τους, νικῆσουν καί χωρὶς αὐτούς, γι' αὐτὸ τούς εἶχαν καί πρωύτερα στείλει τούς λίγους ἱππεῖς καί θεώρησαν σκόπιμο ἀπὸ δῶ κι ἐμπρός νά ἐξυπηρετοῦν ἐμπρακτὰ τούς Συρακουσίους, ἀλλά ὅσο μποροῦνε λιγότερο· γιὰ τὴν ὥρα ὅμως, γιὰ νά μὴ φανεῖ πὼς δίνουν στοὺς Ἀθηναίους κατώτερη θέση ἀφοῦ ἄλλωστε εἶχαν νικήσει καί στή μάχη, ν' ἀποκριθοῦν μέ τά λόγια μέ ἴση εὐνοια καί πρὸς τούς δύο. Κι ἔτσι ἀπάντησαν ἀφοῦ συσκέφτηκαν, πὼς δηλαδή ἀφοῦ κατὰ τυχὴ πολεμοῦν μεταξύ τους δύο πολιτεῖες πού εἶναι κι οἱ δύο σύμμαχοί τους, τό θεωροῦν σύμφωνο μέ τούς ὄρκους τους νά μὴ βοηθήσουν, γιὰ τὴν ὥρα.

στρατιωτικά κανέναν από τους δύο⁹⁹. Κι έτσι έφυγαν οι πρέσβεις και του ενός και του άλλου.

Οι Συρακούσιοι ύστερ' απ' αυτό εξακολούθησαν όσο περνούσε απ' τό χέρι τους μόνοι τους τίς πολεμικές προετοιμασίες· οί Ἀθηναῖοι ἀπό τήν ἄλλη μεριά, ἐνῶ ἦταν στρατοπεδευμένοι στή Νάξο διαπραγματεύονταν μέ τούς Σικελούς γιά νά ῥθουν ὅσο τό δυνατό περισσότεροι μέ τό μέρος τους. Λίγοι μόνο Σικελοί, ἀπ' αὐτούς πού κατοικοῦσαν στά πιό πεδινά μέρη, καί ἦταν ὑπήκοοι τῶν Συρακουσίων, ἀποστάτησαν, ὅσοι ὅμως κατοικοῦσαν στό ἐσωτερικό τοῦ νησιοῦ, πού οἱ συνοικισμοί τους ἦταν ἀπό τά παλιά χρόνια αὐτόνομοι, πῆγαν ἀμέσως μέ τό μέρος τῶν Ἀθηναίων, ἐξόν κάτι λίγοι, κι ἔφερναν κάτω στό στρατόπεδο σιτάρι, καί μερικοί καί χρήματα. Καί οἱ Ἀθηναῖοι ἔκαναν ἐκστρατεία ἐνάντια σ' ἐκείνους πού δέν ἠθελαν νά προσχωρήσουν, καί ἄλλους τούς ἀνάγκασαν μέ τή βία νά τό κάνουν, ἄλλους ὅμως τούς ἐμπόδισαν οἱ Συρακούσιοι νά τούς πλησιάσουν στέλνοντάς τους ἐνισχύσεις καί φρουρές μέσα στίς πολιτείες τους. Καί πέρασαν οἱ Ἀθηναῖοι τό χειμῶνα ἀλλάζοντας ἀρξοβόλι ἀπό τή Νάξο στήν Κατάνη, καί ξανάφτιασαν τό στρατόπεδο πού τό εἶχαν κάψει οἱ Συρακούσιοι. Κι ἔστειλαν ἕνα πολεμικό στήν Καρχηδόνα μέ προτάσεις φιλίας μήπως καί βροῦν κάποια ὠφέλεια ἀπό κεῖ· ἔστειλαν ἐπίσης καί στούς Τυρρηνοῦς, ἐπειδῆ μερικές πολιτείες τους τούς ἔταξαν ἀπό δική τους πρωτοβουλία νά πολεμήσουν μαζί τους. Καί μήνυσαν ἕνα γύρω στίς Σικελικές πόλεις καί στήν Ἐγεστα νά τούς στείλουν ὅσο περισσότερα ἄλογα μποροῦσαν. Κι ἔκαναν κι ἄλλες ἐτοιμασίες γιά νά κυκλώσουν τίς Συρακούσες, μέ τείχος, φτιάνοντας τοῦβλα καί μαζεύοντας σίδηρο, κι ὅ,τι ἄλλο χρειαζόταν μέ τό σκοπό νά καταπιαστοῦν τόν πόλεμο μόλις ἔρθει ἡ ἀνοιξη.

Οἱ πρέσβεις πάλι πού εἶχαν στείλει στήν Κόρινθο καί στή Λακεδαίμονα οἱ Συρακούσιοι, περνώντας ἀπό τίς ἑλληνικές πολιτείες τῆς Ἰταλίας στό ταξίδι τους, προσπάθησαν νά τούς πείσουν νά μήν ἀψηφήσουν αὐτά πού ἔκαναν οἱ Ἀθηναῖοι γιατί κατά τή γνώμη τους τά δόλια σχέδιά τους τούς ἀφοροῦσαν κι αὐτούς· κι ὅταν ἔφτασαν στήν Κόρινθο ἄρχισαν τίς διαπραγματεύσεις, ἀπαιτώντας νά τούς στείλουν βοήθεια ἀφοῦ ἀνή-

καν στην ίδια φυλή. Και οι Κορίνθιοι άμεσα ψήφισαν με όλο τό δυνατό ζήλο νά τους ένισχύσουν πρώτα αὐτοί οί ίδιοι κι έστειλαν μαζί τους καί δικούς τους πρέσβεις στή Λακεδαιμόνα γιά νά προσθέσουν τήν παρακίνησή τους κι αὐτοί καί νά κάνουν τους Σπαρτιάτες ν' αλλάξουν γνώμη καί ν' αναλάβουν πιό καθαρά πάλι τόν πόλεμο έναντία στους Ἀθηναίους στην κυρίως Ἑλλάδα, καί στή Σικελία νά στείλουν κάποια βοήθεια. Ἐτσι παρουσιάστηκαν στή Σπάρτη τόσο οί πρέσβεις τῶν Κορινθίων, ὅσο κι ὁ Ἀλκιβιάδης μαζί μέ τους άλλους πού είχαν ξεφύγει μαζί του· γιατί λίγο πρωύτερα είχε περάσει πίσω στην Ἑλλάδα ἀπό τους Θουρίους πάνω σ' ἕνα φορηγό καράβι, ἀράζοντας πρώτα στην Κυλλήνη τῆς Ἡλείας καί μετά ἄρκετό καιρό πῆγε στην Σπάρτη, ὅπου έστειλαν καί τόν φώναξαν οί ίδιοι οί Λακεδαιμόνιοι, δίνοντας ἐγγυήσεις γιά τήν ἀσφάλειά του· γιατί τους φοβόταν, ἐπειδή τους είχε κάνει ἐκεῖνες τίς ραδιουργίες σχετικά μέ τό ζήτημα τῆς Μαντινείας. Κι ἔτυχε στή συνέλευση τῶν Λακεδαιμονίων νά τους παρακινούν πρὸς τίς ίδιες ἐνέργειες καί νά θέλουν νά τους πείσουν τόσο οί Κορίνθιοι καί οί Συρακοῦσιοι ὅσο κι ὁ Ἀλκιβιάδης. Καί ἐνῶ οί ἔφοροι καί οί άλλες ἀρχές είχαν κι αὐτοί στό νοῦ τους νά στείλουν πρέσβεις στίς Συρακοῦσες καί νά τους παρακινήσουν νά μήν κλείσουν συμφωνία μέ τους Ἀθηναίους, δέν είχαν ὅμως καμιά διάθεση νά στείλουν ένισχύσεις, ἀνέβηκε στό βῆμα ὁ Ἀλκιβιάδης καί ἐρέθισε τους Λακεδαιμονίους καί τους ἔκανε νά τολμήσουν, λέγοντας ἀπάνω - κάτω τά ἀκόλουθα ¹⁰⁰ :

*Διαιτιολογίες
τοῦ Ἀλκιβιά-
δη γιά προη-
ρούμενη στά-
ση του.*

89. «Εἶναι ἀνάγκη νά μιλήσω πρώτα ἀπ' ὅλα γιά τίς συκοφαντίες πού διαδίδουν ἐναντίά μου, γιά νά μή μ' ἀκούετε μέ δυσμενή διάθεση ὅταν μιῶ γιά τίς δημόσιες ὑποθέσεις, ἐπειδή ἔχετε ὑποψίες γιά μένα. Ἐνῶ δηλαδή οί πρόγονοί μου, ἀπό κάποια ἀφορμή παράπονου, παραιτήθηκαν ἀπ' τήν τιμή νά εἶναι πρόξενοί σας, ἐγώ τήν ἀποκατάστησα πάλι τῆ σχέση αὐτή καί φρόντισα γιά τά συμφέροντά σας καί σχετικά μέ ἄλλα ζητήματα καί ἰδίως μέ τή συμφορά πού σᾶς βρῆκε στην Πύλο ¹⁰¹. Κι ἐνῶ ἐγώ ἐξακολουθοῦσα νά εἶμαι πρόθυμος νά σᾶς ἐξυπηρετήσω, ἐσεῖς ὅταν διαπραγματεύσαστε γιά εἰρήνη μέ

τούς Ἀθηναίους, τὴν κανονίσατε μέσω τῶν πολιτικῶν μου ἀντιπάλων καὶ τοὺς κάνετε πῶς ἰσχυροῦς, ἐνῶ ἐμένα μ' ἐξευτελίσατε ¹⁰². Καί γι' αὐτόν τὸ λόγο ἦταν δικαιολογημένο τὸ κακὸ πού σᾶς ἔκανα, ὅταν στράφηκα πρὸς τὴ συμμαχία τῶν Μαντινείων καὶ τῶν Ἀργείων, καὶ ὅλες οἱ ἄλλες ἐνέργειες πού σᾶς ἀντιπολιτεύτηκαν. Καί τώρα ἂν κανεῖς σας εἶναι ὀργισμένος, γιατί τότε ὑποφέρατε ἐξαιτίας μου, μὴ πού δέν εἶναι λογικό, ἄς ἐξετάσει τὰ πράγματα μέ σύμβουλο τὴν ἀλήθεια καί θ' ἀλλάξει γνώμη· ἢ πάλι, ἂν κανεῖς μέ νόμιζε τιποτένιο γιατί φαινόμουν ἀφοσιωμένος στή δημοκρατία, κι αὐτός ἄς μὴν πιστέψει πῶς ἦταν σωστό· ν' ἀγαναχτεῖ μαζί μου. Γιατί εἶμαστε πάντα μας ἀντίθετοι πρὸς τοὺς τυράννους (κι ὅλες οἱ δυνάμεις πού ἀντιπολεμοῦν τὸ δυνάστη ἔχουν πάρει τ' ὄνομα δήμος ¹⁰³) καί ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ γεγονός μᾶς ἔμεινε ἡ παράδοση νά ἀρχηγούμε στό λαό. Μά κι ἐπειδὴ στήν πολιτεία μας εἶχε τὴ δύναμη ὁ λαός, εἶμαστε ἀναγκασμένοι γενικά ν' ἀκολουθοῦμε τὴν κατάσταση πού ὑπῆρχε. Προσπαθοῦσαμε ὅμως νά εἶμαστε πῶς δικαιοὶ στὰ δημόσια πράγματα ἀπὸ τὴ γενικὴ διαφθορά ¹⁰⁴ πού ἐπικρατοῦσε. Δέν ἦταν οὔτε ἡ οἰκογένειά μου οὔτε ἐγὼ πού παρακινούσαν τὸν ὄχλο στίς χειρότερες πράξεις· ἄλλοι ἦταν, καὶ παλιότερα καὶ τώρα, πού ὀδηγοῦσαν τὸ λαό στίς πῶς μεγάλες κακοθήθειες· αὐτοὶ ἀκριβῶς πού μ' ἔδωξαν. Ἐμεῖς ὅμως εἶμαστε ἀρχιγῶγοι ὄλου τοῦ λαοῦ καὶ θεωροῦσαμε σωστό τὸ πολιτεύμα ἐκεῖνο μέ τὸ ὅποιο ἐγινε ἡ πολιτεία μας ἰσχυρὴ καὶ ἐξαιρετικὰ ἀνεξάρτητη ἀπὸ ξένες πιέσεις· κι ἐκεῖνο πού ἔχει κανεῖς κληρονομήσει, τὸ διατηροῦσαμε ἀκέραιο (γιατί ὅσοι ἔχουν κάποια γνώση καταδικάζουν τὴ δημοκρατία, κι ἐγὼ ὁ ἴδιος θά μπορούσα νά τὸ κάνω καλύτερα ἀπὸ κάθε ἄλλον, ἔχοντας τί νά τῆς καταμαρτυρήσω· ἀλλά γιὰ ψεγάδια ὅπου συμφωνοῦν ὅλοι τί καινούργιο μπορεῖ νά πεί κανεῖς ¹⁰⁵; καὶ δέν νομίζαμε πῶς θά τὴν ἀσφαλίσαμε καλύτερα ἂν ἀλλάξαμε πολιτεύμα ἐνῶ ἐσεῖς μᾶς πολεμοῦσατε στρατοπεδευμένοι ἐξω ἀπὸ τὰ τείχη μας.

90. »Τέτοια πράγματα λοιπὸν συνέργησαν γιὰ νά συκοφαντηθῶ· γιὰ κείνα ὅμως πού πρέπει νά σκεφτεῖτε σεῖς καὶ πού χρωστῶ ἐγὼ νά σᾶς συμβουλευῶ, ἂν ξέρω κάτι παραπά-

Στόχοι τῆς ἐκστρατείας τῶν Ἀθηναίων.

νω, ἀκούστε με τώρα. Ἀρμενίσσαμε στή Σικελία, ἐμεῖς οἱ Ἀθηναῖοι, πρῶτ' ἀπ' ὄλα γιά νά ὑποτάξομε ἄν μπορούσαμε, ὄλους τούς Ἕλληνας τῆς Σικελίας, κι ὕστερα ἀπ' αὐτούς ἐπίσης καί τούς Ἕλληνας τῆς Ἰταλίας καί τέλος γιά νά ἐπιχειρήσομε νά πάρουμε τήν ἐξουσία τῶν Καρχηδονίων καί αὐτούς τούς ἴδιους. Κι ἄν πετύχαιναν αὐτοί οἱ σκοποί, ἢ ὄλοι ἢ τουλάχιστο οἱ περισσότεροι, τότε πιά σκοπεύαμε νά ἐπιτεθοῦμε στήν Πελοπόννησο, φέρνοντας μαζί μας ὄλη τή στρατιωτική δύναμη πού θά εἶχε προστεθεῖ στή δική μας ἀπό κεῖ, καί πολλούς βαρβάρους πού θά εἶχαμε προσλάβει μισθοφόρους. Ἰβήρες καί ἄλλους ἀπό τούς βαρβάρους σέ κείνα τά μέρη, πού εἶναι γνωστοί ὡς οἱ πιό πολεμόχαροι κι ἀφοῦ ναυπηγοῦσαμε πολλά πολεμικά καράβια ἐξόν ἀπό τά δικά μας, μιά καί ἡ Ἰταλία ἔχει ἄφθονη ξυλεία, θά πολιορκούσαμε μ' αὐτά γύρω-γύρω τήν Πελοπόννησο καί ταυτόχρονα μέ τό πεζικό μας θά κυριεύαμε τίς πολιτείες, ἄλλες μέ βίαιη ἔφοδο κι ἄλλες ἐλπίζαμε νά τίς κυριέψομε εὐκόλα κυκλώνοντας κι ἀποκλείοντάς τις μέ τείχη· κι ὕστερ' ἀπ' αὐτό θά γινόμαστε ἡγεμόνες ὀλόκληρου τοῦ ἐλληνικοῦ κόσμου. Χρήματα καί τρόφιμα πού θά συντελοῦσαν νά ἐπιτεχθοῦν αὐτά εὐκολότερα, ἐμελλε νά τά προμηθεύουν ἀδιάκοπα τά μέρη πού θά κυριεύαμε ἐκεῖ, ἀνεξάρτητα ἀπό τά εἰσοδήματά μας ἀπό δῶ.

91. »Τέτοια ἦταν λοιπόν τά σχέδια τῆς ἐκστρατείας¹⁰⁶ πού ξεκίνησε γιά κεῖ, καί ἀκούσατε τώρα πῶς τά σκεπτόμαστε ἀπό τόν ἄνθρωπο πού τά ξέρει ἀκριβέστατα· καί οἱ στρατηγοί πού ἀπόμειναν θά τά ἐφαρμόσουν ἐπίσης ἄν μπορέσουν. Ἀκούστε τώρα πῶς, ἄν δέν τούς ἐνισχύσετε, δέ θά σωθοῦν οἱ ἐκεῖ Ἕλληνας. Οἱ Σικελιώτες δηλαδή δέν ἔχουν βέβαια πολεμική πείρα, ἄν ὅμως συσπειρωθοῦν γιά ν' ἀντιμετωπίσουν τούς Ἀθηναίους, θά μπορούσαν καί τώρα ἀκόμη νά νικήσουν· μόνοι τους ὅμως οἱ Συρακοῦσιοι, πού νικήθηκαν κιόλας σέ μάχη ὅπου πολέμησε ὀλόκληρη ἡ δύναμή τους καί ἀποκλεισμένοι συγχρόνως μέ τά καράβια τῶν Ἀθηναίων, εἶναι ἀδύνατο νά μπορέσουν ν' ἀντιῆξουν ἐναντία στήν πολεμική δύναμη τῶν Ἀθηναίων πού βρίσκονται τώρα ἐκεῖ. Κι ἄν κυριευτεῖ αὐτή ἡ πολιτεία, παίρνεται κι ὀλόκληρη ἡ Σικελία, κι ἄμεσως ὕστερα κι ἡ Ἰτα-

*Ἡροστίας
τοῦ Ἀλκιβιά-
δη.*

λία· κι ὁ κίνδυνος ποῦ σᾶς περίγραψα τώρα - δά δέ θά περνοῦσε πολὺς καιρὸς πρὶν πέσει ἀπάνω σας. Ὡστε μὴν πιστέψαι κανεῖς πὼς κρίνετε τώρα μόνο γιὰ τὴ Σικελία, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν Πελοπόννησο, ἂν δὲν κάνετε γρήγορα τὰ ἀκόλουθα: στείλτε μέ καράβια ἐκεῖ στρατὸ τέτοιο, ποῦ οἱ ἴδιοι ἄντρες νά εἶναι κωπηλάτες καὶ μόλις φτάσουν νά ὑπηρετήσουν ὡς πεζικό· καὶ νομίζω πὼς τὸ πιὸ ὠφέλιμο θά ἦταν νά εἶναι ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ ἓνας Σπαρτιάτης, ὥστε καὶ τοὺς στρατιῶτες ποῦ βρίσκονται ἐκεῖ νά ὀργανώσει, κι ὅσους δέ θέλουν νά πολεμήσουν νά τοὺς ἀναγκάσει μέ τὴ βία· γιατί μόνον ἔτσι καὶ οἱ φίλοι ποῦ ἔχετε ἐκεῖ θά πάρουν περισσότερο θάρρος, κι ἐκεῖνοι ποῦ διστάζουν θά ἴρθουν στὶς τάξεις σας μέ λιγότερο φόβο. Καὶ στὰ ἐδῶ μέρη πρέπει ἐπίσης νά κάνετε τὸν πόλεμο πιὸ ἔντονα, ἔτσι ὥστε καὶ οἱ Συρακούσιοι νά προβάλλουν πιὸ θαρραλέα ἀντίσταση ἂν πιστέψουν πὼς τὸν παίρνετε στὰ σοβαρά καὶ οἱ Ἀθηναῖοι νά εἶναι λιγότερο σέ θέση νά στείλουν στοὺς δικούς τους ἄλλες ἐνισχύσεις. Πρέπει ἐπίσης νά ὀχυρώσετε τὴ Λακεδαίαια τῆς Ἀττικῆς, πράμα ποῦ φοβοῦνται ἀνεκαθεν οἱ Ἀθηναῖοι περισσότερο ἀπ' ὅλα, καὶ ποῦ νομίζουν πὼς εἶναι ὁ μόνος κίνδυνος ποῦ δὲν ἔχουν ἀκόμα δοκιμάσει ἀπ' ὅλα τὰ ἐχθρικά μέτρα σέ τοῦτο τὸν πόλεμο¹⁰⁷. Κι ἀσφαλῆστατα μπορεῖ κανεῖς νά κάνει κακὸ στοὺς ἐχθροὺς του, ἂν πληροφορηθεῖ καθαρά αὐτὸ ποῦ μάντευε μόνον ὡς τώρα πὼς φοβοῦνται τὸ περισσότερο, καὶ τοὺς τὸ κάνει· γιατί εἶναι φυσικὸ πὼς τὸ κάθε ἐμπόλεμο μέρος, ξέροντας καλύτερα τί μπορεῖ νά τὸ ἀπειλήσει, τὸ φοβᾶται. Τί ὠφέλειες ὁμως μπορεῖτε νά κερδοῦσατε σεῖς ἀπὸ τὴν ὀχύρωση αὐτὴ, καὶ τί λογῆς ἐμπόδια θά προξενήσατε στοὺς ἐναντίους, παραλείποντας πολλὰ ποῦ θά μπορούσα νά πῶ, θ' ἀναφέρω μόνο σύντομα τὰ κυριότερα σημεῖα ἀπ' ὅλα: δηλαδή ἀπὸ τὰ πλοῦτη ποῦ ἔχει ἡ ὑπαιθρὸς τους, τὰ περισσότερα θά πέσουν στὰ χέρια σας, εἴτε ἐπειδὴ θά τὰ πάρετε, εἴτε κι ἀπὸ μόνα τους,¹⁰⁸ τὰ εἰσοδήματα ἀπὸ τὰ ὀρυχεῖα τοῦ ἀσημιοῦ στό Λαῦριο καὶ τὰ κέρδη ἀπὸ τὶς συγκομιδές κι ἀπὸ τὰ δικαστήρια¹⁰⁹ ἀπ' ὅπου τώρα ὠφελοῦνται, θά τὰ στερηθοῦν ἀμέσως· καὶ τὸ περισσότερο, γιατί οἱ φόροι ποῦ πληρώνουν τώρα οἱ σύμμαχοι θά εἰσπράττονται πολὺ λιγότε-

ρο· γιατί πιστεύοντας πώς γίνεται τώρα ό πόλεμος μέ όλη σας τή δύναμη, θά καθυστεροϋν τήν πληρωμή.

*Λακωνολογία
του Ἀλκιβιά-
δη γιά τόν ἀν-
τιπατριωτι-
σμό του.*

92. Ἐξάλλου στό χέρι σας εἶναι, Λακεδαιμόνιοι, νά γίνει κάτι ἀπ' αὐτά καί γρήγορα καί μέ ζήλο, γιατί τό πώς εἶναι κατορθωτά (καί δέν πιστεύω ν' ἀποδειχτεῖ ἡ ἰδέα μου σφαλερῆ) τό ἔχω στέρερη πεποίθηση. Κι ἔχω τήν ἀξίωση νά μή μέ θεωρήσει κανείς σας ἀξιοκαταφρόνητο πού χτυπάω τώρα τήν πατρίδα μου μέ πάθος σέ συνεργασία μέ τούς μεγαλύτερους ἐχθρούς της, ἐνῶ κάποτε φαινόμεον πατριώτης, οὔτε νά παίρνει τά λόγια μου μέ δυσπιστία, ἀποδίδοντάς τα στό ζήλο τῶν πολιτικῶν ἐξορίστων. Γιατί ἐγώ ἔφυγα ἀπό τήν πολιτεία μου ἀπό τήν κακοήθεια ἐκείνων πού μ' ἐδίωξαν, κι ὄχι γιά νά σᾶς ὠφελήσω ἐσᾶς (θά σᾶς ὠφελήσω ὅμως, ἂν μ' ἀκούσετε). Καί χειρότεροι ἐχθροί εἶναι ὄχι ὅσοι ἐβλαψαν τούς ἐχθρούς τους, δηλαδή ἐσεῖς, παρά ἐκεῖνοι πού ἀνάγκασαν τούς φίλους νά γίνουν ἐχθροί. Καί τόν πατριωτισμό δέν τόν ἔχω ἐκεῖ πού μέ ἀδικοῦν, ἀλλά ὅσο ἐξασκοῦσα τά πολιτικά μου δικαιώματα χωρίς φόβο. Καί δέ νομίζω πώς πηγαίνω τώρα νά χτυπήσω τή χώρα πού εἶναι ἡ πατρική μου γῆ, ἀλλά πολύ περισσότερο γιά νά ξαναποκτήσω τήν πατρίδα πού δέν ἔχω. Κι ἀληθινά πατριώτης εἶναι σωστό νά θεωρεῖται ὄχι ὅποιος, ἀφοῦ στερήθηκε ἄδικα τήν πατρίδα του, δέν πηγαίνει νά τή χτυπήσει, ἀλλά ἐκεῖνος πού θά προσπαθήσει μέ κάθε τρόπο ἀπό τή λαχτάρα του γι' αὐτή, νά τήν κερδίσει πίσω ¹¹⁰. Ἔτσι λοιπόν περιμένω ἀπό σᾶς, Λακεδαιμόνιοι, νά μέ μεταχειριστεῖτε ἀδίσταχτα ἐκθέτοντάς με σέ κάθε κίνδυνο καί ταλαιπωρία, ἀναθυμούμενοι τό ρητό πού ἀναφέρουν ὅλοι, ὅτι δηλαδή ἂν, ὅταν ἤμουν ἐχθρός σας, σᾶς ἔκανα μεγάλο κακό, κατά τόν ἴδιο λόγο θά μπορούσα νά σᾶς ὠφελήσω ἐξαιρετικά ὄντας φίλος σας, καθόσο ξέρω καλά τίς ὑποθέσεις τῆς Ἀθήνας, ἐνῶ τίς δικές σας μόνον τίς συμπέραναν· καί περιμένω ἐπίσης νά μή διστάσετε σεῖς, μέ τήν πεποίθηση πώς ἀποφασίζετε τώρα γιά τά ὕψιστα συμφέροντα, ν' ἀποφασίσετε τήν ἐκστρατεία στή Σικελία καί τήν ἄλλη Ἀττική· ἔτσι ὥστε νά σώσετε τά ἐκεῖ πράγματα πού εἶναι μεγάλα, βοηθώντας τους μέ μικρό μέρος τῆς δυνάμῆς σας, καί γιά νά γκρεμίσετε τή δύναμη τῶν Ἀθηναίων, κι αὐτή πού ἔχουν τώρα κι

ᾠση θ' ἀποχτήσουν, ἔτσι ὥστε, ὕστερ' ἀπ' αὐτά, ἔσεῖς οἱ ἴδιοι θά ζεῖτε χωρίς κινδύνους, καί θά ἔχετε γίνει ἀρχηγοί ὅλης τῆς Ἑλλάδας μέ τή θέλησή της κι ὄχι ὑποτάζοντάς τη μέ τή βία, παρά ἀπό τή φιλία πού θά σᾶς ἔχουν ¹¹¹».

93. Τόσα πάνω - κάτω εἶπε ὁ Ἄλκιβιάδης. Οἱ Λακεδαιμόνιοι πού τό εἶχαν καί πρωτύτερα στό νοῦ τους νά κάνουν ἐκστρατεία ἐνάντια στήν Ἀθήνα, ἀλλά καθυστεροῦσαν καί κοιτάζαν τό πράμα ἀπό πολλές ἀπόψεις, πῆραν τώρα πολύ περισσότερο θάρρος ὅταν τούς τά ἀνέπτυξε αὐτός μέ τόση λεπτομέρεια, πιστεύοντας πώς τά ἔκουγαν ἀπό τόν ἄνθρωπο πού τά ἤξερε πιό σωστά ἀπ' ὅλους· ὥστε ἄρχισαν τώρα νά συλλογίζονται σοβαρά τήν ὀχύρωση τῆς Δεκέλειας καθώς καί τήν ἀποστολή κάποιας βοήθειας στούς κατοίκους τῆς Σικελίας καί διόρισαν ἀρχηγό τῶν Συρακουσίων τόν Γύλιππο τό γιό τοῦ Κλεανδρίδα καί τόν πρόσταξαν νά συνεννοηθεῖ μέ κείνους καί μέ τούς Κορινθίους καί νά κάνει, ὅ,τι ἐνέργειες χρειάζονταν γιά νά φτάσει κι αὐτός ἐκεῖ, καί μέ βάση τήν κατάσταση πού ἐπικρατοῦσε νά δώσει τήν καλύτερη καί γρηγορότερη δυνατή ἐνίσχυση. Κι αὐτός πρόσταξε τούς Κορινθίους νά τοῦ στείλουν δυό πολεμικά καράβια στήν Ἀσίνη ἀμέσως καί ὅσα ἄλλα ἔχουν σκοπό νά στείλουν, ν' ἀρχίσουν νά τά ἐτοιμάζουν κι ὅταν ἔρθει ἡ κατάλληλη στιγμή, νά εἶναι ἔτοιμα νά ξεκινήσουν. Ἀφοῦ συμφώνησαν λοιπόν σ' αὐτά τά σημεῖα, ἔφυγαν ἀπό τή Λακεδαίμονα.

Ἀπό τήν ἄλλη μεριά ἔφτασε καί τό ἀθηναϊκό πολεμικό πού εἶχαν στείλει οἱ στρατηγοί γιά νά ζητήσουν χρήματα καί ἵππικό. Κι ὅταν ἄκουσαν τό μήνυμα, ψήφισαν οἱ Ἀθηναῖοι νά στείλουν καί προμήθειες καί ἵππεις στό στρατό τους. Καί τελείωσε ὁ χειμώνας καί ἔκλεισε ὁ δέκατος ἔβδομος χρόνος τοῦ πολέμου τούτου, πού ἱστορεῖ ὁ Θουκυδίδης.

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΣΤΗ ΣΙΚΕΛΙΑ. ΕΝΙΣΧΥΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΘΗΝΑ (κεφ. 94)

94. Ἀμέσως μόλις μπῆκε ἡ ἀνοιξη τοῦ ἀκόλουθου καλοκαιριοῦ, ¹¹² οἱ Ἀθηναῖοι στή Σικελία σήκωσαν ἄγκυρα ἀπό τήν Κατάνη κι ἀρμένισαν παράλληλα μέ τήν ἀκτή πρός τά Μέ-

*Ἐκλογή τοῦ
Γύλιππου.*

γαρὰ τοὺς Μεγαρίτες, ὅπως εἶπα καὶ πρωτύτερα ¹¹³ τὸν καιρὸ τοῦ τύραννου Γέλωνα, τοὺς εἶχαν διώξει οἱ Συρακοῦσιοι καὶ κρατοῦσαν οἱ ἴδιοι τὸν τόπο. Ὅταν ἀποβιβάστηκαν λοιπὸν οἱ Ἀθηναῖοι, λεηλάτησαν τὰ χωράφια, κὶ ὅταν ἔφρασαν σ' ἓνα ὀχύρωμα τῶν Συρακουσίων καὶ δὲν μπόρεσαν νά τό πάρουν, γύρισαν πίσω μέ τὰ καράβια κὶ ἄλλοι πεζῆ στὸν ποταμὸ Τηρία καὶ προχωρώντας πρὸς τὸ ἐσωτερικὸ λεηλάτησαν τὴ γῆ κὶ ἔβαλαν φωτιά στὰ σπαρτά· καὶ συναντώντας κατὰ τύχη μερικoὺς Συρακουσίους, ὄχι πολλοὺς, σκότωσαν λίγους κὶ ἔστησαν τρόπαιο καὶ γύρισαν πίσω στὰ καράβια καὶ μ' αὐτὰ στήν Κατάνη. Κὶ ἀπὸ κεῖ, ἀφοῦ παράλαβαν προμήθειες γιὰ ὄλο τὸ στρατὸ προχώρησαν ὡς τὰ Κεντόριπα, ἓνα μεγαλοχώρι τῶν Σικελῶν κὶ ἀφοῦ τοὺς πῆραν μέ τὸ μέρος τους μέ συνθηκολόγησι ἔφυγαν γιὰ πίσω, καίγοντας στοῦ δρόμο τους τὰ σπαρτά τῶν Ἴνησσιῶν καὶ τῶν Ὑβλαίων. Καὶ ὅταν γύρισαν στήν Κατάνη βρῆκαν διακόσιους πενήντα ἵππεις ποὺ εἶχαν ἔρθει ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, μέ τὴν ἐξάρτυσή τους, ἀλλὰ χωρὶς ἄλογα, μέ τὴν ἰδέα πὼς θὰ προμηθεύονταν ἄλογα ἐκεῖ, καθὼς καὶ ἵπποτοξότες τριάντα καὶ τριακόσια ἀσημένια τάλαντα.

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΣΤΗ ΣΙΚΕΛΙΑ ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ (κεφ. 96 - 103)

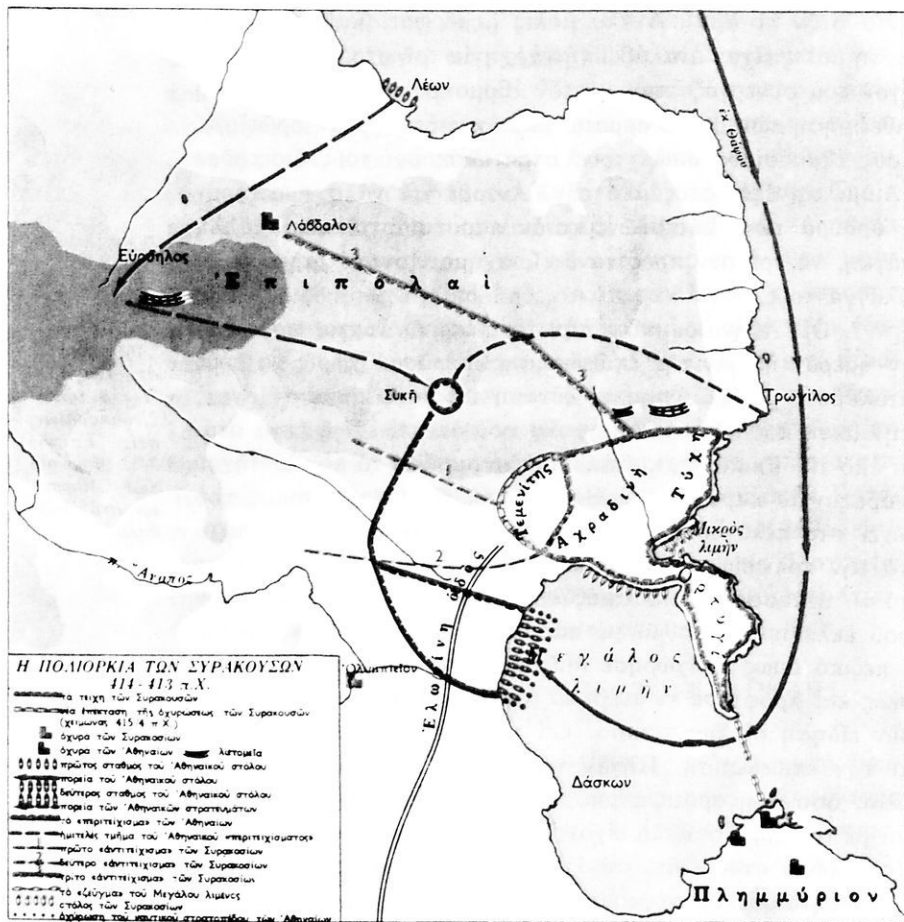
*Φωνὴ τῶν
Συρακουσίων
στὴν
Ἐπιπολέζ.*

96. Οἱ Συρακοῦσιοι τώρα, μαθαίνοντας τὸ καλοκαίρι ἐκεῖ-
νο πὼς εἶχαν ἔρθει ἵππεις στοὺς Ἀθηναίους καὶ πὼς σύντομα
θὰ ἔρχονταν νά τοὺς χτυπήσουν, μέ τὴν ἰδέα πὼς ἂν δὲν κατα-
λάβουν οἱ Ἀθηναῖοι τίς Ἐπιπολέζ, μέρος ψηλὸ καὶ ἀπόκρημνο
πολύ κοντὰ πάνω ἀπὸ τὴν πολιτεία τους, δὲ θὰ ἦταν εὐκόλο,
ἀκόμα κὶ ἂν τοὺς νικοῦσαν οἱ ἐχθροὶ σὲ μάχη, νά τοὺς ἀποκλεί-
σουνε μέ τεῖχος, ἄρχισαν νά σχεδιάζουν πὼς νά φρουρήσουν
τὰ μέρη ποὺ ἔφερναν πρὸς τὰ ἐκεῖ, γιὰ νά μὴν ἀνέβουν οἱ ἐχθροὶ
χωρὶς νά τοὺς πάρουν εἶδησι· γιατί δὲ θὰ μπορούσαν ἀπὸ ἄλ-
λη μερ ἄ. Ὅλη ἡ ὑπόλοιπη περιφέρεια κρέμεται ἀπὸ κεῖ καὶ
εἶναι κατηφορικὴ ὡς τὴν ἴδια τὴν πολιτεία, ὥστε φαίνεται
ὀλόκληρη στοὺς μέσα· γι' αὐτὸ τοῦ ἔδωσαν αὐτὸ τὸ ὄνομα,
Ἐπιπολέζ, οἱ Συρακοῦσιοι, γιατί ἀπλώνεται πάνω ἀπὸ ὄλη τὴ
χώρα σάν ὑψηλὸ πλάτωμα. Καὶ βγαίνοντας ὄλος ὁ ἐνοπλος λαὸς

κοντά στον ποταμό Άναπο μόλις ξημέρωσε (καί κατά σύμπτωση μόλις είχαν αναλάβει την άρχηγία του στρατού οι στρατηγοί που συνεργάζονταν με τον Έρμοκράτη) έκαναν γενική επιθεώρηση των βαριά άρματωμένων και ξεχώρισαν πρώτ' απ' όλους έξακόσιους διαλεχτούς στρατιώτες που τους διοικούσε ο Διόμιλος, έξοριστος από την Άντρο, για να σχηματίσουν τη φρουρά των Έπιπολών, κι αν παρουσιαστεί καμιά άλλη ανάγκη, να τρέξουν προς τα εκεί, σχηματίζοντας γρήγορα τη φάλαγγά τους.

97. Οι Άθηναίοι πάλι, την ίδια εκείνη νύχτα, πριν από την ημέρα της γενικής επιθεώρησης, πέρασαν χωρίς να τους καταλάβουν με όλόκληρη τη δύναμή τους και προσεγγίζοντας στην άκτι που λέγεται Λέων, και που απέχει έξι ή επτά στάδια από τις Έπιπολές, και αποβιβάζοντας εκεί το πεζικό πήγαν κι άραξαν τα καράβια στη Θάψο· αυτή είναι χερσόνησος που έξέχει στο πέλαγος σαν στενός ισθμός, και δεν απέχει πολύ από την πολιτεία των Συρακουσών ούτε από τη στεριά ούτε από τη θάλασσα. Ο ναυτικός λοιπόν στρατός των Άθηναίων αφού έκλεισε τον ισθμό με πασσάλους έμεινε σε άναπαυση· το πεζικό όμως προχώρησε άμέσως τρέχοντας προς τις Έπιπολές και πρόφτασε κι ανέβηκε τον Εύρύηλο ¹¹⁴ πριν τους πάντων είδηση οι Συρακούσιοι και προστρέξουν από το λιβάδι και την επιθεώρηση. Πήγαν να τους αποκρούσουν τόσο οι άλλοι, όσο γρηγορότερα μπορούσε ο καθένας και οι έξακόσιοι με το Διόμιλο· αλλά είχαν να διανύσουν όχι λιγότερο από είκοσι πέντε στάδια από το λιβάδι πριν έρθουν στα χέρια με τους Άθηναίους και πέφτοντας άπάνω τους έτσι με τον άκατάστατο αυτόν τρόπο νικήθηκαν οι Συρακούσιοι στη μάχη πάνω στις Έπιπολές και ύποχώρησαν πίσω στην πολιτεία· και σκοτώθηκε κι ο Διόμιλος και κάπου τριακόσιοι από τους άλλους. Ύστερ' απ' αυτό οι Άθηναίοι, αφού έστησαν τρόπαιο κι έδωσαν πίσω τους νεκρούς τους στους Συρακουσίους με προσωρινή άνακωχή, κατέβηκαν την άλλη μεριά έξω από την ίδια την πολιτεία των Συρακουσίων· επειδή όμως αὐτοὶ δὲ βγήκαν να δώσουν μάχη, γύρισαν στις θέσεις τους κι έχτισαν φρούριο πάνω στο Λάβδαλο, που βρίσκεται στην άκρη - άκρη του γκρεμού του

*Στόλος των
Άθηναίων
στη Θάψο.
Πίσω των
Συρακουσίων
αὐτὸς Ἐπιπο-
λῶν Φασόσα
των Ἀθηναί-
ων στὸ Λάβ-
δαλο.*

βουνοῦ τῶν Ἐπιπολῶν καὶ κοιτάει πρὸς τὰ Μέγαρα, γιὰ νὰ ἔχουν, ὅποτε ἀπομακρύνονταν εἴτε γιὰ νὰ πολεμήσουν εἴτε γιὰ νὰ χτίσουν τείχος, ἀποθήκη γιὰ τὰ ὄπλα καὶ τὰ χρήματά τους.

98. Καὶ δὲν πέρασε πολὺς καιρὸς καὶ τοὺς ἔφτασαν τριακόσιοι ἵππεις ἀπὸ τὴν Ἔγεστα καὶ κάπου ἄλλοι ἑκατὸ ἀπὸ τοὺς Σικελοὺς καὶ Ναξίους καὶ κάτι ἄλλους· καὶ εἶχαν καὶ διακόσιους πενήντα δικούς τους πού τοὺς εἶχαν βρεῖ ἄλογα, εἴτε

Ἐπιτελιῶμα
 πρῶτος σταθμὸς
 δεύτερος σταθμὸς
 τρίτος σταθμὸς
 ὄχυρα τῶν Ἀθηναίων
 ὄχυρα τῶν Συρακούσων
 ὄχυρα τῶν ἐπιτελιῶτος
 στρατεύματος τῶν Ἀθηναίων

πού τὰ εἶχαν λάβει ἀπό τούς Ἐγεσταίους καί τούς Καταναίους, ἢ πού τὰ εἶχαν ἀγοράσει, κι ὄλο τό ἵππικό εἶχε τώρα μαζέψει κάπου ἐξακόσιους πενήντα ἄντρες. Κι ἀφοῦ ἔβαλαν φρουρά στό Λάβδαλο προχώρησαν οἱ Ἀθηναῖοι πρὸς τή Συκιά, ὅπου κατασκήνωσαν καί τήν περικύκλωσαν μέ τεῖχος, καί σάστισαν οἱ Συρακούσιοι πόσο γρήγορα τό ἔχτισαν ¹¹⁵. Γι' αὐτό βγήκαν ἔξω ἐναντίά τους καί σκόπευαν νά δώσουν μάχη καί νά μὴν ἀψηφήσουν τήν προσέγγιση τῶν Ἀθηναίων. Κι ἐνῶ εἶχαν κιόλας καί τὰ δύο μέρη ἀρχίσει νά σχηματίζουν παράταξη τό ἕνα ἀπέναντι στό ἄλλο, οἱ στρατηγοὶ τῶν Συρακουσίων, βλέποντας πὼς ὁ δικός τους στρατός ἦταν χωρισμένος σέ τμήματα καί δέν ἔκανε εὐκόλα κανονικὴ παράταξη, τὸν ὀδήγησαν πάλι πίσω μέσα στὴν πολιτεία, ἐξόν ἀπὸ ἕνα μέρος τοῦ ἵππικοῦ· αὐτοὶ ἀντιστάθηκαν στὴν ἐπίθεση καί δέν ἄφηναν τούς Ἀθηναίους νά πηγαίνουν νά μαζεῦουν πέτρες καί νά ξεμακραίνουν πάρα πολύ. Καί μιά φυλὴ τῶν Ἀθηναίων, οἱ στρατιῶτες τους καί οἱ ἵππεις μαζί τους χτύπησαν τό ἵππικό τῶν Συρακουσίων καί τούς ἔτρεψαν σέ φυγὴ κι ἔστησαν τρόπαιο γιὰ τὴ μάχη αὐτὴ τοῦ ἵππικοῦ.

99. Τὴν ἄλλη μέρα ἄλλοι ἀπὸ τούς Ἀθηναίους ἔχτιζαν τό μέρος τοῦ τεῖχους πρὸς τὰ βόρεια τοῦ κύκλου κι ἄλλοι κουβαλώντας πέτρες καί ξύλα τὰ στοίβαζαν στό μέρος πού λέγεται Τρώγιλος ¹¹⁶ βάζοντάς τα ἀδιάκοπα ἐκεῖ ὅπου ὁ ἀποκλεισμός μέ τό τεῖχος γινόταν στὴν πῖο σύντομη ἀπόσταση ἀπὸ τό μεγάλο λιμάνι ὡς τὴν ἄλλη θάλασσα. Οἱ Συρακούσιοι πάλι, ἰδίως ἀφοῦ τούς τό πρότεινε κι ὁ Ἐρμοκράτης, ὁ ἕνας ἀπὸ τούς στρατηγούς, δέν εἶχαν πιά καμιὰ ὄρεξη νά ρίχνουν στὸν κίνδυνο τῆς μάχης μέ τούς Ἀθηναίους ὀλόκληρη τὴν ἐνοπλὴ δύναμή τους· τούς φάνηκε προτιμότερο νά χτίσουν ἄλλο τεῖχος ἐναντίά τους ἐκεῖ πού ἐπρόκειτο νά ἐπεκτείνουν ἐκεῖνοι τὴ γραμμὴ τοῦ δικοῦ τους, κι ἂν πρόφταιναν, νά τοὺς κλείσουν τό δρόμο καί συγχρόνως στό μεταξύ, ἂν ἔβγαιναν νά τοὺς ἐμποδίσουν, νά στείλουν ἕνα μέρος μόνο τοῦ στρατοῦ τους νά τοὺς ἀντικρούσει· καί πίστεψαν πὼς θά πρόφταιναν ἂν ἔκλειναν τὰ περάσματα μόνο μέ ξύλα, ὅποτε ἐκεῖνοι θά σταματοῦσαν τὴ δουλειὰ ὄλοι καί θά στρέφονταν ἐναντίά τους. Ἔτσι

*Τεῖχος τῶν
Συρακουσίων*

βγαίνοντας από την πολιτεία τους, ἄρχισαν νά χτίζουν ἕνα τεῖχος κάθετο πρὸς τή γραμμή τοῦ τείχους τῶν Ἀθηναίων ἀρχίζοντας κάτω ἀπὸ τὸν κύκλο τὸ δικό τους, κι ἔκοβαν τὶς ἐλιές τοῦ ἱεροῦ ἄλσους καὶ ὕψωσαν πύργους ξύλινους. Τὰ καράβια τῶν Ἀθηναίων δὲν εἶχαν ἀκόμη ἀρμενίσει ἀπὸ τὴ Θάψο γύρω γιὰ νά μποῦν στὸ μεγάλο λιμάνι, ἀλλὰ οἱ Συρακοῦσιοι κυριαρχοῦσαν ἀκόμα τοὺς δρόμους τῆς θάλασσης, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἔφερναν τὶς προμήθειές τους ἀπὸ τὴ Θάψο πεζῇ.

*Οἱ Ἀθηναῖοι
γυρομύζων τὸ
τεῖχος.*

100. Ἀφοῦ πιά οἱ Συρακοῦσιοι θεώρησαν πὼς ἦταν ἀρκετὰ ὅσα ξύλινα φράγματα εἶχαν στηθεῖ κι ὅσο μέρος τοῦ κάτω τείχους εἶχαν χτίσει καὶ δὲν εἶχαν βγεῖ οἱ Ἀθηναῖοι νά τοὺς ἔμπο-
δίσουν, φοβήθηκαν μήπως τοὺς καταπολεμήσουν πιὸ εὐκόλα ἔτσι ποῦ ἦταν χωρισμένοι, κι ἐπειδὴ συγχρόνως βιάζονταν νὰ ἐκτελέσουν τὰ δικά τους περικυκλώματα τοῦ ἐχθροῦ μὲ τεῖχη, ἄφησαν οἱ Συρακοῦσιοι μιὰ φυλὴ μόνον νά φυλάει τὰ χτίσματα καὶ γύρισαν στὴν πολιτεία. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀπὸ μέρος τους κατέστρεψαν τοὺς ὄχετους ποὺ εἶχαν χτιστεῖ κάτω ἀπὸ τὴ γῆ γιὰ νά φέρνουν πόσιμο νερὸ μέσα στὴν πολιτεία¹¹⁷ καὶ παραφύλαξαν καὶ εἶδαν πὼς ἄλλοι Συρακοῦσιοι ἔμεναν τὸ μεσημέρι στὶς σκηνές τους καὶ μερικοὶ μάλιστα εἶχαν γυρίσει στὰ σπίτια τους μέσα στὴν πολιτεία καὶ πὼς ἄλλοι φρουροῦσαν στὸ ὄχυρῶμα ἀνέμελα· ξεχώρισαν λοιπὸν τριακόσιους διαλεχτοὺς δικούς τους καὶ μερικοὺς ἐξαιρετοὺς ἔλασαν ἀπλισμένους ποὺ τοὺς ἔδωσαν ὄπλα, καὶ τοὺς ἔστειλαν μπροστὰ νὰ ὀρμήσουν τρέχοντας πρὸς τὸ κάθετο τεῖχος· τὸ ἄλλο στράτευμα χωρίστηκε στὰ δύο, τὸ ἕνα μέρος, μὲ τὸν ἕνα στρατηγὸ προχώρησε πρὸς τὴ μεριὰ τῆς πολιτείας, μήπως κι ἔρθουν ἀπὸ κεῖ ἐνισχύσεις, ἐνῶ τὸ ἄλλο μὲ τὸν ἄλλο στρατηγὸ πῆγε πρὸς τὸ πρόχειρο τεῖχος κοντὰ στὴ μικρὴ πύλη. Καὶ οἱ τριακόσιοι, μὲ ὀρμητικὴ ἐπιθέση, κυρίεψαν τὸ κάθετο τεῖχος· οἱ φρουροὶ τοῦ τὸ ἐγκατάλειψαν καὶ κατέφυγαν στὸ τεῖχος ποὺ προφύλαγε τὸν Τεμανιτῆ¹¹⁸, κι αὐτοὶ ποὺ τοὺς κυνηγοῦσαν ὀρμησαν μέσα ξοπίσω τους· ἀλλὰ ὅταν βρεθῆκαν μέσα, τοὺς κτύπησαν βίαια καὶ τοὺς ἔβγαλαν ἔξω οἱ Συρακοῦσιοι. Κι ἐκεῖ σκοτώθηκαν μερικοὶ Ἀργεῖοι καὶ μερικοὶ Ἀθηναῖοι, ὄχι πολλοί. Ὁλόκληρος ὁ στρατὸς τότε γύρισε στὶς θέσεις τους καὶ γκρέμισαν τὸ

κάθετο τείχος και ξερίζωσαν τά παλούκια και τά κουβάλησαν στις δικές τους θέσεις· έστησαν και τρόπαιο.

101. Τήν άλλη μέρα ξεκινώντας από τον κύκλο άρχισαν να χτιζουν οι Άθηναίοι τείχος προς τό γκρεμό που είναι άπάνω από τό βάλτο, που από τις Έπιπολές στό σημείο αυτό βλέπει, προς τό μεγάλο λιμάνι· από κεί ήταν ή μικρότερη απόσταση να κατεβάσουν τό τείχος μέσα από τον έλαφρό κατήφορο και τό βάλτο προς τό μεγάλο λιμάνι. Οι Συρακούσιοι τότε βγαίνοντας από την πολιτεία έχτισαν πάλι άντοχύρωμα με παλούκια που περνούσε μέσ' άπ' τό βάλτο· συγχρόνως έσκαψαν κοντά στό φράγμα κι ένα χαντάκι, για να μήν μπορέσουν οι Άθηναίοι να έπεκτείνουν τό τείχος ως τή θάλασσα και να τους άποκλείσουν. Αυτοί πάλι, άφου τελείωσαν τό τείχος προς τό γκρεμό κάνουν άμέσως επίθεση ενάντια στό φράξιμο και στό χαντάκι των Συρακουσίων, άφου έστειλαν διαταγή στά πλοία ν' άρμενίσουν γύρω από τή Θάψο στό μεγάλο λιμάνι των Συρακουσών· και κατεβαίνοντας αυτοί οι ίδιοι τά ξημερώματα από τις Έπιπολές στό ίσιωμα, και μέσ' από τό βάλτο, εκεί όπου ήταν λασπερός και πιό στέρεος, ρίχνοντας θυρόφυλλα και σανίδες πλατιές και περπατώντας άπάνω τους, κυρίεψαν όταν ξημέρωσε τόσο τό φράχτη όσο και την τάφρο, έξόν από ένα μικρό τους μέρος, κι άργότερα τά κατέλαβαν κι αυτά· κι έγινε μάχη και νίκησαν οι Άθηναίοι, κι όσοι Συρακούσιοι κρατούσαν τό δεξιό πλευρό της παράταξης υποχώρησαν προς την πολιτεία ενώ όσοι είχαν τό άριστερό πήγαν προς τό ποτάμι, τον Άναπο. Θέλοντας να τους κλείσουν τό δρόμο για να μήν περάσουν, οι τριακόσιοι διαλεχτοί των Άθηναίων, έτρεχαν βιαστικά προς τή γέφυρα. Τό φοβήθηκαν αυτό οι Συρακούσιοι, και καθώς ήταν εκεί κοντά και τό μεγαλύτερο μέρος του ίππικού τους, όρμουν όλοι μαζί καταπάνω στους τριακόσιους και τους άναγκάζουν να τό βάλουν στά πόδια και πέφτουν μέσα στη δεξιά πτέρυγα των Άθηναίων. Κι όταν έγινε αυτό, έπεσε πυνικός και σύγχυση στό πρώτο τάγμα της πτέρυγας. Βλέποντάς τα ό Λάμαχος έτρεξε να τους βοηθήσει από την άριστερή πλευρά παίρνοντας μαζί του λίγους τοξότες και τους Άργείους· κι άφου πέρασε ένα χαντάκι βρέθηκε άπομονωμένος με λίγους

*Τείχος των
Άθηναίων
προς τό μεγάλο
λιμάνι.
Άντοχύρωμα
των Συρακουσίων.
Νίκη
των Άθηναίων και
θάνατος
του Λάμαχου.*

άντρες που είχαν διαβεί μαζί του και σκοτώθηκε τόσο αυτός όσο και πέντε ή έξι από τους συντρόφους του. Κι αρπάζοντάς τους άμεσα οι Συρακούσιοι πρόφτασαν να τους φέρουν γρήγορα - γρήγορα σε άσφαλισμένο μέρος από την άλλη μεριά του ποταμού κι αυτοί οι ίδιοι υποχώρησαν επειδή έρχόταν τώρα καταπάνω τους τό άλλο στράτευμα των Αθηναίων.

Ἔλωση τοῦ ποταμοῦ τῶν ἐπιπολέων. Ὁ στόλος τῶν Ἀθηναίων ἀπὸ μεγάλο λιμάνι.

102. Στό μεταξύ βλέποντας αὐτά που γίνονταν ὅσοι εἶχαν καταφέρει πρῶτύτερα μέσα στήν πολιτεία πῆραν καινούργιο θάρρος καί βγαίνοντας ἀπό τήν πολιτεία παρατάχτηκαν ἀπέναντι στοὺς Ἀθηναίους που ἦταν σέ κείνη τήν πλευρά, κι ἔστειλαν ἕνα τμήμα τοῦ στρατοῦ ἐναντία στό κυκλικό τεῖχος πάνω στίς Ἐπιπολέες, νομίζοντας πῶς θά τό κυρίευαν βρίσκοντάς το χωρίς ὑπερασπιστές. Καί κυρίεψαν βέβαια τό τεῖχος τῶν δέκα πλῆθρων¹¹⁹ καί τό κατέστρεψαν, ἀλλά τόν ἴδιο τόν κύκλο τοὺς ἐμπόδισε νά τόν πάρουν ὁ Νικίας· γιατί ἔτυχε νά ἔχει μείνει μέσα ἐπειδὴ ἦταν ἄρρωστος· αὐτός λοιπόν πρόσταξε τοὺς ὑπηρετές νά βάλουν φωτιά στίς πολεμικές μηχανές καί στά ξύλα που ἦταν πεταμένα μπροστά στό τεῖχος, γιατί κατάλαβε πῶς θά ἦταν ἀνίκανοι ν' ἀποκρούσουν τήν ἐπίθεση μέ κανένα ἄλλο τρόπο, ἀφοῦ δέν ὑπῆρχε στρατός ἐκεῖ. Κι ἔτσι κι ἔγινε· γιατί δέν προχώρησαν πιά κοντύτερα οἱ Συρακούσιοι ἐξαιτίας τῆς φωτιάς, ἀλλά υποχώρησαν πάλι. Γιατί καί βοήθεια ἐρχόταν ἤδη πάλι ἀπό κάτω, ἀφοῦ οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν ἀποδιώξει τοὺς ἐκεῖ, καί συγχρόνως τά καράβια τους, ὅπως τοὺς τό εἶχαν μνημιμένο, ἠρμένιζαν τώρα ἀπό τή Θάψο πλαινώντας στό μεγάλο λιμάνι. Τά εἶδαν αὐτά ἀπό ψηλά ὅσοι εἶχαν ἀνεβεί πρὸς τίς Ἐπιπολέες κι ἔφυγαν πίσω βιαστικά, κι ὀλόκληρος ὁ στρατός τῶν Συρακουσίων ἔτρεξε στήν πολιτεία νομίζοντας πῶς δέν μπορούσαν πιά μέ τίς δυνάμεις που εἶχαν νά ἐμποδίσουν τήν ἐπέκταση τοῦ τεῖχους ὡς τήν παραλία.

Ἀποκλεισμός τῶν Συρακουσίων ἀπὸ τοῦ τεῖχους.

103. Ὑστερ' ἀπ' αὐτά οἱ Ἀθηναῖοι ἔστησαν τρόποιο. Καί γύρισαν πίσω μέ προσωρινή ἀνάκωχὴ τοὺς νεκροὺς τῶν Συρακουσίων κι αὐτοί οἱ ἴδιοι παρέλαβαν πίσω τό Λάμαχο καί τοὺς σκοτωμένους συντρόφους του. Καί τώρα που βρίσκονταν ὅλες οἱ δυνάμεις τους συγκεντρωμένες, καί τό ναυτικό καί τό πεζικό, ἀρχίζοντας ἀπό τίς Ἐπιπολέες καί τήν ἀπόκριμη πλευρά

του, ἀπέκλεισαν τοὺς Συρακούσιους μὲ διπλό τεῖχος πού ἔφτανε ὡς τὴ θάλασσα. Οἱ προμήθειες γιὰ τὸ στρατὸ ἔρχονταν τότε ἀπ' ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἰταλίας. Κι ἔφτασαν καὶ πολλοὶ Σικελοὶ νὰ πολεμήσουν μαζί μὲ τοὺς Ἀθηναίους, ἐνῶ πρὶν δίσταζαν καὶ ἦταν ἐπιφυλακτικοὶ κι ἀπὸ τὴν Τυρρηνία ἔφτασαν τρία καράβια τῶν πενήντα κουπιῶν. Καὶ τ' ἄλλα ὅλα πῆγαιναν ὅπως τὰ ἔλπιζαν. Γιατί καὶ οἱ Συρακούσιοι δὲν περίμεναν πιά πῶς μπορούσαν νὰ νικήσουν στὸν πόλεμο ἀφοῦ κανενὸς εἶδους βοήθεια δὲν τοὺς εἶχε ἔρθει ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο, κι ἔτσι συζητοῦσαν ἀναμεταξὺ τους γιὰ συνθηκολόγησι κι ἔκαναν δοκιμαστικὲς προτάσεις πρὸς τὸ Νικία¹²⁰ γιατί αὐτὸς εἶχε τώρα μόνος τὴν ἀρχηγία τοῦ στρατοῦ ἀφοῦ εἶχε πεθάνει ὁ Λάμαχος. Δὲν κλείστηκε ὁμως καμιὰ ἐπίσημη συμφωνία, ἀλλὰ ὅπως εἶναι φυσικὸ ὅταν οἱ ἄνθρωποι βρίσκονται σὲ δύσκολη θέσι καὶ εἶναι χειρότερα παρά πολιορκημένοι, πολλὲς προτάσεις τοῦ διαβιβάζονταν καὶ περισσότερες ἀκόμα συζητοῦνταν μέσα στὴν πολιτεία. Γιατί βρίσκονταν καὶ πολλοὶ πού ἀπὸ τίς συμφορὲς τους τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἄρχισαν νὰ ὑποψιάζονται ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, κι ἔπαψαν τοὺς στρατηγούς τους πού ὅσο ἦταν ἀρχηγοὶ τους ἔπασαν αὐτὲς οἱ συμφορὲς, μὲ τὴν ἰδέα πῶς τὰ παθαίνουν εἴτε ἀπὸ τὴν κακὴ τους τύχη εἴτε γιατί τοὺς πρόδωσαν, καὶ διάλεξαν ἀντὶ γι' αὐτοὺς ἄλλους τρεῖς, τὸν Ἡρακλείδη, τὸν Εὐκλῆ καὶ τὸν Τελλία.

Ο ΓΥΛΙΠΠΟΣ ΣΤΟΝ ΤΑΡΑΝΤΑ

(κεφ. 104)

104. Ἐντομεταξὺ ὁ Γύλιππος ὁ Λακεδαιμόνιος καὶ τὰ καράβια ἀπὸ τὴν Κόρινθο εἶχαν κιόλας φτάσει στὴ Λευκάδα, θέλοντας νὰ περάσουν στὴ Σικελία γιὰ νὰ βοηθήσουν τὴν κατάστασι ὅσο γινόταν πιὸ γρήγορα. Καὶ καθὼς τοὺς ἔρχονταν ἀπάνωτὰ τὰ φοβερὰ μηνύματα κι ὅλα μὲ τὸ ἴδιο περιεχόμενο, πού δὲν ἦταν ἀληθινὸ, πῶς οἱ Συρακούσιοι βρίσκονταν κιόλας ὀλότελα κυκλωμένοι κι ἀπομονωμένοι μὲ τεῖχος γιὰ τὴ Σικελία δὲν εἶχε πιά καμιὰ ἐλπίδα ὁ Γύλιππος· θέλοντας ὁμως νὰ βοηθήσει τὴν Ἰταλία νὰ μείνει ἀνεξάρτητη, πέρασε τὸ Ἴόνιο πέλαγος ὅσο πιὸ γρήγορα μπορούσε, αὐτὸς ὁ ἴδιος μὲ δύο λα-

κωνικά καράβια κι ὁ Πυθὴν ὁ Κορίνθιος μὲ δυό κορινθιακά κι ἔφτασαν στὸν Τάραντα. Οἱ Κορίνθιοι στὴν Κόρινθο, ἐξὸν ἀπὸ τὰ δέκα ἄλλα δικά τους, σκόπευαν νὰ στείλουν δυό λευκαδίτικα καὶ τρία ἀμπρακιώτικα ἀργότερα συμπληρώνοντας τὴν ἐξάρτυση καὶ τὰ πληρώματά τους. Ὁ Γύλιππος ἔστειλε πρῶτ' ἀπ' ὅλα πρέσβεις ἀπὸ τὸν Τάραντα στοὺς Θουρίους, στηριγμένος στὸ γεγονὸς πὼς ὁ πατέρας του ἦταν πολίτης τῶν Θουρίων ¹²¹ κι ἐπειδὴ δὲν μπόρεσε νὰ τοὺς πείσει νὰ ῥθουν μὲ τὸ μέρος του, σήκωσε ἄγκυρα κι ἄρμένισε παράλληλα μὲ τὴν ἀκτὴ τῆς Ἰταλίας, καὶ τὸν παράσυρε ὁ ἄνεμος πού φυσᾷει ὀρμητικὰ στὰ μέρη ἐκεῖνα ἀπὸ τὸ βοριά, ἔξω στὸ πέλαγος κι ἀπὸ κεῖ θαλασσοδαρμένος φτάνει κι ἀράζει πάλι στὸν Τάραντα· τραβώντας στὴ στεριά τὰ καράβια πού εἶχαν κακοπάθει ἀπὸ τὴν τρικυμία, ἔβαλε νὰ τὰ διορθώσουν. Ὁ Νικίας ὁμως, μόλο πού ἔμαθε πὼς ἄρμενίζει ὁ Γύλιππος κατὰ τὰ μέρη ἐκεῖνα, καταφρόνησε τὰ λίγα καράβια του, πρᾶμα πού ἔπαθαν κι οἱ Θούριοι καὶ τοῦ φάνηκε πὼς εἶναι μᾶλλον ἐξοπλισμένοι γιὰ πειρατεία· γι' αὐτὸ πρόσταξε νὰ μὴν παρακολουθοῦν πιά τίς κινήσεις του ¹²².

ΒΙΒΛΙΟ Ζ'

ΑΛΛΑΓΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΑΘΗΝΑΙΟΥΣ

(κεφ. 1 - 7)

1. Ἀπό τόν Τάραντα, ἀφοῦ ἐπισκεύασαν τά καράβια τους, ἀρμένισαν ὁ Γύλιππος κι ὁ Πυθὴν ὁ Κορίνθιος, πλέοντας παράλληλα μέ τήν παραλία, ὡς τοὺς Λοκρούς τοὺς Ἐπιζεφυρίους. Ἐκεῖ ἔμαθαν μέ περισσότερη ἀκρίβεια τά πράματα, πὼς οἱ Συρακοῦσιοι δέν εἶχαν ἀκόμα ὀλότελα ἀποκλειστεί μέ τό ἐχθρικό τεῖχος, ἀλλά πὼς ἦταν ἀκόμα δυνατό νά πάει στρατός στίς Ἐπιπολές καί νά μπεῖ ἀπό κεῖ στήν πολιτεία· συζητοῦσαν λοιπόν ἂν ἦταν καλύτερα ν' ἀρμενίσουν ἔχοντας τή Σικελία στά δεξιὰ τους, καί νά ριψοκινδυνέψουν νά μποῦνε στό λιμάνι ἤ, ἀντίθετα, ν' ἀρμενίσουν ἀπό τήν ἄλλη κατεύθυνση πρώτα, πρὸς τήν Ἰμέρα, ἔχοντας τή Σικελία στ' ἀριστερά τους, καί νά προχωρήσουν στίς Συρακοῦσες ἀπό τή στεριά, καί αὐτοὶ οἱ ἴδιοι, καί παίρνοντας ἄλλο στρατό, ὅσους θά μπορούσαν νά πείσουν. Κι ἀποφάσισαν νά πᾶνε κατὰ τήν Ἰμέρα, καί γι' ἄλλους λόγους, καί γιατί τά τέσσερα καράβια πού εἶχε στείλει ὁ Νικίας ὅταν ἔμαθε πὼς βρίσκονται στοὺς Λοκρούς, παρόλο πού τοὺς εἶχε ἀγνοήσει στήν ἀρχή, δέν εἶχαν ἀκόμα φθάσει στό Ρήγιο. Πρόφτασαν λοιπόν καί ξεφυγαν αὐτὴ τήν παρακολούθηση, κι ἀφοῦ πέρασαν τά στενά, κι ἔπιασαν στό Ρήγιο καί στή Μεσσήνη, ἔφτασαν στήν Ἰμέρα. Ὅταν παρουσιάστηκαν ἐκεῖ, ἔπεισαν τίς ἀρχές νά πολεμήσουν μαζί τους καί νά τοὺς παρακολουθήσουν στήν πορεία τους, μέ δικό τους στρατό, καθὼς καί νά προ-

*Ποιῖα τοῦ
Γύλιππου
πρὸς τίς Συ-
ρακοῦσες.*

μηθέψουν ὄπλα στοὺς ναῦτες τῶν λακωνικῶν καὶ κορινθιακῶν καραβιῶν ποὺ δὲν εἶχαν (τά καράβια τὰ τράβηξαν στὴ στεριά στὴν Ἥμερα) ἔστειλαν ἐπίσης μήνυμα στοὺς Σελινουντίους, προστάζοντάς τους νά τοὺς ἀνταμώσουν σὲ ὀρισμένο σημεῖο μὲ τὸ στρατὸ τους. Καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Γέλας ὑποσχέθηκαν ἓνα μικρὸ σῶμα στρατοῦ, καθὼς καὶ μερικοὶ Σικελοί, ποὺ ἦταν τῶρα πιὸ πρόθυμοι νά πᾶνε μὲ τὸ μέρος τους, τόσο ἐπειδὴ εἶχε τελευταῖα πεθάνει ὁ Ἀρχωνίδης, ὁ βασιλιάς φίλος τῶν Ἀθηναίων, ποὺ ἐξουσίαζε μερικοὺς Σικελούς στὰ μέρη ἐκεῖνα κι εἶχε ἀρκετὴ δύναμη, ὅσο καὶ γιατί ὁ Γύλιππος εἶχε φτάσει ἀπὸ τὴ Σπάρτη τὴν ἴδια κι ἔδειχνε μεγάλο ζήλο. Μάζεψε λοιπὸν ὁ Γύλιππος τοὺς ναῦτες καὶ πεζοναῦτες ἀπὸ τὰ καράβια του, ποὺ εἶχαν βρεῖ ὄπλα, κάπου ἑφτακόσιους ἡμεραίους, βαριά κι ἐλαφρά ἀρματωμένους, χίλιους ὄλους μαζί, κι ἑκατὸ ἵππεις λίγους ἵππεις καὶ πεζοὺς μ' ἀλαφριά ἀρματωσιά ἀπὸ τὸ Σελινούντα, λίγους ἄλλους ἀπὸ τὴ Γέλα κι ὡς χίλιους Σικελούς, καὶ προχώρησε πρὸς τὶς Συρακούσες.

Ὁ Γύλιππος
καὶ οἱ
Συρακοῦσται
πρὸς τὴν
Ἐπιπόλεον.

2. Οἱ Κορίνθιοι πάλι, ξεκίνησαν ἀπὸ τὴ Λευκάδα ὅσο πιὸ γρήγορα μπορούσαν γιὰ νά τὸν ἐνισχύσουν μὲ τ' ἄλλα τους καράβια ποὺ εἶχαν ἐκεῖ κι ὁ Γογγύλος, ἓνας ἄρχοντας τῆς Κορίνθου, ξεκίνησε τελευταῖος μ' ἓνα μόνο καράβι, ἀλλὰ ἔφτασε πρῶτες στίς Συρακούσες, λίγο πρὶν ἀπὸ τὸ Γύλιππο· κι ὅταν τοὺς βρῆκε ποὺ σκόπευαν νά κάνουν συνέλευση τοῦ λαοῦ γιὰ ν' ἀποφασίσουν νά δώσουν τέλος στὸν πόλεμο, τοὺς ἐμπόδισε νά τὸ κάνουν καὶ τοὺς ἔδωσε θάρρος λέγοντας, πῶς φτάνουν ἄλλα καράβια καὶ διοικητῆς τους ὁ Γύλιππος, ὁ γιὸς τοῦ Κλεανδρίδα ποὺ τὸν ἔστειλαν οἱ Σπαρτιάτες¹. Οἱ Συρακοῦσται τότε πῆραν ἀμέσως κουράγιο καὶ βγήκαν μ' ὀλόκληρο τὸ στρατὸ τους ἀπὸ τὴν πολιτεία νά προὔπαντήσουν τὸ Γύλιππο, γιατί εἶχαν ἀντιληφθεῖ πῶς πλησίαζε ἐκεῖνη τὴν ὥρα. Αὐτὸς ἀφοῦ κυρίεψε τὶς Ἰετές, ἓνα μικρὸ ὄχυρὸ τῶν Σικελῶν στό πέρασμά του, κι ἀφοῦ σύνταξε ὅλη τὴ δύναμή του ὡς νά ἐπρόκειτο νά δώσει μάχη, προχώρησε πρὸς τὶς Ἐπιπόλεον· κι ἀνεβαίνοντας ἀπὸ τὸν Εὐρύηλο, ἀπ' ὅπου εἶχαν ἀνεβεῖ κι οἱ Ἀθηναῖοι στὴν ἀρχή, προχώρησε μαζί μὲ τοὺς Συρακοῦσιους πρὸς τὸ τεῖχος τῶν Ἀθηναίων. Κι ἔτυχε νά φτάσει τὴν κρίσιμη στιγμή ποῦ

είχε συμπληρωθεί τό διπλό τείχος τῶν Ἀθηναίων, μάκρους ἐφτά ἢ ὀχτώ σταδίων στό μεγάλο λιμάνι, ἐξόν ἀπό ἓνα μικρό κομμάτι κάτω στή θάλασσα· ἐκεῖ ἔχτιζαν ἀκόμα. Ἀπό τήν ἄλλη μεριά τοῦ κύκλου πρός τόν Τρώγίλο, πού βγαίνει στήν ἄλλη θάλασσα, εἶχαν κιόλας σωριάσει τίς πέτρες στό περισσότερο μάκρος του καί πού καί πού εἶχαν μισοχτίσει μερικά του τμήματα, κι ἄλλα τά εἶχαν ἐντελῶς συμπληρώσει κι ἀφήσει ἔτσι. Τόσο κοντά στόν ἄκρο κίνδυνο εἶχαν φτάσει οἱ Συρακούσιοι.

3. Καθώς παρουσιάστηκαν ξαφνικά ὁ Γύλιππος κι οἱ Συρακούσιοι νά ῥχονται καταπάνω τους, ἀναστατώθηκαν οἱ Ἀθηναῖοι στήν ἀρχή, ἀλλά μῆκανε σέ παράταξη μάχης. Ἀπό τή μεριά του ὁ Γύλιππος, ἀφοῦ ἀπόθεσε ὁ στρατός τά ὄπλα χάμω κοντά τους, στέλνει πρῶτα ἓναν κήρυκα νά τοῦς πει πῶς ἂν θέλουν νά φύγουν ἀπό τή Σικελία σέ πέντε μέρες παίρνοντας ὅλα τους τά πράματα εἶναι πρόθυμος νά συνάψει συμφωνία εἰρήνης. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀψήφησαν τόν κήρυκα ὀλωσδιόλου καί τόν ἔστειλαν πίσω χωρίς ἀπάντηση. "Υστερ' ἀπ' αὐτό ἄρχισαν κι οἱ δύο νά ἐτοιμάζονται ὁ ἓνας ἐνάντια στόν ἄλλο μέ τό σκοπό νά δώσουν μάχη. Κι ὁ Γύλιππος, βλέποντας πῶς οἱ Συρακούσιοι ἦταν ἄνω - κάτω καί δέν ἔμπαιναν πρόθυμα σέ παράταξη, ὀδήγησε πίσω τό στρατεύμα σέ πιό ἀνοιχτό χῶρο. Ὁ Νικίας δέν ξεκίνησε τό στρατό του ἐναντιά τους, ἀλλά ἔμεινε ἄπρακτος κοντά στό δικό του τείχος. Κι ὅταν κατάλαβε ὁ Γύλιππος πῶς δέ σκόπευαν νά τόν καταδιώξουν, πῆρε ὀλόκληρο τό στρατό καί τόν πῆγε στήν ἄλλη ἄκρη τῶν Ἐπιπολῶν πού λέγεται Τεμενίτης καί κατασκήνωσε ἐκεῖ. Τήν ἄλλη μέρα, ὀδηγώντας τους, παράταξε τό μεγαλύτερο μέρος τοῦ στρατοῦ του ἀπέναντι στά τείχη τῶν Ἀθηναίων, γιά νά μήν μπορέσουν αὐτοί νά στείλουν ἐνισχύσεις ἄλλου, στέλνοντας, συγχρόνως ἓνα ἀπόσπασμα πρός τό φρούριο πού λέγεται Λάβδαλο, κι ἔτσι τό κυρίεψε, κι ὅσους ἔπιασε ἐκεῖ - μέσα, τοῦς σκότωσε ὅλους· ἀπό κει πού βρισκόταν ὁ ἀθηναϊκός στρατός, δέν μπορούσαν νά ἰδοῦν αὐτό τό μέρος. Καί τήν ἴδια μέρα ἔπιασαν οἱ Συρακούσιοι ἓνα ἀθηναϊκό πολεμικό, πού φρουροῦσε στήν εἴσοδο τοῦ μεγάλου λιμανιοῦ.

4. "Υστερ' ἀπ' αὐτό, ἄρχισαν οἱ Συρακούσιοι κι οἱ σύμ-

*Ὁ Γύλιππος
στόν Τεμενί-
τη.*

*Μιά τεῖχος
τῶν Συρακούσιων.*

*σίαν. Ὁ χτί-
ση τοῦ
Πλημύριου
ἀπὸ τὸ Νιζία*

μαχοί τους νά χτίζουν μονό τείχος, πού θά ἔκοβε τίς Ἐπιπο-
λές λοξά πρὸς τὸ τείχος τῶν Ἀθηναίων, ἀρχίζοντας ἀπὸ κάτω
ἀπὸ τὴν πολιτεία πρὸς τ' ἄπάνω², ἔτσι ὥστε, ἂν δέν κατάφερναν
οἱ Ἀθηναῖοι νά τοὺς ἐμποδίσουν, νά μὴν εἶναι πιά σέ θέση
ν' ἀποκλείσουν τὴν πολιτεία μὲ τὸ τείχος τους. Οἱ Ἀθηναῖοι
εἶχαν πιά τότε ὅλοι ἀνεβεί στό ὄροπέδιο, ἔχοντας τελειώσει
τὸ τείχος πού κατέβαινε ὡς τὴ θάλασσα³ καὶ ὁ Γύλιππος (ἓνα
μέρος τοῦ τείχους τῶν Ἀθηναίων ἦταν ἀδύνατο) παίρνοντας
τὸ στρατό του νύχτα προχώρησε πρὸς αὐτό. Οἱ Ἀθηναῖοι πάλι
(γιατί ἦταν κατασκηνωμένοι ἔξω ἀπὸ τὸ ὄχυρμά τους) τὸν
πῆραν εἶδηση καὶ προχώρησαν ἐναντία του· αὐτὸς τοὺς εἶδε
καὶ πῆρε πίσω τοὺς δικούς του ὅσο πιὸ γρήγορα μπορούσε.
Ἄφου λοιπὸν οἱ Ἀθηναῖοι δυνάμωσαν τὸ τείχος τους καὶ τὸ
ἔκαναν πιὸ ψηλό, τὸ φρουροῦσαν οἱ ἴδιοι σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο.
Καὶ παράταξαν τοὺς ἄλλους συμμάχους γύρω στό ὑπόλοιπο
τείχος, στά σημεῖα ὅπου ἐπρόκειτο νά τὸ φυλάγει ὁ καθένας.

Ὁ Νικίας ἔκρινε τώρα σωστό νά ὀχυρώσει τὸ μέρος πού
λέγεται Πλημύριον· αὐτὸ εἶναι ἀκρωτήρι στὴν ἀπέναντι μεριά
τῆς πολιτείας πού προεξέχει στὴ θάλασσα καὶ στενεύει τὴν
εἴσοδο τοῦ μεγάλου λιμανιοῦ, κι ἂν ὀχυρωνόταν, νόμιζε πὼς
θά ἦταν πιὸ εὐκόλο νά εἰσάγονται προμήθειες γιὰ τὸν ἀθηναϊκὸ
στρατό· γιατί ἀπὸ κεῖ θά μπορούσαν νά ἐπιβλέπουν τὸ λιμάνι
τῶν Συρακουσῶν⁴ ἀπὸ πιὸ κοντά, καὶ δὲ θά ἦταν ἀναγκασμένοι
ὅπως ἦταν τώρα, νά ξεκινοῦν ἀπὸ τὸ βάθος τοῦ λιμανιοῦ, ἂν
ἔκαναν οἱ ἐχθροὶ νά κινηθοῦν μὲ τὸ ναυτικὸ τους. Καὶ γιὰ ἓναν
ἄλλο λόγο, γιατί εἶχε τώρα στρέψει τὴν προσοχὴ του περισσό-
τερο πρὸς τὴ χρησιμοποίησι τοῦ στόλου γιὰ τίς πολεμικὲς
ἐπιχειρήσεις, γιατί δέν ἔβλεπε πολλὰς ἐλπίδες ἀπὸ τὸν πόλεμο
στὴ στεριά ἀπὸ τότε πού ἔφτασε ὁ Γύλιππος. Ἄφου μετέφερε
λοιπὸν τὰ καράβια καὶ στρατό, ἔχτισε τρία φρούρια· σ' αὐτὰ
ἦταν τώρα ἀποθηκευμέναι τὰ περισσότερα σκευὴ τοῦ στρατοῦ,
κι ἐκεῖ ἔμεναν ἀραγμένα τὰ μεγάλα μεταγωγικά καὶ τὰ γρήγορα
καταδρομικά. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν πὼς ἀπὸ τότε ἄρχισε ἡ με-
γαλύτερη ταλαιπωρία τῶν πληρωμάτων· γιατί καὶ τὸ νερὸ
ἦταν λιγοστό, κι ἔπρεπε νά πάνε μακριά γιὰ νά τὸ φέρουν,
κι ὅποτε ἔβγαιναν γιὰ ξερόκλαδα γιὰ τίς φωτιές τους οἱ ναῦτες

τούς σκότωναν οί ἵππεις τῶν Συρακουσίων, πού κυριαρχοῦσαν στή γύρω πεδιάδα. Γιατί τό ἕνα τρίτο τοῦ ἵππικοῦ τους τό εἶχαν παρατάξει οί Συρακούσιοι στό χωριό κοντά στό Ὀλυμπιεῖο, ἀκριβῶς ἐξαιτίας τῶν Ἀθηναίων πού ἦταν στό Πλημμύριο, γιά νά μή βγαίνουν ἀπό τά φρούρια νά καταστρέφουν τό γύρω τόπο. Στό μεταξύ ἔμαθε ὁ Νικίας πώς πλησιάζουν πιά καί τά ὑπόλοιπα καράβια τῶν Κορινθίων⁵ κι ἔστειλε εἰκοσι πολεμικά νά τά παραφυλάγουν, μέ τήν ἐντολή ν' ἀρμενίζουν γύρω στους Λοκρούς καί τό Ρήγιο καί τά μέρη ὅπου μπορούσαν οί ἐχθροί νά προσεγγίσουν στή Σικελία.

5. Ὁ Γύλιππος πάλι, ἔκανε δύο δουλειές συγχρόνως : ἐξακολουθοῦσε νά χτίζει τό λοξό τεῖχος πού διέσχισε τίς Ἐπιπολές χρησιμοποιώντας τίς πέτρες πού εἶχαν σωριάσει οί Ἀθηναῖοι γιά τούς δικούς τους σκοπούς, κι ἔβγαζε κάθε μέρα τούς Συρακουσίους καί τούς συμμάχους τους ἔξω ἀπό τό χτίσμα καί τούς ἔβαζε σέ παράταξη μάχης· κι οί Ἀθηναῖοι παρατάσσονταν κι αὐτοί ἀπέναντι. Κι ὅταν ἔκρινε ὁ Γύλιππος πώς ἔφτασε ἡ κατάλληλη στιγμή, ἄρχισε τήν ἔφοδο, καί πιάστηκαν σῶμα μέ σῶμα καί πολεμοῦσαν ἀνάμεσα σέ δύο τειχίσματα, ὅπου ἦταν ἀδύνατο νά χρησιμοποιήσουν οί Συρακούσιοι τό ἵππικό τους. Κι ἀφοῦ νικήθηκαν οί Συρακούσιοι κι οί σύμμαχοί τους καί πῆραν πίσω τούς νεκρούς τους μέ προσωρινή ἀνακωχή, κι οί Ἀθηναῖοι ἔστησαν τρόπαιο, κάλεσε ὁ Γύλιππος τό στράτευμα καί τούς εἶπε πώς δέν ἔφταιγαν αὐτοί, ἀλλ' αὐτός ὁ ἴδιος· γιατί τούς εἶχε στερήσει τά πλεονεκτήματα πού θά τους ἔδιναν τό ἵππικό καί οί ἀκοντιστές, βάζοντάς τους νά πολεμήσουν σέ τόσο στενό μέρος ἀνάμεσα σέ δύο τεῖχη· τώρα λοιπόν θά τους ὀδηγοῦσε πάλι στή μάχη. Καί τούς παρακίνησε νά βάλουν καλά στό νοῦ τους τά ἀκόλουθα δύο πράματα : Πώς ὅσο γιά τήν πολεμική τους ἐτοιμασία δέν ἦταν κατώτεροι ἀπό τούς ἐχθρούς, κι ὡς πρός τό φρόνημά τους νά τό θεωρήσουν ἀνυπόφορο ἂν δέν ἀπαιτήσουν ἀπό τόν ἑαυτό τους, αὐτοί πού ἦταν Πελοποννήσιοι καί Δωριεῖς νά νικήσουν Ἴωνες⁶ καί νησιῶτες καί κάθε λογῆς περιμεζώματα⁷, καί νά τούς διώξουν ἀπό τόν τόπο.

6. Κι ὕστερ' ἀπ' αὐτά, ὅταν ἔφτασε ἡ στιγμή, τούς ὀδή-

*Ἐφοδος τοῦ
Γύλιππου.
Ἦττα τῶν
Συρακουσίων.*

*Ἦττα τῶν
Ἰθνησίων.*

*Τείχος τῶν
Συρακουσίων.*

γῆσε πάλι στήν ἐπίθεση. Ὁ Νικίας κι οἱ Ἀθηναῖοι ἔκριναν πῶς ἀκόμα κι ἂν δέν ἤθελαν ν' ἀρχίσουν τή μάχη, ἦταν ἀπόλυτη ἀνάγκη νά μήν ἀψηφήσουν τό γεγονός πῶς τό τεῖχος χτιζόταν πλάι τους (γιατί εἶχε κίολας σχεδόν ξεπεράσει τήν ἄκρη τοῦ τείχους τῶν Ἀθηναίων τό χτίσιμο τῶν ἐχθρῶν, κι ἂν τό ξεπερνοῦσε, σχηματίζοντας γωνία μ' αὐτό, θά καταντοῦσε ἀδιάφορο ἂν νικούσαν οἱ Ἀθηναῖοι συνέχεια στίς μάχες ἢ ἂν δέν πολεμοῦσαν διόλου)· γι' αὐτό ἔκαναν ἀντεπίθεση ἐναντία στοῦς Συρακουσίους. Ὁ Γύλιππος συγκρούστηκε μαζί τους, ἔχοντας βγάλει τοῦς βαριά ἄρματωμένους ἔξω, λίγο πιό μακριά ἀπό τό τεῖχος παρά πρωτύτερα, καί παρατάζει τοῦς ἵππεις καί τοῦς ἀκοντιστές στόν ἀνοιχτό χῶρο λοξά ἀπό τοῦς Ἀθηναίους, ἐκεῖ πού τελείωναν τά ἔργα καί τῶν δύο τειχῶν. Καί χτυπώντας οἱ ἵππεις τήν ἀριστερή πλευρά τῶν Ἀθηναίων, πού ἦταν κοντύτερα τους, τοῦς ἀνάγκασαν νά ὀπισθοχωρήσουν κι ἐξαιτίας αὐτοῦ νικήθηκε κι ὁ ὑπόλοιπος στρατός τῶν Ἀθηναίων καί ἀποθήθηκαν στά ὄχυρά τους. Καί τήν ἀκόλουθη νύχτα ἔχτισαν τό τεῖχος μακρύτερα ξεπερνώντας τό οἰκοδόμημα τῶν Ἀθηναίων, ἔτσι ὥστε νά μήν ἐμποδίζονται ποτέ πιά ἀπ' αὐτούς· κι οἱ Ἀθηναῖοι νά ἔχουν χάσει ὄλωσδιόλου τή δυνατότητα, ἀκόμα κι ἂν ὑπερτεροῦσαν στή μάχη, νά τοῦς ἀποκλείσουν μέ τεῖχος.

*Ἐπισχῆσις
πρός τοῦς Συρακουσίους.*

7. Ὑστερ' ἀπ' αὐτό, ἀρμένισαν καί μῆκανε μέσα στό λιμάνι, χωρίς νά τοῦς πάρουν εἶδηση οἱ Ἀθηναῖοι, τά ὑπόλοιπα δώδεκα καράβια τῶν Κορινθίων καί τῶν Λευκαδίων καί τῶν Ἀμπρακιωτῶν (μέ διοικητή τόν Κορίνθιο Ἐρασινίδη) καί τά πληρώματά τους βοήθησαν ἀπό δῶ κι ἐμπρός τοῦς Συρακουσίους νά συμπληρώσουν τό λοξό τους τεῖχος. Καί ὁ Γύλιππος ἔφυγε, πηγαίνοντας σέ ἄλλα μέρη τῆς Σικελίας γιά νά μαζέψει ἐνισχύσεις γιά τό ναυτικό καί γιά τό πεζικό, καί γιά νά κάνει καί τίς ἄλλες πολιτείες νά προσχωρήσουν, ἂν καμιά εἶτε δέν ἔδειχνε ἀρκετό ζήλο, εἶτε κρατιόταν ἀκόμα ἐντελῶς μακριά ἀπό τόν πόλεμο. Ἔστειλαν ἐπίσης κι ἄλλους πρέσβεις στή Λακεδαιμόνα καί στήν Κόρινθο, τόσο οἱ Συρακουσῖοι, ὅσο κι οἱ Κορίνθιοι, γιά νά τοῦς ἔρθει κι ἄλλος στρατός διασχίζοντας τό πέλαγος μέ φορτηγά ἢ ἐμπορικά πλοῖα ἢ μέ ὅποιοδήποτε

ἄλλο τρόπο ἦταν δυνατό μέ τό ἐπιχείρημα πώς κι οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν παραγγεῖλει κι ἄλλες πρόσθετες ἐνισχύσεις. Καί οἱ Συρακοῦσιοι ἐτοίμαζαν στόλο, βρίσκοντας πληρώματα κι ἐξάρτιση κι ἔκαναν γυμνάσια μέ σκοπό νά δοκιμάσουν τή δύναμή τους καί στή θάλασσα· καί γενικά ἦταν τώρα πιά ἐγκαρδιωμένοι καί πολεμοῦχοι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΝΙΚΙΑ

(κεφ. 8 - 15)

8. Ὁ Νικίας πάλι, πού τ' ἀντιλαμβάνοταν ὅλ' αὐτά κι ἔβλεπε κάθε μέρα νά μεγαλώνει ἡ δύναμη τῶν ἐχθρῶν καί νά χειροτερεύει ἡ δική του θέση, ἔστελνε κι αὐτός συνέχεια μηνύματα στήν Ἀθήνα, ἔχοντας καί πρωτύτερα ἀναφέρει τίς λεπτομέρειες τοῦ τί γινόταν, κι ἀκόμα περισσότερο τώρα γιατί ἔκρινε πώς βρισκόταν σέ πολύ ἐπικίνδυνη θέση καί πώς ἂν οἱ Ἀθηναῖοι δέν τόν ἀνακαλοῦσαν τό γρηγορότερο, ἢ δέν τοῦ ἔστελναν τό ἴδιο γρήγορα κι ἄλλο στρατό, κι ὄχι μικρό, δέν ὑπῆρχε ἐλπίδα νά σωθοῦνε. Κι ἐπειδή φοβόταν μήπως αὐτοί πού ἔστελνε, εἴτε ἀπό ἀνικανότητα νά ἐκθέσουν τήν κατάστασι πειστικά, εἴτε ἐπειδή δέ θά θυμοῦνταν ἀκριβῶς τί ἔπρεπε νά ποῦν, εἴτε τέλος γιά νά φανοῦν εὐχάριστοι στό πλῆθος, δέ μεταδώσουν τήν ἀληθινή κατάστασι τῶν πραγμάτων, ἔγραψε ἕνα γράμμα· νόμιζε πώς μ' αὐτόν τόν τρόπο θά μάθαιναν οἱ Ἀθηναῖοι καλύτερα τίς ἀπόψεις του καί θά μπορούσαν νά συσκεφθοῦν βασισιμένοι στήν πραγματικότητα, χωρίς νά διαστρεβλωθεῖ ἡ ἀλήθεια διόλου ἀπό τοὺς ἀγγελιοφόρους. Ἐφυγαν λοιπόν οἱ ἀποσταλμένοι μέ τή γραμμένη ἀναφορά του καί μέ τίς ἐντολές του γιά τό τί ἔπρεπε νά ποῦν· αὐτός στό μεταξὺ φρόντιζε γιά τήν κατάστασι τοῦ στρατοῦ, μέ τή γενική πρόθεσι νά περιφρουρεῖ μᾶλλον τήν ἀσφάλειά του παρά νά τοὺς ρίξει σέ μάχη ἀπό δική του πρωτοβουλία.

10. Τόν ἀκόλουθο χειμῶνα ἔφθασαν στήν Ἀθήνα οἱ ἀποσταλμένοι τοῦ Νικία καί εἶπαν ὅσα τοὺς εἶχε παραγγεῖλει προφορικά καί ἀπάντησαν στά ἐρωτήματα πού τοὺς ἔκαναν κι ἔδωσαν στά χέρια τῶν ἀρχόντων τή γραφίη του ἀναφορά. Κι ὁ γραμματεὺς τῆς πολιτείας⁸ βγήκε μπροστά καί τή διά-

Ἐπιστολή.

βασε στους Ἀθηναίους. Κι ὅσα τοὺς φανέρωνε ἦταν ἀπάνω - κάτω τ' ἀκόλουθα :

*Ἠληροφροῦντες
γιά τήν κατά-
σταση στή
Σικελία.*

11. «Ὅσα ἔγιναν πρίν ἀπό τοῦτο, τά ξέρετε, Ἀθηναῖοι, ἀπό πολλές ἄλλες ἀναφορές μου. Τώρα ὁμως ἤρθε ἡ στιγμή περισσότερο παρά ποτέ ἄλλοτε ν' ἀποφασίσετε, ἀφοῦ μάθετε σέ τί σημείο βρισκόμαστε. Ἐνῶ δηλαδή ἔχομε νικήσει τοὺς Συρακουσίους πού μᾶς στείλατε νά πολεμήσομε, στίς περασμένες μάχες κι ἀφοῦ εἴχαμε οἰκοδομήσει τά ὀχυρώματα ὅπου βρισκόμαστε τώρα, ἤρθε ὁ Γύλιππος ὁ Λακεδαιμόνιος ἔχοντας μαζί του στρατό, τόσο ἀπό τήν Πελοπόννησο, ὅσο κι ἀπό μερικές πολιτείες τῆς Σικελίας. Καί εἶναι βέβαια ἀλήθεια πὼς στήν πρώτη μάχη τὸν νικήσαμε, ἀλλά στή δεύτερη μᾶς ἐπιτέθηκαν πολὺ ἰππικό καί ἀκοντιστές, κι ἀπό τήν πίεσή τους ἀναγκαστήκαμε νά ὑποχωρήσομε πίσω ἀπό τά τεῖχη. Τώρα λοιπόν ἐμεῖς πάσαμε νά χτίζομε τεῖχη γιά νά τοὺς ἀποκλείσομε, γιατί οἱ ἐχθροὶ εἶναι τώρα πολλοί καί μένομε ἄπρακτοι (γιατί δέ θά μπορούσαμε νά χρησιμοποιήσομε ὀλόκληρο τό στρατεύμα, ἀφοῦ ἡ φρούρηση τῶν ὀχυρωμάτων ἀπασχολεῖ ἓνα μέρος τοῦ βαριοῦ πεζικοῦ)· ἐκεῖνοι ὁμως ἔχουν χτίσει παράπλευρα στό δικό μας ἓνα μονό τεῖχος, ἔτσι ὥστε δέν εἶναι πιά δυνατό νά τοὺς περικυκλώσομε ἐμεῖς μέ τεῖχος, ἐξόν ἂν τοὺς ἐπιτεθεῖ κανένας μέ μεγάλη δύναμη καί κυριέψει αὐτό τό πλαῖνό τεῖχος. Καί κατάντησε, ἐνῶ φαινόταν πὼς ἐμεῖς πολιορκούσαμε ἄλλους, νά βρεθοῦμε ἐμεῖς πολιορκημένοι, τουλάχιστο ὅσον ἀφορᾷ τόν πόλεμο στή στεριά· γιατί δέ βγαίνομε καν οὔτε στήν ὑπαιθρο σέ μεγάλη ἀπόσταση ἐξαιτίας τοῦ ἰππικοῦ τους.

*Ἡ πρωτο-
βουλία στόν
ἐχθρό.*

12. »Ἐξόν ἀπ' αὐτό, ἔχουν αὐτοὶ στείλει πρέσβεις καί στήν Πελοπόννησο, ζητώντας κι ἄλλες δυνάμεις, κι ὁ Γύλιππος ἔχει φύγει πηγαίνοντας σ' ἄλλες πολιτείες τῆς Σικελίας μέ τό σκοπό ἄλλες νά πείσει νά πολεμήσουν μαζί του, ἐκείνες πού εἶναι τώρα οὐδέτερες, κι ἀπό τίς ἄλλες νά πάρει, ἂν μπορέσει, πεζικό καί καράβια. Γιατί, καθὼς μαθαίνω, ἔχουν στό νοῦ τους νά δοκιμάσουν νά ἐπιτεθοῦν συγχρόνως στά τεῖχη μας μέ τό πεζικό καί μέ τά καράβια τους στή θάλασσα. Κι ἄς μήν τό θεωρήσει κανεῖς φοβερό, πού λέω «καί στή θάλασσα». Γιατί τό ναυτικό μας, ὅπως τό ἔχουν πληροφορηθεῖ κι ἐκεῖνοι, ἦταν

βέβαια στην ἀρχή σέ λαμπρή κατάσταση, ἐπειδή καί τὰ σκάφη ἦταν στεγανά καί τὰ πληρώματα ἀνέπαφα· τώρα ὅμως καί τὰ πλοῖα μπάζουν νερά, ἀφοῦ βρίσκονται τόσο καιρό στή θάλασσα καί τὰ πληρώματα ἔχουν ταλαιπωρηθεῖ. Καί δέν ἔχομε τή δυνατότητα νά σύρομε τὰ καράβια στή στεριά καί νά τὰ στεγνώσομε στόν ἀέρα, ἀφοῦ τὰ ἐχθρικά σκάφη, πού εἶναι ἰσάριθμα μέ τὰ δικά μας κι ἀκόμη περισσότερα, μᾶς κάνουν νά περιμένομε ὅλη τήν ὥρα πώς μπορεῖ ν' ἀρμενίσουν καταπάνω μας. Καί εἶναι φανερό πώς ἐξασκοῦνται ἀδιάκοπα μ' αὐτόν τό σκοπό, γιά νά δοκιμάσουν τή δύναμή τους ἀπάνω μας. Καί ἡ πρωτοβουλία τῶν ἐπιχειρήσεων εἶναι τώρα δική τους, καθώς κι ἡ εὐκολία νά στεγνώσουν τὰ καράβια τους. Γιατί δέν εἶναι ἀναγκασμένοι νά παραφυλάγουν ἕναν ἐχθρό ἀπό τή θάλασσα.

13. »Ἐμεῖς μετά βίας θά εἶχαμε αὐτό τό πλεονέκτημα, ἂν ἦταν τὰ πλοῖα μας πολύ περισσότερα, κι ἂν δέν εἴμαστε ὑποχρεωμένοι, ὅπως τώρα, νά τὰ ἔχομε ὅλα σ' ἐπιφυλακή. Γιατί ἂν χαλαρώσομε τήν ἐπιτήρησή μας, ἔστω καί στό ἐλάχιστο, δέ θά εἴμαστε σέ θέση νά προμηθευόμαστε τ' ἀναγκαῖα γιά τή συντήρησή μας, ἀφοῦ καί τώρα μέ μεγάλη δυσκολία τὰ φέρνομε στό στρατόπεδο ἀπό δρόμους κοντά στήν πολιτεία τους. Τά πληρώματα, ἀπό τήν ἄλλη μεριά, ἄρχισαν νά φθειρόνται καί καταστρέφονται ὄλκενα γιά τούς ἐξῆς λόγους: Οἱ ναῦτες πού ξεμακραίνουν ἀπό τό στρατόπεδο σέ κάποια ἀπόσταση γιά νά βροῦν ξύλα καί νερό, καί ν' ἀρπάξουν τίποτ' ἄλλες προμήθειες, ἔχουν ἀπώλειες ἀπό τούς ἰππεῖς τῶν ἐχθρῶν· οἱ δοῦλοι πάλι, τώρα πού καταντήσαμε σέ ἴση θέση μέ τόν ἐχθρό, αὐτομολοῦν κι ἀπό τούς ξένους, ὅσους μπορέσαμε νά στρατολογήσομε μέ τή βία, μᾶς φεύγουν πρὸς τίς διάφορες πολιτείες· ἐκεῖνοι πάλι πού παρασύρθηκαν στήν ἀρχή ἀπό τούς μεγάλους μισθούς πού προσφέραμε, καί ἔρχονταν περισσότερο γιά νά κερδίσουν χρήματα παρά γιά νά πολεμήσουν, τώρα πού βλέπουν, ἀντίθετα μέ τίς προσδοκίες τους, πώς τόσο τό ναυτικό μας ὅσο κι ἡ ὑπόλοιπη δύναμή μας βρίσκει ἀντίσταση, φεύγουν, ἄλλοι δίνοντας στόν ἐχθρό τή δικαιολογία πώς πᾶνε μέ τό μέρος του, κι οἱ ἄλλοι ὅπως ἀλλιῶς μπορεῖ ὁ καθένας (γιατί εἶναι μεγάλη ἡ Σικελία)· ἄλλοι τέλος, πού προ-

*Προβλήματα
ἐπιστιτισμοῦ.
Ἀπώλειες.*

τιμοῦν νά μείνουν κοντά στ' ἀραξοβόλια μας γιά νά κάνουν ἐμπόριο, ἔπεισαν τοὺς τριηράρχους νά δέχονται δούλους ἀπό τὰ Ὑκκαρα⁹ γι' ἀντικαταστάτες τους, κι ἔχουν ἔτσι χαλάσει τὴν πειθαρχία τοῦ ναυτικοῦ.

*Ἐλλειψη ἐφε-
δρεῶν.*

14. »Καὶ σεῖς, πού τώρα μέ διαβάζετε, ξέρετε πολύ καλά πὼς λίγο καιρὸ διαρκεῖ ἡ ἀνώτατη κατάσταση ἐτοιμότητος ἐνὸς πληρώματος, καὶ λίγοι μόνο ἀπὸ τοὺς ναῦτες εἶναι ἄξιοι καὶ νά βάλουν μπρὸς ἓνα καράβι καὶ νά διατηρήσουν τὸ ρυθμὸ τῆς κωπηλασίας ἀδιάκοπα. Ἡ χειρότερη ἀπ' ὅλες αὐτές τίς δυσκολίες εἶναι πὼς δέν μπορῶ ἐγώ, ὁ στρατηγὸς τους, νά τὰ ἐμποδίσω ὄλ' αὐτὰ (γιατί εἶναι πολὺ δυσκόλο νά διοικεῖ κανένας ἀνθρώπους μέ τὸ δικό σας χαρακτήρα)¹⁰ καὶ πὼς δέν ἔχομε ἐφεδρεῖες ἀπ' ὅπου νά συμπληρώνομε τὰ κενὰ πού δημιουργοῦνται στὰ πληρώματα, ἐνῶ ὁ ἐχθρὸς μπορεῖ νά τὸ κάνει αὐτὸ ἀπὸ πολλὰς πηγές· ἐμεῖς εἴμαστε ἀναγκασμένοι νά παίρνομε ἀπὸ κείνους πού ἦρθαν ἐξαρχῆς μαζί μας, τόσο τοὺς ἄντρες πού χρειάζονται γιά τὴν τρέχουσα ὑπηρεσία, ὅσο καὶ γιά ν' ἀντικαταστήσομε τίς ἀπώλειες· γιατί οἱ πολίτευες πού εἶναι τώρα σύμμαχοι μας, ἡ Νάξος καὶ ἡ Κατάνη, δέν εἶναι σέ θέση νά κάνουν τίποτα. Ἄν λοιπὸν προστεθεῖ στοὺς ἐχθροὺς ἓνα ὀποιοδήποτε πλεονέκτημα ἔτσι ὥστε νά πᾶνε μέ τὸ μέρος τους π.χ. οἱ πολίτευες τῆς Ἰταλίας, πού τώρα μᾶς προμηθεύουν τροφίμα, ἀφοῦ βλέπουν σέ τί κατάσταση βρισκόμαστε, καὶ πὼς ἐσεῖς δέ μᾶς στέλνετε ἄλλες ἐνισχύσεις, τότε θά πάρει εὐνοϊκό γι' αὐτοὺς τέλος ὁ πόλεμος πέρα γιά πέρα, χωρὶς κἂν νά δώσουν μάχη, γιατί θά μᾶς ἀναγκάσουν νά παραδοθοῦμε μέ τὴν πολιορκία τους.

»Θά μπορούσα ἴσως νά σᾶς μηνύσω ἄλλα πράματα, πὶο εὐχάριστα, ἀλλὰ ὄχι πὶο χρήσιμα, ἀφοῦ εἶναι ἀνάγκη ν' ἀποφασίσετε ξέροντας ἀκριβῶς τὴν ἐδῶ κατάσταση. Κι ἐπειδὴ ξέρω τὸ φυσικό σας, ὅτι θέλετε βέβαια ν' ἀκούτε τὰ πὶο εὐχάριστα νέα, ὕστερα ὁμως ρίχνετε σ' ἄλλους τὸ φταίξιμο, ἔκρινα πὶο σοσιτὸ νά σᾶς ἀναπτύξω τὴν ἀπόλυτη ἀλήθεια.

*Προτάσεις
τοῦ Νικία.*

15. »Καὶ τώρα σχετικὰ μέ τοὺς ἀρχικοὺς σκοποὺς, πού γι' αὐτοὺς ἦρθαμε· πιστέψτε πὼς οὔτε οἱ στρατιῶτες, οὔτε οἱ ἀρχηγοὶ σᾶς ἐφταιξαν σέ τίποτα· ἀφοῦ ὁμως ὀλόκληρη ἡ Σι-

κελία είναι τώρα συνασπισμένη ενάντιά μας, και προσμένουν άλλα στρατεύματα από την Πελοπόννησο, σκεφτείτε κι αποφασίστε μέ την προϋπόθεση πώς οί δυνάμεις μας ἐδῶ δέν εἶναι ἄρκετές ν' ἀντισταθοῦν οὔτε σ' αὐτές πού ἔχει κιόλας ὁ ἐχθρός· ἀλλά πώς πρέπει εἴτε ν' ἀνακαλέσετε ὅσους εἶναι ἐδῶ, εἴτε νά στείλετε γιά ἐνίσχυση ἄλλο στράτευμα, ὄχι μικρότερο ἀπό τοῦτο, τόσο πεζό, ὅσο καί ναυτικό, κι ἀκόμα καί χρήματα, ὄχι λίγα, ἕνα στρατηγὸ πού νά μέ διαδεχτεῖ, γιατί ἐγὼ δέν μπορῶ νά μείνω ἄλλο, ἐπειδὴ ὑποφέρω ἀπό τὰ νεφρά μου, κι ἔχω τή δικαίη ἀξίωση νά μέ συγχωρέσετε γι' αὐτό· γιατί ὅσο ἤμουν γερός, σᾶς πρόσφερα πολλές ὑπηρεσίες ὡς στρατηγός σέ διάφορες ἐκστρατείες. Κι ὅ,τι πρόκειται νά κάνετε, κάντε το ἀμέσως μόλις μπεῖ ἡ ἀνοιξη, κι ὄχι μέ τή μιά καθυστέρηση μετά τήν ἄλλη, γιατί οί ἐχθροί πολὺ σύντομα θά προμηθευτοῦν ὅ,τι εἶναι νά πάρουν ἀπό τή Σικελία κι ὅ,τι περιμένουν ἀπό τήν Πελοπόννησο λίγο ἀργότερα. Πάντως, ἂν δέν ἔχετε τό νοῦ σας, ἄλλες ἀποστολές θά ξεκινήσουν χωρὶς νά τό πάρετε εἶδηση, ὅπως ἐγίνε πρῶτα, κι ἄλλες θά προλάβουν πρὶν ἀπό τίς δικές σας». ¹¹

ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

(κεφ. 16 - 18)

16. Τόσα λοιπόν ἀνακοίνωνε ἡ ἀναφορὰ τοῦ Νικία. Ὅταν τήν ἄκουσαν οί Ἀθηναῖοι, δέ δέχτηκαν τήν παραίτησή του, ἀλλά, ὥσπου νά φτάσουν ἄλλοι στρατηγοὶ πού θά διάλεξαν ὡς συστρατήγους του, διάλεξαν δυὸ ὑποστράτηγους ἀπό τοὺς ἀξιωματικούς πού ἦταν κιόλας στή Σικελία, τὸ Μένανδρο καί τὸν Εὐθύδημο, γιά νά μὴ βασανίζεται μοναχός του, πού ἦταν ἄρρωστος· καί ψήφισαν νά στείλουν ἄλλη δύναμη, πεζικό καί ναυτικό, τόσο ἀπὸ Ἀθηναίους, πού ἦταν στό στρατολογικὸ κατάλογο, ὅσο κι ἀπὸ τοὺς συμμάχους. Καί συνδιοικητές μαζί του διάλεξαν δυὸ ἄλλους στρατηγούς, τὸ Δημοσθένη τὸ γιό τοῦ Ἀλκισθένη καί τὸν Εὐρυμέδοντα τὸ γιό τοῦ Θουκλῆ ¹². τὸν Εὐρυμέδοντα τὸν ἔστειλαν ἀμέσως στή Σικελία, γύρω στό χειμερινὸ ἡλιοστάσιο ¹³. Ἐπαιρνε μαζί του δέκα καράβια κι ἑκατὸν εἴκοσι ἀσημένια τάλαντα, μέ τήν ἐντολὴ νά δια-

*Ἐκλογή
στρατηγῶν.
Ἐνίσχυσεις.*

βεβαιώσει πώς έρχονται κι άλλες ενισχύσεις και πώς οι 'Αθηναίοι θά φροντίσουν για τό στρατό τους.

*Ετοιμασίες
τοῦ Δημοσθέ-
νη καί τῶν
Κορινθίων.*

17. Ὁ Δημοσθένης ὁμως ἔμεινε πίσω, προετοιμάζοντας τήν ἐκστρατεία μέ τό σκοπό νά ξεκινήσει μόλις μπει ἡ ἀνοιξη, στέλνοντας παραγγελίες γιά βοήθειες στούς συμμάχους, κι ἄρματώνοντας καράβια καί βαρύ πεζικό ἀπό τήν 'Αθήνα. Ἐστειλαν ἐπίσης οἱ 'Αθηναῖοι εἴκοσι καράβια γύρω στήν Πελοπόννησο νά τήν φυλάγουν γιά νά μήν μπορέσει κανείς ν' ἄρμηνίσει πρός τή Σικελία ἀπό τήν Κόρινθο καί τήν ὑπόλοιπῃ Πελοπόννησο. Γιατί οἱ Κορίνθιοι ὅταν ἤρθαν οἱ πρέσβεις ἀπό τή Σικελία καί τοὺς ἀνακοίνωσαν πόσο εἶχε καλυτερέψει ἡ κατάστασις ἐκεῖ, ἔκριναν πώς δέν ἦταν ἄσκοπῃ ἡ προηγούμενη ἀποστολή τῶν καραβιῶν· ἔτσι ἦταν τώρα πιό ἀποφασισμένοι κι ἐγκαρδιωμένοι, κι ἐτοιμάζονταν, τόσο αὐτοί, μέ μεταγωγικά πλοῖα νά στείλουν δικούς τους στρατιώτες, ὅσο κι οἱ Λακεδαιμόνιοι κατά τόν ἴδιο τρόπο νά στείλουν πεζικό, πού στρατολογοῦσαν ἀπό τήν ἄλλη Πελοπόννησο. Ἀρμάτωσαν ἐπίσης κι ἐπὶ ἀνδρῶσαν οἱ Κορίνθιοι εἴκοσι πολεμικά γιά ν' ἀποπειραθοῦν νά ναυμαχήσουν μέ τὰ ἀθηναϊκά πού φρουροῦσαν ἐξω ἀπό τή Ναύπακτο¹⁴, ἔτσι ὥστε νά εἶναι λιγότερο σέ θέσι οἱ 'Αθηναῖοι νά ἐμποδίσουν τὰ μεταγωγικά τους νά ξεκινήσουν γιά τή Σικελία, γιατί θά παραφύλαγαν περισσότερο τήν ἀντιπαράταξι τῶν δικῶν τους πολεμικῶν ἐναντία τους.

*Προετοιμα-
σία τῶν
Σπαρτιατῶν
γιά τήν
εἰσβολή
στίς 'Αττικῃ.*

18. Στό μεταξύ ἐτοιμάζονταν οἱ Λακεδαιμόνιοι νά εἰσβάλλουν στήν 'Αττική, ὅπως εἶχαν ἀποφασίσει πρωτύτερα, κι ὅπως τοὺς παρακινοῦσαν νά τό κάνουν οἱ Συρακούσιοι κι οἱ Κορίνθιοι, ὅσο ἄκουγαν γιά τίς ἐνισχύσεις πού σκόπευαν νά στείλουν στή Σικελία οἱ 'Αθηναῖοι, γιά νά ματαιωθοῦν, ἂν γινόταν ἡ εἰσβολή. Κι ὁ Ἄλκιβιάδης ὀλοένα τοὺς δασκάλευε ἐκθέτοντας τό σχέδιό του — νά ὀχυρώσουν τή Δεκέλεια καί νά μή χαλαρώσουν τίς πολεμικές τους ἐνέργειες. Καί ἰδίως οἱ Λακεδαιμόνιοι ἦταν τώρα κάπως πιό ἀποφασισμένοι, γιατί πίστευαν πώς τώρα πού θά εἶχαν οἱ 'Αθηναῖοι πόλεμο σέ δύο μέτωπα, ἐναντία σ' αὐτούς καί τοὺς Συρακουσίους, θά ἦταν πιό εὔκολο νά σπάσουν τή δύναμή τους, κι ἐπερὴ θεωροῦσαν πώς πρῶτα οἱ 'Αθηναῖοι εἶχαν παραβιάσει τή συνθήκη τῆς εἰρήνης:

γιατί στὸν προηγούμενο πόλεμο¹⁵, τὸ φταιξιμὸ ἦταν περισσό-
τερο δικό τους, ἀφοῦ οἱ Θηβαῖοι εἶχαν εἰσβάλει στὴν Πλάταια
σέ καιρὸ εἰρήνης¹⁶, κι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι, ἐνῶ ἦταν γραμμένο στὴν
παλιότερη συνθήκη¹⁷ νὰ μὴν ἔκανε κανεὶς ἐνοπλὴ ἐπίθεση
ἂν ἦταν πρόθυμος ὁ ἄλλος νὰ ὑποβληθεῖ σέ διαιτησία, δέν εἶχαν
τηρήσει αὐτὸν τὸν ὄρο, ἐνῶ οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς πρότειναν νὰ
δικαστοῦν. Καί γιὰ ὄλους αὐτοὺς τοὺς λόγους, τὸ θεωροῦσαν
λογικὴ συνέπεια πὼς εἶχαν κακοπάθει¹⁸, κι ἔφερναν στό νοῦ
τους τὴ συμφορὰ τῆς Πύλου, κι ὅσες ἄλλες τοὺς εἶχαν τυχόν
ἔρθει. Τώρα ὁμως, μιά κι οἱ Ἀθηναῖοι, ξεκινώντας μέ τὰ τριάν-
τα καράβια ἀπὸ τὸ Ἄργος, εἶχαν λεηλατήσῃ ἓνα μέρος στὴν
ἐπικράτεια τῆς Ἐπιδαύρου, καί στίς Πρασιές¹⁹, κι ὅποτε ἔβγαине
στή μέση κάποια διαφορὰ σχετικὰ μέ κανένα σημεῖο τῆς συν-
θήκης πού ἀμφισβητοῦσαν, δέν ἐννοοῦσαν οἱ Ἀθηναῖοι νὰ τὸ
ἀναθέσουν σέ διαιτησία, ἐνῶ τοὺς τὸ πρότειναν οἱ Λακεδαιμό-
νιοι· ἔκριναν λοιπὸν τώρα οἱ Λακεδαιμόνιοι πὼς ἐπεφταν
οἱ Ἀθηναῖοι στὴν ἴδια ἀκριβῶς παρανομία, πού εἶχαν δια-
πράξει κι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἄλλοτε, κι ἔδειχναν ἐπομένως μεγαλύ-
τερο ζῆλο γιὰ τὸν πόλεμο. Τὸ χειμῶνα λοιπὸν ἐκεῖνο παράγ-
γειλαν σ' ὄλους τοὺς συμμάχους νὰ στείλουν σίδηρο, κι ἐτοί-
μαζαν ὅσα ἄλλα σύνεργα χρειάζονταν γιὰ νὰ ὀχυρώσουν τὴ
Δεκέλεια. Μάζευαν ἐπίσης βιρὺ πεζικὸ, γιὰ νὰ στείλουν μέ
τὰ μεταγωγικά, τόσο ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ Σπάρτη, ὅσο κι ἀπὸ
τοὺς συμμάχους, πιέζοντάς τους νὰ συμβάλουν. Καί τελείωσε
ὁ χειμῶνας κι ἔκλεισε ὁ δέκατος ὄγδοος χρόνος τοῦ πολέμου
τούτου, πού τὸν ἱστορεῖ ὁ Θουκυδίδης.

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

(κεφ. 19 - 20)

19. Ἀμέσως μόλις ἄρχισε ἡ ἀνοιξη, ἔκαναν εἰσβολὴ
στὴν Ἀττικὴ οἱ Λακεδαιμόνιοι καί οἱ σύμμαχοί τους, νωρί-
τερα ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ, μέ ἀρχιστράτηγο τὸν Ἅγι, τὸ γιό
τοῦ Ἀρχίδαμου²⁰, βασιλιά τῶν Λακεδαιμονίων. Ρῆμαζαν πρῶτα
τὴν ὑπαιθρο στὸν κάμπο τῆς Ἀττικῆς, κι ὕστερα ἄρχισαν
νὰ ὀχυρώνουν τὴ Δεκέλεια, ἀφοῦ μοιράστηκαν τὴ δουλειά οἱ
διάφορες πολιτείες. Ἡ Δεκέλεια ἀπέχει ἀπὸ τὴν πολιτεία τῆς

*Ἐχύρωση
τῆς Δεκέλει-
ας. Ἐπισχί-
σεις στοὺς
Συμακουσί-
ους.*

Ἄθηνas κάπου ἑκατόν εἴκοσι στάδια, κι ἄλλο τόσο ἀπάνω-κάτω ἀπό τή Βοιωτία²¹. Τό ὄχυρωμα πού χτιζόταν δέσποζε σ' ὄλη τήν πεδιάδα, καί ἦταν καί σέ μέρος κατάλληλο γιά νά λεηλατοῦν ἀπό κει τά πιά εὐφορα χτήματα· φαινόταν ὡς κι ἀπό τήν πολιτεία τῆς Ἀθῆνας. Οἱ Πελοποννήσιοι λοιπόν κι οἱ σύμμαχοί τους στήν Ἀττική ἐξακολουθοῦσαν τή δουλειά στό ὄχυρωμα· καί τήν ἴδια περίπου ἐποχὴ ὅσοι ἦταν στήν Πελοπόννησο ἄρχισαν νά στέλνουν βαριά ἄρματωμένους στρατιῶτες στή Σικελία· οἱ Σπαρτιάτες ἔστελναν ἐξακόσιους στρατιῶτες, διαλέγοντας τούς καλύτερους εἰλωτες καί νεο-πολιτογραφημένους, μέ στρατηγὸ τὸ σπαρτιάτη Ἐκκριτο, καί ἄρχηγούς τους τὸν Ξένωνα καί τὸν Νίκωνα ἀπὸ τῆ Θήβα καί τὸν Ἀγήσανδρο ἀπὸ τίς Θεσπιές. Αὐτά τὰ δύο ἀποσπάσματα ἦταν ἀπὸ τὰ πρῶτα πού ξεκίνησαν ἀπὸ τὸ Ταίναρο τῆς Λακωνικῆς κι ἀνοίχτηκαν στό πέλαγος. Κι ὄχι πολὺ ἄργότερα ἔστελναν οἱ Κορίνθιοι πεντακόσιους στρατιῶτες, πού ἄλλοι ἦταν ἀπὸ μέσα ἀπὸ τήν Κόρινθο, κι ἄλλοι εἶχαν στρατολογηθεῖ μισθοφόροι ἀπὸ τήν Ἀρκαδία, καί διόρισαν στρατηγὸ τους τὸν κορίνθιο Ἀλέξαρχο. Μαζί μέ τούς Κορινθίους ἔστελναν οἱ Σικυώνιοι διακόσιους βαριά ἄρματωμένους, μέ διοικητὴ τους τὸν σικυώνιο Σαργέα. Τὰ εἴκοσι πέντε πολεμικά, πού εἶχαν ἄρματώσει οἱ Κορίνθιοι τὸν περασμένο χειμῶνα παραφύλαγαν ἀπέναντι στά εἴκοσι ἄττικά στή Ναύπακτο ὡς τῆ στιγμή πού ἀνοίχτηκαν στό πέλαγο οἱ στρατιῶτες τους μέ τὰ μεταγωγικά· γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ ἄλλωστε εἶχαν ἄρματωθεῖ ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς, γιά νά μὴ φυλάγουν οἱ Ἀθηναῖοι τὸ πέρασμα τῶν μεταγωγικῶν ἀλλὰ μᾶλλον τὰ πολεμικά ἀπέναντί τους.

*Ἀναχώρηση
τοῦ Δημοσθέ-
νη μέ ἐπισχύ-
σεις.*

20. Ἐντῶμεταξὺ, μόλις ἄρχισε ἡ ὄχυρωση τῆς Δεκέλειας καί μπῆκε ἡ ἀνοιξη, ἔστελναν κι οἱ Ἀθηναῖοι τριάντα πολεμικά γύρω στήν Πελοπόννησο μέ διοικητὴ τὸ Χαρικλῆ τὸ γιὸ τοῦ Ἀπολλόδωρου²², πού τοῦ παράγγειλαν μόλις φτάσει στό Ἄργος νά ἐπικαλεστεῖ τὴ συμμαχία²³ καί νά ζητήσῃ στρατιῶτες γιά τὰ καράβια· κι ἔστελναν συγχρόνως τὸ Δημοσθένη στή Σικελία μ' ἐξήντα ἀθηναϊκά καί πέντε χιώτικα καράβια καί μέ χίλιους διακόσιους βαριά ἄρματωμένους Ἀθηναίους ἀπὸ τὸ στρατολογικὸ κατάλογο καί μ' ὅσους περισσότερους

νησιῶτες μπόρεσαν νά χρησιμοποιήσουν κι ἀφοῦ προμηθεύτηκαν ἀπό τούς ἄλλους συμμάχους, τούς ὑποτελεῖς²⁴, ὅτιδῆποτε μποροῦσε νά βοηθήσει τήν πολεμική τους προσπάθεια. Καί τοῦ εἶχαν δώσει ἐντολή πρῶτ' ἀπ' ὅλα, ν' ἀρμενίσει γύρω στή Λακεδαίμονα μαζί μέ τό Χαρικλῆ ὡς συστράτηγό του. Κι ἔτσι ὁ Δημοσθένης πῆγε κι ἄραξε πρῶτα στήν Αἶγινα περιμένοντας ὅσα καράβια ἔλειπαν ἀκόμα ἀπό τό στράτευμα κι ὅσο νά πάρει ὁ Χαρικλῆς τούς Ἀργεῖους.

ΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΠΛΗΜΜΥΡΙΟΥ (κεφ. 21 - 25)

21. Κατά τήν ἴδια πάνω - κάτω περίοδο τῆς ἀνοιξης ἐκείνης, γύρισε κι ὁ Γύλιππος στίς Συρακοῦσες φέρνοντας μαζί του ἀπό τίς πολιτεῖες πού κατόρθωσε νά κείσει ὅσους περισσότερους στρατιῶτες μπόρεσε νά μαζέψει ἀπό τήν καθεμιά. Κι ἀφοῦ κάλεσε τούς Συρακουσίους, τούς εἶπε πῶς πρέπει ν' ἀρματώσουν ὅσα περισσότερα καράβια γινόταν καί νά δοκιμάσουν νά ναυμαχήσουν μέ τούς Ἀθηναίους· γιατί ἔλπιζε πῶς ἀπ' αὐτό θά ἔβγαινε κάποιο ἀποτέλεσμα πού θά ἦταν σημαντική συμβολή στήν ὅλη πολεμική ἐπιχείρηση, ἀντάξιο τοῦ κινδύνου πού ἀναλάβαιναν. Ὁ Ἐρμοκράτης ὑποστήριξε τή γνώμη αὐτή καί συνέργησε νά τούς ἀλλάξει τήν ἰδέα γιά τόν ἑαυτό τους, καί νά μήν αἰσθάνονται κατάθλιψη μέ τήν προοπτική νά δοκιμάσουν τή δύναμή τους ἐναντία στούς Ἀθηναίους: Τούς εἶπε πῶς οὔτε κι ἐκεῖνοι δέν εἶχαν κληρονομήσει τήν ἐμπειρία τῶν θαλασσινῶν συμπλοκῶν, οὔτε τήν εἶχαν ἐγχυμένη γιά πάντα, ἀλλά τό ἐναντίο, ἦταν πιό στεριανοί ἀπό τούς Συρακουσίους, καί εἶχαν ἀναγκαστεῖ ἀπό τούς Μήδους νά γίνουν θαλασσινοί²⁵. Καί σέ ἄντρες τολμηροῦς, ὅπως ἦταν οἱ Ἀθηναῖοι, ὅσοι τολμοῦσαν νά ἀντισταθοῦν θά τούς φαίνονταν πολύ ἐπίφοβοι γιατί μέ ὅ,τι κατατρομάζουν πολλές φορές αὐτοί τούς ἀντιπάλους τους, ὄχι δηλαδή μέ τήν ὑπεροχή τῆς δυνάμεώς τους, ἀλλά μέ τήν ἀποκοτιά πού ρίχνονταν σέ μιᾶ ἐπίθεση, τό ἴδιο ἀκριβῶς μποροῦν νά πάθουν κι αὐτοί ἂν ἀντικρῶσουν παρόμοιους ἐχθρούς. Καί ξέρουν καλά οἱ Συρακοῦσοι, εἶπε, πῶς ἂν τολμήσουν ν' ἀντιπαλέψουν μέ τό στόλο τῶν Ἀθηναίων χωρίς νά τό περιμένουν ἐκεῖνοι,

Ὁ Ἐρμοκράτης ἐμφανίζομαι τούς Συρακουσίους.

αυτό θά τοὺς προσδώσει πολὺ μεγαλύτερα πλεονεκτήματα ἀπὸ τὴ μεγάλη κατάπληξη πού θά τοὺς ἐμπνεύσει, παρὰ ὅσο θά τοὺς ζημιώσουν οἱ Ἀθηναῖοι μέ τὴν ἀνώτερη τεχνικὴ τους ἀπέναντι στοὺς ἄμαθους Συρακουσίους· ἄς προχωρήσουν λοιπὸν στὴ ναυτικὴ τους ἀπόπειρα κι ἄς μὴ διστάσουν. Οἱ Συρακοῦσιοι λοιπὸν, μέ τίς παραινέσεις τοῦ Γύλιππου καὶ τοῦ Ἑρμοκράτη, κι ὅσων ἄλλων τυχόν εἶχαν τὴν ἴδια γνώμη, ἐνίωθαν τώρα μεγάλη ὄρεξη νά ναυμαχήσουν, κι ἔμπαιναν πιὸ πρόθυμοι οἱ ἴδιοι στὰ καράβια ὡς ναῦτες²⁶.

*Ναυμαχία
στὸ μεγάλο
λιμάνι.*

22. Ὁ Γύλιππος πάλι, ἀφοῦ εἶχε πιά ἐτοιμαστεῖ ὁ στόλος, ὁδήγησε τὴ νύχτα ὀλόκληρο τὸ πεζικὸ κάτω, μέ τὸ σκοπὸ νά χτυπήσει αὐτὸς ὁ ἴδιος τὰ ὀχυρώματα στοῦ Πλημμύριο ἀπὸ τὴ στεριά· καὶ τὰ καράβια τῶν Συρακουσίων συγχρόνως, ὅταν τοὺς ἔδινε τὸ σύνθημα, θά ἀρμένιζαν καταπάνω στοὺς Ἀθηναίους, τριάντα πέντε ξεκινώντας ἀπὸ τὸ μυχὸ τοῦ μεγάλου λιμανιοῦ ἐνῶ ἄλλα σαράντα πέντε θά ξεκινούσαν ἀπὸ τὸ μικρὸ λιμάνι, ὅπου ἦταν κι ὁ ναῦσταθμὸς τους, καὶ θ' ἀρμένιζαν γύρω στοῦ νησί, μέ τὸ σκοπὸ νά ἐνωθοῦνε μέ τ' ἄλλα, τὰ μέσα, καὶ νά πᾶνε καταπάνω στοῦ Πλημμύριο, ἔτσι ὥστε οἱ Ἀθηναῖοι νά πέσουν σέ ταραχὴ ἀπὸ τὴ διπλὴ ἐπίθεση. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔβαλαν ἀμέσως πληρώματα σ' ἐξήντα καράβια, καὶ μέ τὰ εἴκοσι πέντε ἀπ' αὐτὰ συγκρούστηκαν μέ τὰ τριάντα πέντε τῶν Συρακουσίων μέσα στοῦ μεγάλο λιμάνι, καὶ μέ τὰ ὑπόλοιπα τριάντα πέντε βγήκαν νά ἀντικρύσουν τὰ ἐχθρικά καράβια πού ἀρμένιζαν ἀπὸ τὸ ναῦσταθμο γύρω στοῦ νησί. Κι ἔγινε ναυμαχία μπροστά στὴν εἴσοδο τοῦ μεγάλου λιμανιοῦ, καὶ πολλὴ ὥρα ἄντεξαν, ὁ ἕνας στὰ χτυπήματα τοῦ ἄλλου, θέλοντας οἱ Συρακοῦσιοι νά μποῦνε μέ τὴ βία στοῦ μεγάλο λιμάνι, κι οἱ Ἀθηναῖοι νά τοὺς ἐμποδίσουν.

*Πτώση τοῦ
Πλημμύριου.
Νίκη τῶν Ἀθηναίων.*

23. Στὸ μεταξύ, ἐνῶ οἱ Ἀθηναῖοι στοῦ Πλημμύριο εἶχαν κατέβει στὴν παραλία κι ὅλη τους ἡ προσοχὴ ἦταν στραμμένη πρὸς τὴ ναυμαχία, προφταίνει ὁ Γύλιππος, πού εἶχε ξεκινήσει τὰ χαράματα, καὶ πέφτει ἀπάνω στὰ ὀχυρώματά τους ξαφνικά, καὶ κυριεῦει πρῶτα τὸ μεγάλο τεῖχος, κι ὕστερα τὰ δύο μικρότερα, ὅπου οἱ φρουροὶ δὲ στάθηκαν νά τὸν ἀντιχτυπήσουν, ὅταν εἶδαν πῶς εἶχε πέσει τὸ μεγάλο τόσο εὐκόλα. Κι ἀπὸ τὸ

πρῶτο βέβαια, μέ μεγάλη δυσκολία, ὅσοι φρουροί κατόρθωσαν νά καταφύγουν στό καράβια ἢ σέ κάποιο φορτηγό, πέρασαν ἔξω ἀπό τήν ἐπίθεση καί γύρισαν στό στρατόπεδο· γιατί ἐνόσω οἱ Συρακοῦσιοι νικούσανε στή ναυμαχία τοῦ ἰμεγάλου λιμανιοῦ, τοὺς κυνηγοῦσε ἓνα γοργοτάξιδο πολεμικό· τή στιγμή ὅμως πού ἔπεσαν τά δύο μικρότερα ὀχυρώματα, ἔτυχε νά ὑποχωροῦν οἱ Συρακοῦσιοι, κι ὅσοι ἔφευγαν ἀπ' αὐτά ἀρμένισαν εὐκολότερα γύρω στήν ἀκτή. Τά καράβια δηλαδή τῶν Συρακουσίων πού ναυμαχοῦσανε στήν εἴσοδο τοῦ μεγάλου λιμανιοῦ, ἀφοῦ ἔσπρωξαν τ' ἀθηναϊκά, ὀρμησαν μέσα στό λιμάνι χωρίς τάξη, καί μπερδεύτηκαν συναμεταξύ τους, κι ἔτσι χάρισαν τή νίκη στοὺς Ἀθηναίους πού ἀνάγκασαν νά ὑποχωρήσουν κι αὐτά καί κείνα πού τοὺς εἶχαν πρῶτα νικήσει μέσα στό λιμάνι· βούλιαξαν ἐπίσης ἔντεκα καράβια τῶν Συρακουσίων καί σκότωσαν τοὺς περισσότερους ναῦτες μέσα σ' αὐτά, ἔξω ἀπό τά πληρώματα τριῶν καραβιῶν, πού ἔπιασαν ζωντανούς· κι ἀπό τά δικά τους καράβια καταστράφηκαν τρία. Κι ἀφοῦ ἔσυραν στή στεριά τά ναυαγισμένα καράβια τῶν Συρακουσίων, κι ἔστησαν τρόπαιο πάνω στό νησάκι πού βρίσκεται μπροστά στό Πλημμύριο, ἔφυγαν ἀπό κει καί γύρισαν στό στρατόπεδό τους.

24. Οἱ Συρακοῦσιοι λοιπόν ἔτσι τά ἔβγαλαν πέρα στή ναυμαχία, ἀλλά κρατοῦσαν τώρα τά τείχη στό Πλημμύριο, κι ἔστησαν τρία τρόπαια, ἓνα γιά κάθε ὀχύρωμα. Τό ἓνα ἀπό τά δύο μικρότερα πού εἶχαν κυριέψει τελευταῖα, τό γκρέμισαν, τ' ἄλλα δύο ὅμως τά διόρθωσαν κι ἄφησαν μέσα φρουρούς. Πολλοὶ στρατιῶτες εἶχαν σκοτωθεῖ ἢ πιαστεῖ αἰχμάλωτοι ὅταν ἔπεσαν τά ὀχυρώματα κι οἱ νικητές πῆραν πολλά λάφυρα κάθε λογῆς· γιατί, ἐπειδὴ οἱ Ἀθηναῖοι χρησιμοποιοῦσαν τά ὀχυρώματα αὐτά σάν ἀποθήκες, βρισκόταν ἐκεῖ - μέσα πολλή πρᾶματῖα τῶν ἐμπόρων, πολύ σιτάρι, καί πολλά ἀγαθά πού ἀνήκαν στοὺς τριήραρχους· ἐπίσης εἶχαν παρατήσει στή φυγή τους οἱ Ἀθηναῖοι πανιά γιά σαράντα καράβια καθὼς καί τ' ἄλλα τους ξάρτια καί τρία καράβια τραβηγμένα στή στεριά. Ἀλλά τό κυριότερο καί βαρύτερο χτύπημα πού ἐλάττωσε τή μαχητικὴ δύναμη τοῦ ἀθηναϊκοῦ στρατοῦ ἦταν πὼς κυριεύτηκε τό ἴδιο τό Πλημμύριο·

Συνέπειες ἀπὸ τὴν κατάληψη τοῦ Πλημμυρίου.

γιατί δέν μπορούσαν τώρα πιά νά μπαίνουν στό λιμάνι μέ ασφάλεια γιά νά φέρνουν τίς προμήθειες (οί Συρακούσιοι είχαν τώρα βάσει καράβια νά φρουροῦν τήν εἴσοδο καί τούς ἐμποδίζαν, κι ἔτσι ἔπρεπε νά πολεμίσουν κάθε φορά πού ἔβαζαν μέσα τρόφιμα). Ἀπό κάθε ἄλλη ἄποψη τούς εἶχε καταπλήξει αὐτό πού ἔγινε καί εἶχε προκαλέσει μεγάλη κατάθλιψη στό στρατό.

Ἐπιχειρήσεις.

25. Ὑστερ' ἀπ' αὐτά, ἔστειλαν στά ξένα οἱ Συρακούσιοι δώδεκα καράβια μέ διοικητή τόν Ἀγάθαρχο τό Συρακούσιο. Ἐνα ἀπ' αὐτά πῆρε κατεύθυνση γιά τήν Πελοπόννησο μεταφέροντας πρέσβεις πού θά ἔλεγαν τό τί εἶχαν κατορθώσει καί πώς ἔχουν τώρα μεγάλες ἐλπίδες, καί συγχρόνως θά παρακινούσαν νά ἐνταθεῖ ὁ πόλεμος στήν κυρίως Ἑλλάδα· ἄλλα ἐννέα ἀρμένισαν πρὸς τήν Ἰταλία, γιατί εἶχαν πληροφορηθεῖ πώς θά ἴφταναν ἐκεῖ πλοῖα γιά τούς Ἀθηναίους γεμῆτα χρήματα. Καί κατάφεραν ν' ἀνταμώσουν τά πλοῖα αὐτά καί νά καταστρέψουν τά περισσότερα, κι ἔβαλαν φωτιά σέ μεγάλη ποσότητα ξυλείας γιά νουπήγηση στήν Καυλωνίτιδα. Ἐπειτα πῆγαν στούς Λοκρούς, κι ἐνῶ βρίσκονταν στό λιμάνι, ἐκεῖ ἀρμένισε καί τούς ἀντάμωσε ἓνα ἀπό τά φορηγά πού ἔρχονταν ἀπό τήν Πελοπόννησο κι ἔφερνε στρατιῶτες ἀπό τίς Θεσπιές· κι οἱ Συρακούσιοι πῆραν τούς στρατιῶτες πάνω στά πολεμικά τους κι ἀρμένισαν παράλληλα πρὸς τήν ἀκτὴ γυρίζοντας στό ἀραξοβόλι τους. Οἱ Ἀθηναῖοι τούς παραφύλαγαν μέ εἴκοσι πολεμικά, κι ἔπιασαν ἓνα καράβι μέ ὅλο του τό πλήρωμα, τ' ἄλλα ὅμως δέν τά πρόφτασαν ἀλλά τούς ξέφυγαν καί γύρισαν στίς Συρακούσες.

Ἐγινε καί κάποια ἀψιμαχία μέσα στό λιμάνι γιά τούς πασσάλους πού εἶχαν μπῆξει οἱ Συρακούσιοι μπροστά στόν παλιό τους ναύσταθμο, γιά ν' ἀράξουν τά καράβια τους μέσα στό λιμάνι μέ ασφάλεια, καί γιά νά μὴν τά χαλοῦν οἱ Ἀθηναῖοι ὀρμώντας μέσα καί χτυπώντας τα μέ τά ἐμβόλα. Φέρνοντας οἱ Ἀθηναῖοι κοντά στά παλούκια ἓνα πλοῖο βάρους δέκα χιλιάδων μονάδων²⁷ μέ ξύλινους πύργους καί ψηλές κουπαστές, κι ὕστερα κατεβαίνοντας στίς βάρκες, ἐσπρωχναν τά παλούκια καί τραβώντας τά σκοινιά μέ βίντσι ἀπό τό μεγάλο πλοῖο τά

ξερίζωναν ἢ τὰ ὄσπασαν ἢ, βουτώντας, τὰ πριόνιζαν κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσης. Οἱ Συρακούσιοι τοὺς χτυποῦσαν μέσα ἀπὸ τὸ ναύσταθμο κι οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς ἀντιχτυποῦσαν ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὸ βαρὺ φορτηγὸ· τέλος τράβηξαν κι ἔβγαλαν οἱ Ἀθηναῖοι τὰ περισσότερα παλούκια· γιατί εἶχαν μῆξι οἱ Συρακούσιοι καὶ μερικά πού δέν ἐξεῖχαν πάνω ἀπὸ τὸ νερό, ἔτσι ὥστε ὑπῆρχε φόβος, ἂν δέν τὸ πρόβλεπε κανεὶς νά προσκρούσει τὸ καράβι του σάν σέ ὕφαλο. Ἀλλὰ κι αὐτὰ τὰ ἔκοβαν μέ πριόνια κολυμπητές πού βουτοῦσαν μέ δίχτυ καὶ πληρώνονταν γι' αὐτό. Παρολαυτὰ οἱ Συρακούσιοι ξανάμπηξαν ἄλλα παλούκια. Καὶ σοφίζονταν πολλὰ ἄλλα τεχνάσματα ὁ ἕνας ἐνάντια στὸν ἄλλον, ὅπως ἦταν φυσικό, ἀφοῦ οἱ στρατοὶ ἦταν κοντὰ ὁ ἕνας στὸν ἄλλον καὶ παραταγμένοι ἀντικρυστὰ καὶ γίνονταν μικροσυμπλοκές κάθε λογιῆς καὶ δοκίμαζαν ὁ ἕνας τὴ δύναμη τοῦ ἄλλου μέ κάθε τρόπο.

Ἔστειλαν κι ἄλλους πρέσβεις οἱ Συρακούσιοι στίς πολιτεῖες τῶν Κορινθίων καὶ τῶν Ἀμπρακιωτῶν, καθὼς καὶ στὴ Σπάρτη γιὰ νά τοὺς ἀναγγεῖλουν πὼς πάρθηκε τὸ Πλημμύριο καὶ γιὰ τὴ ναυμαχία ὅπου εἶχαν νικηθεῖ ὄχι τόσο ἀπὸ τὴ δύναμη τῶν ἐχθρῶν, ὅσο ἀπὸ τὴν ἴδια τους τὴ σύγχυση, καὶ γιὰ νά ἐξηγήσουν πὼς εἶχαν πολλές ἐλπίδες γιὰ ὅλα τ' ἄλλα ζητήματα· παράγγειλαν ἐπίσης στοὺς πρέσβεις νά ἐπιμεινουν ἔντονα νά τοὺς σταλοῦν κι ἄλλες ἐνισχύσεις, πεζικό καὶ στόλος, γιατί κι οἱ Ἀθηναῖοι περίμεναν ἄλλο ἐκστρατευτικό σῶμα· κι ἂν πρόφταναν αὐτοὶ νά ἐξοντώσουν πρῶτα τὸ στράτευμα πού ὑπῆρχε ἐκεῖ, θά ἔχει πάρει τέλος ὁ πόλεμος.

Ο ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΠΡΟΣ ΤΗ ΣΙΚΕΛΙΑ (κεφ. 26)

26. Ὁ Δημοσθένης πάλι, ἀφοῦ συγκεντρώθηκε ὁ στρατός πού ἔπρεπε νά ἔχει μαζί του γιὰ νά πάει νά ἐνισχύσει τοὺς Ἀθηναίους στὴ Σικελία, σήκωσε ἄγκυρα ἀπὸ τὴν Αἴγινα, κι ἀρμενίζοντας πρὸς τὴν Πελοπόννησο ἀνταμώθηκε μέ τὸ Χαρικλῆ καὶ τὰ τριάντα ἀθηναϊκά καράβια πού διοικοῦσε. Ἀφοῦ μάρκαραν τοὺς βαριά ἀρματωμένους Ἀργεῖους στὰ καράβια προχώρησαν πρὸς τὴ Λακωνία· καὶ πρῶτα λεηλάτησαν ἕνα

μέρος τῆς ὑπαίθρου στήν Ἐπίδαυρο, τῆ Λιμηρά, κι ἔπειτα ἀράζοντας στίς ἀκτές τῆς Λακωνικῆς, κατάντικρυ στά Κύθηρα²⁸, ὅπου βρίσκεται ἱερό τοῦ Ἀπόλλωνα, χώρισαν μέ τεῖχος ἕνα μέρος πού ἦταν σάν ἰσθμός, τόσο γιά νά καταφεύγουν ἐκεῖ αὐτομολώντας οἱ εἰλωτες τῶν Λακεδαιμονίων, ὅσο καί γιά νά ξεκινοῦν ἀπό κεῖ γιά ληστρικές ἐπιδρομές ὅπως ἔκαναν κι ἀπό τήν Πύλο. Ὁ Δημοσθένης λοιπόν, ἀφοῦ κυρίεψε τό μέρος ἐκεῖνο μαζί μέ τό Χαρικλῆ, ἀρμένισε παράλληλα μέ τίς ἀκτές πρὸς τήν Κέρκυρα γιά νά προχωρήσει ὅσο πιο γρήγορα μπορούσε πρὸς τή Σικελία, ἀφοῦ παραλάβαινε κι ἀπό κεῖ συμμαχικά ἀποσπάσματα. Ἀπό τήν ἄλλη μεριά ὁ Χαρικλῆς, ἀφοῦ ἔμεινε ὥσπου νά τελειώσει τό ὄχυρωμα, κι ἄφησε μέσα φρουρά, ἀποχώρησε κι αὐτός μέ τά τριάντα καράβια του, γυρίζοντας στήν Ἀθήνα, κι ἔφυγαν κι οἱ Ἀργεῖοι.

ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΧΥΡΩΣΗ ΤΗΣ ΔΕΚΕΛΕΙΑΣ (κεφ. 27 - 28)

*Καταστροφή
τῆς ὑπαίθρου
καί τῶν ζώ-
ων. Αὐτομό-
ληση δούλων.*

27. Τό ἴδιο αὐτό καλοκαίρι ἔφτασαν στήν Ἀθήνα καί χίλιοι τριακόσιοι Θράκες, ἀπό τό γένος τῶν Δίων, ὀπλισμένοι μέ μικρές ἀσπίδες καί μαχαίρια, πού ἐπρόκειτο νά μαρκάρουν γιά τή Σικελία μέ τό Δημοσθένη. Οἱ Ἀθηναῖοι ὅμως, μιά καί εἶχαν φτάσει πολύ ἀργά, σκόπευαν νά τοὺς στείλουν πίσω ἀπό κεῖ πού ἦρθαν, στή Θράκη. Γιατί θεώρησαν πώς θά τοὺς κόστιζε πάρα πολύ νά τοὺς κρατήσουν γιά τόν πόλεμο πού τοὺς γινόταν ἀπό τή Δεκέλεια, ἀφοῦ ἔπαιρναν μισθό μιά δραχμῆ²⁹ τήν ἡμέρα ὁ καθένας. Γιατί ἀπό τήν πρώτη στιγμή πού εἶχε ὀχυρωθεῖ ἡ Δεκέλεια ἀπ' ὄλο τό στρατό τῶν Πελοποννησίων τό καλοκαίρι ἐκεῖνο, καί ὕστερα ἔμεναν μέσα διαδοχικά φρουρές ἀπό κάθε συμμαχική πολιτεία, ἔτσι πού ἀποτελοῦσε ἀδιάκοπη ἀπειλή γιά τήν ὑπαίθρο ὄλο τό χρόνο, ζημίωνε πάρα πολύ τοὺς Ἀθηναίους· καί τό κυριότερο, χάνονταν τά ὑπάρχοντά τους καί σκοτώνονταν ἄνθρωποι ὄλη τήν ὥρα, ὥστε ἡ κατάσταση εἶχε πολύ χειροτερέψει. Ἐνῶ δηλαδή οἱ προηγούμενες εἰσβολές κρατοῦσαν λίγο καιρό καί δέν ἐμπόδιζαν τοὺς ἄνθρώπους νά νέμονται τά χτήματά τους τό ὑπόλοιπο μέρος τοῦ χρόνου, τώρα ἔμεναν ἐχθρικές φρουρές ἐκεῖ - μέσα ἀδιάκοπα

κι ἄλλοτε ἔρχονταν περισσότεροι, κι ἄλλοτε ἢ ταχτική φρουρά ξεχυνόταν στήν ὑπαιθρο ἀπό ἀνάγκη καί καταλήστευαν τά πάντα, κι ὁ βασιλιάς τῶν Λακεδαιμονίων ὁ Ἅγις, πού δέ θεωροῦσε τόν πόλεμο πάρεργο, βρισκόταν πάντα ἐπί τόπου· ἔτσι βλάπτονταν οἱ Ἀθηναῖοι πάρα πολύ. Γιατί εἶχαν στερηθεῖ ὀλόκληρη τήν ὑπαιθρο καί περισσότερο ἀπό εἴκοσι χιλιάδες δοῦλοι εἶχαν αὐτομολήσει στόν ἐχθρό, οἱ περισσότεροί τους εἰδικευμένοι ἐργάτες, κι ὅλα τά πρόβατα καθῶς καί τά μεγάλα ζῶα πού ἔσπερναν τ' ἀμάξια, εἶχαν ἀφανιστεῖ· τ' ἄλογα πάλι, ἐπειδή οἱ ἵππεις ἔβγαιναν κάθε μέρα, εἴτε κάνοντας ἐπιδρομές στή Δεκέλεια, εἴτε γιά νά προστατεύσουν τά κοντινά χτήματα, ἄλλα εἶχαν κουτσαθεῖ σέ κακοτράλαχα μέρη κι ἀπό τήν ἀδιάκοπη κούραση, κι ἄλλα κάθε τόσο πληγώνονταν.

28. Ἐπίσης ἡ μεταφορά τῶν τροφίμων ἀπό τήν Εὐβοία ³⁰, πού γινόταν πρωτύτερα πιά γρηγόρα ἀπό τή στεριά, ἀπό τόν Ὠρωπό, περνώντας ἀπό τή Δεκέλεια, τώρα κόστιζε πολύ περισσότερο, μέ τά καράβια γύρω στό Σούνιο. Καί ἡ πολιτεία ἦταν ἀναγκασμένη νά τά φέρνει ὅλα ἀπ' ἔξω, ὅλα ὅσα τῆς χρειάζονταν, καί κατάντησε νά μήν εἶναι μιά πολιτεία, παρά φρούριο. Γιατί ἦταν οἱ Ἀθηναῖοι σ' ἐπιφυλακή κοντά στά τείχη τήν ἡμέρα, ἡ κάθε ὀμάδα μέ τή σειρά ἐξόν ἀπό τούς ἵππεις, ἄλλοι στά ὀπλοστάσια κι ἄλλοι στίς ἐπάλξεις, καί τή νύχτα σχεδόν ὅλοι χειμῶνα - καλοκαίρι καί τυραννιοῦνταν ὑπερβολικά. Ἐκεῖνο πού τούς βασάνιζε περισσότερο ἀπ' ὅλα ἦταν πῶς βρισκόνταν μπλεγμένοι σέ δύο πολέμους συγχρόνως· καί τούς εἶχε πιάσει τέτοιο πείσμα νά νικήσουν, πού θά ἦταν ἀδύνατο νά τό φανταστεῖ κανεῖς ἄν τό ἄκουγε πρωτύτερα· δηλαδή, ἐνῶ ἦταν οἱ ἴδιοι σάν πολιορκημένοι ἀπό τό δχύρωμα τῶν Πελοποννησίων στή χώρα τους, οὔτε καί μ' αὐτό δέν ἀποφάσιζαν ν' ἀποτραβηχτοῦν ἀπό τή Σικελία, ἀλλά ἔκαναν ἐκεῖ κατά τόν ἴδιο τρόπο ἀντίθετη πολιορκία στίς Συρακοῦσες, πολιτεία πού καί μόνη τῆς δέν ἦταν πολύ μικρότερη ἀπό τήν Ἀθήνα· κι ἔκαναν τούς Ἑλληνας νά τά χάνουν μέ τήν ἀπροσδόκητη δύναμη καί τόλμη τους, ἐνῶ στήν ἀρχή τοῦ πολέμου ἄλλοι νόμιζαν πῶς θά κρατοῦσαν ἕνα χρόνο, ἄλλοι δύο, καί κανεῖς δέν πίστευε πῶς θά βαστοῦσαν περισσότερο ἀπό τρία χρόνια, ἄν ἔκαναν οἱ

Οἰκονομική κρίση.

Πελοποννήσιοι εισβολή στήν Ἀττική· καί τώρα, δεκαεφτά χρόνια μετά τήν πρώτη εισβολή, εἶχαν πάει στή Σικελία, ταιπωρημένοι κιόλας ἀπό τόν πόλεμο ἀπό κάθε ἀπόψη, κι ἀναλάβει νέο πόλεμο καθόλου μικρότερο ἀπό τοῦτον, πού εἶχαν κιόλας φορτωθεῖ ἀπό τήν Πελοπόννησο. Γιά ὄλους αὐτούς τοὺς λόγους, καί μετά τίς μεγάλες ζημιές πού πάθαιναν ἀπό τή Δεκέλεια, κι ἐπειδὴ ὅλα τ' ἄλλα ἔξοδα πού ἔπεφταν ἀπάνω τους ἦταν τεράστια, ἔφτασαν τὰ οἰκονομικά τους σέ κρίσιμη κατάσταση. Καί κατά τήν περίοδο αὐτή ἐπέβαλαν στοὺς ὑποταχτικούς τους συμμάχους, ἀντί γιά τόν τακτό φόρο, νά πληρώνουν πέντε τοῖς ἑκατό γιά ὅλες τίς θαλασσινές μεταφορές³¹, νομίζοντας πώς θά εἰσπράξουν ἔτσι περισσότερα χρήματα· γιατί τὰ ἔξοδα δέν ἦταν τὰ ἴδια ὅπως καί πρωτύτερα, ἀλλά εἶχαν γίνει ἀσύγκριτα μεγαλύτερα, ἀνάλογα μέ τήν ἔνταση τοῦ πολέμου, τα ἔσοδα ὁμως ὅσο πάει καί λιγότευαν.

ΟΙ ΘΡΑΚΕΣ ΣΤΗ ΜΥΚΑΛΗΣΣΟ

(κεφ. 29 - 30)

29. Γι' αὐτό λοιπόν, τοὺς Θράκες πού δέν εἶχαν προφάσει νά μπαρκάρουν μέ τὸ Δημοσθένη, ἐπειδὴ τοὺς ἔλειπαν τὰ χρήματα καί δέν ἠθελαν νά προσθέσουν κι ἄλλα ἔξοδα, τοὺς ἔστειλαν ἀμέσως πίσω· καί πρόσταξαν τὸ Διειτρήφην νά τοὺς μεταφέρει, παραγγέλνοντάς του συγχρόνως, καθὼς θ' ἀρμένιζαν κοντά στίς ἀκτές (γιατί θά περνοῦσαν τόν Εὐριπο) νά τοὺς μεταχειριστεῖ ἂν μπορέσει γιά νά κάνει κακό στοὺς ἐχθρούς. Αὐτὸς τοὺς ἀποβίβασε στό ἔδαφος τῆς Τανάγρας κι ἔκαναν κάποια γρήγορη ληστρική ἐπιδρομή, καί τὸ βράδυ, ξεκινώντας ἀπὸ τὴ Χαλκίδα τῆς Εὐβοίας, πέρασε τὰ στενά καί ἀράζοντας στήν ἀκτὴ τῆς Βοιωτίας, τοὺς ὀδήγησε στή Μυκαλησσό³². Στρατοπέδεψαν τὴ νύχτα κοντά στό Ἑρμαῖο χωρὶς νά τοὺς πάρουν εἶδηση (τὸ μέρος ἀπέχει ἀπὸ τὴ Μυκαλησσό κάπου δεκάξι στάδια) καί μόλις ξημέρωσε πῆγε καί χτύπησε τὴν πολιτεία, πού δέν εἶναι μεγάλη· καί τὴν κυριεῦει, πέφτοντας ἀπάνω σέ ἀνθρώπους χωρὶς φρουρά καί πού δέν περίμεναν ποτὲ νά τοὺς ἐπιθεθεῖ κανεὶς ἀπὸ τὴ θάλασσα, προχωρώντας τόσο στά ἐνδότερα· τὰ τείχη τους ἦταν ἀδύναμα καί μέρη-μέρη

³¹ Ἀλωση τῆς πόλης καὶ σφαγή τῶν κατοίκων.

γκρεμισμένα, αλλά κι όσα ήταν όρθά ήταν πολύ χαμηλά, κι έξόν απ' αυτό, επειδή δέ φοβούνταν επίθεση ήταν άνοιχτές και οί πύλες. Όρμώντας μέσα οί Θράκες έγδυσαν τά σπίτια και τούς ναούς, σκοτώνοντας τούς ανθρώπους, χωρίς νά λυπηθούν ούτε τά παιδιά ούτε τούς γέρους, αλλά σκότωναν στή σειρά όποιον έβρισκαν μπροστά τους, και παιδιά και γυναίκες, κι άκόμα και τά ζώα, κι ό,τι άλλο ζωντανό έβλεπαν. Γιατί ή φυλή αυτή των Θρακών μοιάζει μέ τούς χειρότερους βαρβάρους σέ τοϋτο, πώς άμα δέ φοβούνται τίποτα, είναι πάρα πολύ αίμοβόροι και στήν περίσταση εκείνη έγινε μεγάλη άναστάτωση και κάθε μορφή άφανισμού, και πέφτοντας άπάνω σ' ένα σκολειό άγοριών, πού ήταν τό μεγαλύτερο του τόπου, τήν ώρα πού τά παιδιά μόλις είχαν μπει μέσα, τά πετσόκοψαν όλα. Κι αυτή ή συμφορά, πού άπροσδόκητα χτύπησε όλόκληρη τήν πολιτεία, δέν ήταν μικρότερη άπό καμιά άλλη, αλλά τίς ξεπέρασε όλες σέ τρομάρα και χαμό.

30. Οί Θηβαίοι όμως τό πήραν είδηση και έτρεξαν νά τούς βοηθήσουν, και βρήκαν τούς Θράκες πού έφευγαν, αλλά δέν είχαν ξεμακρύνει πολύ: τούς πήραν πίσω ό,τι είχαν άρπάξει και τούς τρόμαξαν καταδιώκοντάς τους ως τόν Εϋριπο όπου βρίσκονταν άραγμένα τά καράβια πού τούς είχαν φέρει. Και σκότωσαν τούς περισσότερους καθώς μπαρκάριζαν γιατί δέν ήξεραν κολύμπι, και γιατί οί ναϋτες στά καράβια, βλέποντας τί γινόταν στή στεριά, είχαν άποτραβήξει τά καράβια σ' άνοιχτά, σέ άπόσταση πού νά μή φτάνουν τά βέλη άπό τά τόξα: οί Θράκες στήν άρχή πού ύποχωρούσαν δέν έτρεχαν πανικόβλητοι μπροστά στό ίππικό των Θηβαίων πού τούς πρόφτασε πρώτο, αλλά ή όπισθοφυλακή, στρέφοντας πίσω σέ πυκνή παράταξη, όπως τό συνηθίζει ή φυλή τους, προφύλαγαν τούς άλλους όχι χωρίς δεξή οσύνη, ώστε δέ σκοτώθηκαν πάρα πολλοί σ' αυτό τό στάδιο τής συμπλοκής. Άλλους πάλι, πού είχαν άπομείνει στήν πολιτεία για άρπαγή, τούς σκότωσαν οί Θηβαίοι εκεί. Κι όλοι μαζί όσοι πέθαναν μέ τούς διάφορους αϋτούς τρόπους άπό τούς χίλιους τριακόσιους Θράκες ήταν διακόσιοι πενήντα. Και σκότωσαν κι αυτοί κάπου είκοσι Θηβαίους, ίππεις και πεζούς μαζί, κι άλλους άπό τά μέρη εκείνα

*Καταδίωξη
των Θρακών
από τους Θη-
βαίους.*

πού είχαν τρέξει νά τούς βοηθήσουν, καθώς κι ἓνα Θηβαῖο Βοιωτάρχη, τὸ Σκιρφόνδα. Ὅσο γιά τούς Μυκαλησσίους, ἐξοντώθηκε ἓνα μέρος τοῦ πληθυσμοῦ. Τέτοια ἦταν τὰ γεγονότα στή Μυκαλησσό, πού ἡ συμφορά της ἦταν ἀξιολύπητη, γιατί σχετικὰ μέ τὸ μέγεθός της ἦταν μεγαλύτερη ἀπὸ κάθε ἄλλη πού συνέβηκε ὁπουδήποτε ὅσο κρατοῦσε αὐτός ὁ πόλεμος.

Ο ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΣΤΗ ΝΑΥΠΑΚΤΟ

(κεφ. 31)

31. Τὸν ἴδιο καιρὸ ὁ Δημοσθένης, ἀρμενίζοντας πρὸς τὴν Κέρκυρα ἀφοῦ τελείωσε τὸ ὄχυρωμα στή Λακωνική, βρῆκε ἓνα φορτηγὸ ἀραγμένο στή Φειά τῆς Ἠλείας, πού ἦταν νά μεταφέρει στρατιῶτες ἀπὸ τὴν Κόρινθο στή Σικελία· τὸ κατὰστρατε, ἀλλὰ οἱ ἄντρες πού ἦταν μέσα κατόρθωσαν νά ξεφύγουν κι ἀργότερα πῆραν ἄλλο κι ἀρμένισαν πρὸς τὰ καί. Ὑστερ' ἀπ' αὐτὸ ἔφτασε ὁ Δημοσθένης στή Ζάκυνθο καὶ τὴν Κεφαλληνία καὶ παράλαβε μερικοὺς βαριά ἀρματωμένους στρατιῶτες καὶ μήνυσε νά τούς ἐρθοῦν ἄλλοι ἀπὸ τοὺς Μεσσηνίους στή Ναύπακτο, καὶ πέρασε στὴν ἀπέναντι στεριά τῆς Ἀκαρνανίας στὴν Ἀλύζεια καὶ τὸ Ἀνακτόριο, πού τὸ κρατοῦσαν οἱ Ἀθηναῖοι. Κι ἐνῶ ἦταν ἀπασχολημένοι μ' αὐτὰ, ἐρχεται καὶ τὸν ἀνταμώνει ὁ Εὐρυμέδων γυρίζοντας ἀπὸ τὴ Σικελία. Αἰτὸν τὸν εἶχαν στείλει τὸν περασμένο χειμῶνα νά πάει τὰ χρήματα στό στρατό. Τὸν πληροφόρησε λοιπὸν καὶ γιά ὅλα τ' ἄλλα, καὶ πὼς εἶχε μάθει στό ταξίδι ὅτι οἱ Συρακοῦσιοι εἶχαν κυριέψει τὸ Πλημμύριο. Ἦρθε ἐπίσης καὶ τοὺς βρῆκε ὁ Κόνων, ὁ διοικητὴς τῆς Ναυπάκτου καὶ τοὺς ἀνακοίνωσε πὼς τὰ εἴκοσι πέντε καράβια τῶν Κορινθίων πού τοὺς παραφύλαγαν ἀπὸ τὴν ἀπέναντι ἀκτῆ, δὲ φαίνονταν ἔτοιμα νά χαλαρώσουν τὴν ἐπιφυλακὴ τους, ἀλλὰ μᾶλλον νά τὴν ἐντείνουν· τοὺς παρακίνησε λοιπὸν ὁ Κόνων νά τοῦ στείλουν καράβια, γιατί κατὰ τὴ γνώμη του δέν ἦταν ἄξια τὰ δεκαοχτώ πού εἶχε νά τὰ βγάλουν πέρα σὲ ναυμαχία μέ τὰ εἴκοσι πέντε ἐκείνων. Ὁ Δημοσθένης λοιπὸν κι ὁ Εὐρυμέδων διάλεξαν δέκα ἀπὸ τὰ πιὸ καλοτάξιδα καράβια τους καὶ τὰ ἔστειλαν στή Ναύπακτο μαζί μέ τὸν Κόνωνα νά

προσθεοῦν στήν ἐκεῖ δύναμη, ἐνῶ αὐτός κι ὁ Εὐρυμέδων κανόνιζαν ὅλα τὰ ζητήματα γιά τή συγκέντρωση τοῦ ἐκστρατευτικοῦ σώματος· ὁ Εὐρυμέδων ἀρμένισε στήν Κέρκυρα καί πρόσταξε νά τοῦ ἐτοιμάσουν καί νά τοῦ ἐπανδρώσουν δεκαπέντε καράβια ξεδιαλέγοντας ὁ ἴδιος τοὺς ἄντρες ἀπὸ τοὺς στρατιωτικούς καταλόγους, (γιατί ἦταν, τώρα πού γύρισε ἀπὸ τὸ ταξίδι του στή Σικελία, συστράτηγος μὲ τὸ Δημοσθένη, ὅπως εἶχε ἐκλεγεί στήν Ἀθήνα) ἐνῶ ὁ Δημοσθένης συγκέντρω-νε ἀπὸ τὰ μέρη τῆς Ἀκαρνανίας σφεντονῆτες καί ἀκοντιστές.

Ο ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΚΑΙ Ο ΕΥΡΥΜΕΔΩΝ ΣΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑ (κεφ. 32 - 33)

32. Τὸν ἴδιο καιρὸ, οἱ πρέσβεις πού εἶχαν φύγει ἀπὸ τίς Συρακοῦσες, ἀφοῦ κυριευτήκε τὸ Πλημμῦριο, καί εἶχαν πάει στίς διάφορες πολιτείες, τίς ἔπεισαν νά συμμαχήσουν μαζί τους, κι ἀφοῦ μάζεψαν στρατό, ἐτοιμάζονταν νά τὸν ὀδηγήσουν στίς Συρακοῦσες· τὸ ἄμαθε ὁ Νικίας πρὶν ξεκινήσουν, καί μῆνυσε στοὺς Σικελούς πού κατοικοῦσαν στὰ περάσματα, καί πού ἦταν σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων, τοὺς Κεντόριπες καί τοὺς Ἀλικαίους καί μερικοὺς ἄλλους, νά μὴν ἐπιτρέψουν στοὺς ἐχθροὺς νά περάσουν, ἀλλὰ νά συγκεντρωθοῦν γιά νά τοὺς ἐμποδίσουν· γιατί ἀπὸ ἄλλο δρόμο οὔτε θά δοκίμαζαν νά πᾶνε, ἀφοῦ οἱ Ἀκραγαντίνοι δέν τοὺς ἔδιναν τὴν ἄδεια νά διασχίσουν τὸ ἔδαφός τους. Ἐνῶ λοιπὸν οἱ Σικελιωῆτες βρῖσκονταν κιόλας στὸ δρόμο, τοὺς ἔστησαν οἱ Σικελοὶ ἐνέδρα, ὅπως τοὺς εἶχαν παρακαλέσει οἱ Ἀθηναῖοι καί πέφτοντας ἀπάνω τους ξαφνικά ἐκεῖ πού δέ φυλάγονταν, σκότωσαν κάπου ὀχτακόσιους, καθῶς κι ὅλους τοὺς πρέσβεις, ἐξὸν ἀπὸ ἓναν Κορινθιοῦ· αὐτὸς κατάφερε νά ὀδηγήσει ὅσους γλύτωσαν, πού ἦταν ἀπάνω - κάτω χίλιοι πεντακόσιοι, στίς Συρακοῦσες.

33. Τὴν ἴδια σχεδὸν ἐβδομάδα ἔφτασαν ἐνισχύσεις ἀπὸ τὴν Καμάρινα, πεντακόσιοι βαριά ἀρματωμένοι στρατιῶτες, κι ἀπὸ τριακόσιοι ἀκοντιστές καί σφεντονῆτες· ἔστειλαν βοήθεια καί οἱ Γεῶδοι γιά τὸ ναυτικό, πέντε καράβια, καί τετρακόσιους ἀκοντιστές καί διακόσιους ἵππεις. Σχεδὸν τώρα ὀλόκληρη ἡ Σικελία (ἐκτός ἀπὸ τοὺς Ἀκραγαντίνους πού δέν εἶχαν συμμα-

Βοήθεια Σικελῶν στοὺς Ἀθηναίους.

Ἡ Σικελία ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων.

χήσει μέ κανέναν από τούς δύο) ὄλοι οἱ ἄλλοι ὁμως, πού πρω-
 τύτερα παρατηροῦσαν μέ ἐπιφύλαξη, συσπειρώθηκαν τώρα μέ
 τούς Συρακουσίους καί τούς βοηθοῦσαν ἐνάντια στούς Ἀθη-
 ναίους ³³.

Οἱ Συρακούσιοι πάλι, ὅταν ἔπαθαν τή συμφορά στή χώρα
 τῶν Σικελῶν, συγκρατήθηκαν καί δέν πῆγαν κατευθειά νά χτυ-
 πήσουν τούς Ἀθηναίους· κι ὁ Δημοσθένης κι ὁ Εὐρυμέδων, πού
 τούς ἦταν τώρα ἔτοιμος ὁ στρατός, τόσο ἀπό τήν Κέρκυρα ὅσο
 κι ἀπό τήν ἀπέναντι στεριά, διέσχισαν τό Ἰόνιο πέλαγος μέ ὀλό-
 κληρο τό ἐκστρατευτικό σῶμα κι ἔφτασαν στό ἀκρωτήριο τήν
 Ἰαπυγία· ξεκινώντας ὕστερα ἀπό κεῖ, πῆγαν κι ἄραξαν στή
 νησιά Χοιράδες ³⁴, πού ἀνήκουν στήν Ἰαπυγία· μάρκαραν
 κάπου ἑκατόν πενήντα Ἰάπυγες ἀκοντιστές τῆς Μεσσηπίας
 φυλῆς κι ἀνανέωσαν κάποια παλιά συνθήκη φιλίας μέ τόν
 Ἄρτα, πού ὄντας ἀρχηγός τους, τούς προμήθεψε καί τούς
 ἀκοντιστές, κι ὕστερα ἔφυγαν καί πῆγαν στό Μεταπόντιο τῆς
 Ἰταλίας. Κι ἔπεισαν τούς Μεταποντίους, σύμφωνα μέ τήν πα-
 λιά συμμαχία ³⁵, νά στείλουν μαζί τους τριακόσιους ἀκοντιστές
 καί δύο πολεμικά· κι ἀφοῦ τά παράλαβαν κι αὐτά, ἠρμύνισαν
 γιάλο - γιάλο, ὅσπου ἔφτασαν στούς Θουρίους· ἐκεῖ βρήκαν
 πῶς εἶχε τελευταῖα γίνει ἐσωτερική ἐπανάσταση, πού εἶχε ἀνα-
 τρέψει ὅσους ἐναντιώνονταν στούς Ἀθηναίους ³⁶· κι ἐπειδή
 ἠθελαν, μαζεύοντας ὀλόκληρο τό στράτευμα ἐπί τόπου, νά
 ἰδοῦν, κάνοντας ἐπιθεώρηση, ἄν εἶχε μείνει κανεῖς πίσω, καθώς
 καί νά πείσουν τούς Θουρίους νά πάρουν μέρος στήν ἐκστρα-
 τεῖα μέ ὅσο γινόταν περισσότερο ζήλο, καί μιά καί τά πράματα
 εἶχαν γυρίσει κατά τύχη μέ τό μέρος τους, νά κάνουν τούς
 Θουρίους νά συνάψουν ὀλοκληρωτική συμμαχία μέ τούς Ἀθη-
 ναίους, νά ἔχουν δηλαδή τούς ἴδιους φίλους καί τούς ἴδιους
 ἐχθρούς ³⁷, ἔμεναν ἐκεῖ κι ἔβαλαν μπρός αὐτές τίς ἐνέργειες.

ΝΑΥΜΑΧΙΑ ΣΤΗ ΝΑΥΠΑΚΤΟ

(κεφ. 34)

34. Ἀκριβῶς τήν ἴδια αὐτή ἐποχή, οἱ Πελοποννήσιοι πού
 βρίσκονταν στήν εἴκοσι πέντε καράβια, πού, γιά νά διευκολύνουν
 τό πέρασμα τῶν μεταγωγικῶν στή Σικελία, φρουροῦσαν ἀντί-

κρυστά καράβια τῶν Ἀθηναίων πού εἶχαν τή βάση τους στή Ναύπακτο, προετοιμάζονταν μέ τό σκοπό νά ναυμαχήσουν, καί ἐπάνδρωσαν κι ἄλλα καράβια, ἔτσι πού νά μήν ἔχουν πολύ λιγότερα ἀπό τά ἄττικά· πῆγαν λοιπόν κι ἄραξαν κοντά στόν Ἐρινεό³⁸ τῆς Ἀχαΐας, στή Ρυλική. Κι ἐπειδή τό σχῆμα τοῦ κόλπου ὅπου ἄραξαν εἶναι σάν μισοφέγγαρο, τό πεζικό πού εἶχε ἔρθει νά τοὺς βοηθήσει, Κορίνθιοι καί σύμμαχοι ἀπό τά γύρω μέρη³⁹, παρατάχθηκαν στίς δύο ἄκρες πού ἐξέχουν πρὸς τή θάλασσα, ἐνῶ τά καράβια κρατοῦσαν ὅλο τό μετοξύ διάστημα, κλείνοντας ἔτσι τόν κόλπο· καί διοικητῆς τοῦ στόλου ἦταν ὁ Πολιάνθης ἀπό τήν Κόρινθο. Οἱ Ἀθηναῖοι τότε, ξεκινώντας ἀπό τή Ναύπακτο μέ τριάντα τρία καράβια (καί στρατηγό τό Δίφιλο) ἄρμενίσαν καταπάνω τους. Οἱ Κορίνθιοι στήν ἀρχή δέν κινήθηκαν, ἔπειτα ὁμως, ὅταν ὑψώθηκε τό σῆμα καί θεώρησαν πὸς εἶχε ἔρθει ἡ κατάλληλη στιγμή, ὄρμησαν ἐναντία στοὺς Ἀθηναίους, κι ἐγινε ναυμαχία. Πολλή ὥρα πολεμοῦσαν μέ πείσμα χωρίς νά ὑποχωρεῖ κανένας τους, κι οἱ Κορίνθιοι ἔχασαν τρία καράβια· ἀπό τ' ἀθηναϊκά δέ βυθίστηκε, εἰν' ἀλήθεια, κανένα ὀλότελο, κάπου ἐφτά ὁμως καταστράφηκαν καί δέν μπορούσαν ν' ἄρμενίσουν γιατί τά κορινθιακά καράβια τά εἶχαν χτυπήσει στήν πλώρη μέ τά ἔμβολά τους κι ἔσπασαν τά καταστρώματα πού ἐξεῖχαν π' ἄρα ἀπάνω ἀπό τά κουπιά· γι' αὐτό ἀκριβῶς εἶχαν κάνει οἱ Κορίνθιοι τήν ἐπένδυση στίς πλώρες τῶν καραβιῶν τους πιά χοντρή. Ἀφοῦ λοιπόν ναυμάχησαν πολλή ὥρα σάν ἰσόπαλα, ἔτσι ὥστε ὁ καθένας νά μπορεί ν' ἀξιῶνει πὸς νίκησε, μπόρεσαν μολοτοῦτο οἱ Ἀθηναῖοι νά πάρουν ὅλα τά ναυάγια, γιατί ὁ ἄνεμος τά ἔσπρωχνε πρὸς τό πέλαγος, κι ἐπειδή οἱ Κορίνθιοι δέν ἐπανέλαβαν τήν ἐφοδοῦ ἔτσι χωρίστηκαν ὁ ἕνας στόλος ἀπό τόν ἄλλο, καί κανεῖς δέν κινήγησε τόν ἀντίπαλο, οὔτε πιάστηκαν αἰχμάλωτοι ἀπό καμιά πλευρά· γιατί ἀπό τή μιά οἱ Κορίνθιοι καί οἱ Πελοποννήσιοι, πού εἶχαν ναυμαχήσει κοντά στή στεριά, ἦταν εὐκολο νά σωθοῦν, κι ἀπό τήν ἄλλη κανένα καράβι τῶν Ἀθηναίων δέν εἶχε βουλιάξει. Κι ἀφοῦ ξεμάκρυναν οἱ Ἀθηναῖοι ἄρμενίζοντας πρὸς τή Ναύπακτο, ἔστησαν τρόπαιο οἱ Κορίνθιοι μέ τήν ἐντύπωση πὸς νίκησαν, μιά καί εἶχαν καταντήσει ἄμαχα περισσό-

τερα ἐχθρικά καράβια παρά οἱ ἄλλοι δικά τους· νόμιζαν πῶς καί γι' αὐτό καί μόνο τό λόγο δέν μπορούσε νά θεωρηθεῖ πῶς νικῆθηκαν, γιατί δέ νίκησαν οὔτε κι οἱ ἄλλοι ἔστω κι ἂν δέν εἶχαν αὐτοὶ νικήσει μέ μεγάλη ὑπερρχή. Ὅταν ἔφυγαν ὁμως οἱ Πελοποννήσιοι καί διαλύθηκε ὁ στρατός τῆς στεριᾶς, πῆγαν οἱ Ἀθηναῖοι κι ἔστησαν κι αὐτοὶ τρόπαιο στήν Ἀχαΐα, ὡς νικητές· τό τρόπαιο στήθηκε κάπου εἴκοσι στάδια ἀπό τόν Ἐρινεό, ὅπου εἶχαν κάνει τή βάση τους οἱ Κορίνθιοι. Ἔτσι τελείωσε λοιπόν ἡ ναυμαχία τούτη.

Ὁ Δημοσθένης καί ὁ Εὐρυμέδων στό Ρήγιο.

35. Στή Σικελία, ὁ Δημοσθένης κι ὁ Εὐρυμέδων, ὅταν ἐτοιμάστηκαν οἱ Θούριοι νά λάβουν μέρος στήν ἐκστρατεία τους μέ ἑφτακόσιους βαριά ἀρματωμένους στρατιῶτες καί τριακόσιους ἀκοντιστές, πρόσταξαν τά καράβια τους ν' ἀρμενίσουν γιαλό - γιαλό πρὸς τὴν ἐπικράτεια τοῦ Κρότωνα· αὐτοὶ οἱ ἴδιοι, ἀφοῦ ἔκαναν γενική ἐπιθεώρηση τοῦ πεζικοῦ, τοὺς ὀδήγησαν πρῶτα στὸν ποταμὸ Σύβαρη ἀφοῦ διέσχισαν τό ἔδαφος τῶν Θουριῶν. Ὅταν ὁμως ἔφτασαν στὸν ποταμὸ Ὑλία, καί οἱ Κροτωνιάτες, στέλνοντας πρέσβεις νά τοὺς προειδοποιήσουν, τοὺς δῆλωσαν πῶς δέν εἶχαν καμιὰ ὄρεξη ν' ἀφήσουν το στρατό τους νά περάσει μέσ' ἀπὸ τὴ χώρα τους, κατέβηκαν οἱ Ἀθηναῖοι πρὸς τὴν παραλία καί κατασκήνωσαν κοντά στίς ἐκβολές τοῦ Ὑλία. Καί τά καράβια τοὺς ἀντάμωσαν ἐκεῖ ἀκριβῶς. Τὴν ἄλλη μέρα λοιπόν μάρκαραν ὅλο τό στρατό στά καράβια, κι ἀρμένιζαν κοντά στήν παραλία, πιάνοντας στίς διάφορες πολιτείες, ἐξὸν ἀπὸ τοὺς Λοκρούς, ὡς πού ἔφτασαν στήν Πέτρα, τῆς χώρας τῶν Ρηγίων.

ΝΑΥΜΑΧΙΑ ΣΤΙΣ ΣΥΡΑΚΟΥΣΕΣ

(κεφ. 36 - 41)

Προσαρμογὴ τῶν πλοίων.

36. Οἱ Συρακούσιοι στό μεταξύ, μαθαίνοντας πῶς ἔρχονταν αὐτοὶ καταπάνω τους μέ τά καράβια, ἤθελαν νά κάνουν καινούργια ἔξοδο νά ναυμαχήσουν καί νά τοὺς χτυπήσουν συγχρόνως καί μέ τὴν ὑπόλοιπη στρατιωτικὴ τους δύναμη, τό πεζικό, πού εἶχαν συγκροτήσει ἀκριβῶς γι' αὐτό τό σκοπὸ, θέλοντας νά προφτάσουν νά τό κάνουν πρὶν ἔρθουν οἱ ἐνισχύσεις. Καί εἶχαν ἐτοιμάσει τὸν ὑπόλοιπο στόλο τους κατὰ τὸν τρόπο πού συμπέ-

ραναν από την προηγούμενη ναυμαχία πώς θά τους ἔδινε τήν ὑπεροχή· εἶχαν κοντήνει τίς πλώρες τῶν καρabiῶν τους, κάνοντάς τα πιό γερά καί εἶχαν προσθέσει πάνω στίς πλώρες χοντρές ἐπενδύσεις ἀπό ξύλο κι ἀπό πάνω τίς εἶχαν στερεώσει μέ ἄγκάρσια δοκάρια πού τίς συνέδεναν μέ τά τοιχώματα τῶν καρabiῶν ἔξω καί μέσα· τά στηρίγματα εἶχαν μάκρος ὡς ἔξι πήγες· μέ τόν ἴδιο τρόπο εἶχαν κι οἱ Κορίνθιοι ἐπισκευάσει τίς πλώρες τους ὅταν ναυμάχησαν μέ τ' ἀθηναϊκά καράβια τά λιμενισμένα στή Ναύπακτο. Γιατί θεώρησαν οἱ Συρακοῦσιοι πώς πολεμώντας μέ τ' ἀθηναϊκά καράβια, πού δέν ἦταν ναυπηγημένα κατά τόν ἴδιο τρόπο, ἀλλά εἶχαν πλώρες στενές κι ἀδύναμες γιατί δέν πολεμοῦσαν πλώρη μέ πλώρη, ἀλλά χρησιμοποιοῦσαν τά ἔμβολά τους ἄρμενίζοντας γύρω στά ἐχθρικά καράβια γιά νά τά χτυπήσουν στά πλάγια, θεώρησαν λοιπόν πώς ἔτσι θά ὑπερισχύσουν καί πώς ἡ ναυμαχία μέσα στό μεγάλο λιμάνι, πού θά γινόταν σέ χῶρο σχετικά περιορισμένο μέ πολλά καράβια μαζί, θά τους ἔβγαινε σέ καλό· γιατί ἄν χρησιμοποιοῦσαν τά ἔμβολά τους ἀπέναντι στίς πλώρες τῶν ἀντιπάλων, θά χτυποῦσαν μέ στέρεα καί χοντρά μέρη σκάφη κούφια καί ἀδύναμα. Κι οἱ Ἀθηναῖοι δέ θά μπορούσαν, στό στενό χῶρο, ν' ἄρμενίζουν γύρω στά δικά τους καράβια γιά νά τους χτυπήσουν ἀπό τά πλάγια, οὔτε νά ὀρμοῦν ἀνάμεσα σέ δύο καράβια σπάζοντας τά κουπιά τους· καί σ' αὐτά τά δύο σημεῖα τῆς ναυτικῆς τους τέχνης στηρίζονταν τό περισσότερο οἱ Ἀθηναῖοι· καί οἱ Συρακοῦσιοι θά τους ἐμπόδιζαν ὅσο μπορούσαν νά τά χρησιμοποιήσουν, ἀπό τή μιᾶ κοιτάζοντας νά μήν ἀφήνουν ἄρκετό χῶρο γιά νά περνοῦν ἀνάμεσα σέ δύο καράβια, κι ἀπό τήν ἄλλη ὁ στενός χῶρος δέ θά τους ἄφηνε ν' ἄρμενίζουν γύρω στά καράβια τους· καί θά χρησιμοποιοῦσαν αὐτοῖ οἱ ἴδιοι σέ μεγάλη κλίμακα ἐκεῖνο πού φαινόταν ἄλλοτε ἀδεξιότητα τῶν πλοίαρχων, δηλαδή τή σύγκρουση πλώρη μέ πλώρη· γιατί ἀπ' αὐτή ἀκριβῶς θ' ἀναπλήρωναν περισσότερο τήν ἔλλειψη πείρας, ἀφοῦ δέ θά ἦταν δυνατό στούς Ἀθηναῖους νά κάνουν πίσω ὅταν στριμώχνονταν, καί νά ὑποχωρήσουν πουθενά ἄλλοῦ παρά στή στεριά, κι αὐτό ἀκόμα ἀπό μικρή ἀπόσταση καί σέ λίγο τόπο, ἀκριβῶς στό δικό τους στρατόπεδο· ὅσο γιά τό ὑπόλοιπο λιμάνι, θά τό ὀριζαν αὐτοί.

Κι όταν οί Ἀθηναῖοι θά ὑποχωροῦσαν ὅλοι μαζί στό ἴδιο στενό μέρος, ἄν χτυπιοῦνταν πουθενά πιά βίαια, ἀπό μικρή ἀπόσταση καί στριμωγμένοι ὅλοι μαζί στόν ἴδιο τόπο, θά ἔπεφταν ὁ ἕνας πάνω στόν ἄλλο καί θά γινόταν μεγάλη ἀναταραχή (κι αὐτό ζημίωσε τοὺς Ἀθηναίους περισσότερο ἀπό καθετί ἄλλο, πού δέν εἶχαν τό ἐλεῦθερο νά ὑποχωροῦν σ' ὅποιαδήποτε μεριά τοῦ μεγάλου λιμανιοῦ, ὅπως μπορούσαν νά τό κάνουν οἱ Συρακούσιοι)· ἀπό τήν ἄλλη μεριά δέ θά μπορούσαν ν' ἀρμενίσουν γύρω στά ἐχθρικά καράβια γιά νά βγοῦν στ' ἀνοιχτά ἐφόσον οἱ Συρακούσιοι εἶχαν τή δυνατότητα νά ἐπιτεθοῦν ἀπό τήν ἀνοιχτή θάλασσα καί νά ὑποχωρήσουν στ' ἀνοιχτά, μιά καί οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν πιά χάσει τό Πλημμῦριο, πού τοὺς ἦταν τώρα ἐχθρικό καί ἡ εἰσοδος τοῦ λιμανιοῦ δέν ἦταν μεγάλη.

*Ἐπίθεση τῶν
Συρακουσίων.*

37. Τέτοια λοιπόν στοχάζονταν οἱ Συρακούσιοι ἀναφορικά μέ τήν τέχνη καί τή δύναμή τους· κι εἶχαν συγχρόνως πάρει περισσότερο θάρρος ἀπό τήν προηγούμενη ναυμαχία, καί γι' αὐτό ἐπιτέθηκαν στοὺς Ἀθηναίους μέ τό στρατό καί τά καράβια μαζί. Τό πεζικό τό εἶχε βγάλει λίγο πρωτύτερα ὁ Γύλιππος ἔξω ἀπό τήν πολιτεία καί φέρεי κοντά στό τεῖχος τῶν Ἀθηναίων, στήν πλευρά πού ἔβλεπε πρὸς τά ἐκεῖ· κι ἀπό τό Ὀλυμπιεῖο ὅλοι ὅσοι ἦταν ἐκεῖ, οἱ βαριά ἀρματωμένοι καί οἱ ἰππεῖς καί οἱ βοηθητικοί μέ τήν ἐλαφριά ἀρματωσιά πῆγαν νά χτυπήσουν τό τεῖχος ἀπό τήν ἄλλη μεριά. Ἀμέσως κατόπιν ἀρμένισαν γιά τήν ἐπίθεση τά καράβια τῶν Συρακουσίων καί τῶν συμμάχων τους. Οἱ Ἀθηναῖοι πάλι, ἐνῶ στήν ἀρχή νόμισαν πῶς οἱ ἐχθροί θά ἔκαναν δοκιμαστική ἐπίθεση μόνο μέ τό πεζικό, ὅταν ἔξαφνα εἶδαν καί τά καράβια νά ἔρχονται καταπάνω τους, ἔπεσαν σέ ταραχή· ἄλλοι ἔτρεχαν πάνω στά τεῖχη, κι ἄλλοι βγῆκαν μπροστά στά τεῖχη καί παρατάχτηκαν γιά ν' ἀποκρούσουν τόν ἐχθρό πού πλησίαζε, κι ἄλλοι τέλος πῆγαν ν' ἀποκρούσουν ἐκείνους πού πλησίαζαν γρήγορα ἀπό τό Ὀλυμπιεῖο καί πού ἦταν πολλοί ἰππεῖς καί στρατιῶτες μέ ἀκόντια· ἄλλοι πάλι ἔτρεχαν πρὸς τά καράβια ἢ ἔτρεχαν νά ὑπερασπίσουν τήν παραλία. Ὅταν ἐπᾶνδρωσαν τά καράβια, ἀνοίχτηκαν ἐνάντια στόν ἐχθρό, ἐβδομήντα πέντε καράβια. Οἱ Συρακούσιοι εἶχαν ὡς ὀγδόνητα.

38. Κατά τὸ μεγαλύτερο διάστημα τῆς ἡμέρας, δοκίμαζαν ὁ ἕνας τὴ δύναμη τοῦ ἄλλου, ρίχνοντας τὰ καράβια τοὺς στὴν ἐπίθεση ἢ ὑποχωρώντας· κι ἀφοῦ κανεῖς ἀπὸ τοὺς δύο δὲν κατάφερε νὰ κερδίσει κανένα πλεονέκτημα ποῦ ν' ἀξίζει νὰ τὸ ἀναφέρομε, ἐξόν ποῦ βούλιαξαν οἱ Συρακούσιοι ἓνα ἢ δύο ἀθηναϊκά καράβια, χωρίστησαν διακόπτοντας τὴ συμπλοκὴ· καὶ τὴν ἴδια ὥρα ξεμάκραινε κι ἀπὸ τὰ τείχη ὁ πεζὸς στρατὸς τῶν Συρακουσίων.

Τὴν ἄλλη μέρα οἱ Συρακούσιοι δὲν κινήθηκαν καὶ δὲν ἔδωσαν κανένα σημάδι τί λογιῆς ἐπιχείρηση εἶχαν σκοπὸ νὰ κάνουν· ὁ Νικίας ὁμως, βλέποντας πὼς εἶχαν βγεῖ ἰσόπαλοι στὴ ναυμαχία καὶ προσδοκῶντας πὼς θὰ ἔκαναν οἱ ἐχθροὶ καινούργια ἐπίθεση, ἔβαλε τοὺς πλοίαρχους νὰ διατάξουν νὰ ἐπισκευάσουν ὅσα καράβια τυχόν εἶχαν πάθει ζημιές· ἐπίσης παρέταξε φορτηγὰ πλοῖα μπροστὰ ἀπὸ τοὺς πασσάλους ποὺ εἶχαν μῆξει καὶ ποὺ τοὺς χρησίμευαν ἀντὶ γιὰ κλειστὸ λιμάνι. Κι ἔβαλε τὰ φορτηγὰ ν' ἀράξουν σὲ ἀπόσταση ἐξήντα - ἑβδομήντα μέτρον τὸ ἓνα ἀπὸ τ' ἄλλο, ἔτσι ὥστε, ἂν βρισκόταν κανένα καράβι σὲ δύσκολη θέση νὰ ἔχει ἀσφαλισμένο καταφύγιο καὶ νὰ μπορεῖ νὰ ξαναβγεῖ στ' ἀνοιχτὰ ὅποτε ἤθελε. Καὶ πέρασαν οἱ Ἀθηναῖοι ὅλη τὴν ἡμέρα, ὥσπου νύχτωσε, κάνοντας αὐτὲς τίς ἐτοιμασίες.

39. Τὴν παράλλη μέρα ἔβαλαν μπρὸς οἱ Συρακούσιοι τὴν ἴδια ἐπίθεση, ὅπως καὶ τὴν περασμένη φορά, μόνο πῶ νωρὶς τὸ πρῶι, καὶ συγκρούστηκαν μὲ τοὺς Ἀθηναίους πάλι μὲ τὸ στρατὸ καὶ τὸ ναυτικὸ. Καὶ παρατάζοντας τὰ καράβια ἐνάντια στοὺς Ἀθηναίους, πέρασαν πάλι μεγάλο μέρος τῆς ἡμέρας δοκιμάζοντας ὁ ἕνας τὴ δύναμη τοῦ ἄλλου· ὥσπου ὁ Ἀρίστων, ὁ γιὸς τοῦ Πυρρίχου, ἀπὸ τὴν Κόρινθο, ὁ καλύτερος πλοίαρχος ἀπ' ὅσους πολεμοῦσαν μὲ τοὺς Συρακουσίους, ἔπεισε τοὺς συγκυβερνήτες του στὸ ναυτικὸ, νὰ στείλουν μήνυμα στοὺς ὑπεύθυνους γιὰ τίς ἐπιχειρήσεις μέσα στὴν πολιτεία, νὰ διατάξουν νὰ μεταφερθεῖ ὅσο γίνεται γρηγορότερα ἢ ἀγορὰ ὅλων τῶν εἰδῶν στὴν ἄκρη τοῦ γυαλοῦ· κι ὅσα φαγώσιμα ἔχει ὁ καθένας νὰ τὰ πάει ὅλα ἐκεῖ καὶ νὰ τοὺς ἀναγκάσουν νὰ τὰ πουλήσουν· μ' αὐτὸν τὸν τρόπο βγάζοντας τοὺς ναῦτες ἐξω δίπλα στὰ κα-

*Διακοπὴ τῆς
συμπλοκῆς.*

*Τέλεσμα τοῦ
Ἀρίστων.*

ράβια νά τούς αφήσουν νά δειπνήσουν ἀμέσως ἐκεῖ - δά, καί σέ λίγη ὥρα μέσα, πάλι τήν ἴδια μέρα, νά ξαναμπarkάρουν καί νά ἐπιτεθοῦν καί πάλι στούς Ἀθηναίους, πού δέ θά τό περίμεναν ⁴⁰.

*Ἐπίθεση τῶν
Συρακουσίων.
Σύγκρουση.*

40. Πείστηκαν λοιπόν οἱ Συρακούσιοι συμπλοίαρχοι τοῦ Ἀρίστονα κι ἔστειλαν τό μήνυμα· ἔτσι ἐτοιμάστηκε ἡ ἀγορά, κι οἱ Συρακούσιοι γύρισαν τά μπρός πίσω κι ἀρμένισαν πρός τήν πολιτεία, κι ἀποβιβάστηκαν καί γεμάτισαν ἐκεῖ πού ἦταν· οἱ Ἀθηναῖοι πάλι, νομίζοντας πώς αὐτοί γύριζαν πίσω μέ τήν ἐντύπωση πώς εἶχαν νικηθεῖ ἀπ' αὐτούς, δηλαδή τούς Ἀθηναίους, βγήκαν κι αὐτοί μέ τήν ἡσυχία τους ἀπό τά καράβια κι ἄρχισαν νά φροντίζουν τόσο γιά τίς ἄλλες δουλειές τους, ὅσο καί γιά τήν ἐτοιμασία τοῦ φαγητοῦ, μέ τήν ἰδέα πώς τουλάχιστο γιά τήν ἡμέρα ἐκείνη δέν μπορούσε πιά νά γίνει ναυμαχία. Ξαφνικά ὅμως, μπαρκάροντας οἱ Συρακούσιοι, ἀρμένισαν καί πάλι καταπάνω τους· μπῆκαν κι οἱ Ἀθηναῖοι στά καράβια μέ πολλή φασαρία καί ἀκατάστατα, καί χωρίς νά ἔχουν φάει οἱ περισσότεροι, καί μέ μεγάλη ὀσκολία ξεκόλλησαν ἀπό τή στεριά καί βγήκαν στό πέλαγο. Καί γιά λίγη ὥρα κρατήθηκαν μακριά ὁ ἕνας ἀπό τόν ἄλλον, καί φυλάγονταν νά μήν κινδυνέψουν· ὕστερα ὅμως θεώρησαν οἱ Ἀθηναῖοι πώς εἶναι κρίμα νά ταλαιπωροῦνται ἀπό τήν ἴδια τους ἀναβλητικότητα, καί νά ἐξαντληθοῦν ἀπό τήν κούραση καί πώς καλύτερο θά ἦταν νά ὀρμήσουν ὅσο πιό γρήγορα γινόταν στή συμπλοκή ⁴¹ καί δόθηκε τό πρόσταγμα ⁴², κι ἀρμενίζοντας πρός τόν ἐχθρό, συγκρούστηκαν. Οἱ Συρακούσιοι δέ λύγισαν μέ τήν ἐπίθεση, ἀλλά κράτησαν τίς θέσεις τους, καί χρησιμοποιώντας τήν ταχτική τῆς σύγκρουσης πλῶρη μέ πλῶρη, ὅπως τό σκόπευαν ἀπό καιρό ὅταν μεταρρυθμίσαν τήν κατασκευή τῶν καραβιῶν τους, ἄρχισαν νά σπάζουν μέ τά ἔμβολα μεγάλο μέρος τῶν καταστροφμάτων τῶν ἀθηναϊκῶν καραβιῶν, πού ἐξεῖχαν πέρα ἀπό τίς σειρές τῶν κουπιῶν· καί οἱ ἀκοντιστές πού εἶχαν οἱ Συρακούσιοι πάνω στά καταστρώματα ἐρίχναν στούς Ἀθηναίους ἀδιάκοπα καί τούς προξενούσαν μεγάλες ἀπώλειες· ἀκόμα περισσότερο κακό ἔκαναν οἱ βάρκες τῶν Συρακουσίων, πού ἀρμένιζαν γύρω - γύρω στά πολεμικά καί χώνονταν κάτω ἀπό

τά μεγάλα κουπιά τῶν караβιῶν τοῦ ἐχθροῦ, καί πλέοντας παράλληλα μ' αὐτά, χτυποῦσαν ἀπό κει-κάτω τούς ναῦτες μέ τ' ἀκόντια τους.

41. Τέλος, πολεμώντας μέ τούς τρόπους αὐτοῦς καί βά-ζοντας ὅλα τους τά δυνατά νίκησαν οἱ Συρακούσιοι, κι οἱ Ἄθηναῖοι, ὑποχωρώντας κατέφυγαν πίσω ἀπό τήν προφύλαξη τῶν φορηγῶν τους πλοίων καί μῆκαν στό τεχνητό τους λιμάνι. Τά καράβια τῶν Συρακουσίων τούς κυνήγησαν ὡς τά φορηγά· ἐκεῖ ὁμως τούς ἐμπόδισαν τά μεγάλα βίντσια πού ὑψώνονταν πάνω ἀπό τά φορηγά καί διασταυρώνονταν πάνω ἀπό τά περάσματα μεταξύ τους καί πού εἶχαν κρεμασμένα στήν ἄκρη τους δελφίνια μολυβένια ⁴³. Δυό Συρακούσια καράβια, παρασιρμένα ἀπό τόν ἐνθουσιασμό τῆς νίκης, προσέγγισαν πολύ σ' αὐτά καί καταστράφηκαν, τό ἕνα μάλιστα πιάστηκε μαζί μέ ὄλο του τό πλήρωμα. Οἱ Συρακούσιοι, ἀφοῦ βούλιαξαν ἑφτά καράβια τῶν Ἀθηναίων καί χτύπησαν πολλά ἄλλα, πιάνοντας αἰχμάλωτους τούς περισσότερους ἄντρες ἀπό τά πληρώματά τους καί σκοτώνοντας ἄλλους, ἔφυγαν ἀπό τόν τόπο τῆς ναυμαχίας· κι ἔστησαν τρόπαια καί γιά τίς δυό ναυμαχίες, καί εἶχαν τώρα πιά στέρεη τήν πεποίθηση πῶς θά βάλουν στό χέρι καί τό ἐχθρικό πεζικό. Ἄρχισαν λοιπόν ἀμέσως νά προετοιμάζονται μέ τό σκοπό νά ἐπιτεθοῦν πάλι καί στά δυό.

Νίκη τῶν Συρακουσίων.

ΑΦΙΞΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΘΕΝΗ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΥΡΥΜΕΔΟΝΤΑ (κεφ. 42 - 45)

42. Ἐντῶμεταξὺ φτάνουν ὁ Δημοσθένης καί ὁ Εὐρυμέδων φέρνοντας τίς ἐνισχύσεις πού εἶχαν στείλει οἱ Ἀθηναῖοι, πού συνολικά, μαζί μέ τά ξένα, ἔκαναν ἑβδομήντα τρία καράβια κι ἀπάνω - κάτω πέντε χιλιάδες βαριά ἄρματομένους στρατιῶτες τῆς Ἀθήνας καί τῶν συμμαχικῶν πόλεων· ἐπίσης καί πολλούς ἀκοντιστές καί σφεντονῆτες καί τοξότες, Ἕλληνες καί ξένους, καί ἄρκετά ἄλλα ἐφόδια, πού ἔφταναν γιά ὄλο τό στράτευμα, καθώς καί ὄπλισμό. Καί οἱ Συρακούσιοι καί οἱ σύμμαχοί τους τά ἔχασαν κυριολεχτικά μόλις τά εἶδαν αὐτά· δέ θά παίρνε λοιπόν ποτέ τέλος ἡ προσπάθειά τους ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπ' αὐτόν τόν κίνδυνο: Γιατί ἔβλεπαν πῶς ἡ ἐπιχείρηση τῆς

Ἀπόφαση τοῦ Δημοσθένη γιά ἀμέσως ἀρμύνη.

Δεκέλειας δέν ἐμπόδισε νά ῥθει ἐνάντιά τους στρατός ισάριθμος καί παρόμοιος στήν κατάρτισή του μέ τό πρῶτο ἐκστρατευτικό σῶμα, καί πώς ἡ δύναμη τῶν Ἀθηναίων ἐφάνιζόταν πρὸς ὄλες τίς κατευθύνσεις μεγάλη. Τό πρῶτο στράτευμα πάλι, πού μόλις εἶχε συνέρθει κάπως ἀπό τίς συμφορές του, πῆρε τώρα καινούργια δύναμη καί κουράγιο. Ὁ Δημοσθένης λοιπόν, ὅταν ἔφτασε καί εἶδε πῶς ἦταν ἡ κατάσταση, θεώρησε πῶς δέν τοῦ ἐπιτρεπόταν νά χρονοτριβῆσει διόλου, οὔτε νά πάθει ὅ,τι ἔπαθε ὁ Νικίας· (γιατί ὅταν εἶχε φτάσει στήν ἀρχή ὁ Νικίας, τόν φοβήθηκαν πολύ οἱ ἀντίπαλοι, ἐπειδή ὁμως δέν ἔκανε ἐπίθεση στίς Συρακοῦσες, ἀλλά ξεχειμώνιασε στήν Κατάνη, τόν καταφρόνησαν, καί πρόφθασε νά ῥθει ὁ Γύλιππος μέ στρατό ἀπό τήν Πελοπόννησο, πού δέ θά εἶχαν κόν στείλει νά ζητήσουν οἱ Συρακοῦσιοι ἄν τοὺς εἶχε χτυπήσει κατευθεία ἐκεῖνος ⁴⁴· γιατί ἐνῶ πίστευαν στήν ἀρχή πῶς εἶναι ἄξιοι ν' ἀντικρῦσουν μόνοι τους τοὺς Ἀθηναίους, θά εἶχαν τότε καταλάβει πῶς εἶναι κατώτεροι καί θά βρίσκονταν ἀποκλεισμένοι μέ τό τεῖχος τῶν Ἀθηναίων, ὥστε ἀκόμα κι ἄν ἔστειλαν νά ζητήσουν βοήθεια, δέ θά τοὺς ὠφελοῦσε ὅσο τοὺς εἶχε ὠφελήσει τώρα)· καθὼς λοιπόν στοχάζονταν αὐτά ὁ Δημοσθένης, καί ξέροντας πῶς κι αὐτός ὁ ἴδιος, τήν πρώτη ἐκείνη μέρα ἔσπερνε τό μεγαλύτερο τρόμο στοὺς ἐχθρούς, ἤθελε νά ἐκμεταλλεῖται ὅσο τό δυνατό γρηγορότερα κι ὡς τό ἀκρότατο ὄριο τῆ σημερινῆ ταραχῆ τοῦ στρατοῦ τους. Καί βλέποντας πῶς τό περιτείχισμα τῶν Συρακουσίων, πού μ' αὐτό εἶχαν ἐμπόδισει τοὺς Ἀθηναίους νά συμπληρώσουν τήν κύκλωσή τους, ἦταν μονό τεῖχος, καί πῶς ἄν γινόταν αὐτός κύριος τῆς ἀνηφοριᾶς πρὸς τίς Ἐπιπολές, καθὼς καί τοῦ στρατοῦ πού εἶχαν ἐγκαταστήσει ἐκεῖ -πάνω, θά τό κυρίευε εὐκόλα (γιατί δέν μπορούσε νά κρατηθεῖ ἄν τοῦ γινόταν γερῆ ἔφοδος) βιαζόταν νά ἐπιχειρήσει τήν ἐπίθεση· νόμιζε πῶς ὁ τρόπος αὐτός θά ἴδινε τέλος στόν πόλεμο κι ἦταν ὁ πιό σύντομος· γιατί εἴτε, ἄν πετύχαινε, θά ἴπαιρνε τίς Συρακοῦσες, ἢ θά ἴφερνε πίσω στήν Ἀθήνα ὀλόκληρο τό ἐκστρατευτικό σῶμα καί δέ θά φθειρόνταν ἄσκοπα οὔτε οἱ Ἀθηναῖοι, πού εἶχαν πάρει μέρος στήν ἐκστρατεία, οὔτε ὀλόκληρη ἡ πολιτεία. Πρῶτα λοιπόν, βγαί-

νοντας από τό στρατόπεδο ἔκαναν ἐπιδρομές οἱ Ἄθηναῖοι καί ρήμαζαν τήν ὑπαιθρο τῶν Συρακουσῶν γύρω στόν Ἄναπο ποταμό καί μέ τό στρατό καί τά καράβια τους ἔγιναν κύριοι τοῦ περίγυρου, ὅπως ἦταν στήν ἀρχή (γιατί οὔτε ἀπό τή στεριά οὔτε ἀπό τή θάλασσα δέ βγήκαν μπροστά νά τοὺς χτυπήσουν οἱ Συρακούσιοι, ἔξον οἱ ἵππεις καί οἱ ἀκοντιστές ἀπό τό Ὀλυμπιεῖο).

43. Δεύτερο, ἀποφάσισε ὁ Δημοσθένης νά κάνει μιά δοκιμαστική ἐπίθεση στό τεῖχος ⁴⁵ μέ πολιορκητικές μηχανές. Ὄταν ὅμως τίς πλησίασε στό τεῖχος, ἄρχισαν νά τίς καῖνε οἱ ἔχθροί πού ἀμύνονταν ἀπό κεῖ - πάνω, καί κάνοντας ἐπίθεση, μέ τόν ὑπόλοιπο στρατό ἀπό πολλές μεριές συγχρόνως, ἀποκρούστηκαν ὅλοι· τότε πιά σχημάτισε τή γνώμη ὁ Δημοσθένης πώς δέν ἔπρεπε νά χάνουν πιά τόν καιρό τους, ἀλλ' ἀφοῦ ἔπαισε καί τό Νικία καί τοὺς ἄλλους ἐπιτελικούς τοῦ στρατοῦ, ἀνέλαβαν ὅλοι τήν ἐπίθεση ἐναντία στίς ἴδιες τίς Ἐπιπολές. Καί πίστευε βέβαια πώς μέ τό φῶς τῆς ἡμέρας ἦταν ἰδύνατο νά μὴν τοὺς πάρουν εἶδηση ἐνῶ πλησίαζαν κι ἀνέβαιναν· γι' αὐτό παράγγειλε πέντε μερῶν τροφίμα, καί παίρνοντας μαζί του τοὺς χτίστες καί τοὺς πετροπελεκητές κι ὄση ἔξαρτυση θά χρειαζόταν νά ἔχουν μαζί τους γιά νά χτίσουν τεῖχος ἂν νικήσουν, αὐτός ὁ ἴδιος, μαζί μέ τόν Εὐρυμέδοντα καί τόν Μένανδρο ξεκίνησε μέ ὀλόκληρο τό στρατό ⁴⁶ μετά τήν πρώτη νυχτοφυλακή καί προχώρησε πρὸς τίς Ἐπιπολές· ὁ Νικίας ὅμως ἀπόμεινε πίσω μέσα στά ὀχυρωμένα μέρη. Κι ὅταν βρέθηκαν στίς ὑπάρειες ἀπό τήν πλευρά τοῦ Εὐρύηλου, ἀπ' ὅπου εἶχε ἀνεβεῖ στήν ἀρχή - ἀρχή καί τό προηγούμενο στράτευμα, χωρίς νά τοὺς πάρουν εἶδηση οἱ Συρακούσιοι, ἀνέβηκαν καί κυριέψαν τό ὀχύρωμα τῶν Συρακουσίων πού ἦταν ἐκεῖ, καί σκότωσαν μερικούς ἀπό τοὺς φρουροὺς· οἱ περισσότεροί τους, ὅμως, ξέφυγαν κι ἔτρεξαν πρὸς τά στρατόπεδα· καί ὑπῆρχαν τρία στρατόπεδα πάνω στίς Ἐπιπολές, ἓνα τῶν Συρακουσίων, ἓνα τῶν ἄλλων Σικελιωτῶν, κι ἓνα τῶν ἔξω συμμάχων· αὐτοὶ ἔδωσαν τήν εἶδηση γιά τήν ἔφοδο, καί τό εἶπαν καί στοὺς ἐξακόσιους Συρακουσίους πού φρουροῦσαν μπροστά - μπροστά στό τμήμα αὐτό τῶν Ἐπιπολῶν. Αὐτοὶ ἔτρεξαν εὐθύς ν' ἀποκρού-

*Ἐπίθεση τῶν
Ἀθηναίων ἐ-
ναντίον τῶν
Ἐπιπολῶν.*

σουν τήν ἔφοδο, κι ὁ Δημοσθένης κι οἱ Ἀθηναῖοι ἔπασαν ἀπάνω τους, ἐνῶ ἀμύνονταν παλληκαρίσια, καί τοὺς ἀνάγκασαν νά ὑποχωρήσουν. Κι οἱ Ἀθηναῖοι προχώρησαν ἀμέσως καί γρήγορα γιὰ νά μὴ χαλαρώσει ἡ δομὴ τους, νά τελειώσουν τοὺς σκοπούς πού γι' αὐτοὺς εἶχαν ἔρθει· ἄλλοι πάλι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὄρμησαν πρὸς τὸ ἐγκάρσιο τεῖχος τῶν Συρακουσίων, κι ἐπειδὴ οἱ φρουροὶ δὲν μπόρεσαν ν' ἀντισταθοῦν στὴν ἔφοδό τους, τὸ κυρίεψαν καί γκρέμισαν τοὺς πύργους. Οἱ Συρακούσιοι τώρα κι οἱ σύμμαχοί τους, κι ὁ Γύλιππος μὲ τοὺς δικούς του, ἔτρεξαν νά ἐνισχύσουν τὴν ἄμυνα ἀπὸ τὰ μπροστινὰ ὀχυρώματα· κι ἐπειδὴ τέτοιο τόλμημα τὴ νύχτα δὲν τὸ περίμεναν, ρίχτηκαν πάνω στοὺς Ἀθηναίους κατὰπληκτοὶ καί στὴν ἀρχὴ ὑποχώρησαν μπρὸς στὴν ὄρμή τους· ἀλλὰ ἐνῶ τώρα πιά οἱ Ἀθηναῖοι προχωροῦσαν μὲ σχετικὴ ἀκαταστασία, μὲ τὴν ἰδέα πὼς εἶχαν κιόλας νικήσει, καί βιάζονταν νά φτάσουν τὸ γρηγορότερο στὰ ἐχθρικά τμήματα πού δὲν τὰ εἶχαν ἀκόμα πολεμήσει, γιὰ νά μὴν μπορέσουν αὐτοὶ νά στραφοῦν καί νά συγκεντρωθοῦν ἐναντίά τους, ἂν χαλάρωναν τὴν ἔφοδό τους, τοὺς ἀντιστάθηκαν πρῶτοι οἱ Βοιωτοὶ καί κάνοντας ἀντεπίθεση, τοὺς ἀνάγκασαν νά ὑποχωρήσουν καί νά τραποῦν σέ φυγή.

44. Ἀπὸ τὸ σημεῖο αὐτὸ ἔπασαν οἱ Ἀθηναῖοι σέ μεγάλη ταραχὴ καί ἀμηχανία, τόσο πού δὲν ἦταν εὐκόλο νά πληροφορηθεῖ κανεὶς μὲ ποιὸ τρόπο συνέβη τὸ καθετὶ ἀπὸ κανέναν ἀπὸ τὰ δύο μέρη. Γιατί μὲ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας φαίνονται βέβαια τὰ πράματα καθαρότερα, ὅμως οὔτε κι ἔτσι δὲν τὰ ξέρουν ὅλα ὅσοι πήρανε μέρος σέ μιά μάχη, ἐξὸν ἐκεῖνοι πού παραβρέθηκαν στὸ καθένα, κι αὐτοὶ μόλις καί μετὰ βίας ἀπὸ μιά μάχη ὅμως πού ἔγινε τὴ νύχτα, κι αὐτὴ ἦταν ἡ μόνη νυχτερινὴ σύγκρουση μεγάλων στρατοπέδων πού ἔγινε σ' αὐτὸν τὸν πόλεμο, πὼς θὰ μπορούσε κανεὶς νά τὸ μάθει καθαρὰ ⁴⁷; Γιατί ἔφεγγε βέβαια τὸ φεγγάρι μὲ λάμψη πολλή, ἔβλεπαν ὅμως ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, ὅπως εἶναι φυσικὸ νά βλέπουν στὸ φεγγαρόφωτο, νά διακρίνουν δηλαδή τὸ σχῆμα τοῦ κορμιοῦ ἀπὸ κάποια ἀπόσταση, ἀλλὰ νά μὴν εἶναι βέβαιοι πὼς ξεχωρίζουν τὰ χαρακτηριστικὰ του. Καί πολλοὶ στρατιῶτες κι ἀπὸ τὰ δύο μέρη στριφογύριζαν

Σύγκρουση καὶ
ἦττα τῶν
Ἀθηναίων.

καί σπρώχνονταν σ' ένα μικρό χώρο. Κι από τούς Ἀθηναίους ἄλλοι ἦταν πιά νικημένοι, κι ἄλλοι προχωροῦσαν ἀνίκητοι, συνεχίζοντας τήν πρώτη ἐπίθεσή τους. Ἀπό τήν ἄλλη μεριά πολλοί ἀπό τόν ὑπόλοιπο στρατό μόλις εἶχαν ἀνεβεῖ κι ἄλλοι ἀνέβαιναν ἀκόμα νά ἐνωθοῦν μαζί τους, ὥστε δέν ἤξεραν πρὸς ποιο σημεῖο ἔπρεπε νά πάνε. Γιατί ἡ μπροστινὴ παράταξη, πού εἶχαν κιόλας στραφεῖ γιὰ τὰ πίσω, βρίσκονταν σέ μεγάλη ἀναταραχὴ κι ἦταν δύσκολο νά ξεχωρίσει κανεὶς τὰ παραγγέλματα ἀπὸ τὴ μεγάλη βοή. Γιατί οἱ Συρακοῦσιοι καὶ οἱ σύμμαχοί τους πού νικοῦσαν ἐγκαρδιώνονταν ἀναμεταξύ τους μέ δυνατές κραυγές, ἀφοῦ ἦταν ἀδύνατο μέσα στὴ νύχτα νά δώσουν ἄλλα σημάδια, καὶ σύγχρονα συγκρούονταν μέ τούς ἐναντίους πού ἔπεφταν ἀπάνω τους. Κι οἱ Ἀθηναῖοι πάλι ἀναζητοῦσαν τούς συντρόφους τους κι ἔπαιρναν ὅλους ὅσοι ἔρχονταν ἀπὸ τήν ἀντίθετη κατεύθυνση γιὰ ἐχθρούς, ἔστω κι ἂν ἦταν δικοὶ τους, ἀπὸ κείνους πού γύριζαν ὑποχωρώντας καὶ ρωτοῦσαν ὅλη τὴν ὥρα τὸ σύνθημα μιὰ καὶ δέν ὑπῆρχε ἄλλος τρόπος νά τούς γνωρίσουν· κι ἔτσι δημιουργοῦσαν μεγάλο θόρυβο στὶς τάξεις τους, ρετώντας ὅλοι μαζί τὴν ἴδια στιγμή, κι ἔκαναν τὸ σύνθημα γνωστὸ στοὺς ἐχθρούς· ἀλλὰ τὰ συνθήματα τῶν ἐχθρῶν δέν τὰ μάθαιναν τόσο πολλοὶ ἀπ' αὐτούς· γιατί ἐκεῖνοι, ἐπειδὴ νικοῦσαν, ἦταν λιγότερο σκόρπιοι καὶ γνωρίζονταν ἀναμεταξύ τους καλύτερα, καὶ γι' αὐτὸ ἂν ἀντάμωναν τίποτα ἐχθρούς, ὄντας σέ μειονεκτικὴ θέση, τοὺς ξέφευγαν δίνοντάς τους τὸ δικὸ τους σύνθημα, ἂν ὅμως αὐτοὶ δέν ἔδιναν τὸ ἐχθρικό σύνθημα, σκοτώνονταν. Τὸ χειρότερο ἀπ' ὅλα, καὶ κείνο πού τοὺς κατάστρεψε περισσότερο, ἦταν πὼς τραγουδοῦσαν τὸν παιάνα· γιατί παρομοίαζαν οἱ παιάνες τῶν δύο πλευρῶν καὶ τοὺς ἐριχναν σ' ἀμηχανία. Γιατί οἱ Ἀργεῖοι καὶ οἱ Κερκυραῖοι, κι ὅσοι ἄλλοι ὄντας Δωριεῖς⁴⁸ πολεμοῦσαν μέ τὸ μέρος τῶν Ἀθηναίων, τοὺς τρόμαζαν ὅταν τὸν τραγουδοῦσαν, ὅπως τοὺς τρόμαζαν κι οἱ ἐχθροί. Μὲ τέτοιο τρόπο τέλος, ὅταν διαλύθηκε ἡ τάξη στὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ στρατοῦ, ὁ φίλος τρόμαζε τὸ φίλο, κι ὁ συμπολίτης τὸ συμπολίτη· κι ὄχι μόνο αὐτὸ, ἀλλὰ καὶ πιάνονταν συχνὰ στὰ χέρια καὶ μέ δυσκολία χωρίζονταν τὴν τελευταία στιγμή. Κι ἀπάνω στὴν καταδίωξη πολ-

λοί ρίχτηκαν κάτω στους γκρεμούς και σκοτώθηκαν, γιατί ήταν στενό τό μονοπάτι, απ' όπου μπορούσαν νά ξανακατέβουν από τίς Ἐπιπολές· ἀκόμα κι ὅταν ὅσοι εἶχαν σωθεῖ κατέβηκαν ἀπό ψηλά στόν ἐπίπεδο κάμπο, βρῆκαν, εἶναι ἀλήθεια οἱ περισσότεροί τους καταφύγιο στό στρατόπεδο, ἐκεῖνοι πού ήταν τῆς πρώτης ἀποστολῆς καί γνώριζαν τόν τόπο καλύτερα, μερικοί ὅμως ἀπ' ὅσους εἶχαν ἔρθει τελευταῖα ἔχασαν τό δρόμο καί τριγύριζαν ἄσκοπα στήν πεδιάδα· αὐτούς ὅταν ξημέρωσε τοὺς περικύκλωναν οἱ ἵππεις τῶν Συρακουσίων καί τοὺς ἐσκότωναν.

*Τρόπαια τῶν
Συρακουσίων.*

45. Τὴν ἄλλη μέρα ἔστησαν οἱ Συρακούσιοι δύο τρόπαια, τὸ ἓνα ἀπάνω στίς Ἐπιπολές, ἐκεῖ ὅπου καταλήγει ὁ ἀνήφορος κι εἶχαν πρωτοφανερῶθεῖ οἱ Ἀθηναῖοι, τὸ ἄλλο στό σημεῖο ὅπου οἱ Βοιωτοὶ ἔκαναν τὴν πρώτη ἀντίσταση, κι οἱ Ἀθηναῖοι πῆραν πίσω τοὺς νεκροὺς τους μὲ προσωρινή ἀνάκωχή. Εἶχαν σκοτωθεῖ πολλοί, καί ἀπ' αὐτοὺς τοὺς ἴδιους κι ἀπὸ τοὺς συμμάχους τους. Ἔχασαν, ὅμως, καί ὄπλα ἀκόμα περισσότερα ἀνάλογα μὲ τοὺς σκοτωμένους· γιατί ἐκεῖνοι πού ἀναγκάστηκαν νά πηδήσουν κάτω στό γκρεμό, πηδοῦσαν χωρὶς τ' ἄρματά τους, κι ἄλλοι χάθηκαν κι ἄλλοι σόθηκαν.

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΜΕΤΑ ΤΗ ΜΑΧΗ

(κεφ. 46 - 50)

*Ἀναπτύξω-
σι τοῦ ἠθιζοῦ
τῶν Συρακου-
σίων.*

46. Ὑστερ' ἀπ' αὐτό, οἱ Συρακούσιοι, βέβαια, ξαναπῆραν καινούργια δύναμη, ὅπως καί τὴν περασμένη φορά, καθὼς ἦταν φυσικό ἀπὸ τὴν καλοτυχία πού δέν τὴν περίμεναν, κι ἔστειλαν στόν Ἀκράγαντα, πού βρισκόταν σ' ἐμφύλιο πόλεμο, τὸ Σικανό⁴⁹ γιὰ νά φέρει τὴν πολιτεία μὲ τὸ μέρος τους, ἂν μπορέσει· ὁ Γύλιππος ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά ἔφυγε πάλι γιὰ τὸ ἔσωτερικό τῆς Σικελίας γιὰ νά φέρει κι ἄλλο στρατό, ἐλπίζοντας πὼς θά μπορούσε νά κυριέψει καί τὰ τεῖχη τῶν Ἀθηναίων μὲ τὴ δύναμή του, μιά καί εἶχε ἐξελιχτεῖ ἡ μάχη στίς Ἐπιπολές ὅπως τὴν περιγράψαμε.

*Πρόταση τοῦ
Δημοσθένη
γιὰ ἄμεση
ἀποχώρησι.*

47. Στό μεταξύ οἱ στρατηγοὶ τῶν Ἀθηναίων ἔκαναν ἀπανωτές συσκέψεις συζητώντας τὴ συμφορά πού τοὺς εἶχε βρεῖ καί τὴ γενική κατάθλιψη πού εἶχε πιάσει τὸ στρατό. Γιατί ἔβλεπαν

ἀπό τή μιὰ πῶς δέν πετύχαιναν οἱ στρατιωτικές τους ἐπιχειρήσεις καί πῶς οἱ στρατιῶτες στενοχωριοῦνταν πού ἐξακολουθοῦσαν νά μένουν ἐκεῖ· γιατί βασανίζονταν κι ἀπό τίς ἀρρώστιες, γιά δύο αἰτίες, γιατί ἦταν ἡ ἐποχὴ τοῦ χρόνου⁵⁰ πού ἀρρωσταίνουν περισσότερο οἱ ἄνθρωποι, κι ἐξόν ἀπ' αὐτό, ὁ τόπος ὅπου εἶχαν στρατοπεδεύσει ἦταν γεμάτος βάλτους καί ἀνθυγιινός. Γιά ὅλ' αὐτά ὁ Δημοσθένης θεωροῦσε πῶς δέν ἔπρεπε νά μείνουν ἄλλο, ἀλλά σύμφωνα μέ τή γνώμη πού εἶχε σχηματίσει ὅταν νικῆθηκαν στίς Ἐπιπολές, ἐπέμενε πῶς ἔπρεπε νά φύγουν καί νά μὴ χάνουν πιά καιρό, ὅσο ἦταν ἀκόμα δυνατό νά διασχίσουν τὸ πέλαγος καί βρισκόταν ὁ στρατός σέ πλεονεχτική θέση, τουλάχιστο ὅσον ἀφορᾶ τὰ καράβια πού εἶχαν φτάσει τελευταῖα⁵¹ κι ἔλεγε πῶς καί γιά τὴν πολιτεία θά ἦταν πιό χρήσιμο νά πολεμήσουν τώρα ἐκείνους πού εἶχαν στήσει ὀχυρώματα στὸν τόπο τους⁵² παρά τοὺς Συρακοσίους, πού δέν ἦταν πιά εὐκόλο νά ὑποτάξουν· καί πῶς ἦταν παράλογο, ἐξακολουθώντας τὴν πολιορκία, νά ξοδεύουν μεγάλα χρηματικά ποσὰ ἄσκοπα.

48. Ὁ Δημοσθένης λοιπὸν αὐτὰ ἔκρινε καί εἶπε· ὁ Νικίας νόμιζε βέβαια κι αὐτός ὁ ἴδιος πῶς ἡ κατάστασή τους ἦταν ἄθλια, δέν ἤθελε, ὁμως, ρητὰ νά δεῖξει μέ τὰ λόγια του τὴν ἀδυναμία τους, οὔτε ψηφίζοντας φανερά στή συνέλευση τῶν ἀξιωματικῶν πῶς ἔπρεπε νά ὑποχωρήσουν, νά τὸ καταστήσει δυνατό νά μηνυθεῖ τοῦτο στοὺς ἐχθρούς· γιατί ἂν τὸ ἔκαναν αὐτό, θά ἦταν πολὺ πιό δύσκολο νά ξεφύγουν τὴν προσοχὴ τους ὅποτε ἤθελαν ν' ἀποπλεύσουν. Ἀκόμα, ἡ γενικὴ κατάσταση τῶν ἐχθρῶν, κρίνοντας ἀπ' ὅσο μάθαινε ἀπὸ τὴ μεριά τους περισσότερο παρά οἱ ἄλλοι, ἔδινε κάποιες ἐλπίδες πῶς θά χειροτέρευε περισσότερο ἀπὸ τὴ δική τους, ἂν ὑπόμεναν οἱ Ἀθηναῖοι κι ἐξακολουθοῦσαν νά μένουν στρατοπεδευμένοι κοντὰ στὴν πολιτεία τους· γιατί θά τοὺς ταλαιπωροῦσαν ὥσπου νά ἐξαντληθοῦν ἀπὸ τὴν ἔλλειψη ἐφοδίων, καί γι' ἄλλους λόγους, καί γιατί ἐξουσίαζαν ἀκόμα τὴ θάλασσα περισσότερο παρά πρωτίτερα μέ τὰ καράβια πού εἶχαν. Γιατί ἐπίσης ὑπῆρχε καί μέσα στίς Συρακοῦσες μιὰ μερίδα πού ἤθελε νά παραδώσει τὸν πολιτικὸ ἔλεγχο στοὺς Ἀθηναίους καί πού τοῦ

*Ἀντισημασιεὶς
τοῦ Νικία.*

ἔστελναν κάθε τόσο μηνύματα λέγοντάς του νά μὴν ξεσηκωθοῦν νά φύγουν. Ξέροντάς τα αὐτά, καί μόλο πού ταλαντευόταν ἀκόμα ἀνάμεσα στίς δύο πιθανότητες καί τὰ ζύγιαζε στό νοῦ του χωρίς ν' ἀποφασίζει, στό λόγο του ὁμως τότε εἶπε πῶς δέ σκοπεύει νά ὀδηγήσει τό στράτευμα πίσω στήν Ἀθήνα. Γιατί ἤξερε καλά πῶς οἱ Ἀθηναῖοι δέ θά τό δέχονταν αὐτό ἀπό μέρους τῶν στρατηγῶν, νά σηκωθοῦν νά φύγουν χωρίς νά τό ψηφίσει ὁ λαός τῆς Ἀθήνας. Δέν ἐπρόκειτο δηλαδή νά ψηφίσουν οἱ ἴδιοι ἄνθρωποι γιά τήν τύχη τους, ἄνθρωποι πού θά ἔβλεπαν τήν πραγματική κατάσταση ὅπως αὐτοί, καί πού δέ θ' ἀποφάσιζαν κόν ἀκούγοντάς την ἀπό κριτικές ἄλλων ἀλλά θά πείθονταν ἀπό ὅποιεσδήποτε συκοφαντίες πού θά πρόβαλλε κάποιος ἐπιδέξιος ὀμιλητής. Κι ἀπό τοὺς τρατιῶτες πού ἦταν στήν ἐκστρατεία, εἶπε, πολλοί, κι ἴσως οἱ περισσότεροι, ἐνῶ τώρα φώναζαν καί παραπονιούνταν πῶς βρίσκονταν σέ φοβερή θέση, ἅμα ἔφταναν στήν Ἀθήνα, θά διαμαρτύρονταν, λέγοντας, πῶς οἱ στρατηγοὶ ἔφυγαν ἀπό τή Σικελία προδοτικά, γιατί δωροδοκῆθηκαν. Αὐτός τουλάχιστο δέν εἶχε καμιὰ ὄρεξη, ξέροντας τό φυσικό τῶν Ἀθηναίων, νά χάσει τή ζωή του καταδικασμένος ἀπ' αὐτοὺς με ἀτιμωτική κατηγορία, καί ἄδικα⁵³ προτιμοῦσε χίλιες φορές, ἂν ἦταν νά χαθεῖ, νά τό πάθει ἀπό τοὺς ἐχθροὺς, πολεμώντας ὡς στρατιῶτης. Πρόσθεσε ὁμως ἄλλο πῶς ἡ κατάσταση τῶν Συρακουσίων ἦταν χειρότερη ἀπὸ τῆ δική τους· γιατί καί χρήματα πολλά ξοδεύανε συντηρώντας ξένους μισθοφόρους καί ἰσχυρά ὀχυρώματα σέ διάφορα μέρη τῆς χώρας· ἐξὸν ἀπ' αὐτό, τρέφοντας πληρώματα μεγάλου στόλου ἕνα χρόνο τώρα κι ἐξακολουθώντας νά τὸν κρατοῦνε σ' ἐτοιμότητα μάχης, εἶχαν ἐλλείψεις σέ πολλά, καί σ' ἄλλα θά στενοχωρεθοῦν ἀκόμα περισσότερο· εἶχαν δηλαδή κινδύνους ξοδεύει δύο χιλιάδες τάλαντα καί χρωστοῦσαν ἀκόμα κι ἄλλα· κι ἂν πέσουν σ' ὀτιδήποτε κάτω ἀπὸ τὴ σημερινή τους κατάρτιση, ἐπειδὴ δέ θά μπορούν νά ἐξακολουθοῦν νά πληρώνουν τό σιτηρέσιο, θά φθαροῦν οἱ δυνάμεις τους, πού ἀποτελοῦνται ἀπὸ μισθοφόρους, καί δέν πολεμοῦν ἀπὸ ἀνάγκη, ὅπως οἱ δικοὶ τους. Πρέπει λοιπόν, εἶπε, νά τοὺς ἐξαντλήσομε ἐξακολουθώντας τὴν πολιορκία,

καί να μή φύγομε νικημένοι από τήν ἔλλειψη χρημάτων, γιατί εἴμαστε δυνατότεροί τοις σ' αὐτό.

49. Μέ τέτοια ἐπιχειρήματα στήριξε ὁ Νικίας τόν ἰσχυρισμό του γιατί γνώριζε τά οικονομικά τους, πού ἦταν σέ δύσκολη θέση, καί ἤξερε πώς ὑπῆρχε ἐκεῖ μιὰ μερίδα πού ἤθελε νά παραδώσει τόν πολιτικό ἔλεγχο στούς Ἀθηναίους, καί τοῦ ἔστειλαν μηνύματα νά μή σηκωθοῦν νά φύγουν. Ἐπίσης στήριξε τόν ἰσχυρισμό του, ὅπως καί πρωτίτερα τουλάχιστο στά καράβια, ἔστω κι ἂν εἶχαν νικηθεῖ στή στεριά. Ὁ Δημοσθένης ὁμως δέν παραδεχόταν μέ κανέναν τρόπο νά συνεχίσουν τήν πολιορκία· ἂν ἦταν λοιπόν ἀνάγκη νά μήν ἀποτραβῆξουν τό στρατό γιά πίσω, ἀλλά νά τόν ταλαιπωροῦν μένοντας αὐτοῦ, τότε, εἶπε, πρέπει νά τό κάνουν μεταφέροντάς τους εἴτε στή Θάψο, εἴτε στήν Κατάνη· ἀπό κεῖ, κάνοντας ἐπιθέσεις σέ πολλές περιοχές τοῦ τόπου, θά συντηροῦνται ἀρπάζοντας προμήθειες ἀπό τοὺς ἐχθρούς καί ζημιώνοντάς τους συγχρόνως καί θά ναυμαχοῦσαν μέ τά καράβια στήν ἀνοιχτή θάλασσα κι ὄχι σέ στενό χῶρο· πράμα πού ἦταν εὐνοϊκό γιά τοὺς ἀντιπάλους ἀλλά ὅπου θά εἶχαν εὐρυχωρία κι ἡ πείρα τους θά τοὺς σταθεῖ χρήσιμη, κι ὅπου καί νά ὑποχωρήσουν μποροῦν καί ν' ἀρμενίσουν γύρω στά ἐχθρικά καράβια ὄχι ξεκινώντας ἀπό μικρή καί αὐστηρά περιορισμένη ἀπόσταση, κι ἐπιστρέφοντας σέ τέτοιας λογῆς βάση. Καί μ' ἓνα λόγο, ὑποστήριξε πώς δέν τό ἐγκρίνει μέ κανέναν τρόπο νά μένουν πιά στό ἴδιο ἐκεῖνο μέρος, ἀλλά πώς πρέπει νά σηκωθοῦν νά φύγουν ἀπό κεῖ ὅσο γίνεται γρηγορότερα καί νά μήν ἀργοποροῦν πιά. Κι ὁ Εὐρυμέδων συμφώνησε μαζί του γιά ὅλ' αὐτά· ἐπειδὴ ὁμως ἐξακολούθησε νά ἔχει ἀντιρρήσεις ὁ Νικίας, ἔπιασε τοὺς ἀξιωματικούς τέτοιος δισταγμός καί διάθεση ν' ἀναβάλουν τήν ἀπόφαση, καί συγχρόνως μιὰ ὑποψία μήπως ὁ Νικίας ἐπιμένει μέ τόση πεποιθήση ἐπειδὴ ξέρει κάτι περισσότερο ἀπ' ὅσα εἶπε. Ἔτσι λοιπόν ἀργοπόρησαν οἱ Ἀθηναῖοι, κι ἔχασαν καιρό, κι ἐξακολούθησαν νά μένουν ἐκεῖ πού ἦταν⁵⁴.

50. Στό μεταξύ ξαναγύρισαν στίς Συρακοῦσες ὁ Γύλιππος κι ὁ Σικανός· ὁ Σικανός εἶχε χάσει τόν Ἀκράγαντα (γιατί ἐνῶ βρισκόταν ἀκόμα στή Γέλα, τό ἐπαναστατικό κόμμα πού ἔκλινε

*Πρόταση τοῦ
Δημοσθένη νά
μετακινηθεῖ
ὁ στρατός.*

*Ἐκλείψη τῆς
αὐλήρης.*

μέ τό μέρος τῶν Συρακουσίων εἶχε πέσει ἀπό τήν ἐξουσία)· ὁ Γύλιππος ὁμως ἦρθε φέρνοντας μαζί του ἄλλο μεγάλο στρατό, τόσο ἀπό τή Σικελία, ὅσο καί Πελοποννήσιους στρατιῶτες πού εἶχαν ξεκινήσει τήν ἀνοιξη μέ τά μεταγωγικά, καί πού εἶχαν τώρα φτάσει ἀπό τή Λιβύη κι ἀράξει στό Σελινοῦντα. Γιατί τούς εἶχε παρασύρει ἡ θαλασσοταραχή ὡς τή Λιβύη, κι ἀπό κεῖ, ἀφοῦ τούς ἔδωσαν οἱ Κυρηναῖοι δυό δικά τους πολεμικά καί πιλότους γιά τό ταξίδι, καί καθῶς περνοῦσαν ἀρμενίζοντας κοντά στήν ἀκτῆ ἀπό τούς Εὐεσπερίτες⁵⁵, πού τούς πολιορκοῦσαν οἱ Λίβυες, συμμάχησαν μαζί τους καί νίκησαν τούς Λίβυες· ἀπό κεῖ ἐξακολούθησαν ν' ἀρμενίζουν παράλληλα μέ τήν ἀκτῆ, ὥσπου ἔφτασαν στή Νέα Πόλη, ἐμπορικό λιμάνι τῶν Καρχηδονίων, ἀπ' ὅπου ἡ Σικελία ἀπέχει τό λιγότερο, ταξίδι δηλαδή δυό μερῶν καί μιᾶς νύχτας, καί πέρασαν τό πέλαγο ξεκινώντας ἀπό κεῖ, κι ἔτσι εἶχαν φτάσει στό Σελινοῦντα. Μόλις ἦρθαν αὐτοί, ἄρχισαν οἱ Συρακούσιοι ἀμέσως νά ἐτοιμάζονται μέ τό σκοπό νά χτυπήσουν τούς Ἀθηναίους καί μέ τά καράβια καί μέ τό πεζικό. Οἱ στρατηγοί τῶν Ἀθηναίων πάλι, βλέποντας ὀλόκληρο στρατό πού εἶχε ἔρθει νά προστεθεῖ στούς ἐχθρούς τους, καί τή δική τους κατάσταση νά μήν πηγαίνει στό καλύτερο, ἀλλά κάθε μέρα νά γίνεται πιό δύσκολη ἀπ' ὅλες τίς ἀπόψεις, καί τό χειρότερο, βασανισμένοι ἀπό τήν ἀρρώστια πού εἶχε πέσει στούς ἀνθρώπους, μετάνιωσαν πού δέν εἶχαν σηκωθεῖ νά φύγουν νωρίτερα· κι ἐπειδή οὔτε ὁ Νικίας δέν ἐναντιωνόταν πιά μέ τό ἴδιο πείσμα, μόνο πού ἀπαιτοῦσε νά μήν ψηφίσουν φανερά γιά τήν ὑποχώρηση, προειδοποίησαν ὅλους ὅσους μπορούσαν πῶς θά φύγουν ἀπ' αὐτό τό στρατόπεδο καί νά εἶναι ἐτοιμοί νά ξεκινήσουν ἅμα δοθεῖ τό σύνθημα. Κι ἐνῶ εἶχαν ὅλα ἐτοιμαστεῖ καί βρισκόνταν στό πόδι γιά νά ξεκινήσουν, γίνεται ἐκλειψη τῆς σελήνης⁵⁶ κι ἦταν ἀκριβῶς πανσέληνος. Οἱ Ἀθηναῖοι, τόσο ὁ πολὺς στρατός παρακινούσε τούς στρατηγούς νά μείνουν, παίρνοντάς το γιά κακοσημαδιά, ὅσο κι ὁ Νικίας (πού ἔκλινε πολύ πρὸς τίς μαντεῖες καί ὅλα τά παρόμοια) εἶπε πῶς οὔτε συζήτηση δέ δέχεται πιά νά κάνει γι' ἀναχώρηση πρὶν περάσουν, ὡς ἐξηγοῦσαν οἱ μαντολόγοι του, τρεῖς φορές ἐννέα μέρες, καί

δέν υπάρχει τρόπος νά κινηθεῖ ἀπό κεῖ⁵⁷. Ἔτσι λοιπόν καθυστέρησαν οἱ Ἀθηναῖοι ἀπ' αὐτή τήν αἰτία, κι ἔμειναν ἐκεῖ πού βρίσκονταν.

ΗΤΤΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΑΙΩΝ ΣΕ ΝΑΥΜΑΧΙΑ

(κεφ. 51 - 54)

51. Οἱ Συρακούσιοι πάλι, πού τά ἔμαθαν ὄλ' αὐτά, πῆραν θάρρος τώρα πολύ περισσότερο καί δέ χαλάρωναν διόλου τίς ἐνέργειές τους ἐναντία στούς Ἀθηναίους, ἀφοῦ κι οἱ Ἀθηναῖοι οἱ ἴδιοι, καθώς φαινόταν, εἶχαν καταλήξει στό συμπέρασμα πώς δέν ἦταν πιά δυνατότεροι ἀπ' αὐτούς, οὔτε στό ναυτικό οὔτε στή στεριά (γιατί ἀλλιῶς δέ θά εἶχαν συλλάβει τό σχέδιο νά σηκώσουν ἄγκυρα) καί συγχρόνως δέν ἤθελαν οἱ Συρακούσιοι ν' ἀφήσουν τούς Ἀθηναίους νά ἐγκατασταθοῦν σέ ἄλλο μέρος τῆς Σικελίας, ὅπου δέ θά ἦταν πιά δυνατό νά συγκρουστοῦν μαζί τους, ἀλλά νά τούς ἀναγκάσουν νά ναυμαχήσουν ἀκριβῶς ἐκεῖ πού ἦταν ὅσο γινόταν πιό σύντομα καί μέ συνθήκες πού θά σύμφεραν σ' αὐτούς τούς ἴδιους. Γι' αὐτό ἐπάνδρωσαν τά καράβια κι ἔκαναν ἀσκήσεις ὅσες μέρες νόμιζαν πώς χρειάζονται. Κι ὅταν θεώρησαν πώς ἤρθε ἡ κατάλληλη στιγμή, ἄρχισαν τήν πρώτη μέρα τήν ἐπίθεση στά ὀχυρώματα τῶν Ἀθηναίων, κι ὅταν βγήκαν ἀπό κάτι πύλες νά τούς ἀντιπαλέψουν μερικοί στρατιῶτες καί ἰππεῖς, ὄχι πολλοί, ἀπομόνωσαν ἀπό τούς ἄλλους οἱ Συρακούσιοι μερικούς βαριά ἀρματωμένους καί τούς ἀνάγκασαν νά ὑποχωρήσουν, καί τούς πῆραν τό κατόπι· κι ἐπειδή ἦταν στενή ἡ εἴσοδος πίσω στά ὀχυρά ἔχασαν οἱ Ἀθηναῖοι ἐβδομήντα ἄλογα καί κάμποσους στρατιῶτες.

52. Τήν ἡμέρα λοιπόν ἐκείνη ἀποσύρθηκαν μετά τή συμπλοκή οἱ δυνάμεις τῶν Συρακουσίων· τήν ἄλλη μέρα ὅμως ἀρμένισαν μέ τά καράβια τους, πού ἦταν ἐβδομήντα ἔξι, καί συγχρόνως προχώρησε τό πεζικό νά χτυπήσει τά ὀχυρώματα. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀνοίχτηκαν κι αὐτοί στή θάλασσα μέ ὀγδόνητα ἔξι καράβια, κι ὅταν ἀνταμώθηκαν οἱ δυό στόλοι, ἄρχισαν νά χτυποῦνται. Ὁ Εὐρυμέδων, πού εἶχε τή δεξιά πτέρυγα τῆς ναυτικῆς παράταξης, θέλησε νά ὑπερφαλαγγίσει τή γραμμή

Πρωτοβουλία τῶν Συρακουσίων. Ἐπίθεση.

Ναυμαχία. Θάνατος τοῦ Ἐγγυρομέδωντα

τῶν ἐχθρικών πολεμικῶν, κι ἄπλωσε τή δική του μάλλον κοντά στή στεριά· νίκησαν οἱ Συρακοῦσιοι καί οἱ σύμμαχοί τους πρῶτα τὸ κέντρο τῆς ἀθηναϊκῆς παράταξης κι ἀπομονώνοντας τον κι ἐκείνον στό μυχό τοῦ λιμανιοῦ, τόν σκότωσαν καί κατὰ-στρεψαν τὰ καράβια πού τόν ἀκολουθοῦσαν· ὕστερα ἄρχισαν νά κυνηγοῦν καί ὄλα τ' ἄλλα ἀθηναϊκά καράβια καί νά τὰ σπρώχνουν πρὸς τή στεριά.

53. Βλέποντας ὁ Γύλιππος πὸς τὰ καράβια τῶν ἐχθρῶν εἶχαν νικηθεῖ καί σπρώχνονταν ἐξω ἀπὸ τὸ τεχνητὸ λιμάνι πού εἶχαν φτιάξει μὲ πιασάλους καί μακρυὰ ἀπὸ τὸ στρατόπεδο τους, καί θέλοντας νά καταστρέψει τοὺς Ἀθηναίους πού ἔβγαιναν ἀπὸ τὰ καράβια καί νά διευκολύνει τοὺς Συρακοῦσιους νά τραβήξουν τὰ ἐχθρικά καράβια μακρυὰ ἀπὸ τὸ μέρος τῆς στεριάς πού τοὺς ἦταν φιλικό, ἔτρεξε νά βοηθήσει μ' ἓνα μέρος τοῦ στρατοῦ πρὸς τὸ στερεὸ δρόμο μεταξύ ἀκτῆς καί βάλτου· ὅταν τὸν εἶδαν οἱ Τυρρηνοὶ ⁵⁸ πού φρουροῦσαν τὸ μέρος γιὰ τοὺς Ἀθηναίους πού προχωροῦσε μὲ ὀρμητικὴ ἀταξία, ἔτρεξαν νά υπερασπίσουν τὸ στρατόπεδο. Ἔπεσαν ἀπάνω στοὺς πρῶτους καί κυνηγώντας τους τοὺς ἐσπρωξαν ὡς μὲς στή λίμνη πού λέγεται Λυσιμέλεια. Ἀργότερα, ὅταν εἶχε προστρέξει νά ἐνισχύσει τὸ Γύλιππο τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ στρατοῦ τῶν Συρακοῦσίων καί τῶν συμμάχων τους, βγήκαν κι οἱ Ἀθηναῖοι νά τοὺς ἀποκρούσουν, κι ἐπειδὴ φοβοῦνταν γιὰ τὰ καράβια τους, ἔκαναν σκληρὴ μάχη ἐναντίά τους· ἀφοῦ τοὺς νίκησαν ἐκεῖ καί σκότωσαν μερικοὺς στρατιῶτες, ἔσωσαν τὰ περισσότερα καράβια τους καί τὰ συγκέντρωσαν κοντά στό στρατόπεδο· ἀλλὰ οἱ Συρακοῦσιοι ἔπιασαν δεκαοχτὼ ἀθηναϊκά καράβια καί σκότωσαν ὄλα τους τὰ πληρώματα. Καί θέλοντας νά βάλουν φωτιά στὰ ὑπόλοιπα, γέμισαν ἓνα παλιὸ φορτηγὸ μὲ κληματόβεργες καί δοδι (κι ὁ ἄνεμος τὸ σπρωχνε ἀπὸ πίσω πρὸς τοὺς Ἀθηναίους), τὸ ῥίξαν καταπάνω τους ἀφοῦ ἄναψαν τὸ φορτίο του. Κι οἱ Ἀθηναῖοι, τρομάζοντας μὴ χαθοῦν τὰ καράβια τους ⁵⁹, βρῆκαν κάποιο ἄλλο τέχνασμα γιὰ νά τὸ ἀντιμετωπίσουν, ἐμπόδια πού ἔσβησαν τή φωτιά, κι ἔτσι, μιά καὶ δὲν μπόρεσε τὸ φορτηγὸ νά πλησιάσει ἀναμμένο, γλύτωσαν ἀπ' αὐτὸν τὸν κίνδυνο.

Ἀπόλοιποι τῶν
Συρακοῦσίων
καὶ τῶν
Ἀθηναίων.

54. Ὑστερ' ἀπ' αὐτό, ἔστησαν οἱ Συρακοῦσιοι τρόπαια, τόσο γιά τή ναιμαχία, ὅσο καί γιά τήν προηγούμενη ἀπομόνωση τῶν στρατιωτῶν κοντά στά τείχη, ὅπου χάθηκαν καί τά ἄλογα· καί οἱ Ἀθηναῖοι ἔστησαν τρόπαια γιά τήν ἀπόκρουση τοῦ ἐχθρικοῦ πεζικοῦ ἀπό τοὺς Τυρρηνοὺς, πού τοὺς εἶχαν σπρώξει μέσα στό βάλτο, καί γιά τή δική τους ἀπόκρουση μέ τόν ὑπόλοιπο στρατό.

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΩΝ ΣΥΡΑΚΟΥΣΙΩΝ

(κεφ. 55 - 56)

55. Τώρα πού εἶχε πραγματοποιηθεῖ ἡ ἀποφασιστική καί περιλαμπρή τούτη νίκη τῶν Συρακουσίων, ἰδίως ἡ νίκη τοῦ ναυτικοῦ τους (γιατί φοβοῦνταν πρωτίτερα τά πρόσθετα καράβια πού εἶχαν ἔρθει μέ τό Δημοσθένη) ἔπεσαν οἱ Ἀθηναῖοι σέ μεγάλη ἀπελπισία ἀπό κάθε ἀποψη καί συνειδητοποίησαν βαθιά τόν παραλογισμό τῆς ἐκστρατείας αὐτῆς κι ἀκόμα περισσότερο μετάνιωσαν πού τήν εἶχαν ἀναλάβει. Γιατί ἀπ' ὄλες τίς πολιτείες πού εἶχαν πολεμήσει, μόνο τοῦτες παρόμοιαζαν στόν τρόπο τῆς ζωῆς πολύ μαζί τους καί εἶχαν δημοκρατικά καθεστῶτα ὅπως κι αὐτοί οἱ ἴδιοι, καί ἦταν ἰσχυρές μέ καράβια καί ἵππικό, καί μεγάλες ὥστε δέν μπορούσαν οἱ Ἀθηναῖοι νά τοὺς προσφέρουν κάτι δημοκρατικό και συμφέρον, ἀλλάζοντας τό πολίτευμά τους, πράγμα πού θά μπορούσε νά τίς φέρει μέ τό μέρος τους, οὔτε νά τοὺς ἐπιτεθοῦν μέ ἀσύγκριτα δυνατότερο στρατιωτικό καταρτισμό· κι ἀφοῦ εἶχαν χάσει στίς περισσότερες ἐπιχειρήσεις τους, βρίσκονταν βέβαια ἀκόμα καί πρὶν ἀπό τά τελευταῖα γεγονότα σέ μεγάλη ἀμηχανία, ἐπειδὴ τώρα εἶχαν νικηθεῖ σέ ναιμαχία, πράγμα πού δέν περιμεναν νά τό λάθουν, σέ ἀκόμα χειρότερη⁶⁰.

56. Οἱ Συρακοῦσιοι ἀπεναντία ἄρχισαν ἀμέσως ν' ἀρμενίζουν σ' ὄλο τό λιμάνι, χωρίς νά φοβοῦνται πιά τίποτα, κι εἶχαν στό νοῦ τους νά κλείσουν και τήν εἰσοδό του, γιά νά μήν μπορέσουν πιά, ἔστω κι ἂν τό ἤθελαν, νά φύγουν οἱ Ἀθηναῖοι χωρίς νά τοὺς πάρουν πιστοί εἶδηση. Γιατί δέ νοιάζονταν πιά ἀποκλειστικά πῶς νά σωθοῦν οἱ ἴδιοι, ἀλλά πῶς νά ἐμποδίσουν τή σωτηρία τῶν ἀντιπάλων τους νομίζοντας, ὅπως κι ἦταν

*Κατάθλιψη
καί μεταμέ-
λεια τῶν Ἀ-
θηναίων.*

*Σχέδιο γιά ἀ-
ποκλεισμό
τῶν Ἀθηναί-
ων.*

ἀλήθεια, πώς ἀπό τήν τότε κατάσταση ἔβγαине τό συμπέρασμα ὅτι βρίσκονταν σέ πολύ ἰσχυρότερη θέση· ἐπίσης, ἂν κατορθώσουν νά κατανικήσουν τοὺς Ἀθηναίους καί τοὺς συμμάχους τοὺς καί στή στεριά καί στή θάλασσα, θά φανεῖ ὠραῖος ὁ ἀγώνας τοὺς στά μάτια τῶν ἄλλων Ἑλλήνων· γιατί τόσο οἱ ἄλλοι Ἕλληνες θά λευτερώνονταν, οἱ μισοὶ ἀπό τή δουλεία, κι οἱ ἄλλοι μισοὶ ἀπό τό φόβο της (γιατί δέν θά ἦταν πιά ἀρκετή ἡ δύναμη πού θ' ἀπόμενε στοὺς Ἀθηναίους γιά ν' ἀντέξουν στόν πόλεμο πού θά τοὺς ἔκαναν ἀργότερα)· κι αὐτοὺς τοὺς ἴδιους, πού θά φαίνονταν σάν ἡ κυριότερη αἰτία γιά ὅλα αὐτά, θά τοὺς ἐθαύμαζαν μ' ἐνθουσιασμό ὅλοι οἱ σύγχρονοι, κι ὅλοι οἱ μεταγενέστεροι. Καί ἦταν χωρίς ἀμφιβολία μεγάλης ἀξίας τούτη ἡ πάλη, τόσο ἀπό τίς ἀπόψεις πού ἀναφέραμε, ὅσο καί γιατί δέ νικούσανε μονάχα τοὺς Ἀθηναίους, ἀλλά καί τοὺς συμμάχους τους, πού ἦταν πολλοί· κι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι δέν πολεμοῦσαν μόνοι τους, ἀλλά μαζί μέ ὅσους εἶχαν ἔρθει νά τοὺς ἐνισχύσουν, καί εἶχαν γίνει μιά ἀπ' τίς μεγάλες δυνάμεις πού διεύθυναν τόν πόλεμο, μαζί μέ τοὺς Κορινθίους καί τοὺς Λακεδαιμονίους, καί εἶχαν προσφέρει τή δική τους πολιτεία ὅπου νά γίνει ὁ πόλεμος καί νά ὑπομείνει τό μεγαλύτερο κίνδυνος· καί ὡς ναυτική δύναμη εἶχαν ἀνεβεῖ σέ μεγάλη θέση. Γιατί πολλές ἄλλες πολιτεῖες εἶχαν στείλει δυνάμεις γιά νά χτυπήσουν αὐτή τή μιά πολιτεία, τή δική τους, μόνο λίγο κατώτερες ἀπό τίς δυνάμεις πού ξεσηκώθηκαν σέ τοῦτο τόν πόλεμο στό πλευρό τῆς πολιτείας τῶν Ἀθηναίων ἀπό τή μιά καί τῶν Λακεδαιμονίων ἀπό τήν ἄλλη.

ΕΧΘΡΟΙ ΚΑΙ ΣΥΜΜΑΧΟΙ ΤΩΝ ΣΥΡΑΚΟΥΣΙΩΝ

(κεφ. 57 - 58)

Ἐχθροί.

57. Θά πῶ τώρα πόσοι ἀπό τό κάθε μέρος ἤρθαν ἐναντία στή Σικελία, καί πόσοι ἄλλοι πολέμησαν γιά τή Σικελία στό πλευρό τῶν Συρακουσίων, οἱ πρῶτοι γιά νά γίνουν συγκυρίαρχοι της μέ τοὺς Ἀθηναίους, οἱ δεῦτεροι γιά νά τή διοικήσουν μαζί μέ τοὺς Συρακουσίους· καί δέ συντάχτηκαν μέ κανένα ἀπό τά δύο μέρη ἀπό τό αἶσθημα τῆς δικαιοσύνης, οὔτε γιά νά βοηθήσουν τίς συγγενικές τους φυλές, ἀλλά ὅπως τό ἔφερε γιά τόν

καθένα ἢ συντυχία τῶν περιστάσεων, ἢ τό συμφέρον πού νόμιζαν πώς εἶχαν, ἢ ἡ ἀνάγκη. Οἱ Ἀθηναῖοι βέβαια, ὄντας Ἴωνες, πῆγαν ἀπό δική τους θέληση νά χτυπήσουν τοὺς Δωριεῖς Συρακουσίους, καί μαζί τους ἐξεστράτευσαν οἱ Λήμνιοι, πού ἔχουν τήν ἴδια γλώσσα κι ἀκόμα καί τοὺς ἴδιους θεσμούς καί ἔθιμα μέ τοὺς Ἀθηναίους, καθώς κι οἱ Ἴμβριοι καί οἱ Αἰγινήτες, αὐτοί πού κρατοῦσαν τότε τήν Αἶγινα, κι ἐπίσης οἱ Ἑστιαῖοι τῆς Εὐβοίας, πού ἦταν ἄποικοί τους· ἀπό τοὺς ὑπόλοιπους ἄλλοι ἦταν ὑποταχτικοί τους, κι ἄλλοι, αὐτόνομοι, πῆγανε γιατί εἶχαν συμμαχία μαζί τους, καί μερικοί πῆρναν μέρος στήν ἐκστρατεία ὡς μισθοφόροι. Κι ἀπό τοὺς ὑποταχτικούς πάλι, πού πλήρωναν φόρο, οἱ Ἐρετριεῖς κι οἱ Χαλκιδεῖς κι οἱ Στυριῶτες κι οἱ Καρυστινοί ἦταν ἀπό τήν Εὐβοία· ἀπό τά νησιά ἦταν οἱ Κεῖοι κι οἱ Ἀνδριῶτες κι οἱ Τηνιακοί, ἀπό τήν Ἴωνία πάλι οἱ Μιλήσιοι κι οἱ Σαμιῶτες κι οἱ Χιῶτες. Ἀπ' αὐτούς οἱ Χιῶτες, πού δέν ἦταν ὑποταχτικοί καί δέν ἐπλήρωναν φόρο, ἀκολουθοῦσαν συνεισφέροντας καράβια. Ἀπ' αὐτούς οἱ περισσότεροί ἦταν Ἴωνες, κι ὅλοι κατάγονταν ἀπό τήν Ἀθήνα, ἐξόν ἀπό τοὺς Καρυστινοὺς (αὐτοί ἦταν Δρύοπες) κι ἀκολουθοῦσαν τήν ἐκστρατεία ἀναγκαστικά, γιατί ἦταν ὑποταχτικοί· ὁμως ἦταν Ἴωνες καί πῆγαιναν νά χτυπήσουν Δωριεῖς. Πρόσθετα ἀκολουθοῦσαν μερικοί Αἰολεῖς, οἱ Μηθυμναῖοι, μέ καράβια δικά τους κι αὐτόνομοι, οἱ Τενέδιοι καί οἱ Αἰνιοί ὡς ὑποταχτικοί πού πλήρωναν φόρο. Αὐτοί, ὄντας Αἰολεῖς, πολεμοῦσαν ἀναγκαστικά ἄλλους Αἰολεῖς, τοὺς Βοιωτοὺς πού εἶχαν ἰδρύσει τίς πολιτείες τους καί συμπολεμοῦσαν μέ τοὺς Συρακουσίους, καί μόνον οἱ Πλαταιεῖς, πού ἦταν καθαυτό Βοιωτοί, πολεμοῦσαν τοὺς Βοιωτοὺς, ὅπως ἦταν ἐπόμενο, ἀπό τήν ἐχθρα πού τοὺς εἶχαν. Οἱ στρατιῶτες ἀπό τή Ρόδο καί τά Κύθηρα ἦταν Δωριεῖς, οἱ δεύτεροι μάλιστα ἄποικοι τῶν Λακεδαιμονίων, ἔκαναν ἔνοπλο ἀγῶνα πρὸς τοὺς Σπαρτιάτες πού εἶχαν ἔρθει μέ τό Γύλιππο, ἐνῶ οἱ Ρόδιοι, πού κατάγονταν ἀπό τό Ἄργος, πολεμοῦσαν ἐξαναγκασμένοι ἐνάντια στοὺς Δωριεῖς Συρακουσίους, κι ἀκόμα χειρότερα ἐνάντια στοὺς Γελώους, πού ἦταν ἄποικοι δικοί τους καί συμπολεμοῦσαν μέ τοὺς Συρακουσίους. Ἀπό τά νησιά πάλι, πού ἦταν γύρω στήν Πελοπόννησο, οἱ

Κεφαλλήνες καί οἱ Ζακυνθinoί ἦταν βέβαια αὐτόνομοι, ἀλλά μολοτοῦτο ἐξεστράτευαν μᾶλλον ἀναγκαστικά, σάν νησιῶτες πού ἦταν, ἀφοῦ οἱ Ἀθηναῖοι ἦταν παντοδύναμοι στή θάλασσα· οἱ Κερκυραῖοι ὁμως, πού δέν ἦταν μόνο Δωριεῖς, ἀλλά καί καθαροί Κορινθιοί, συστράτευαν μέ τούς Ἀθηναίους ἐναντία στούς Κορινθίους καί τούς Συρακουσίους, ὄντας ἀποικοὶ τῶν πρώτων καί φυλετικά συγγενεῖς μέ τούς δευτέρους, μέ τήν εὐσηχημὴ δικαιολογία πὼς τὸ ἔκαναν ἀναγκαστικά, ἀλλά στ' ἀλήθεια ἐθελοντικά, ἀπὸ τὴν ἐχθρα τους γιὰ τούς Κορινθίους. Κι αὐτοὶ πού λέγονταν τώρα Μεσσήνιοι στή Ναύπακτο, στρατολογήθηκαν γιὰ τὸν πόλεμο ἀπὸ τὴ Ναύπακτο καί τὴν Πύλο πού τὴν κρατοῦσαν οἱ Ἀθηναῖοι. Ἀκόμα λίγοι Μεγαρίτες, πολιτικοὶ ἐξόριστοι⁶¹, μάχονταν τούς Σελινουντίους, πού ἦταν Μεγαρίτες, ὡς συνέπεια τῆς συμφορᾶς τους. Ἡ συμμετοχὴ τῶν ὑπόλοιπων στὴν ἐκστρατεία γινόταν μᾶλλον ἀπὸ δικὴ τους θέληση· οἱ Ἀργεῖοι εἶχαν πάει, ὄχι τόσο ἐξαιτίας τῆς τιμωρίας τους μέ τούς Ἀθηναίους, ὅσο γιὰ τὴν μισοῦσαν τοὺς Λακεδαιμονίους, καί γιὰ τὴν κοίταζε ὁ καθένας νὰ βγάλει κάποιον ὄφελος ἀπ' αὐτὴ τὴν ὑπόθεση· καί μὲν πού ἦταν Δωριεῖς, ἀκολουθοῦσαν τοὺς Ἴωνες Ἀθηναίους ἐναντία σ' ἄλλους Δωριεῖς· ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, οἱ Μαντινεῖς καί οἱ ἄλλοι ἀπὸ τὴν Ἀρκαδία, πού εἶχαν ἔρθει γιὰ τὸ μισθὸ, συνηθισμένοι νὰ μάχονται ἐναντία σ' ὅσους τοὺς ὑπόδειχναν γιὰ ἐχθροὺς κάθε φορά, δε θεωροῦσαν τώρα λιγότερο σάν ἐχθροὺς τοὺς ἄλλους Ἀρκαῶδες πού εἶχαν ἔρθει μέ τούς Κορινθίους — κι αὐτὸ ἐξαιτίας τοῦ μισθοῦ. Οἱ Κρητικοὶ κι οἱ Αἰτωλοὶ εἶχαν κι αὐτοὶ πειστεῖ νὰ πολεμήσουν ὡς μισθοφόροι. Καί τὸ ἔφερε ἡ περίσταση, οἱ Κρητικοὶ πού εἶχαν ἰδρύσει τὴ Γέλα μαζί μέ τοὺς Ροδίους, νὰ μὴν μποῦνε στὸν πόλεμο μαζί μέ τοὺς ἀποίκους τους, ἀλλά μέ τὴ θέλησή τους νὰ πᾶνε νὰ τοὺς χτυπήσουν, πληρομένοι. Καί μερικοὶ Ἀκαρνᾶνες ὡς μισθοφόροι, καί γιὰ τὸ κέρδος, ἀλλά περισσότερο ἀπὸ ἀφοσίωση στὸ Δημοσθένη, κι ἀπὸ καλὴ προαίρεση πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, πού τοὺς ἦταν σύμμαχοι. Αὐτοὶ λοιπὸν ἦταν ἀπὸ τὰ μέρη ἐκεῖθε τοῦ Ἴονίου πελάγους. Κι ἀπὸ τοὺς Ἰταλιῶτες οἱ Θούριοι καί οἱ Μεταπόντιοι, πιεσμένοι τότε ἀπὸ τέτοιες ἀνάγκες τῆς ἐπαναστατικῆς

περίστασης ⁶², μῆκαν στὸν πόλεμο μὲ τὸ μέρος τῶν Ἀθηναίων· κι ἀπὸ τοὺς Σικελιώτες οἱ Νάξιοι κι οἱ Καταναῖοι. Ἀπὸ τοὺς βαρβάρους πάλι οἱ Ἐγεσταῖοι, πού πρῶτοι τοὺς κάλεσαν, κι οἱ περισσότεροὶ Σικελοί, κι ἀπὸ τοὺς λαοὺς ἔξω ἀπὸ τὴ Σικελία, μερικοὶ Τυρρηνοί, πού εἶχαν διαφορὲς μὲ τοὺς Συρακουσίους, καὶ μερικοὶ Ἰάπυγες μισθοφόροι. Τόσοι ἦταν λοιπὸν οἱ λαοὶ πού πολεμοῦσαν μὲ τὸ μέρος τῶν Ἀθηναίων.

58. Τοὺς Συρακουσίους ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά τοὺς εἶχαν ἐνισχύσει οἱ Καμαριναῖοι, πού συνορεύουν μαζί τους καὶ ἀργότερα οἱ Γελῶοι, πού κατοικοῦν ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά τῆς Καμάρινας κι ἐνῶ οἱ Ἀκραγαντίνοι ἔμειναν οὐδέτεροι, συμπόλεμησαν μὲ τὴς Συρακουσες οἱ Σελινοῦντιοι, πού κατοικοῦν πὸ πέρ' ἀπ' αὐτοὺς. Αὐτοὶ ἦταν οἱ σύμμαχοί τους ἀπὸ τὴν ἀκτὴ τῆς Σικελίας, πού βλέπει πρὸς τὴ Λιβύη· κι ἀπὸ τὸ μέρος πού βλέπει πρὸς τὴν Τυρρηνικὴ θάλασσα οἱ Ἱμεραῖοι, οἱ μόνοι Ἕλληνες ἐκεῖ, ἤρθαν ἐπίσης νά τοὺς ἐνισχύσουν, οἱ μόνοι ἀπὸ κείνη τὴν πλευρά. Τόσες, λοιπὸν, ἦταν οἱ ἑλληνικὲς φυλὲς πού τοὺς βοήθησαν, Δωριεῖς ὅλοι καὶ αὐτόνομοι, κι ἀπὸ τοὺς βαρβάρους μὲν οἱ Σικελοὶ πού δὲν εἶχαν ἀποστατήσει πηγαίνοντας μὲ τοὺς Ἀθηναίους. Ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες ἔξω ἀπὸ τὴ Σικελία, οἱ Λακεδαιμόνιοι εἶχαν προσφέρει ἓνα στρατηγὸ, τὸ Γύλιππο τὸ Σπαρτιάτη, καὶ οἱ ἄλλοι πού ἔστειλαν ἦταν νεοπολιτογραφημένοι καὶ εἰλωτες· μόνον οἱ Κορίνθιοι τοὺς παραστέκονταν μὲ ναυτικὸ καὶ πεζὸ στρατό· εἶχαν ἔρθει ἐπίσης καὶ Λευκαδίτες καὶ Ἀμπρακιῶτες, ἀπὸ φυλετικὴ συγγένεια. Ἀπὸ τὴν Ἀρκαδία εἶχαν στείλει οἱ Κορίνθιοι μισθοφόρους καθὼς καὶ Σικυωνίους πού στρατολόγησαν μὲ τὴ βία. Ἐξω ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο εἶχαν συστρατεύσει μόνον οἱ Βοιωτοί· ἐκτὸς ἀπ' αὐτοὺς πού ἀνέφερα καὶ πού ἤρθαν ἀπ' ἔξω, οἱ Σικελιώτες οἱ ἴδιοι συνεισέφεραν πολὺ μεγαλύτερες δυνάμεις ἀπὸ καθὲ ἀποψη ἀφοῦ κατοικοῦσαν τόσο μεγάλες πολιτεῖες· συγκεντρώθηκαν δηλαδή πολλοὶ βαριὰ ἀρμυρομένοι στρατιῶτες καὶ πολλὰ καράβια καὶ ἄλογα κι ἄλλα πλοῖα καὶ πολὺ βοηθητικῶν στρατευμάτων. Κι ἂν τοὺς συγκρίνομε μὲ ὅλες τὴς ἄλλες πολιτεῖες μαζί, μπορεῖ κανεὶς μ' ἓνα λόγον νά πεῖ πὼς οἱ Συρακουσῖοι οἱ ἴδιοι πρόσφεραν περισσότερα, τόσο ἐπειδὴ ἡ πολι-

Σύμμαχοι.

τεία τους εἶναι πολύ μεγάλη, ὅσο καί γιατί βρίσκονταν σέ φοβερότερο κίνδυνο.

ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΛΙΜΑΝΙΟΥ (κεφ. 59 - 60)

59. Τόσες ἦταν λοιπόν οἱ δυνάμεις πού μαζεύτηκαν ἀπό τὸ ἓνα κι ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, καί τῆ στιγμῆ τούτη ἦταν ὅλες ἐκεῖ καί δέν ἦρθε ἀπὸ τώρα κι ἐμπρός καμιὰ καινούργια ἐνίσχυση σέ κανένα τους.

Οἱ Συρακούσιοι λοιπὸν θεώρησαν, καί πολύ φυσικά, πὼς θά ἦταν λαμπρὸ κατόρθωμα γι' αὐτούς, μετὰ τῆ νίκη πού εἶχαν κερδίσει στὴ ναυμαχία, νά κυριέψουν κι ὀλόκληρο τὸ μεγάλο στρατόπεδο τῶν Ἀθηναίων, καί νά μὴν τοὺς ἀφήσουν νά ξεφύγουν ἀπὸ κανένα δρόμο, οὔτε ἀπὸ τῆ θάλασσα, οὔτε ἀπὸ τῆ στεριά μέ τὸ πεζικὸ τους. Ἄρχισαν, λοιπὸν, ἀμέσως νά κλείνουν τὸ μεγάλο λιμάνι, πού τὸ ἄνοιγμά του εἶχε πλάτος σχεδὸν ὀχτῶ στάδια, μέ πολεμικά τοποθετημένα στό μᾶκρος τους καί μέ φορτηγά καί μέ βάρκες πού τίς ἀκινητοποιοῦσαν ρίχνοντας ἄγκυρα, κι ἐτοιμάζονταν ἐπίσης σ' ὅλα τ' ἄλλα, ἄν τυχόν τολμοῦσαν καί τώρα ἀκόμα, νά ναυμαχήσουν οἱ Ἀθηναῖοι. Καί κανένα ἀπὸ τὰ σχέδιά τους δέν ἦταν, ἀπὸ καμιὰ ἄποψη, μικρόπνοο.

60. Οἱ Ἀθηναῖοι πάλι, βλέποντας νά προχωρεῖ τὸ κλείσιμο τοῦ λιμανιοῦ καί νιώθοντας τί ἄλλο εἶχαν στό νοῦ τους οἱ ἐχθροί, θεώρησαν σωστό νά κάνουν συμβούλιο. Κι ἀφοῦ συνάχτηκαν οἱ στρατηγοὶ καί οἱ ταξίαρχοι, συζήτησαν γιὰ τὴν ἐξαιρετικὰ δύσκολη θέση τῆς ὥρας ἐκείνης, γιὰ ὅλα τ' ἄλλα, καί γιατί δέν εἶχαν πιά οὔτε τίς προμήθειες τῆς ἄμεσης ἀνάγκης (γιατί μέ τὴν πρόβλεψη πὼς θά ἔφευγαν εἶχαν μὴνῦσει στὴν Κατάνη νά μὴν τοὺς στέλνουν πιά τίποτα)· κι οὔτε ἐπρόκειτο νά λάβουν ἄλλες ἀπὸ δῶ κι ἐμπρός ἄν δέν ξανάπαιρναν τὴν κυριαρχία τῆς θάλασσας μέ τὰ καράβια τους· ἀποφάσισαν λοιπὸν νά ἐγκαταλείψουν τ' ἀπάνω τεῖχη καί μένοντας κοντὰ στὰ καράβια, νά ξεχωρίσουν καί νά περιφράξουν μέ τεῖχος ὅσο γινόταν πιο μικρὸ χῶρο, ἴσα-ἴσα ἀρκετὸ γιὰ τὰ σκεύη καί τοὺς ἀρρώστους, κι αὐτὸ βέβαια νά τὸ φρου-

¹ Ἀπόφαση
τῶν Ἀθηναίων
γιὰ ἀναχώρηση.

ροῦν* μέ τόν ὑπολοιπο ὁμως πεζικό στρατό νά ἐπανδρώσουν τά καράβια, καί τά ἐντελῶς γερά καί τά χτυπημένα μπαρκάροντας ὄλους χωρίς ἐξαίρεση, κι ἀφοῦ ριψοκινδυνεύσουν μιά ναυμαχία μέ τά ὅλα τους, ἄν νικήσουν, νά μεταφερθοῦν στήν Κατάνη, κι ἄν ὄχι, νά κάψουν τά καράβια, καί παίρνοντας ὄλο τό στράτευμα μαζί τους, νά προχωρήσουν ὅσο γινόταν πιό γρήγορα ὅπου θά ἔβρισκαν μέρος φιλικό πρὸς αὐτούς, εἴτε ἐλληνικό, εἴτε ξένο. Ἔτσι λοιπόν οἱ Ἀθηναῖοι, μιά καί τ' ἀποφασισαν αὐτό, ἄρχισαν ἀμέσως νά τό ἐφαρμόζουν. Κατέβηκαν κρυφά, πίσω στό στρατόπεδο, ἀπό τ' ἀπάνω τείχη, καί γέμισαν τά καράβια, ἀναγκάζοντας ὅσους τούς φαίνονταν ἄξιοι, ἔστω καί λίγο, καί εἶχαν τήν κατάλληλη ἡλικία νά μπαρκάρουν. Κι ἐπανδρώθηκαν ἔτσι ὅλα τά καράβια, πού ἔφταναν σχεδόν τά ἑκατό δέκα, κι ἔβαλαν μέσα καί πολλούς τοξότες καί ἀκοντιστές, καί πολλούς ἀπό τούς Ἀκαρνάτες καί τούς ἄλλους ξένους, καί προμηθεύτηκαν κι ὅ,τι ἄλλο ἦταν δυνατό στήν τόση τους ἀνάγκη καί σύμφωνα μέ τό σκοπό πού εἶχαν. Τότε ὁ Νικίας, ἀφοῦ εἶχαν πιά ἐτοιμαστεῖ τά περισσότερα, βλέποντας πῶς οἱ στρατιῶτες εἶχαν χάσει τό ἠθικό τους ἀπό τήν ἦττα τους στή ναυμαχία, ἀντίθετα μέ ὅ,τι συνέβαινε συνήθως καί πῶς ἠθελαν νά ριχτοῦν στόν κίνδυνο μιάν ὥρα ἀρχύτερα, ἐπειδή τούς ἔλειπαν καί τά τρόφιμα, τούς κάλεσε ὄλους μαζί γιά νά τούς ἐμψυχώσει πρὶν ἀπό τή μάχη, καί τούς εἶπε πάνω - κάτω τ' ἀκόλουθα :

ΔΗΜΗΓΟΡΙΑ ΤΟΥ ΝΙΚΙΑ

(κεφ. 61 - 64)

61. «Ἄντρες τῆς Ἀθήνας, στρατιῶτες, καί σεῖς οἱ ἄλλοι σύμμαχοι, ὁ ἀγῶνας πού μᾶς περιμένει εἶναι ὁ ἴδιος, κι ἔχει τόν ἴδιο σκοπό γιά ὄλους, γιά νά σωθεῖ ὁ καθένας καί νά ξαναῖδεῖ τήν πατρίδα του· γιατί ἄν νικήσομε τώρα μέ τά καράβια μας, εἶναι πιθανό νά ξαναντικρύσει ὁ καθένας τήν πολιτεία πού ἔχει γιά δική του κάπου στόν κόσμον· καί μήν ἐφύτετε σέ ἀπελπισία, κι οὔτε σᾶς πρέπει νά πάθετε ὅ,τι παθαίνουν οἱ πιό ἀδοκίμαστοι ἄνθρωποι, πού ἅμα ἀποτύχουν στίς πρῶτες μάχες, γιά πάντα ὕστερα περιμένουν πῶς θά νικηθοῦν κάθε

Σκοπός τοῦ ἀγῶνα ἢ σωτηρία.

φορά, καί θά βροῦν τά πράματα τόσο φοβερά ὅσο ἦταν οἱ πρότερες συμφορές τους. Ἀλλά ὅσοι ἀπό σᾶς ἐδῶ εἴστε Ἀθηναῖοι, κι ἔχετε δοκιμάσει πολλούς πολέμους, κι ὅσοι ἀπό τοὺς συμμάχους ἐκστρατεύετε κάθε φορά μαζί μας, θυμηθεῖτε πόσα τυχαίνουν στὸν πόλεμο ἀντίθετα μέ τὴ λογικὴ προσδοκία· κι ἐλπίζοντας πὼς ἡ τύχη⁶³ μπορεῖ ἀκόμα νά γυρίσει μέ τὸ μέρος μας, ἐτοιμαστεῖτε νά πολεμήσετε κατὰ τρόπο ἀντάξιο τοῦ μεγάλου τούτου στρατοῦ, πού τὸν συναποτελεῖτε, καί τὸν βλέπετε τώρα μπροστά στά μάτια σας.

*Μέτρα
γιά τὴν ἀντι-
μετώπιση τοῦ
σύλλου τῶν
Σαρακενῶν.*

62. »Κι ὅ,τι βρήκαμε πὼς μπορεῖ νά μᾶς βοηθήσει σχετικὰ μέ τὸ στενὸ χῶρο τοῦ λιμανιοῦ καί μέ τὸ μεγάλο ἀριθμὸ τῶν караβιῶν πού πρόκειται νά βρεθοῦν αὐτοῦ - μέσα καί μέ τὸν καταρτισμὸ τῶν ἐχθρικών δυνάμεων πάνω στά καταστρώματα — ὅλα πράματα πού μᾶς ἔκαναν μεγάλο κακὸ στὴν προηγούμενη μάχη — ὅλ' αὐτὰ τὰ ἐξετάσαμε μαζί μέ τοὺς πλοίαρχους κι ἐτοιμάσαμε τ' ἀντίμετρα ὅσο μᾶς τὸ ἐπιτρέπουν οἱ τωρινές συνθήκες. Θά μπαρκάρουμε δηλαδή πολλοὺς τοξότες καί ἀκοντιστές, κι ἄλλο πλῆθος πού δὲ θά μεταχειριζόμαστε ἂν ἦταν νά ναυμαχήσουμε στοῦ ἀνοιχτοῦ πέλαγος, γιατί θά ζημιώνα· τὸ ταχτικὸ ἀρμένισμα ἂν βάραιναν πολὺ τὰ πλοῖα, ἀλλά στὴν πεζομαχία ἀπὸ τὰ πλοῖα πού μᾶς ἐπιβάλλει ἐδῶ ἡ ἀνάγκη, θά εἶναι χρήσιμοι. Βρήκαμε ἐπίσης τί ἔπρεπε νά προσθέσουμε στὴν κατασκευή τῶν караβιῶν μας, γιὰ ν' ἀντικρούσουμε τίς χοντρές τους πλώρες, πού μᾶς ἔβλαψαν περισσότερο ἀπὸ καθεστὶ ἄλλο, σιδερένιες ἀρπάγες πού θά ἐμποδίζουν τὸ καράβι πού μᾶς ρίχνεται νά κινεῖ πίσω, ἂν οἱ ἀρματοῦμενοι πάνω στά καταστρώματα κάνουν ὅ,τι τοὺς ἐπιβάλλεται. Γιατί στὴ θέση πού βρισκόμαστε μᾶς πῆσε ἡ ἀνάγκη νά δώσουμε πεζομαχία ἀπὸ τὰ караβια, κι ἔτσι δὲ φαίνεται τώρα χρησιμὸ οὔτε ἡμεῖς νά κάνομε πίσω, οὔτε ν' ἀφήνομε τοὺς ἐχθροὺς νά ὑποχωροῦν, γιὰ πολλοὺς ἄλλους λόγους, ἀλλὰ ἰδίως ἐπειδὴ ἡ στεριά πίσω μας δὲν εἶναι δική μας, ἔξω ἀπὸ τὸ μικρὸ μέρος πού κατέχει ὁ δικὸς μας στρατός.

*Ἐπιχειρήματα
τοῦ ἀντιπλοῦ
ἀπὸ τὸν ἐχθρὸν
πλοῦν τῶν Σαρακενῶν.*

63. »Αἰτὰ τὰ πράματα νά θυμᾶστε καί νά πολεμήσετε μέ πείσμα πὼς τὸ τελευταῖο ὄριο τῆς δυνάμεώς σας, καί νά μὴν ἀφήσετε νά σᾶς σπρώξουν ἔξω στὴ στεριά, ἀλλὰ μὴ καί πιστὰ καράβι μέ

καράβι, νά μή χαλαρώσετε τό ἄρπαγμα καί νά μήν ξεκολλήσετε ὅσο νά ρίξετε στή θάλασσα τοὺς στρατιῶτες τοῦ ἐχθροῦ ἀπό τὰ καταστώματα· καί συμβουλευέω αὐτὰ στοὺς στρατιῶτες περισσότερο παρά στοὺς ναῦτες, γιατί αὐτοὶ θά εἶναι τό περισσότερο πάνω στή δουλειά· κι ἔχομε ἀκόμα καί τώρα μεγαλύτερη πιθανότητα ἀπό τοὺς ἐχθροὺς νά νικήσομε μέ τό πεζικό. Τοὺς ναῦτες πάλι τοὺς παρακινῶ καί μαζί τοὺς παρακαλῶ ν' ἀποτινάζουν τή σύγχυση πού ἔπαθαν ἀπό τίς προηγούμενες συμφορές μιά καί ἔχομε τώρα καλύτερες δυνάμεις στά καταστώματα καί καράβια περισσότερο ἔχομε· καί νά βάλουν καλά στό νοῦ τους ἐκείνη τή μεγάλη χαρά, πού ἀξίζει ν' ἀγωνισεῖτε γιά νά τήν περισώσετε, ἐσεῖς πού ἄλλοτε σᾶς θεωροῦσε ὁ κόσμος Ἰθηναίους ἐνῶ δέν εἴσαστε, ἀλλά ἐπειδὴ μάθατε τή γλώσσα μας καί μιμηθήκατε τόν τρόπο τῆς ζωῆς μας σᾶς ἐθαίμαζαν σ' ὀλόκληρη τήν Ἑλλάδα⁶⁴ καί μοιραζόσαστε μαζί μας ὅσο κι οἱ Ἰθηναῖοι πολῖτες τὰ πλεονεχτήματα τῆς ἡγεμονίας μας, γιατί ἐμπνέατε τόν ἴδιο φόβο στοὺς ὑποταχτικούς κι ἀκόμα περισσότερο γιατί δέν τολμοῦσε κανεὶς νά σᾶς πειράξει⁶⁵. Γι' αὐτό, μιά καί χαιρόσαστε μόνοι ἐσεῖς τ' ἀγαθὴ τῆς ἡγεμονίας μας, σωστό εἶναι τώρα νά μήν τήν καταπροδώσετε· καί καταφρονώντας τοὺς Κορινθίους, πού πολλές φορές ὡς τώρα ἔχετε νικήσει, καί τοὺς Σικελιώτες, πού κανένας τους δέν τόλμησε νά προβάλει κἀν τήν ἀξίωση πῶςμποροῦσε ν' ἀντισταθεῖ στό ναυτικό μας ὅσο βρισκόταν στήν ἀκμή του, ἀντιχτυπήστε τους καί δεῖξτε πῶς καί ἄρρωστοι ἀκόμα καί χτυπημένοι ἀπό συμφορές εἴστε μέ τήν τέχνη σας δυνατότεροι ἀπὸ ἄλλους γερούς καί καλότυχους.

64. »Καί σ' ὅσους ἀπὸ σᾶς εἴστε Ἰθηναῖοι, θέλω νά σᾶς θυμίσω καί τό ἐξῆς: πῶς δέν ἀφήσατε φεύγοντας οὔτε ἄλλα καράβια στοὺς ναύσταθμους ὅμοια μ' αὐτά, οὔτε ἄλλους ἄντρες στρατεύσιμους· κι ἂν σᾶς τύχει ὄ,τι ἄλλο παρά ἡ νίκη, κι οἱ ἐδῶ ἐχθροὶ μας θ' ἀρμενίσουν ἀμέσως κατὰ κεῖ, κι ὅσοι δικοὶ μας ἔχουν ἀπομείνει στήν πατρίδα δέ θά εἶναι σέ θέση ν' ἀποκρούσουν συγχρόνως τοὺς ἐκεῖ ἐχθροὺς, κι ὅσους θά πᾶν ἀπὸ δῶ νά τοὺς χτυπήσουν. Κι ἂν χάνομε, ἐσεῖς οἱ ἴδιοι θά γινόσαστε ἀμέσως δοῦλοι τῶν Συρακουσίων πού ξέρετε καί μόνοι

Ἰθηναϊκὴ ἡγεμονία.

Νίκη ἢ ἀποδούλωσις τῶν Ἰθηναίων.

σας μέ τί σκοπούς ἤρθαμε ἐναντία τους ⁶⁶, κι οἱ ἄλλοι, κάτω, θά ὑποδουλώνονταν στούς Λακεδαιμονίους. Ἔτσι λοιπόν μπαίνετε τώρα στή μία τοῦτη μάχη καί γιά τά δύο : πάρτε, λοιπόν, θάρρος περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλη φορά, καί βάλτε το καλά στό νοῦ σας, κι ὁ καθένας χωριστά καί ὅλοι μαζί, πῶς ὅσοι θά μπεῖτε τώρα στά καράβια εἶναι γιά τήν Ἀθήνα καί ὁ στρατός καί ὁ στόλος της κι ὁλόκληρη ἡ ἄλλη πολιτεία, καί ἡ μεγάλη δόξα της: γιά ὅλ' αὐτά ὁποιοσδήποτε ὑπερέχει ἀπό τό διπλανό του, εἴτε στή γνώση εἴτε στήν παλληκαριά, δέ θά μπορούσε νά βρεῖ καλύτερη εὐκαιρία νά τό ἀποδείξει, κι ἔτσι καί τόν ἑαυτό του θά ὠφελήσει, καί γιά ὅλους τοίς ἄλλους θά εἶναι σωτήρας».

ΔΗΜΗΓΟΡΙΕΣ ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΗΓΩΝ ΣΤΟΥΣ ΣΥΡΑΚΟΥΣΙΟΥΣ (κεφ. 65 - 68)

*Ἐτοιμασίες
γιά τή ναυμα-
χία.*

65. Ἀφοῦ λοιπόν εἶπε ὁ Νικίας τόσα μόνο γιά νά τοῦς ἐνθαρρίνει, ἔδωσε ἀμέσως τό πρόσταγμα νά μποῦνε στά καράβια. Ὁ Γύλιππος κι οἱ Συρακοῦσιοι μπόρεσαν τότε νά καταλάβουν, βλέποντας τήν προετοιμασία μέ τά μάτια τους, πῶς σκόπευαν οἱ Ἀθηναῖοι νά ναυμαχήσουν· κι εἶχαν κιόλας πληροφορηθεῖ πῶς εἶχαν ἀρμοστεί οἱ σιδερένιες ἀρπάγες στά καράβια τους: ἐτοιμαζόνταν λοιπόν γιά ὅλα τ' ἄλλα καί γιά τοῦτο τό τελευταῖο ἐντυσαν τίς πλώρες τῶν караβιῶν καί τό μπροστινό μέρος ὡς ἀπάνω μέ δέρματα, γιά νά γλυστράει ἡ ἀρπάγη καί νά μήν ἔχει ποῦ νά γαντζωθεί ἄν ριχτεῖ σ' ἓνα καράβι. Κι ἀφοῦ εἶχαν πιά ὅλα ἐτοιμασθεῖ, ἐβγάλαν λόγους στό στρατό γιά νά τοῦς ἐνθαρρύνουν τόσο οἱ ἄλλοι στρατηγοί, ὅσο κι ὁ Γύλιππος καί εἶπαν πάνω-κάτω τέτοια λόγια :

*Τό ἔθνος τῶν
Ἀθηναίων
πεσμένο.*

66. «Ὅτι περίδοξη ἦταν ἡ τελευταία μας νίκη, κι ὅτι τοῦτη ἡ μάχη θά γίνει γιά τή μεγάλη δόξα πού μᾶς μέλλεται, νομίζομε πῶς ὅλοι σας τό ξέρετε. Συρακοῦσιοι καί σύμμαχοι (γιατί ἄλλιῶς δέ θά ριχνόσαστε στή δουλειά μέ τόσο ζήλο), ἀλλά θά τό ξανατονίσομε, ἄν βρῖσκεται τυχόν κανεῖς πού δέν τό ἔχει καταλάβει καθῶς πρέπει. Τοῦς Ἀθηναίους, δηλαδή, πού ἤρθαν ἐναντία στόν τόπο τοῦτο πρῶτ' ἀπ' ὅλα γιά νά ὑποτάξουν τή Σικελία, κι ὕστερα, ἄν πετύχαιναν, καί τήν Πελοπόννησο καί τήν ἄλλη Ἑλλάδα· τοῦς Ἀθηναίους πού ἀπόχτησαν τή μεγα-

λύτερη ἡγεμονία ἀπ' ὄλους τοὺς Ἕλληνας, καὶ τοὺς περασμέ-
 νους καὶ τοὺς τωρινούς, ἐσεῖς πρῶτοι ἀπ' ὄλους ἀντισταθή-
 κατε στό ναυτικό τους, πού μ' αὐτό τά κυρίεψαν ὅλα, καὶ τοὺς
 νικήσατε στίς προηγούμενες ναυμαχίες, καὶ θά τοὺς νικήσετε
 καί σέ τοῦτη, ὅπως εἶναι ἐπόμενο. Γιατί οἱ ἄνθρωποι, ὅταν
 χτυπηθοῦν στό σημεῖο ἐκεῖνο, ὅπου ἄξιωναν πῶς εἶναι ἀνώ-
 τεροι, πέφτουν πιά χαμηλά στήν ἐκτίμηση τοῦ ἑαυτοῦ τους,
 παρά ἂν δέν εἶχαν τή μεγάλη ἐκεῖνη ἰδέα ἀπό μιᾶς ἀρχῆς· κι
 ἐπειδή κακοτύχησαν ἐκεῖ πού δέν τό περίμεναν, ὑποχωροῦν
 περισσότερο ἀπ' ὅ,τι δικαιολογεῖται ἀπό τήν ἔκταση τῆς τω-
 ρινης τους δύναμης· αὐτό ἀκριβῶς εἶναι φυσικό νά ἔχουν τώρα
 πάθει οἱ Ἀθηναῖοι ⁶⁷.

67. »Ἀντίθετα, ἡ δική μας αὐτοπεποίθηση, πού αὐτή μᾶς
 ἐστήριξε, μῶλο πού μᾶς ἔλειπε ἡ πείρα, καί μ' αὐτή τολμή-
 σαμε, καί τώρα πού μᾶς προστέθηκε καί ἡ ἰδέα πῶς εἶμαστε οἱ
 δυνατότεροι, ἀφοῦ νικήσαμε τοὺς πιά δυνατόους τοῦ κόσμου,
 διπλασιάζει στό στήθος καθενός τήν προσδοκία τῆς νίκης.
 Γιατί συνήθως ἡ ἐλπίδα γιά μεγάλα πράματα στοὺς πολέμους
 διπλασιάζει καί τό ζῆλο τῶν ἀνθρώπων. Ὅσο γιά τήν ἀπο-
 μίμηση ἐτοιμασίας μας ἀπό μέρους τους, γιά μᾶς βέβαια εἶναι
 πολύ γνωστά τά πολεμικά αὐτά μέσα καί δέ θά δειχτοῦμε ἀδέ-
 ξιοι στόν κάθε τεχνικό χειρισμό τους· αὐτοί, ὅμως, ὅταν βρε-
 θοῦν πολλοί ἀρματομένοι πάνω στά καταστρώματα, ἀντίθετα
 μέ τή συνήθειά τους, κι ἄκομα χειρότερα πολλοὶ ἄκοντιστές,
 βουνήσιοι παραδείγματος χάρι Ἀκαρνάνες καί ἄλλοι, πού
 ἀνεβασμένοι στά καράβια δέ θά βρίσκουν οὔτε τόν τρόπο νά
 βολευτοῦν γιά νά ρίξουν τίς σαῖτες τους, πῶς γίνεται νά μή
 χαλάσουν τήν ἰσορροπία τῶν πλοίων καί νά μήν πέσουν σέ
 σύγχυση ἀναμεταξύ τους, ἀφοῦ θά κινοῦνται μέ ἀσυνήριστο
 γι' αὐτοὺς τρόπο; Ἀλλά οὔτε κι ὁ μέγας ἀριθμός τῶν кара-
 βιῶν τους δέν πρόκειται νά τοὺς βγεί σέ καλό· καί τό λέω αὐτό,
 μήπως τυχόν κανεῖς σας βλέποντάς τα, φοβηθεῖ πῶς δέ θά
 ναυμαχήσει πρὸς ἰσόπαλη δύναμη· γιατί τά πολλά καράβια
 στό μικρό χωρὸ θά εἶναι πιά ἀργοκίνητα γιά τίς μανούβρες
 πού θέλουν, καί πιά εὐκόλο νά καταστραφοῦν μέ τά ἐπιθετικά
 μέσα πού ἔχομε ἐτοιμάσει. Ἀκοῦστ', ὅμως, τήν πιά σπουδαία

*ἡ Απόφραση
 τῶν Ἀθηναί-
 ων.*

ἀλήθεια ἀπό τίς πληροφορίες πού λάβαμε καί πού βεβαιωθήκαμε πώς εἶναι ἀκριβεῖς, τό ἐξῆς: ἀπό τίς πολλές συμφορές πού ἔχουν πάθει, καί μεσμένοι ἀπό τή φοβερή τωρινή τους θέση, ἔχουν πέσει σέ ἀπόγνωση, καί στηρίζοντας τά θάρρη τους ὄχι στόν καταρτισμό τους, ἀλλά μᾶλλον στήν τύχη, ἀπεφάσισαν νά ριχτοῦν στόν ἕστατο κίνδυνο μέ ὅποιοδῆποτε τρόπο μπορέσουν, κι ἂν ἀνοίξουν ὁδόν, νά φύγουν, εἰδεμή, ὑστερ' ἀπ' αὐτό, νά υποχωρήσουν ἀπό τή στεριά μέ τήν ἰδέα πώς χειρότερα ἀπό τή σημερινή τους θέση δέν μποροῦν νά πάθουν.

68. «Πρός τέτοια λοιπόν ἀκαταστασία καί πρὸς τέτοια τύχη πού μᾶς παραδίνει στά χέρια μας τοῖς πιό μισητοῖς μας ἐχθροῖς, ἄς ὀρμήσουμε ἄς πιστέψουμε πώς θά πρῶ οὖν ἀπόλυτα νόμιμα ὅσοι, γιά νά ἐκδικηθοῦν τοῖς ἐπιδρομεῖς, τό θεωρήσουν δικαίωμά τους νά χορτάσουν τήν ὀργισμένη τους διάθεση, καί πῶς συγχρόνως θά μᾶς δοθεῖ ἡ δυνατότητα νά συντρίψουμε τοῖς πιό μισητοῖς ἐχθροῖς, πράμα, πού καθὼς λέει ἡ παροιμία, εἶναι ἡ πιό ἀναίσιπη χαρά»⁶⁸. Πῶς εἶναι ἐχθροὶ μας καί μᾶς μισοῦν θανάσιμα τό ξέρομε ὅλοι: ἄνθρωποι πού ἤρθαν στόν τόπο μας γιά νά μᾶς υποδουλώσουν, καί πού ἂν πετύχαιναν θά ἐπέβαλλαν στοῖς ἄντρες τήν πιό μεγάλη δυστυχία, στά παιδιά καί στίς γυναῖκες τήν πιό αἰσχρῆ μεταχείριση καί σ' ὅλοκληρη τήν πόλιταμά μας τή πιό ἐξευτελιστική ὀνομασία⁶⁹. Ἄντικρου σ' ὅλ' αὐτά, κανεῖς δέν ταιριάζει νά δεῖξει ἀδυναμία καί κανεῖς νά μὴν τό θεωρήσει κέρδος ἂν φύγουν αὐτοὶ χωρὶς μεγάλες ἀπώλειες. Γιατί αὐτό ἀκριβῶς θά κάνουν κι ἂν νικήσουν. Ἄν μᾶς βγοῦν, ὅμως, τά πράματα ὅπως τά θέλομε, καθὼς εἶναι λογικό νά τό περιμένομε, αὐτοῖς, ἀπό τή μιὰ μεριά, νά τοῦς τιμωρήσουμε, καί σ' ὅλη τή Σικελία, πού καί πρὶν ἦταν ἐλευθερή, νά ἀποδώσουμε τή λευτεριά της πιό ἀσφαλισμένη, τότε ὥρατος θά σταθεῖ ὁ ἀγῶνας μας. Κι ἀπ' ὅλα τά τοληήματα τό πιό σπάνιο εἶναι ἐκεῖνο πού λιγότερο ζημιώνει ἂν ἀποτύχει καί περισσότερα ὀφέλη δίνει, ἂν βγεῖ σέ καλόν».

ΗΤΤΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΑΙΩΝ ΣΤΗ ΝΑΥΜΑΧΙΑ (κεφ. 69 - 71)

69. Ἄφοῦ εἶπαν τόσα μόνο οἱ στρατηγοὶ τῶν Συρακουσίων

κι ο Γύλιππος γιά νά ἐνθαρρύνουν τούς δικούς τους στρατιώτες, ἄρχισαν ἀμέσως νά ἐπανδρώνουν τά καράβια ἀντίκρου στους ἐχθρούς, μιά καί ἀντιλήφθηκαν πώς αὐτό ἔκαναν κι οἱ Ἀθηναῖοι. Ἀπό τήν ἄλλη μερ ἄ ὁ Νικίας, πού τά εἶχε χάσει βλέποντας πόσο τεράστιος ἦταν ὁ κίνδυνος, καί πόσο κοντά τώρα πιά, ἀφοῦ ἀπό στιγμή σέ στιγμή ἐπρόκειτο νά βγοῦνε στή θάλασσα, εἶχε τήν ἐντύπωση, πράμα πού παθαίνουν οἱ ἄνθρωποι στίς κρίσιμες μάχες, πώς ὅλες οἱ προετοιμασίες γιά τόν ἀγώνα ἦταν ἀτελεῖς, καί πώς οὔτε τά λόγια πού εἶχαν εἰπωθεῖ στους στρατιώτες ἦταν ἀρκετά, ἄρχισε λοιπόν πάλι νά καλεῖ ἕναν ἕνα χωριστά τούς πλοίαρχους προσφωνώντας τους μέ τ' ὄνομα τό δικό τους καί τοῦ πατέρα τους καί τῆς φυλῆς τους, προτρέποντάς τους νά μὴν προδώσουν, ὅσο ἦταν στό χέρι τους, τή δόξα πού τυχόν εἶχε κανεῖς ἀπό κάποιο λαμπρό περασμένο κατόρθωμα· καί ἔλεγε σ' ὅσους εἶχαν δοξασμένους προγόνους νά μὴ σβήσουν τίς ἀρετές τῶν πατέρων τους, θιμίζοντάς τους πώς εἶχαν τήν πιό λευτέρη πατρίδα ἀπ' ὅλες, καί τόν τρόπο τῆς ζωῆς πού μπορούσαν ὅλοι νά κάνουν χωρίς διαταγές ἀπό κανέναν⁷⁰· καί ἔλεγε κι ἄλλα, ὅσα εἶναι φυσικό νά ποῦνε οἱ ἄνθρωποι ἅμα φτάσουν στήν πιό κρίσιμη στιγμή, καί δέ φυλάγονται πιά μήπως φανοῦν πώς ξαναἔνε τίς παλιές κοινοτοπίες, πού εἶναι περίπου οἱ ἴδιες καί ἐπαναλαμβάνονται σέ κάθε μεγάλη περίσταση, γιά τίς γυναῖκες καί τά παιδιά τους καί τούς θεούς τῶν πατέρων τους, ἀλλά πού στό κλονισμένο τότε ἠθικό τους θεωροῦν χρήσιμο νά τίς ἐπικαλεστοῦν. Ἔτσι κι ὁ Νικίας τότε, κρίνοντας πώς τούς εἶχε παρακινήσει, ὄχι βέβαια ἀρκετά ἀλλά τό ἐντελῶς ἀπαραίτητο, ἀπομακρύνθηκε καί ὀδήγησε τό συνταγμένο στρατό πρὸς τή θάλασσα· ἄπλωσε τήν παράταξη του ὅσο μπορούσε περισσότερο, γιά νά φανεῖ ὅσο γινόταν μεγαλύτερη σ' ἐκείνους πού βρίσκονταν στά καράβια καί νά τούς βοηθήσει νά πάρουν θάρρος. Ὁ Δημοσθένης πάλι κι ὁ Μένανδρος κι ὁ Εὐθύδημος (γιατί αὐτοί οἱ τρεῖς εἶχαν ἀνεβεί στά καράβια τῶν Ἀθηναίων) σηκώνοντας ἄγκυρα ἀπό τό στρατόπεδό τους ἀρμένισαν ἀμέσως καταπάνω στό φράγμα τοῦ λιμανιοῦ καί τό στενὸ πέρασμα πού εἶχε ἀπομείνει, θέλοντας νά τό σπάσουν μέ τή βία καί νά βγοῦν ἔξω στ' ἀνοιχτά.

*Παράταξη
τοῦ πεζικοῦ
πρὸς τή θά-
λασσα.*

Ναυμαχία.

70. Οἱ Συρακοῦσιοι, ὁμως, κι οἱ σύμμαχοί τους εἶχαν ἀνοιχταί προῦτερα μέ καράβια σχεδόν ἰσάριθμα, καί μ' ἓνα μέρος τους φύλαγαν τό πέρασμα πρός τά ἔξω, καί μέ τ' ἄλλα ἓνα γύρω σ' ὄλο τό λιμάνι, γιά νά πέσουν καταπάνω στούς Ἀθηναίους συγχρόνως ἀπό παντοῦ· συνάμα παρατασσόταν ὁ πεζικός τους στρατός ὅπου τυχόν θά ἔπεφταν ἔξω στή στεριά τά καράβια τοῦ ἔχθρου. Ἀρχηγοί τοῦ ναυτικοῦ τῶν Συρακουσίων ἦταν ὁ Σικανός κι ὁ Ἀγάθαρχος, ἔχοντας ὁ καθένας ἀπό μιά πτέρυγα τῆς συνολικῆς ναυτικῆς παράταξης, ἐνθὲ τῆ μέση τήν κρατούσαν ὁ Πυθὴν κι οἱ Κορίνθιοι. Ὅταν λοιπὸν πλησίασαν τό φράγμα οἱ Ἀθηναῖοι, νίκησαν μέ τὴν πρώτη ὀρμή τους τά καράβια πού ἦταν παραταγμένα κοντά σ' αὐτό, κι ἄρχισαν νά προσπαθοῦν νά λύσουν τίς ἀλυσίδες πού ἦταν δεμένα τὰ πλεούμενα κοντά στό φράγμα. Ὑστερ' ἀπ' αὐτό ὁμως τοὺς ἔπεσαν ἀπάνω οἱ Συρακοῦσιοι κι οἱ σύμμαχοί τους ἀπ' ὄλες τίς μεριές, καί δὲ γινόταν πιά ἡ ναυμαχία μόνο κοντά στό φράγμα, μὰ καί σ' ὄλο τό ἄπλωμα τοῦ λιμανιοῦ, κι ἦταν πιό σφοδρὴ ἀπ' ὄλες τίς προηγούμενες. Γιατί καί μεγάλο ζήλο ἔδειχναν τὰ πληρώματα κι ἀπὸ τίς δύο μεριές, ὀρμώντας καταπάνω στὸν ἔχθρό μὸλις τοὺς δινόταν τό πρόσταγμα, καί πολλοὺς τεχνικούς ἐλιγμούς ἔκαναν οἱ πηδαλιούχοι ἐναντία στοὺς ἐλιγμούς τῶν ἀντιπάλων, καί συναγωνίζονταν σ' αὐτὰ ἀναμεταξύ τους· κι οἱ ἄρματομένοι στρατιῶτες ἔβαζαν τὰ δυνατὰ τους, ὅποτε συγκρούονταν καράβι μέ καράβι, νά μὴν ὑστερήσουν στήν τέχνη ἀπὸ τοὺς ναῦτες ὅσοι πολεμοῦσαν στά καταστρώματα· κι ὁ καθένας, ὅπου εἶχε ταχθεῖ, προσπαθοῦσε νά φανεῖ ὁ καλύτερος. Κι ἐπειδὴ πλῆθος καράβια συγκρούονταν μέσα σέ στενό χῶρο (ἦταν τὰ περισσότερα πού ναυμάχησαν ποτὲ στή σχετικὰ μικρότερη ἔκταση· κατὰ λιγότερα ἀπὸ διακόσια ἦταν ὄλα μαζί) λίγες συγκρούσεις μέ τὰ ἐμβολα ἔγιναν, γιατί δὲν ὑπῆρχε τρόπος ν' ἀπαγκιστρωθοῦν κάνοντας πίσω, ἢ νά περάσει ἓνα καράβι ἀνάμεσα σέ δύο ἄλλα, ἀλλά πολὺ συχνότερα χτυπιούνταν ὅπως τύχαινε νά πέσει καράβι πάνω σέ καράβι, εἴτε γιατί κοίταζαν πῶς νά ξεφύγουν, εἴτε γιατί ὀρμοῦσαν ἐναντία στὸν ἀντίπαλο μέ κάποιο ἄλλο τρόπο. Κι ὅση ὥρα βέβαια ἔδινε στόχο τό ἐχθρικό καράβι, χρησιμοποιοῦσαν αὐτοῖ πού ἦσαν στά

καταστρώματα κοντάρια καί σαίτες καί πολλές πέτρες ἀπό σφεντόνες ἐνάντιά του· κι ὅταν πιά ἀντάμωσαν κολλητά, προσπαθοῦσαν οἱ στρατιῶτες νά ῥθουν στά χέρια μέ τοὺς ἀντίθετους καί νά πατήσουν τὸ καράβι ὁ ἓνας τοῦ ἄλλου· καί τύχαινε ἀπὸ τὸ στενὸ χῶρο σέ πολλές περιπτώσεις, ἐνῶ ἓνα καράβι ἔμπηγε τὸ ἔμβολό του σέ ἄλλο, νά ἔχει αὐτὸ ἀγκιστρωθεῖ ἀπὸ ἐχθρικό ἔμβολο, καί κάποτε δύο ἢ καί τρία καράβια νά εἶναι ἀγκιστρωμένα μαζί, καί οἱ πηδαλιούχοι πρόσεχαν ἀπὸ τῆ μιὰ μεριά πῶς νά φυλαχτοῦν, ἀπὸ τὴν ἄλλη πῶς νά στραφοῦν γιὰ νά χτυπήσουν, ὄχι ἓνα καράβι χωριστά, ἀλλὰ πολλά συγχρόνως κι ἀπὸ παντοῦ· κι ὁ βρόντος ἀπὸ τίς πολλές συγκρούσεις καραβιῶν ἦταν φοβερός καί σάστιζε τὰ πληρώματα καί δέν τοὺς ἄφηνε ν' ἀκούσουν τὰ προστάγματα πού φώναζαν οἱ ναυκλήριοι. Γιατί γινόταν καί μεγάλο βουητὸ ἀπὸ τίς ἐνθαρρυντικές παρορμήσεις τῶν ὑπαξιωματικῶν στά πληρώματα, τόσο γιὰ τὸν τεχνικὸ χειρισμό, ὅσο καί γιὰ τὴν ἄμεση ὀρμὴ πρὸς τὴ νίκη κι ἀπὸ τὰ δύο μέρη· καί στοὺς Ἀθηναίους φώναζαν νά σπάσουν τὸ φράγμα μέ τὴ βία καί νά σωθοῦν βγαίνοντας στό ἀνοιχτὸ πέλαγο γιὰ νά γυρίσουν στὴν πατρίδα, προστάζοντάς τους τώρα, περισσότερο παρά κάθε ἄλλη φορά, νά βάλουν ὅλα τους τὰ δυνατὰ μέ τὴν καρδιά τους. Στοὺς Συρακούσιους πάλι καί τοὺς συμμάχους τους προέτρεπαν ἐνθαρρυντικά πῶς θά ἦταν μεγάλο κατόρθωμα νά τοὺς ἐμποδίσουν νά ξεφύγουν, καί νά μεγαλώσουν μέ τὴ νίκη τους τὴ δύναμη τῆς πατρίδας τους, ὅποια εἶχε ὁ καθένας. Κι οἱ στρατηγοὶ τῆς κάθε παρατάξης, ἂν ἐβλεπαν κάποιο καράβι νά κάνει πίσω ἐκεῖ πού δέν ἦταν ἀπαραίτητο, φωνάζοντας τὸν τριήραρχο μέ τ' ὄνομά του τὸν ρωτοῦσαν, οἱ Ἀθηναῖοι, ἂν θεωροῦσε τώρα τὴν πιὸ ἐχθρική στεριά πιὸ δική του ἀπὸ τὴ θάλασσα πού εἶχαν καταχτήσει μέ τόσο μὶχθο, καί γι' αὐτὸ ὑποχωρεῖ, οἱ Συρακούσιοι, ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἂν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους πού ξέρουν καθαρά πῶς προσπαθοῦν μέ κάθε τρόπο νά ξεφύγουν, μπροστά σ' αὐτοὺς, τώρα πού φεύγουν, φεύγουν αὐτοί.

71. Τὸ πεζικὸ καί τῶν δύο, στὴ στεριά, ὅσο ξετυλιγόταν ἡ ναυμαχία ἰσόπαλη, δοκίμαζε μεγάλη ἀγωνία καί ψυχικὴ ἔνταση, οἱ ντόπιοι φιλοδοξώντας νά κάμουν μεγαλύτερη τὴ νίκη τους

*Ἦττα, Πανι-
κός καὶ ἀγω-
ρία τῶν Ἀ-
θηναίων.*

οί είσβολαίς τρέμοντας μήν πέσουν σ' ἄκομα χειρότερη κατά-
 σταση ἀπὸ τὴν τωρινή. Γιατί μιά καί τὰ πάντα, γιά τοὺς Ἄθη-
 ναίους, κρέμονταν ἀπὸ τὸ ναυτικό, ὁ φόβος τοὺς γιά τὸ μέλλον
 ἦταν τόσος, πού δέν ἔμοιαζε μέ κανένα ἄλλο φόβο πού εἶχαν
 ποτέ δοκιμάσει, κι ἐπειδὴ ἦταν ἀνόμαλη ἢ παράταξή τους,
 ἀνόμαλα ἀναγκαστικά μποροῦσαν καί νά παρακολουθοῦν μέ
 τὰ μάτια τους τὴ ναυμαχία ἀπὸ τὴ στεριά. Ἐπειδὴ ἔβλεπαν
 δηλαδή ἓνα κομμάτι μόνο τῆς μάχης, κι ἀπὸ μικρὴ ἀπόσταση,
 καί δέν κοίταζαν ὅλοι συγχρόνως τὸ ἴδιο σημεῖο, ἂν μερικοί
 ἔβλεπαν κάπου τοὺς δικούς τους νά νικοῦν, ἔπαιρναν καινούρ-
 γιο θάρρος καί τρέπονταν σέ ἐπικλήσεις στοὺς θεοὺς νά μήν
 τοὺς στερήσουν τὴ σωτηρία· ὅσοι πάλι κοίταζαν πρὸς ἓνα
 τμῆμα τοῦ στόλου πού ἔχανε, ἔπιαναν τὸ θρῆνο δυνατά, κι
 ἀπὸ τὴ θέα τῆς συμπλοκῆς λύγιζε περισσότερο τὸ ἠθικὸ τους,
 κι ἀπὸ κείνους ἄκομα πού ἔπαιρναν μέρος στὴ μάχη· ἄλλοι
 τέλος, μέ τὰ μάτια καρφωμένα, σ' ἓνα μέρος τῆς ναυμαχίας
 ὅπου οἱ δυνάμεις ἦταν ἰσόπαλες, κι ὅσο ὁ ἀγῶνας συνεχιζόταν
 χωρὶς νά κλίνει οὔτε ἀπὸ δῶ, οὔτε ἀπὸ κεί, καί μέ τὰ σώματά
 τους ἄκομα πού ταλαντεύονταν ἀπὸ τὸ φόβο καί τὴν ἐλπίδα
 ἀντίστοιχα μέ τὴν ἐντύπωση πού σχηματίζαν, βρίσκονταν στὴ
 χειρότερη ψυχικὴ κατάσταση ἀπ' ὅλους· γιατί κάθε στιγμή
 λίγο ἔλειπε νά ξεφύγουν ἢ νά χαθοῦν⁷¹. Καί μέσα στό ἴδιο τό
 στρατόπεδο τῶν Ἄθηναίων, ὅσο ἦταν ἄκομα ἀμφίβολη ἢ ἔκ-
 βαση τῆς ναυμαχίας, ἄκουγες συγχρόνως ὅλα μαζί, θρῆνο,
 βοή, νικητήρια ἢ νικημένη, κι ὅσα ἄλλα κάθε λογῆς βγαίνουν
 ἀπὸ τὰ σπλάχνα τῶν ἀνθρώπων σέ μεγάλο στρατόπεδο πού
 κινδυνεύει θανάσιμα. Παρόμοια βάσανα μ' αὐτὰ ἐνιωθάν κι
 ὅσοι βρίσκονταν ἀπάνω στά καράβια· ὡς τὴ στιγμή πού οἱ
 Συρακοῦσιοι, ἀφοῦ κράτησε ἡ ναυμαχία ὄρα πολλή, ἀνάγκα-
 σαν τοὺς Ἄθηναίους νά ὑποχωρήσουν, καί παίρνοντάς τους
 τὸ κατόπι, μέ περίοξη νίκη, καί ἀναφωνόντας δυνατά μέ προ-
 τρεπτικὲς κραυγές, τοὺς κυνήγησαν ὡς τὴ στεριά. Τότε πιά ὁ
 στρατὸς τῶν караβιῶν, ὅσοι δέν πιάστηκαν αἰχμάλωτοι ἔξω
 στὴ θάλασσα, ἄραζαν ὅπου τύχαινε, ἀλλοῦ ὁ καθένας κι ὀρη-
 τικά ἔπεφταν μέσα στό στρατόπεδο· τὸ πεζικὸ πάλι, ὄχι πιά
 σέ ἀντιφατικὴ καί ταλαντευόμενη διαθεση, μέ μιά μόνο παρῶρ-

μηση, κλαίγοντας κι άγκομαχώντας όλοι, μή μπορώντας νά βαστάξουν αυτό πού είχε γίνει, άλλοι έτρεξαν νά βοηθήσουν τά καράβια, άλλοι στράφηκαν νά φρουρήσουν όσο έμενε από τό τείχος, κι άλλοι τέλος, πού ήταν και οί περισσότεροι, άρχισαν ν' αναλογίζονται για τόν έαυτό τους, μέ ποιό τρόπο και πού νά σώσουν τή ζωή τους. Και τήν πρώτη εκείνη στιγμή τά είχαν όλοι χαμένα, περισσότερο παρά σέ όποιαδήποτε άλλη περίπτωση. Είχαν πάθει παρόμοια μέ ό,τι είχαν κάνει οί ίδιοι στην Πύλο· αφού δηλαδή καταστράφηκαν τά καράβια τους, είχαν χαθεί μαζί τους, για τους Λακεδαιμονίους, και οί άντρες πού είχαν περάσει στό νησί⁷², όπως και τώρα δέν είχαν οί Άθηναίοι καμιά έλπίδα νά σωθούν από τή στεριά, εξόν άν τύχαινε κάτι άπίθανο.

ΑΝΑΧΩΡΗΣΗ ΤΩΝ ΑΘΗΝΑΙΩΝ (κεφ. 72 - 75)

72. Έπειδή ήταν πολύ βίαιη ή ναυμαχία κι είχαν χαθεί κι από τά δυό μέρη πολλά καράβια και πολλοί άνθρωποι, σήκωσαν οί Συρακούσιοι κι οί σύμμαχοί τους, πού ήταν οί νικητές τά ναυαγισμένα πλοία και τους νεκρούς τους κι άρμένισαν πίσω στην πολιτεία τους. Οί Άθηναίοι πάλι καταχτυπημένοι από τό μέγεθος τής τωρινής συμφοράς τους ούτε καν σκέφτηκαν νά ζητήσουν τήν άδεια νά σηκώσουν τους νεκρούς τους ή τά ναυάγια τους, αλλά στοχάζονταν μόνο πώς νά φύγουν άμέσως μέ τό σκοτάδι τής νύχτας. Πήγε τότε ό Δημοσθένης νά ιδεί τό Νικία και του υπέβαλε τήν πρόταση νά επανδρώσουν όσα καράβια τους έμεναν, κι άν μπορέσουν, μέ τήν αύγή νά περάσουν μέ τή βία τό φράγμα και νά βγούνε στό πέλαγο, λέγοντας πώς μόλο τό κακό είχαν ακόμα περισσότερα καράβια παρά οί έχθροί έμεναν στους Άθηναίους ακόμα κάπου εξήντα και στους έχθρούς λιγότερα από πενήντα. Κι αφού παραδέχτηκε τή γνώμη αυτή ό Νικίας⁷³ και θέλησαν οί στρατηγοί νά τά επανδρώσουν, άρνήθηκαν οί ναύτες νά μούνε στα πλοία από τόν πανικό πού τους είχε πιάσει μετά τήν ήττα, κι επειδή δέν πίστευαν πιά πώς μπορούσαν νά νικήσουν. Έτσι εκλιναν τώρα όλοι μέ τήν ιδέα πώς έπρεπε νά φύγουν από τή στεριά.

*Σχέδιο φρεζής
από τήν ξηρά.*

Τέχνασμα
τοῦ Ἑρμο-
κράτη.

73. Ἀλλά ὁ Ἑρμοκράτης ὁ Συρακούσιος ὑποπεύτηκε τὸ σκοπὸν τοὺς καὶ νομίξει πὼς θὰ ἦταν ἐπικίνδυνον τόσος μέγας στρατὸς νὰ ὑποχωρεῖ ἀπὸ τῆ στεριά, πού στρατοπεδεύοντας σὲ κάποιο μέρος τῆς Σικελίας σκόπευε νὰ ξαναρχίσει τὸν πόλεμον ἐναντί᾽ αὐτοῦ· πῆγε λοιπὸν στοὺς ἄρχοντας καὶ τοὺς εἰσηγήθηκε νὰ μὴν ἀψηφήσουν τὴν πιθανότητα νὰ φύγουν οἱ Ἀθηναῖοι τῆ νύχτᾳ, ἀναπτύσσοντας τοὺς λόγους πού τὸν ὀδήγησαν σ' αὐτὴ τῆ σκέψη ἀλλὰ νὰ βγοῦν ἀμέσως ὅλοι οἱ Συρακούσιοι καὶ οἱ σύμμαχοί τοὺς καὶ ν' ἀποκλείσουν τοὺς δρόμους μὲ ὁδοφράγματα, καὶ φτάνοντας πρὶν ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους στὰ στενά περάσματα νὰ βάλουν φρουρές. Οἱ ἄρχοντες παραδέχτηκαν ὅσο καὶ κείνος πὼς ἦταν αὐτὰ σωστά καὶ πίστεψαν πὼς ἔπρεπε νὰ γίνουιν· ἀλλὰ οἱ στρατιῶτες πού μόλις εἶχαν τελειώσει τόσο μέγαν ἀγῶνα στῆ φοβερῇ ἐκείνῃ ναυμαχίᾳ, κί ἔχοντας συγχρόνως γιορτῆ (ἔτυχε τὴν ἡμέραν ἐκείνῃ νὰ τελοῦν θυσιᾶς στὸν Ἡρακλῆ) δὲ θὰ τοὺς ὑπάκουαν εὐκόλᾳ, νόμιζαν οἱ ἄρχοντες· γιὰτὶ ἀπὸ τῆ μεγάλης τοὺς χαρᾶ γιὰ τῆ νίκη τὸ εἶχαν οἱ περισσότεροὶ ρίξει στὸ πιετό πάνω στῆ γιορτῆ, κί ὀτιδῆποτε ἄλλο μποροῦσε νὰ περιμένει κανεὶς ἀπὸ μέρους τοὺς παρὰ νὰ ζωστοῦν τ' ἄρματα τὴν ὥραν ἐκείνῃ καὶ νὰ βγοῦνε σ' ἐκστρατεία. Ὅσο τὰ συλλογιζόνταν αὐτὰ οἱ ἄρχοντες, τόσο

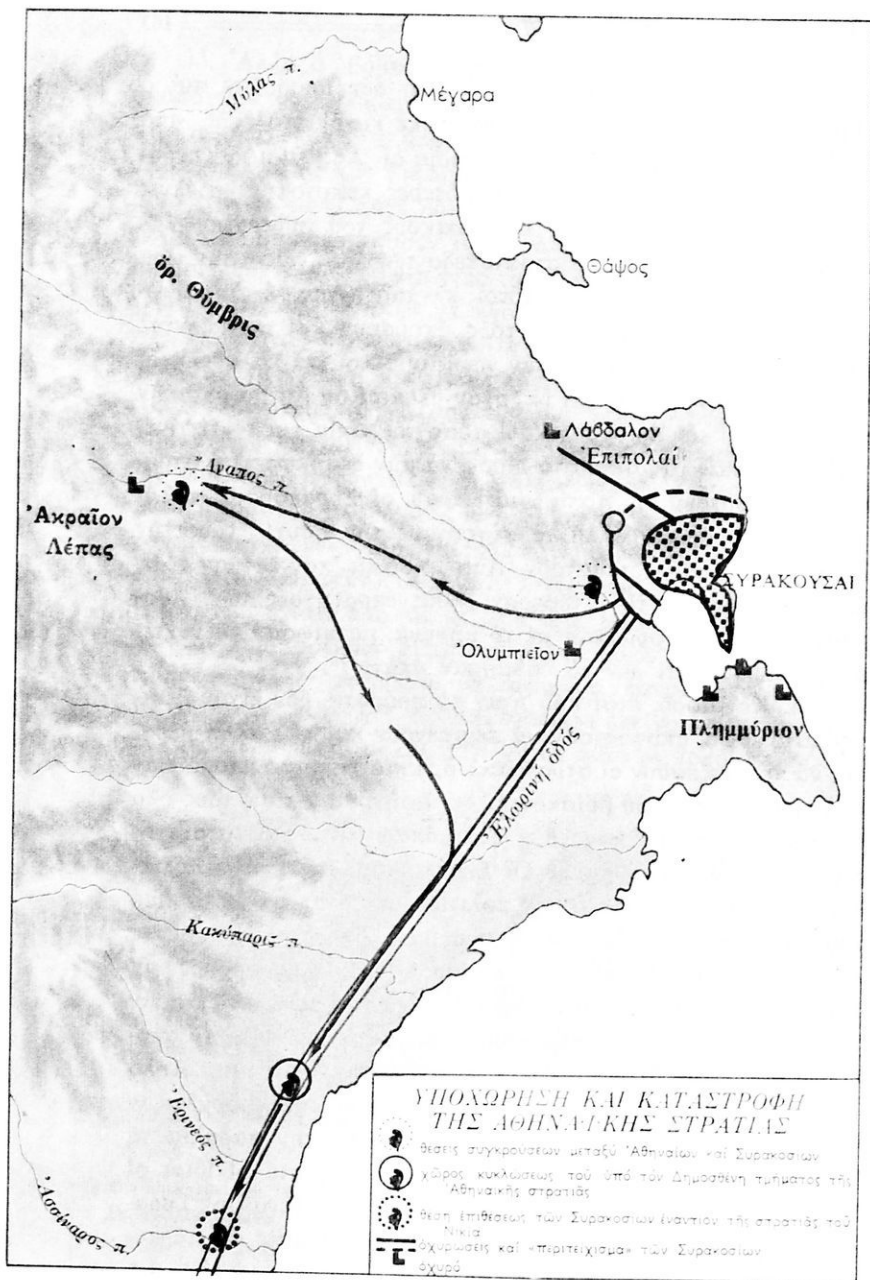

Ἀκαδόραχμον μὲ τὴν κεφαλὴ τῆς νέμης Ἀρέθουσαι, πού ἐξέδωσαν οἱ Συρακούσιοι μετὰ τῆ νίκη (Νομισματικὴ Συλλογὴ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου, Ἀθήναι).

τούς φαίνονταν ἀκατόρθωτα, κι ἐπειδὴ δὲν μπορούσε πιά ὁ Ἑρμοκράτης νά τούς πείσει, σοφίστηκε κατόπι τό ἐξῆς, ἀπό τό φόβο του μήπως βροῦν τήν εὐκαιρία οἱ Ἀθηναῖοι καί περάσουν μέ τήν ἡσυχία τους τίς χειρότερες κακοτοπιές· στέλνει δηλαδή μερικούς ἀπό τούς προσωπικούς του συντρόφους μέ συνοδεία ἰππικοῦ πρὸς τό στρατόπεδο τῶν Ἀθηναίων τήν ὥρα πού ἄρχιζε νά σκοτεινιάζει. Αὐτοί, πλησιάζοντας σέ τόση ἀπόσταση ὥστε νά μπορούν νά τούς ἀκούσουν καί φωνάζοντας μερικούς μέ τ' ὄνομά τους, σάν νά ἦταν φίλοι καί καλοθελητές γιά τούς Ἀθηναίους (γιατί ὑπῆρχαν μερικοί ἀπό μέσα ἀπό τήν πολιτεία πού εἰδοποιοῦσαν κάθε τόσο τό Νικία γιά τό τί γίνεται) τούς εἶπαν νά ποῦνε στό Νικία νά μήν ξεσηκώσει τό στρατεύμα νά φύγουν τή νύχτα, γιατί τάχα οἱ Συρακούσιοι φυλάγουν τούς δρόμους, ἀλλά νά φύγουν μέ τήν ἡσυχία τους τήν ἄλλη μέρα ἀφοῦ ἐτοιμαστοῦν. Αὐτοί πού τά ἔπαν ἔφυγαν τότε, κι ὅσοι ἄκουσαν, τά μετέφεραν στούς στρατηγούς τῶν Ἀθηναίων. Κι αὐτοί, σύμφωνα μέ τό μήνυμα, ματαιώσαν τή νυχτερινή πορεία γιατί δὲν τό θεώρησαν ἀπάτη ⁷⁴.

74. Καί ἀφοῦ, ἔτσι πού ἦταν τά πράματα, δὲν εἶχαν ξεκινήσει ἀμέσως, ἀποφάσισαν νά περιμένουν καί τήν ἄλλη μέρα, γιά νά περιμαζέψουν οἱ στρατιῶτες ὅ,τι πιό χρήσιμο μπορούσαν στήν κατάσταση πού βρίσκονταν, κι ἀφήνοντας πίσω τους ὅλα τ' ἄλλα, καί σηκώνοντας ὅ,τι ἦταν ἀπαραίτητο γιά τή συντήρησή τους, νά ξεκινήσουν. Οἱ Συρακούσιοι ὅμως κι ὁ Γύλιππος, βγαίνοντας ἔξω ἀπό τήν πολιτεία μέ τό στρατό πρὶν ἀπό τούς Ἀθηναίους, ἔκλεισαν μέ φράγματα ὅλους τούς δρόμους πού ἦταν πιθανό νά πάρουν οἱ ἐχθροί, κι ἔβαλαν φρουρές σ' ὅλα τά ρεύματα καί τά ποτάμια στό πέρασμά τους, κι ἔπιασαν ὅλες τίς θέσεις γιά ν' ἀνταμώσουν τό στρατό ἐκεῖνο μέ τό σκοπό νά τούς σταματήσουν ὅπου τούς φαινόταν πιό κατάλληλο γι' αὐτούς τούς ἴδιους· μέ τά καράβια τους πάλι ἀρμένιζαν κοντά στ' ἀθηναϊκά καί τραβώντας τα ἀπό τήν παραλία τά ἔσερναν ξοπίσω τους· σέ κάτι λίγα ἔβαλαν φωτιά οἱ ἴδιοι οἱ Ἀθηναῖοι, ὅπως τό εἶχαν σκοπό, τ' ἄλλα τά ἔδεναν οἱ Συρακούσιοι μέ σχοινιά χωρὶς νά τούς ἐμποδίζει κανεὶς καί τά ρουλουκοῦσαν ὡς τήν πολιτεία τους.

Ἀποκλεισμός τῶν περασμάτων.

75. Ὑστερ' ἀπ' αὐτά, ὅταν θεώρησαν ὁ Νικίας κι ὁ Δημοσθένης πὸς εἶχαν ἐτοιμαστῆ ὅσο γινόταν καλύτερα, ξεσηκώθηκε πιά κι ὁ στρατὸς νά φύγει τὴν τρίτη μέρα μετὰ τὴ ναυμαχία. Καί ἦταν φοβερὸ, ὄχι ἀπὸ μιά μόνο ἄποψη ἢ ἓνα περιστατικό, ἀλλ' ἀπ' ὅλες τὶς ἀπόψεις ὅτι ἔφευγαν ἔχοντας χάσει ὅλα τὰ καράβια κι ὅτι ἀντὶ γιὰ τὶς μεγάλες τοὺς ἐλπίδες κινδύνευε τώρα ἡ ἴδια τοὺς ἢ ζωὴ καί ἡ ὕπαρξη τῆς πολιτείας, ἀλλά καί τὴν ὥρα πού ἐγκατέλειπαν τὸ στρατόπεδο τύχαινε στὸν καθένα νά νιώσει βαθὺ πόνο γι' αὐτὰ πού ἐβλεπε κι αὐτὰ πού συλλογιόταν. Ἐπειδὴ δηλαδή εἶχαν μείνει ἄθαφτοι κι οἱ σκοτωμένοι, ὅποτε ἐβλεπε κανεὶς συγγενὴ ἢ φίλο νά κοιτάται στὸ χῶμα σπάραζε ἀπὸ λύπησι καί φόβο⁷⁵. Κι οἱ ζωντανοὶ πού παρατοῦσαν, οἱ πληγωμένοι κι οἱ ἄρρωστοι προξενούσαν σ' ὅσους τοὺς ἐβλεπαν ἀκόμα πιὸ βαθιὰ θλίψη κι ἀπὸ τοὺς νεκροὺς ἀκόμα, κι ἡ ὄψη τοὺς ἦταν πιὸ ἀξιοθρήνητη παρὰ τῶν πεθαμένων. Γιατί ἄπλωναν τὰ χέρια ἰκετευτικά καί θρηνοῦσαν, κι ἔφερναν σέ μεγάλη στενοχώρια ὅσους ἔφευγαν, γιατί ζητούσαν νά τοὺς πάρουν μαζί τοὺς καί φώναζαν τὸν καθένα δυνατὰ ἄν ἐβλεπαν πουθενά δικό ἢ φίλο κι ἀρπάζονταν ἀπὸ τοὺς συντρόφους τῆς σκηνῆς τοὺς σερνάμενοι πίσω τοὺς ὅσο ἄντεχαν· κι ὅταν ἀπόκανε κανενὸς ἡ δύναμη καί τὸ κορμί, ἔπεφτε πίσω θρηνώντας μ' ἐπικλήσεις πρὸς τοὺς θεοὺς καί μ' ἀναφυλλητά, ἔτσι πού γέμισε κλάμα ὅλος ὁ στρατὸς· καί ἦταν ἀπρόθυμοι νά ξεκινήσουν μὲ τὴ διάθεσι πού εἶχαν, μὸλο πού ἔφευγαν ἀπὸ ἐχθρικά χῶματα κι εἶχαν πάθει κιόλας συμφορὴς πέρ' ἀπ' ὅσες ξεθυμαίνουν μὲ τὰ δάκρυα, καί φοβούνταν γιὰ τὰ κρυμμένα μελλούμενα μὴν πάθουν κι ἄλλα καί χειρότερα. Καί τοὺς εἶχε πιάσει μελαγχολία καί συγχρόνως κατηγοροῦσαν τὸν ἑαυτό τοὺς. Γιατί δὲν ἔμοιαζαν μὲ τίποτ' ἄλλο τόσο πολὺ, ὅσο μὲ ὀλόκληρη πολιτεία πού πάρθηκε μὲ πολιορκία καί πάει νά ξεφύγει κρυφά· καί πολιτεία μάλιστα μεγάλη. Γιατί ὅσοι βάδιζαν μαζί στὴν πορεία δὲν ἦταν λιγότεροι ἀπὸ σαράντα χιλιάδες ἄντρες· κι ἀπ' αὐτοὺς, τόσο οἱ ἄλλοι κουβαλοῦσαν ὅτι χρειαζούμενο μποροῦσαν, ὅσο κι οἱ βαριά ἀρματωμένοι κι οἱ ἵππεις σήκωναν τὶς προμήθειές τοὺς μόνοι τοὺς, ἀντίθετα πρὸς τὴ συνήθεια, ἄλλοι γιατί δὲν εἶχαν ἀκολούθους, κι ἄλλοι γιατί

*Ἐκκίνηση
τῶν Ἀθηναίων.*

δέν ἐμπιστεύονταν αὐτούς πού εἶχαν· γιατί πολλοί εἶχαν ἀπό καιρό αὐτομολήσει πρὸς τόν ἐχθρό, κι οἱ περισσότεροί τώρα τελευταῖα· ἀλλά κι ὅσα κουβαλοῦσαν δέν ἦταν ἀρκετά, γιατί τροφίμα δέν ὑπῆρχαν κἀν στό στρατόπεδο. Κι ὄλη ἡ ἄλλη τους δυστυχία, καί τό πῶς ὄλων ἡ μερίδα στίς συμφορές ἦταν τό ἴδιο, πράμα πού ἔφερνε κάποια ἀνακούφιση ὅμως καί μέ τοῦτο λογαριαζόταν πολύ βαριά, καί τό περισσότερο καθώς στοχάζονταν ἀπό τί μεγαλοπρέπεια καί περηφάνεια τῆς ἀρχῆς εἶχαν φτάσει σέ τέτοιο τέλος κι ἐξευτελισμό. Γιατί τούτη ἦταν ἡ μεγαλύτερη μετατροπή στήν κατάστασή τους, πού ἔτυχε ποτέ σ' ἑλληνικό στρατό : ἀντί νά γυρίζουν ἔχοντας ὑποτάξει ἄλλους, κατάντησε τώρα νά φοβοῦνται μήν τό πάθουν οἱ ἴδιοι, ἀκριβῶς αὐτό, κι ἀντί γιά τίς εὐχές καί τά πολεμικά τραγοῦδια πού συνόδευαν τότε τό ξεκίνημά τους, ξανάφευγαν μέ τελείως ἀντίθετες παρακλήσεις. Στοχάζονταν συγχρόνως πῶς πορεύονταν τώρα πεζῆ ἀντί ἀνεβασμένοι στά καράβια καί πῶς στήριζαν τά θάρρη τους στό βαρῦ πεζικό ἀντί γιά τό ναυτικό ⁷⁶. Μολαυτά σχετικά μέ τό βάρος τοῦ κινδύνου πού κρεμόταν ἀκόμα πάνω τους, καί τοῦτα ἀκόμα τοῦς φαίνονταν ὑποφερτά ⁷⁷.

ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΝΙΚΙΑ

(κεφ. 76 - 77)

76. Βλέποντας ὁ Νικίας τό στρατό κυριευμένο ἀπό τέτοια κατάθλιψη νά παρουσιάζει τόσο διαφορετική ἐντύπωση ἀπ' ὅ,τι ἦταν ἄλλοτε, πήγαινε ἀπό τό ἓνα τάγμα στό ἄλλο καί τοῦς ἐνθάρρυνε καί τοῦς παρηγοροῦσε ὅσο γινόταν, ἀνάλογα μέ τίς συνθήκες πού ἐπικρατοῦσαν· καί ὕψωνε τή φωνή ἀκόμα περισσότερο σέ κάθε τμήμα τοῦ στρατοῦ πού ἔφτανε, ἀπό τόν πολύ του ζῆλο καί τόν πόθο του νά τοῦς κάνει ὅσο πιό καλό μπορούσε μέ τή δυνατή του ὁμιλία, καί τοῦς μιλοῦσε πάνω - κάτω ἔτσι :

⁷⁶ Ἐλπίδες.

77. «Ἀκόμα κι ἀπό τήν τωρινή κατάσταση, Ἀθηναῖοι καί σύμμαχοι, πρέπει ν' ἀντλεῖτε ἐλπίδες ⁷⁸, (κι ἄλλοι ἔχουν σωθεῖ ἀπό χειρότερα) καί νά μή λέτε μέσα σας πῶς φταίτε σεῖς οὔτε γιά τίς συμφορές, οὔτε γιά τήν κακοπάθησή πού ὑποφέρετε τώρα, πού δέ σᾶς ἄξιζαν. Κι ἐγώ ὁ ἴδιος δέν εἶμαι πιό δυνατός

οὔτε ἀπό τόν πῖο ἀδύναμο ἀπό σᾶς (γιατί βλέπετε πῶς ἔχω καταντήσει ἀπό τήν ἀρρώστια), κι ἐνῶ στήν καλοτυχιά μου ὡς τώρα δέν ἔπεφτα νομίζω πίσω ἀπό κανέναν, τόσο στήν ἰδιωτική μου ζωή, ὅσο καί στή σταδιοδρομία μου γενικά, βρίσκομαι τώρα στόν ἴδιο κίνδυνο ὅσο κι οἱ πῖο ταπεινοί στρατιῶτες· μόλο πού πέρασα τή ζωή μου τιμώντας τοὺς θεοὺς μ' ὄλες τίς συνηθισμένες τελετές καί κάνοντας ἀπέναντι στοὺς ἀνθρώπους πολλές δίκαιες πράξεις, πού νά μὴ δίνουν καμιὰ ἀφορμή στοὺς φθονεροὺς ⁷⁹. Καί γιά ὅλ' αὐτά εἶναι οἱ ἐλπίδες μου γιά τό μέλλον τολμηρά ὑψηλές, κι ἂν οἱ συμφορές μέ φοβίζουν, εἶναι γιατί δέν τίς ἀξίζατε. Καί μπορεῖ σύντομα νά λουφάζουν· γιατί ἀρκετές καλοτυχιές εἶδαν ὡς τώρα οἱ ἐχθροί μας, κι ἂν ὅταν ξεκινήσαμε γιά τήν ἐκστρατεία προκαλέσαμε μέ τήν ὑπεροχία μας τό φθόνο κανενός θεοῦ, ἔχομε κιόλας τιμωρηθεῖ μέ τό παραπάνω ⁸⁰. Κι ἄλλοι δηλαδή πρὶν ἀπό μᾶς πῆγαν νά χτυπήσουν ξένους τόπους, κι ἀφοῦ ἔκαναν τίς ἀμαρτίες πού εἶναι στή φύση τοῦ ἀνθρώπου, ἔπαθαν συμφορές, ἀλλά ὑποφερτές. Εἶναι λοιπόν φυσικό κι ἐμεῖς τώρα νά ἐλπίζομε πῶς θά μᾶς δειχτοῦν πῖο σπλαχνικοί οἱ θεοί (γιατί ἀξίζομε ἀπό μέρος τους τώρα περισσότερο τή λύπησιν παρά τό φθόνο)· καί βλέποντας τώρα τό δικό σας στρατό, τί γενναῖοι ἀρματωμένοι πού εἰστε καί πόσοι πορευέστε μαζί σέ παράταξη μάχης, δέν πρέπει νά νιώθετε τόσο μεγάλη ἀπελπισία, παρά νά συλλογίζεστε πῶς ἐσεῖς οἱ ἴδιοι θ' ἀποτελέσετε ἀπό τήν πρώτη στιγμή πολιτεία ὀλόκληρη ὅπου κι ἂν ἐγκατασταθεῖτε· κι ἄλλη καμιὰ ἀπό τίς πολιτεῖες στή Σικελία δέν εἶναι ἄξια νά σᾶς ἀντιμετωπίσει εὐκολα ἂν τῆς ἐπιτεθεῖτε, οὔτε ἂν ἔχετε κιόλας ἐγκατασταθεῖ, μπορεῖ νά σᾶς διώξει ⁸¹. Καί γιά νά πραγματοποιηθεῖ ἡ πορεία σας μέ ἀσφάλεια καί τάξη, ἔχετε τό νοῦ σας καί σεῖς οἱ ἴδιοι, κι ὁ καθένας ἄς μὴ στοχάζεται ἄλλο τίποτα παρά πῶς σ' ὅποιο μέρος ἀναγκαστεῖ νά πολεμήσει, αὐτό, ἂν νικήσει, θά τό ἔχει καί γιά πατρίδα καί γιά φρούριο. Καί θά πορευόμαστε μέ τήν ἴδια βιάσιν καί μέρα καί νύχτα· γιατί οἱ προμήθειές μας εἶναι λιγοστές, κι ἂν πιάσομε σέ κανένα μέρος τῶν Σικελῶν φιλικό μας (γιατί αὐτοὶ μᾶς ἔχουν μείνει ἀκόμα σταθεροὶ φίλοι ἐπειδὴ φοβοῦνται τοὺς Συρακουσίους)

μόνο τότε νά πιστένετε πώς είμαστε κιόλας σέ ἀσφαλισμένο τόπο. Τούς ἔχομε κιόλας μηνύσει, μερικοί ἀπό τό στρατό, νά μᾶς ἀνταμώσουν στό δρόμο καί νά φέρουν τρόφιμα. Καί μ' ἓνα λόγο, καταλάβετε τό καλά, στρατιῶτες μου, πώς εἶναι ἀπόλυτη ἀνάγκη νά φανεῖτε παλληκάρια, γιατί δέν ὑπάρχει κοντά τόπος ὅπου, ἂν δευλιάσετε, μπορεῖ νά καταφύγετε καί νά σωθεῖτε· κι ἂν ξεφύγετε τώρα ἀπό τούς ἐχθρούς, τόσο οἱ ἄλλοι θά κατορθώσετε ὅ,τι ποθεῖ ἡ καρδιά σας, νά ξαναῖδεíte· κι ὅσοι εἰστε Ἄθηναῖοι, θά ξαναστεριώσετε τή μεγάλη δύναμη τῆς πολιτείας μας, μόλο πού εἶναι τώρα πεσμένη τόσο χαμηλά. Γιατί τό κράτος εἶναι οἱ ἄνθρωποι, κι ὄχι τά τείχη ἢ τά καράβια».

ΥΠΟΧΩΡΗΣΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ

(κεφ. 78 - 85)

78. Μέ τέτοια λόγια ἐνθαρρύνοντάς τούς ὁ Νικίας ὀδηγοῦσε συγχρόνως τό στρατεύμα, κι ἂν ἐβλεπε ποιθενά ἓνα τμήμα σκορπισμένο νά μὴν προχωρεῖ μέ τή σωστή παράταξη, τό μάζεψε καί τό ἔβαζε στή γραμμή· κι ὁ Δημοσθένης ἔκανε τό ἴδιο στούς δικούς του, λέγοντάς τούς παρόμοια ἢ σχεδόν τά ἴδια. Καί ὁ στρατός προχωροῦσε σέ σχηματισμό τετράγωνου, μπροστά πηγαίνοντας τό τμήμα τοῦ Νικία, καί πίσω ἀκολουθώντας τοῦ Δημοσθένη· τά σκευοφόρα καί τό μεγαλύτερο μέρος τῶν ἀόπλων καί βοηθητικῶν προχωροῦσε στή μέση πλαισιωμένοι ἀπό τούς βαριά ἄρματωμένους. Κι ὅταν ἔφτασαν στόν Ἄναπο ποταμό, βρίσκουν τούς Συρακουσίους καί τούς συμμάχους τους παραταγμένους στήν ἐδόθε ὄχθη του· κι ἀφοῦ τούς ἔσπρωξαν πίσω καί τούς ἀνάγκασαν νά ὑποχωρήσουν, ἔγιναν κύριοι τοῦ ρηχοῦ περάσματος κι ἐξακολούθησαν τήν πορεία τους πρός τά ἐμπρός· οἱ Συρακούσιοι τους περίτρεχαν ἀπό τά πλάγια μέ τό ἵππικό τους καί τούς ἔριχναν ὅλη τήν ὥρα καί οἱ ἑλαφριά ὀπλισμένοι τους ἔριχναν μέ μικρά ἀκόντια. Κι αὐτή τήν ἡμέρα ἀφοῦ προχώρησαν οἱ Ἄθηναῖοι ὡς σαράντα στάδια, κατασκήνωσαν γιά τή νύχτα κοντά σ' ἓνα λόφο· καί τήν ἄλλη μέρα ξεκίνησαν μέ τήν αὐγή καί προχώρησαν ὡς εἴκοσι στάδια καί κατέβηκαν σ' ἓνα ἴσιωμα κι ἔστησαν ἐκεῖ στρατόπεδο, θέλοντας κι ἀπό τά σπίτια ν' ἀρπάξουν λίγα φαγώσιμα (γιατί

*Οἱ τοῖς προῶ-
τες μέρος τῆς
ὑποχώρησης.*

τό μέρος ήταν κατοικημένο) και να πάρουν από κει νερό να το έχουν μαζί τους· γιατί μπροστά τους, στο δρόμο που έμελλαν να πάρουν, δεν υπήρχε υψόνιο νερό για πολλά στάδια. Οί Συρακούσιοι όμως στο μεταξύ προχώρησαν μπροστά μακρύτερα κι έκλεισαν με τείχος το πέρασμα· αυτό ήταν ένας απότομος λόφος με βαθιές χαράδρες και γκρεμούς από δω κι από κει και λεγόταν «άκρατον λάπας»· τήν άλλη μέρα ξεκίνησαν πάλι οί Ἀθηναῖοι τό πρωί, αλλά οί Συρακούσιοι ἴππεις και οί σύμμαχοί τους και άκοντιστές πολλοί από τίς δυό πλευρές τους εμπόδιζαν να προχωρήσουν και τους έριχναν άκόντια και τους περίτρεχαν με τ' άλογα. Και πολέμησαν οί Ἀθηναῖοι πολλή ώρα, έπειτα όμως γύρισαν πίσω στο ίδιο στρατόπεδο. Και δεν είχαν πιά ούτε άρκετά τρόφιμα όπως πρωτίτερα· γιατί δεν μπορούσαν να ξεμακρύνουν από τό στρατόπεδο, κινήγημένοι από τό έχθρικό ἴππικό.

79. Τήν άλλη μέρα τό πρωί ξεσηκώθηκαν και πήραν πάλι τό δρόμο κι άνοιξαν με τή βία πέρασμα για να φτάσουν στο λόφο που ήταν κλεισμένος με τό τείχος· και βρήκανε μπροστά τους, άπάνω από τό τείχος που τους έκλεινε τό δρόμο, τό πεζικό των Συρακουσίων παραταγμένο σε βάθος πολλών άσπίδων· γιατί τό μέρος ήταν στενό. Κι έκαναν επίθεση οί Ἀθηναῖοι καταλόνω στο τείχος, και τους χτυπούσαν πολλοί από τό λόφο που ήταν πολυ άνηφορικός (και φυσικά σημάδευαν κι έβρισκαν τό στόχο τους πολύ πιο εύκολα από ψηλά), κι επειδή δεν μόρεσαν να κυριέψουν τό φράγμα με τή βία, υποχώρησαν πάλι και γύρισαν να ξεκουραστούν· κι έτυχε να ρίξει βροντές και να πέσει βροχή, πράμα συνηθισμένο για τήν εποχή εκείνη του χρόνου, που τό γύριζε στο φθινόπωρο· με τούτα όμως έπεσε ακόμα πιο χαμηλά τό ήθικό των Ἀθηναίων και νόμισαν πως όλ' αυτά γίνονται για να τους άφανίσουν. Κι ενώ αυτοί ξεκουράζονταν, έστειλε ο Γύλιππος και οί Συρακούσιοι ένα μέρος του στρατού να κλείσουν με τείχος τό δρόμο και προς τά πίσω, από κει που είχαν έρθει· έστειλαν όμως κι αυτοί ένα μέρος των δικών τους και τους εμπόδισαν. Ὑστερ' άπ' αυτά έφυγαν από κει οί Ἀθηναῖοι μ' όλόκληρο τό στρατό τους και κατασκήνωσαν σ' ένα ίσιωμα· τήν άλλη μέρα⁸² άρχισαν πάλι να προχωρούν

Συρακούσιοι.

καί οἱ Συρακοῦσιοι τοὺς χτυποῦσαν γύρω - γύρω ἀπ' ὅλες τίς μεριές καί πλήγωναν πολλοὺς· κι ἂν ἔκαναν νά τοὺς ἐπιτεθοῦν οἱ Ἀθηναῖοι, ὑποχωροῦσαν, κι ὅταν γύριζαν αὐτοὶ νά φύγουν, τοὺς ἔπεφταν πάλι ἀπάνω, χτυπώντας ἰδίως τοὺς τελευταίους, μέ τὴν ἐλπίδα πὼς ἂν τοὺς ἀναγκάσουν νά τραποῦν σέ φυγή, ἔστω καί γιά μικρὸ διάστημα, θά πιάσει πανικός ὅλο τὸ στρατό. Καί γιά πολλή ὥρα ἄντεχαν οἱ Ἀθηναῖοι στὸν τρόπο αὐτὸ τῆς ἐπίθεσης, ὕστερα ὁμως, ἀφοῦ προχώρησαν πέντε ἢ ἕξι στάδια, στάθηκαν ν' ἀνασάνουν σ' ἓνα ἐπίπεδο μέρος· ξεμάκρυναν τότε κι οἱ Συρακοῦσιοι ἀπ' αὐτοὺς, γυρίζοντας στό δικό τους στρατόπεδο.

*Ἀλλαγὴ πο-
ρείας, ἀναίω-
ση τῆς στρα-
τιάς.*

80. Τῆ νύχτα ἐκεῖνη, ὁ Νικίας κι ὁ Δημοσθένης, ἐπειδὴ ὁ στρατός βρισκόταν σέ κακὴ κατάσταση, τόσο γιατί τοὺς εἶχαν ὀλοτελα σωθεῖ οἱ προμήθειες, ὅσο καί γιατί πολλοὶ στρατιῶτες ἦταν καταπληγωμένοι ἀπὸ τίς πολλὲς ἐπιθέσεις πού τοὺς εἶχαν κάνει οἱ ἔχθροί, ἀποφάσισάν ν' ἀνάψουν ὅσο περισσότερες φωτιές μπορούσαν, καί νά πάρουν τὸ στρατό ἀπὸ κεῖ, ὄχι πιά πρὸς τὴν ἴδια κατεύθυνση πού εἶχαν σχεδιάσει, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἀντίθετη ἀπὸ κείνη ὅπου παραφύλαγαν οἱ Συρακοῦσιοι, δηλαδή πρὸς τὴ θάλασσα· ὅλος αὐτός ὁ δρόμος θά ἔφερνε τὸ στρατό, ὄχι στὴν Κατάνη, ἀλλὰ στὴν ἀντίθετη μεριά τῆς Σικελίας, πρὸς τὴν Καμάρινα καί τὴ Γέλα καί τίς ἄλλες πολιτείες σ' ἐκεῖνα τὰ μέρη, ἐλληνικὲς καί ξένες. Ἀφοῦ λοιπὸν ἀναψαν πολλὲς φωτιές κίνησαν μέσα στὴ νύχτα. Κι ὅπως συμβαίνει συχνά σ' ὅλες τίς στρατιές, καί περισσότερο στίς μεγάλες, καί σ' αὐτοὺς κι ἀπὸ ἄλλους λόγους, καί ἰδίως γιατί βιάζονταν νύχτα μὲς ἀπὸ τόπο ἐχθρικό κι ἔφευγαν μπροστά σ' ἐχθροὺς πού δέν ἦταν μακριά, τοὺς ἔπιασε πανικός· κι ὁ στρατός τοῦ Νικία, καθὼς τοὺς ὀδηγοῦσε αὐτός ὁ ἴδιος ἔμεινε ὅλος μαζί, καί προχώρησε πολὺ μπροστά, ὁ στρατός ὁμως τοῦ Δημοσθένη, πού ἦταν ὁ μισός καί παραπάνω ἀπὸ τὸ σύνολο, χωρίστηκε ἀπὸ τοὺς μπροστινοὺς καί προχωροῦσε μέ μεγαλύτερη ἀταξία. Μολαυτὰ ἔφτασαν κατὰ τὴν αὐγὴ στὴ θάλασσα, καί παίρνοντας τὸ δρόμο πού λέγεται Ἐλωρίνη ὁδός, προχωροῦσαν ἔχοντας τὴ θάλασσα ἀριστερά τους μέ τὸ σκοπό, μόλις φτάσουν στίς ὄχθες τοῦ ποταμοῦ Κακυάρη, νά στρί-

ψουν βαδίζοντας παράλληλα με την κοίτη του προς τ' άπάνω, προς τὰ μεσόγεια· γιατί περίμεναν πώς έκει θά τους αντίμωναν οί Σικελοί, όπως τους είχαν μηνύσει. Όταν όμως έφτασαν στον ποταμό, βρήκαν κι έκει ένα απόσπασμα των Συρακουσίων που έχτιζαν φράγμα κι έμπηγαν παλούκια στο ρηχό πέραςμα. Τους νίκησαν με τή βία και πέρασαν τό ποτάμι, κι άρχισαν νά προχωρούν προς έναν άλλο ποταμό, τόν Έρινεό⁸³ γιατί αυτόν τό δρόμο τους είχαν συμβουλευσει οί όδηγοί τους νά πάρουν.

81. Στο μεταξύ, οί Συρακούσιοι κι οί σύμμαχοί τους, μόλις ξημέρωσε και κατάλαβαν πώς είχαν φύγει οί Άθηναίοι, άρχισαν οί περισσότεροι νά κατηγορούν τό Γύλιππο πώς τους άφησε από σκοπού νά ξεφύγουν, και καταδιώκοντάς τους γρήγορα γιατί δεν ήταν δύσκολο νά βρουν από τὰ ίχνη τους προς τὰ που πήγαιναν, τους έφτασαν κατά τήν ώρα του δείπνου· μόλις αντίμωνσαν τό στρατό του Δημοσθένη που βρισκόταν πιό πίσω και προχωρούσε πιό άργά και άκατάστατα από τή σύγχυση που είχαν πάθει τήν προηγούμενη νύχτα, έπεσαν πάνω τους κι άρχισαν νά τους πολεμούν. Κι οί Συρακούσιοι ίππεις τους περικύκλωσαν τώρα πιό εύκολα γιατί ήταν χωρισμένοι από τό υπόλοιπο στράτευμα, και περιτρέχοντάς τους τους στρίμωνχαν σέ όλο και μικρότερο χώρο. Ό στρατός όμως του Νικία βρισκόταν τώρα ως πενήντα στάδια πιό μακριά· γιατί ό Νικίας τους όδηγούσε πιό γρήγορα, νομίζοντας πώς στη θέση που βρίσκονταν δεν μπορούσαν νά σταθούν μένοντας θεληματικά και πολεμώντας τους έχθρους, αλλά υποχωρώντας όσο γρήγορα γινόταν και δίνοντας μάχη μόνο έκει που θ' αναγκάζονταν νά τό κάνουν. Ό Δημοσθένης όμως βρισκόταν τόν περισσότερο καιρό σέ πιό δύσκολη θέση και χωρίς άναπαύλα, γιατί επειδή πορευόταν πιό πίσω, σ' αυτόν πρώτα ρίχνονταν οί έχθροί· και σέ τούτη τήν περίσταση, όταν κατάλαβε πώς οί Συρακούσιοι τόν κυνηγούσαν, δεν επιτάχυνε τήν πορεία, αλλά μάλλον προσπαθούσε νά παρατάξει κάθε τόσο τό στρατό γιά νά δώσει μάχη, ώστε άπ' αυτή τήν καθυστέρηση περικυκλώθηκαν έντελώς κι άπομονώθηκαν από τους άλλους, έτσι που αυτός κι οί δικοί του βρέθηκαν σέ έξαιρετικά δύσκολη

Ἐπιθέση ἐναντίον τοῦ στρατοῦ τοῦ Δημοσθένη.

θέση· γιατί πιάστηκαν στριμωγμένοι ένα γύρω σ' ένα μέρος που ήταν κλεισμένο με χαμηλό τείχος· οί δρόμοι από τή μιὰ μεριά κι από τήν ἄλλη, κι εἶχε καί ἄρκετά δέντρα μέσα, καί τοὺς χτυποῦσαν συγχρονῶς ἀπὸ παντοῦ. Γιατί τέτοιου εἴδους ἐπιθέσεις χρησιμοποιοῦσαν οἱ Συρακοῦσιοι κι ὄχι μάχες μέ παραταγμένο στρατό· καὶ ἦταν λογικό, γιατί ἂν ριψοκινδύνευαν τὴ ζωὴ τους σέ μάχες σῶμα μέ σῶμα πρὸς ἀνθρώπους που βρίσκονταν τώρα σέ ἀπόγνωση, δέ θά ἦταν τοῦτο τόσο εἰναικό γι' αὐτοὺς ὅσο γιὰ τοὺς Ἀθηναίους· καί συγχρόνως ἄρχιζαν τώρα κάπως νὰ φυλάγουν τὴ ζωὴ τους μέ τὴν καθαρὴ προοπτικὴ τῆς ἐπιτυχίας καί τῆς εὐημερίας μπροστά τους, καί δέν ἤθελαν νὰ τὴν ἀναλώσουν ἄδικα πρὶν τοὺς ἔρθει θεωροῦσαν ἀκόμα πῶς καί μ' αὐτὴ τὴ μορφή τῆς ἐπίθεσης θά καταχτυποῦσαν καί θά ἴπιαναν στὴν παγίδα τοὺς Ἀθηναίους.

82. Ὅταν λοιπόν, ἀφοῦ τοὺς εἶχαν χτυπήσει ἔτσι ὅλη μέρα ρίχνοντάς τους ὀλοῦθε, εἶδαν πιά πῶς οἱ Ἀθηναῖοι κι οἱ σύμμαχοί τους εἶχαν ἀποκάνει, ἐξαντλημένοι τόσο ἀπὸ τίς πληγές ὅσο κι ἀπὸ τίς ἄλλες κακώσεις, βγάζουν κήρυγμα ὁ Γύλιππος κι οἱ Συρακοῦσιοι κι οἱ σύμμαχοί τους, πρῶτα στοὺς νησιώτες· ἵ πῶς ἂν θέλει κανεὶς τους, νὰ πάει μέ τὸ μέρος τους καί νὰ μείνει ἐλεύθερος· καί οἱ στρατιῶτες ἀπὸ λίγες πολιτείες, ἔφυγαν ἀπὸ τὸ πλευρό τῶν Ἀθηναίων· ὕστερα ἀπὸ ὥρα κλείσανε σιμφονία καί μέ ὄλους τοὺς ἄλλους που ἦταν μέ τὸ Δημοσθένη, μέ τὸν ὄρο νὰ παραδώσουν τὰ ὄπλα τους καί ὑπόσχοντάς τους πῶς δέ θά πάθει κανεὶς τίποτα μήτε ἀπὸ ἐκτέλεση, μήτε θά φυλακιστεῖ, μήτε θά τοῦ λείψει ἢ πιδὸ ἀπαραίτητη συντήρηση. Καί παραδόθηκαν ὄλοι τους, ἕξι χιλιάδες ἄντρες, καί τὰ χρήματα που εἶχαν ἀπάνω τους τὰ ἴριζαν σέ ἀσπίδες γυρισμένες ἀνάποδα, καί γέμισαν τέσσερις ἀσπίδες. Αὐτοὺς τοὺς αἰχμαλώτους τοὺς πῆγαν ἄμεσα οἱ Συρακοῦσιοι πίσω στὴν πολιτεία τους· σὶο μεταξύ ὁ Νικίας μέ τὸ στρατό του ἔφτασαν τὴν ἴδια μέρα στὸν ποταμὸ Ἐρινεὸ, κι ἀφοῦ τὸν διάβηκαν ἐπιασαν ἕνα ὕψωμα κι ἔστησαν στρατόπεδο.

83. Γὴν ἄλλη μέρα τὸν πρόφτασαν οἱ Συρακοῦσιοι καί τοῦ εἶπαν πῶς ὁ Δημοσθένης κι οἱ δικοί του εἶχαν παραδοθεῖ, καί τὸν παρακίνησαν νὰ κάνει κι αὐτὸς τὸ ἴδιο· ὁ Νικίας δέν

Παράδοση
τοῦ Δημοσθέ-
νη.

Ἄρρηση τοῦ
Νικία, Ἐπί-
θεση τῶν Συ-
ρακοῦσιων.

τό πίστεψε, κι ἔκλεισε προσωρινή ἀνακοχή ὡς νά στείλει ἕναν ἵππεα νά ἐξακριβώσει τό πράμα· κι ὅταν αὐτός γύρισε πίσω μέ τήν εἶδηση πὼς ἀλήθεια εἶχαν παραδοθεῖ, στέλνει ὁ Νικίας κήρυκα στό Γύλιππο καί τους Συρακουσίους λέγοντας πὼς εἶναι ἔτοιμος νά συνθηκολογήσει ἀπό μέρους τῶν Ἀθηναίων, τάζοντας πὼς θά πληρώσουν ὅσα χρήματα ξόδεψαν οἱ Συρακούσιοι γιά τόν πόλεμο, μέ τόν ὄρο ν' ἀφήσουν αὐτοῖ ἐλεύθερο τό στρατό πού εἶχε στίς προσταγές του⁸⁵· κι ὅσο νά ἐπιστραφοῦν τά χρήματα, θά ἴδινε ὄμηρους, ἄντρες ἀπό τό στρατό τῶν Ἀθηναίων, ἕνα γιά κάθε τάλαντο. Οἱ Συρακούσιοι ὁμως κι ὁ Γύλιππος δέ δέχτηκαν τίς προτάσεις αὐτές, ἀλλά τοὺς ἐπιτέθηκαν πιάνοντας θέσεις γύρω - γύρω στό στρατόπεδο, καί τοὺς χτυποῦσαν ὀλοῦθε ὡς που βράδιασε. Κι ἦταν κιόλας οἱ Ἀθηναῖοι σέ κακή κατάσταση, γιατί τοὺς ἔλειπε τό ψομί κι ὅλα τά χρειαζόμενα. Παρολαυτὰ περίμεναν νά νυχτώσει γιά καλά, καί σκόπευαν νά πάρουν τό δρόμο μέσ στή νυχτερινή ἡσυχία. Ντύθηκαν λοιπόν τ' ἄρματα τους, κι οἱ Συρακούσιοι τοὺς πήραν εἶδηση πὼς ἔφευγαν, κι ἀρχίζουν τόν παίνα. Ὅταν κατάλαβαν οἱ Ἀθηναῖοι πὼς τοὺς πήραν εἶδηση οἱ ἐχθροί, ἀπόθεσαν πάλι τ' ἄρματα, ἐξόν ἀπό τριακόσιους ἄντρες ἀπάνω - κάτω· αὐτοῖ ἀνοιξαν δρόμο μέ τή βία μέσα ἀπό τοὺς φρουρούς καί προχώρησαν νύχτα ὅπου μπορούσαν.

84. Ὁ Νικίας ὁμως μῆκε πάλι μπροστά σάν ξημέρωσε κι ἄρχισε νά ὀδηγεῖ τό στρατό του· οἱ Συρακούσιοι κι οἱ σύμμαχοι τους τοὺς ἐπιτέθηκαν πάλι κατά τόν ἴδιο τρόπο, ρίχνοντας μέσα στήν παράταξή τους πυκνά βέλη καί ἀκόντια. Καί βιάζονταν οἱ Ἀθηναῖοι νά φτάσουν στόν Ἀσσίναρο ποταμό, τόσο γιατί τοὺς βασάνιζε ἡ ἀδιάκοπη ἐπιθεση ἀπό παντοῦ, ἀπό τους πολλοὺς ἵππεις καί τό ἄλλο πλῆθος τῶν ἐλαφρά ὀπλισμένων, ὅσο καί γιατί νόμιζαν πὼς θά ξελάφρωνε κάπως ἡ θέση τους ἄμα περνοῦσαν τόν ποταμό, συγχρόνως ὁμως ἀπό τό μαρτύριο τῆς δίψας καί τήν ἐπιθυμία νά πιῦνε νερό. Καί μόλις ἔφτασαν στήν ὄχθη του, ὄρμησαν μέσα στό ποτάμι χωρίς τάξη πιά καμιά, ἀλλά θέλοντας ὁ καθένας νά περάσει πρῶτος αὐτός. Καί οἱ ἐχθροί, κυνηγώντας τους, ἔκαναν τό πέρασμα πολύ δύσκολο· γιατί ἔτσι πού ἦταν ἀνάγκασμένοι νά προχωροῦν

Ἀφιξη στόν Ἀσσίναρο.

πλήθος μαζί, έπεφτε ό ένας πάνω στον άλλο και πατούσαν όποιον έπεφτε χάμω, κι άλλοι χτυπιούνταν από τά ίδια τους τά κοντάρια και σκοτώνονταν άμέσως, κι άλλοι μεپردεύονταν στην άρματωσιά τους ή σ' όσα κουβαλούσαν και τούς έπαιρνε τό ρέμα μακριά. Στο μεταξύ οί Συρακούσιοι φάνηκαν στην άπέναντι όχθη του ποταμού, και τούς χτυπούσαν κι από πάνω (γιατί ήταν γκρεμός), κι οί Άθηναίοι έπιναν άκόμα χορταίνοντας τή δίψα τους, κουβαριασμένοι όλοι μαζί σε μία βαθύτερη γούβα του ποταμού, με μεγάλο σπρωξίδι κι άνακατωσουύρα. Κι οί Πελοποννήσιοι κατέβηκαν τόν άπέναντι γκρεμό⁸⁶ κι άρχισαν νά σφάζουν όσους βρίσκονταν άκόμα μέσα στο ποτάμι. Τό νερό είχε άμέσως θολώσει, αλλά δέν έπιναν για τούτο με λιγότερη άχορτασιά νερό μαζί με ματωμένη λάσπη, κι άκόμα πολεμούσαν οί περισσότεροι άναμεταξύ τους γ' αυτό.

85. Τέλος, τώρα πού πολλοί νεκροί κοίτονταν ό ένας πάνω στον άλλο μέσα στο νερό, κι είχε χαθεί όλος ό στρατός, άλλοι στο ποτάμι κι άλλοι, αν τυχόν ξέφευγαν μερικοί, είχαν σκοτωθεί από τό ίππικό, παραδίνεται ό Νικίας στο Γύλιππο, έχοντας μεγαλύτερη έμπιστοσύνη σ' αυτόν, παρά στους Συρακούσιους: «έμένα, είπε, κάντε με, έσύ κι οί Λακεδαιμόνιοι ό,τι θέλετε, αλλά πάψτε νά σκοτώνετε τους άλλους στρατιώτες». Κι ύστερ' άπ' αυτό, πρόσταξε ό Γύλιππος νά τους πιάνουν ζωντανούς· κι έτσι συγκέντρωσαν περισσότερους⁸⁷, όσους δέν έκρυσαν οί Συρακούσιοι (και δέν ήταν λίγοι αυτοί) ζωντανούς, και στέλνοντας μερικούς νά καταδιώξουν τους τριακόσιους πού είχαν ξεφύγει μέσ' άπ' τους φρουρούς τή νύχτα, τους έπιασαν κι αυτούς. Έτσι λοιπόν, όσοι άπ' αυτόν τό στρατό συγκεντρώθηκαν στο γενικό στρατόπεδο των άιχμαλώτων, δέν ήταν πολλοί, όσους όμως είχαν κλέψει κρυφά ό ένας κι ό άλλος ήταν πάρα πολλοί και γέμισε όλόκληρη ή Σικελία άπ' αυτούς, γιατί δέν τους είχαν συλλάβει ύστερ' από συνθηκολόγηση όπως τό στρατό του Δημοσθένη. Και δέν ήταν μικρό τό τμήμα του στρατού πού σκοτώθηκαν· γιατί τό φονικό αυτό ήταν τό μεγαλύτερο πού έγινε στον πόλεμο τούτο, και δέν ήταν λιγότερο φριχτό από κανένα άλλο. Είχαν επίσης σκοτωθεί πολλοί στις διάφορες έπιθέσεις πού τους γίνονταν όλη τήν ώρα κατά

*Παράδοση
του Νικία στο
Γύλιππο.*

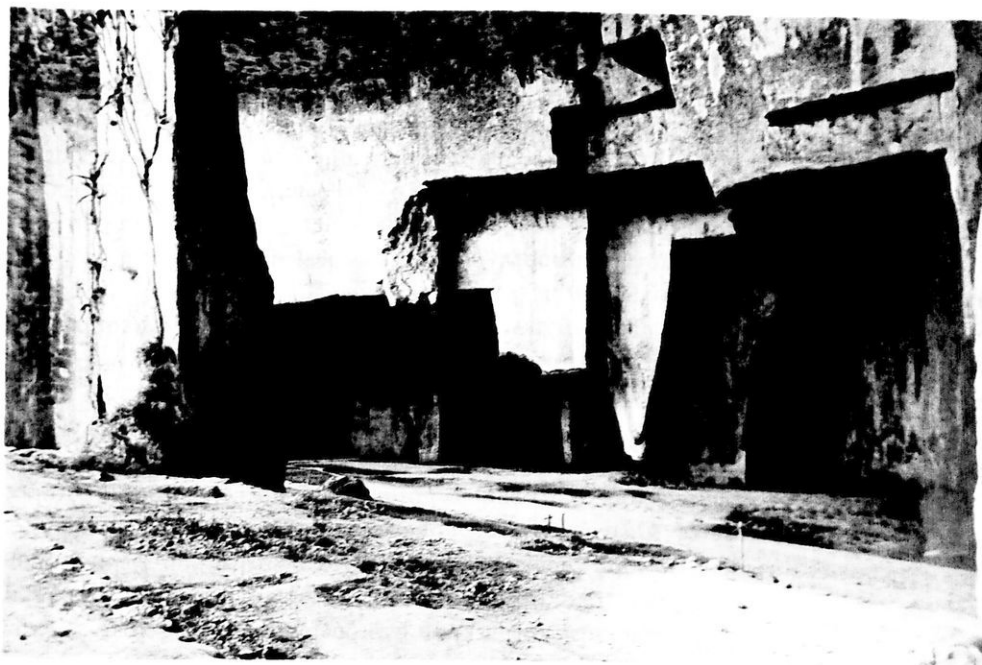
τήν πορεία. Ξέφυγαν όμως και πολλοί, άλλοι άμέσως, κι άλλοι που δραπέτευσαν άφου έκαναν άρκετό καιρό δουλου αυτοί έβρισκαν τέλος καταφύγιο στην Κατάνη.

Η ΤΥΧΗ ΤΩΝ ΑΙΧΜΑΛΩΤΩΝ

(κεφ. 86 - 87)

86. Άφου συγκεντρώθηκαν τότε οί Συρακούσιοι κι οί σύμμαχοί τους, παίρνοντας μαζί τους όσους μπόρεσαν περισσότερους όπό τούς αιχμαλώτους, καθώς και τά λάφυρα, ξεκίνησαν πίσω για τήν πολιτεία. Τούς άλλους Άθηναίους κι όσους έπιασαν άπό τούς συμμάχους τους, τούς κατέβασαν άμέσως στά λατομεία, θεωρώντας πώς ήταν ό πιο άσφαλής τόπος νά τούς κρατήσουν φυλακισμένους. Τό Νικία όμως και τό Δημοσθένη, μόλο που ό Γύλιππος δέν τό ήθελε, τούς έσφαζαν. Γιατί ό

Οί αιχμαλώτοι στά λατομεία. Έκτέλεση τού Νικία και τού Δημοσθένη.

Τμήμα τών άρχαίων λατομείων τών Συρακουσών.

Γύλιππος θεωρούσε πώς θά ἦταν ἐνδοξο κατόρθωμα, ἂν, πρόσθετα στίς ἄλλες του ἐπιτυχίες, ἔφερνε στούς Λακεδαιμονίους καί τούς δυό στρατηγούς πού εἶχε νικήσει. Καί τύχαινε ὁ ἕνας τους, ὁ Δημοσθένης, νά τούς εἶναι ὁ πιό μισητός ἐχθρός, γιά ὅσα εἶχαν γίνει στήν Πύλο καί στή Σφακτηρία, ὁ ἄλλος ὁμως, ἀκριβῶς γιά τά ἴδια γεγονότα, ὁ πιό ἀγαπητός· γιατί εἶχε δείξει μεγάλο ζήλο πείθοντας τούς Ἀθηναίους νά κλείσουν εἰρήνη μέ τούς Λακεδαιμονίους, ὥστε ν' ἀφεθοῦν ἐλεύθεροι οἱ Λακεδαιμόνιοι στρατιῶτες πού εἶχαν συλληφθεῖ στό νησί. Γι' αὐτό τόν τιμοῦσαν οἱ Λακεδαιμόνιοι πολύ, κι αὐτός, ἀπό μέρος του, τούς εἶχε μεγάλη ἐμπιστοσύνη, γι' αὐτό παραδόθηκε στό Γύλιππο. Ἀλλά μερικοί ἀπό τούς Συρακουσίους φοβήθηκαν, ἔτσι διαδίδεται, μήπως, ἐπειδή εἶχαν ἔρθει σ' ἐπικοινωνία μαζί του, θά τά μαρτυροῦσε ἂν τόν ἐβασάνιζαν, καί θά τούς δημιουργοῦσε φασαρίες, τώρα πού εἶχαν ὅλα τελειώσει καλά· ἄλλοι πάλι φοβοῦνταν, καί περισσότερο ἀπ' ὅλους οἱ Κορίνθιοι, μήπως δωροδοκῆσει μερικούς, γιατί ἦταν πλούσιος⁸⁸, καί τόν ἀφήσουν νά ξεφύγει, καί κάποτε, ἐξαιτίας του, τούς γίνει κανένα ἄλλο κακό. Γι' αὐτό ἐπείσαν τούς συμμάχους καί τόν σκότωσαν. Ἔτσι λοιπόν θανατώθηκε αὐτός ἀπό κάποια τέτοια, ἢ παρόμοια ἀφορμή ὑποψίας, ὁ ἄνθρωπος πού λιγότερο ἀπ' ὄσους Ἕλληνες ἔζησαν στόν καιρό μου ἄξιζε νά φτάσει στήν ἄκρα αὐτή συμφορά· γιατί εἶχε φερθεῖ σ' ὄλη του τή ζωή ἐνάρετα σύμφωνα μέ τά καθιερωμένα⁸⁹.

*Ἀπάνθρωποι
συνθήκες στά
λάτομεια.*

87. Τοῦς αἰχμαλώτους στά λάτομεία τοῦς μεταχειρίστηκαν στήν ἀρχή ἐξαιρετικά ἀπάνθρωπα οἱ Συρακουσιοί. Γιατί καθώς ἦταν σέ βαθύ λάκκο τῆς γῆς καί πολλοί μαζί σέ στενό χῶρο, τοῦς ἔβηνε στήν ἀρχή ὁ ἥλιος καί τοῦς βασάνιζε ἡ πνιγερή ζέστη, γιατί δέν εἶχαν σκεπή γιά σκιά· καί οἱ φθινοπωρινές νύχτες πού ἀκολούθησαν ἦταν πολύ κρύες, καί οἱ ἀπότομες αὐτές ἀλλαγές τῆς θερμοκρασίας ἔφεραν πολλές ἀρρώστειες· κι ὅλα τοῦς τυραννοῦσαν ἀπό τή στενότητα τοῦ χώρου, ὅπου τά ἔκαναν ὅλα στριμωγμένοι ὅλοι στό ἴδιο μέρος· κι ἀκόμα χειρότερα γιατί οἱ νεκροί στοιβάζονταν ὁ ἕνας ἀπάνω στόν ἄλλο κοντά στούς ζωντανούς, ὅσοι πέθαιναν ἀπό τά τραύματα ἢ ἀπό τίς ἀρρώστειες τοῦ καιροῦ κι ἄλλους τέτοιους λόγους.

καί ἡ βρώμα ἦταν ἀνυπόφορη· ἐξόν ἀπ' αὐτά τοὺς βασάνιζε ἡ πείνα καί ἡ δίψα (γιατί ἔδιναν στόν καθένα ἐπὶ ὀχτῶ μηνες ἓνα κύπελλο νερό τὴν ἡμέρα καί δύο κύπελλα ἀλεύρι)⁹⁰ κι ὅλα τ' ἄλλα, ὅσα εἶναι ἐπόμενο νά ὑποφέρουν ἄνθρωποι ριγμένοι σέ τέτοιο τόπο, τίποτα δὲν ἔμεινε πού νά μὴν τὸ πάθουν. Καί πέρασαν ἔτσι κάπου ἑβδομήντα μέρες ὅλοι μαζί, ἔπειτα ὁμῶς ἐκτός ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους, κι ὅσους τυχόν Σικελιώτες ἢ Ἰταλιῶτες εἶχαν πάρει μέρος στὴν ἐκστρατεία μαζί τους, ὅλους τοὺς ἄλλους τοὺς πούλησαν γιὰ δούλους. Εἶχαν πιαστεῖ αἰχμάλωτοι ὅλοι μαζί, ἀκριβῶς βέβαια θά ἦταν ἀδύνατο νά τὸ καθορίσει κανεὶς, ὅπωςδὴποτε ὁμῶς ὄχι λιγότεροι ἀπὸ ἑφτά χιλιάδες. Ὅλη αὐτὴ ἡ συμφορὰ ἦταν ἡ μεγαλύτερη πού ἔγινε στὸ διάστημα τοῦ πολέμου αὐτοῦ, κι ἐγὼ τουλάχιστο νομίζω καί σ' ὅλες τὶς ἑλληνικὲς πολεμικὲς ἐπιχειρήσεις ὅσες ξέρομε ἀπ' ἀκουστά, καί πού στάθηκε τόσο περιδοξὴ γιὰ τοὺς νικητὲς καί τόσο φοβερὴ γι' αὐτοὺς πού νικῆθηκαν· γιατί νικῆθηκαν ἀπ' ὅλες τὶς ἀπόψεις, καί ὀλοκλήρωτικά, καί κανένα τους πάθημα δὲν ἦταν σχετικὸ καί μικρὸ. Καί χάθηκαν ὅλα σέ μιά, κατὰ πῶς λένε, πανωλεθρία, καί τὸ πεζικὸ καί ὁ στόλος καί δὲν ἔμεινε τίποτα πού νά μὴν καταστράφηκε, καί πολὺ λίγαι ἀπὸ τοὺς πολλοὺς πού ξεκίνησαν κατάφεραν νά γυρίσουν στὴν πατρίδα⁹¹. Αὐτὰ λοιπὸν ἦταν ὅσα ἔγιναν στὴ σικελικὴ ἐκστρατεία.

ΣΧΟΛΙΑ

ΒΙΒΛΙΟ 5'

1. Μετά από πρόσκληση τῶν Λεοντίνων οἱ Ἀθηναῖοι ἔστειλαν στή Σικελία τό 427 π.Χ. 20 πλοῖα μέ στρατηγούς τό Λάχη καί τό Χαροιάδη. Τό 425 π.Χ. ἔστειλαν δεύτερη ἀποστολή ἀπό 40 πλοῖα μέ στρατηγούς τόν Εὐρυμέδοντα καί τό Σοφοκλή. Ὅταν οἱ σικελικές πόλεις ἀποφάσισαν νά συνασπιστοῦν ἐναντίον τους, παραβλέποντας τίς διαφορές ἀνάμεσά τους, οἱ Ἀθηναῖοι ἀναχώρησαν εἰρηνικά. Φαίνεται πῶς ἀπό τότε φιλοδοξοῦσαν νά ὑποτάξουν τή Σικελία: οἱ στρατηγοί πού γύρισαν ἀπρακτοί τιμωρήθηκαν μέ τήν κατηγορία πῶς δωροδοκήθηκαν κι ἔφυγαν ἐνῶ «ἦταν δυνατό νά ὑποτάξουν τή Σικελία».
2. Ὁ Ἀντίοχος ὁ Συρακούσιος, πού ἔγραψε ἱστορία τῆς Σικελίας ὡς τό 424 π.Χ. εἶναι, ὅπως φαίνεται, ἡ πιθανότερη πηγή τοῦ Θουκυδίδη γιά τόν ἀποικισμό τῆς Σικελίας. Γιά τοῦς Κύκλωπες καί ἄλλα μυθολογικά στοιχεῖα ὁ ἱστορικός ἀνέκει ἀπό τόν Ὅμηρο.
3. Ἄν καί πολλές εἰκασίες ἔχουν γίνει, δέν εἶναι γνωστό ποῖός ἦταν αὐτός ὁ ποταμός.
4. Οἱ Ὀπικοί ἦταν προῖστορικός λαός πού κατοικοῦσε κυρίως στήν Καμπανία τῆς Νότιας Ἰταλίας.
5. Ἡ κυριαρχία τῶν Σικελῶν στό νησί θά ἄρχισε περίπου στά μέσα τοῦ 11 π.Χ. αἰ. ἐφόσον ἡ Νάξος, ἡ πρώτη ἑλληνική ἀποικία ἀπό τή Χαλκίδα, ἰδρύθηκε περίπου τό 735 π.Χ.
6. Οἱ Φοινίκες ἦταν κατεξοχήν ναυτικός καί ἐμπορικός λαός πού κατοικοῦσε στή Φοινίκη, στίς ἀκτές τῆς Συρίας καί τῆς

Παλαιστίνης. Για νά ἐξυπηρετοῦν τοὺς ἐμπορικοὺς τοὺς σκοποὺς εἶχαν ἰδρύσει πληθὸς ἀποικιῶν στὶς ἀκτές τῆς Ἰσπανίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς, στὸν Πόντο, στὴ Μ. Ἀσία, στὴν Κύπρο καὶ στὴν Ἑλλάδα.

7. Ὁ Ἀπόλλων ὀνομαζόταν «ἀρχηγέτης», πολιοῦχος ὅπως θά λέγαμε, ἐπειδὴ προστάτευε τὴν ἰδρυση μιᾶς ἀποικίας. Γι' αὐτὸ ἐξάλλου ἡ λατρεία του στὶς ἀποικίες ἦταν πολὺ διαδομένη.

8. Οἱ δωρικές ἀριστοκρατικές οἰκογένειες ὑποστήριζαν πῶς κατάγονταν ἀπὸ τὸν Ἡρακλῆ.

9. Δηλαδή τὴν Ὀρτυγία.

10. Περίπου τὸ 728 π.Χ. Δέν εἶναι γνωστὸ ποιοὶ τοὺς ἐδιώξαν, οὔτε φαίνεται καθαρὰ ὁ ρόλος τοῦ Ὑβλώνα στὴν ἰδρυση τῆς ἀποικίας.

11. Ἡ Ὀπικία ταυτίζεται μὲ τὸ Λάτιο ἢ τὴ σημερινὴ Καμπανία.

12. Τὸ ὄνομα αὐτὸ μὲ τὴν ἄγνωστη ἐτυμολογία ἴσως εἶναι οἰκογενειακὸ ἢ χαρακτηρίζει ὀρισμένη τάξη ἢ ἀναφέρεται σὲ ἰθαγενεῖς.

13. Ὁ Θουκυδίδης ἀναφέρεται σαφῶς στὴν ἐπεκτατικὴ πολιτικὴ τῆς Ἀθήνας.

«Ὁμόφλους» ἔννοεῖ τοὺς Ἴωνες Λεοντίνοὺς ποὺ εἶχαν ἐκπατριστεῖ ἀπὸ τοὺς Δωριεῖς Συρακουσίους τὸ 422 π.Χ. Ἡ διπλωματία καὶ ἡ προπαγάνδα, γιὰ νά ἐξυπηρετοῦν τοὺς σκοποὺς τοὺς, συχνὰ ἐκμεταλλεύονται τὴν παραδοσιακὴ ἀντίθεση τῶν Ἴωνων καὶ τῶν Δωριέων.

14. Μετὰ ἀπὸ συμφωνία μεταξύ δύο πόλεων ἦταν δυνατό ἓνας πολίτης νά πάρει γυναίκα ἀπὸ ἄλλη πόλη, χωρὶς νά χάσουν τὰ παιδιὰ του τὰ πολιτικὰ τοὺς δικαιώματα. Δέν ξέρομε λεπτομέρειες γιὰ τὸ πρόβλημα ποὺ δημιουργήθηκε μεταξύ τῶν Ἑγεσταίων καὶ τῶν Σελινουντίων.

15. Ἄν καὶ ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἑγεστας δέν ἦταν ἐλληνικός, τὸν 5 π.Χ. αἰῶνα εἶχε ἤδη ἄρκετὰ ἐξελληνιστεῖ. Ὁ συντηρητικὸς Νικίας ἀναφέρει ὑποτιμητικὰ τὴν καταγωγὴ τῶν Ἑγεσταίων. Ἐφόσον οἱ Ἕλληνες θεωροῦσαν κατώτερους τοὺς ξένους, ὁ Νικίας ὑπαινίσσεται πόσο παράλογο θά ἦταν νά ἀναλάβουν οἱ Ἀθηναῖοι μιὰ τόσο μεγάλη ἐκστρατεία γιὰ χάρη τους.

16. Ὁ Νικίας ἐξαίρει τὴν προσωπικότητά του προσέχοντας συγχρόνως καὶ νὰ μὴ δυσανεστήσει κανέναν καὶ νὰ κολακέψει τοὺς ὄπαδούς του.

17. Ὁ Νικίας ξέρει καλὰ τὰ καταχτητικὰ σχέδια τῶν Ἀθηναίων καὶ τὴν ἀπόφασή τους νὰ τὰ πραγματοποιήσουν. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀπὸ τὴ φύση τους καὶ οἱ ἴδιοι ποτὲ δὲν ἠσυχάζουν καὶ τοὺς ἄλλους δὲν ἀφήνουν σὲ ἠσυχία, ὅπως σωστὰ παρατηροῦν οἱ Κορίνθιοι στὸ πρῶτο βιβλίο τῆς ἱστορίας.

Ὁ Νικίας εἶναι πολὺ προσεχτικὸς ὅταν ἀπευθύνεται στοὺς Ἀθηναίους. Ἡ δισταχτικὸτητα καὶ ἡ ἀναβλητικὸτητα ποὺ τὸν χαρακτηρίζουν ἔχουν φυσικὰ συνέπειες γιὰ τὴν ἐκβαση τῆς ἐκστρατείας.

18. Πρόκειται γιὰ τὴν εἰρήνη τοῦ Νικία τὸ 421 π.Χ. μεταξύ τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Λακεδαιμονίων, μὲ τὴν ὁποία τελειώσε ἡ πρώτη φάση τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου.

19. Ὑπαινίσσεται τὸν Ἀλκιβιάδην ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους, τὸν Κλεόβουλο καὶ τὸν Ξενάρη ἀπὸ τοὺς Σπαρτιατάς, ποὺ ἦταν ἐναντίον τῆς εἰρήνης.

20. Ἡ παράδοση κυρίως τῶν σπαρτιατῶν ὀπλιτῶν στὴ Σφακτηρία τὸ 425 π.Χ. καὶ ὁ θάνατος τοῦ Βρασιίδα τὸ 422 π.Χ. στὴν Ἀμφίπολη.

21. Ἡ Κόρινθος, ἡ Ἠλεία, τὰ Μέγαρα καὶ ἡ Βοιωτία δὲν εἶχαν δεχθεῖ τὴν εἰρήνη.

22. Ἄνοιχτο πόλεμο ἔκαναν οἱ Κορίνθιοι. Ἡ Βοιωτία, μετὰ τὴν εἰρήνη τοῦ Νικία, σύναψε δεκαήμερες σπονδὰς μὲ τὴν Ἀθήνα.

23. Δηλαδή στὴ Θράκη, τὴ Μακεδονία καὶ τὴ Μικρὰ Ἀσία στὶς ὁποῖες ἐπεκτεινόταν ἡ ἀθηναϊκὴ ἡγεμονία.

24. Οἱ Ἑγεσταῖοι ἰσχυρίζονταν πὺς οἱ Συρακοῦσιοι θὰ γίνουν ἀκόμα πιὸ ἐπικίνδunami ἂν καταχτήσουν ὀλόκληρη τὴ Σικελία. Ὁ Νικίας προσπαθεῖ νὰ ἀνατρέψει τὸ ἰσχυρότερο ἐπιχείρημα τῶν Ἑγεσταίων, ὑποστηρίζοντας πὺς οἱ Συρακοῦσιοι ὄχι μόνο δὲν εἶναι ἐπικίνδunami ἀλλὰ ἂν καταχτήσουν τὴ Σικελία θὰ γίνουν ἀκόμα πιὸ ἀκίνδunami. Τὸ ἐπιχείρημα βέβαια αὐτὸ εἶναι ἀδύνατο καὶ ἀντίθετο μὲ τὰ διδάγματα τῆς ἱστορικῆς πείρας.

25. Ὁ Νικίας ἀναφέρεται στὸ «λοιμὸ» ποὺ εἶχε ξεσπά-

σει τό 430 π.Χ. στήν Ἀθήνα μέ χιλιάδες θύματα.

26. Δηλαδή τοὺς Λεοντίνους ποὺ εἶχαν ἐκπατριστεῖ ἀπὸ τοὺς Συρακουσίους.

27. Ὁ Νικίας ξέρεי πὼς ὁ μεγάλος του ἀντιπάλος δέν εἶναι οἱ Ἐγεσταῖοι ἀλλὰ ὁ Ἀλκιβιάδης καί τό κόμμα του. Τοῦ ἐπιτίθεται φανερά κι ἄς μὴν τὸν ὀνομάζει. Τὸν κατηγορεῖ γιὰ φιλαρχία, ἐγωισμό, φιλαρέσκεια καί ἰδιοτέλεια. Ξεσκεπάζει τὰ ἰδιοτελῆ κίνητρα τοῦ ἀντιπάλου του ἀφήνοντας νά ἐννοηθεῖ ἡ ἀντίθεση μέ τὴ δική του ἀγαθὴ προαίρεση. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο ὁ Θουκυδίδης παρουσιάζει ἀρνητικὰ μιά ἀπὸ τίς πιὸ συναρπαστικὲς προσωπικότητες τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας.

28. Φαίνεται πὼς οἱ νεαροὶ ὁπαδοὶ τοῦ Ἀλκιβιάδῃ ἦταν ὀργανωμένοι. Ὁ Νικίας ἀπευθύνεται στοὺς πιὸ ἡλικιωμένους, ποὺ συνήθως εἶναι καί πιὸ συντηρητικοί.

29. Πρόκειται γιὰ τὸν «ἐπιστάτη τῶν πρυτάνεων» ποὺ ἐκλεγόταν ἀπὸ τοὺς 50 πρυτάνεις μέ κλῆρο κάθε μέρα. Ἐνα ἀπὸ τὰ καθήκοντά του τὸν 5 π.Χ. αἰῶνα ἦταν νά προεδρεύει στήν ἐκκλησία τοῦ δήμου.

30. Ὁ ἴδιος ὁ Θουκυδίδης δίνει ἓνα δεύτερο, ὄχι τόσο μονόπλευρο χαρακτηρισμὸ τοῦ Ἀλκιβιάδῃ: Δέν εἶναι ἀπὸ ἰδιοτέλεια μόνο ποὺ ὑποστηρίζει τὴν ἐκστρατεία· ἐλπίζει πὼς οἱ Ἀθηναῖοι θὰ προσθέσουν στήν ἡγεμονία τους ὄχι μόνο τὴ Σικελία ἀλλὰ καί τὴν Καρχηδόνα. Στὴν ὑπερβολικὴ πολυτέλεια τῆς ζωῆς του συνετέλεσαν καί οἱ πολῖτες ποὺ περίμεναν πολλὰ ἀπὸ αὐτὸν κι ἔτσι τὸν ἐσπρωχναν σὲ ἐξοδα δυσανάλογα μέ τὴν περιουσία του. Ὁ ἱστορικὸς ἐπαινεῖ τὴν πολιτικὴ καί στρατιωτικὴ ἱκανότητα τοῦ Ἀλκιβιάδῃ, ποὺ ὁ Νικίας φυσικὰ ἀγνοεῖ στό λόγο του. Ἡ ἐντονὴ ὥστόσο ζωὴ τοῦ Ἀλκιβιάδῃ προκάλεσε τελικὰ τὴν ἐχθρότητα τῶν συμπατριωτῶν του, ποὺ, μέ τὴν ὑποκίνηση τῶν πολιτικῶν του ἀντιπάλων, φοβήθηκαν πὼς αὐτὸς ἀπέβλεπε στό νά ἐπαναφέρει τὴν τυραννία.

31. Εἶναι χαρακτηριστικὸ τοῦ Ἀλκιβιάδῃ ἡ αὐτοπεποίθηση μέ τὴν ὁποία ἀπευθύνεται στοὺς Ἀθηναίους. Δέν ἀντικροεῖ τίς κατηγορίες τοῦ Νικία· στά ἴδια αὐτὰ στοιχεῖα στηρίζει τὴν ἀπάντησή του: στὴ νιότη του, στὴν ὀρμητικότητά του, στά μεγάλα του ἐξοδα, προσπαθώντας νά ἀποδείξει πὼς ὄλα

αυτά βγαίνουν σέ καλό τῆς πολιτείας. Ὁ Ἀλκιβιάδης δηλαδή ἀμύνεται μέ ἐπίθεση.

32. «Ἰδιώτης» σέ ἀντίθεση μέ τυράννους, βασιλεῖς ἢ καί κράτη πού ἔπαιρναν μέρος στούς ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνες.

33. Ἡ ὑπεροψία τοῦ Ἀλκιβιάδῃ εἶναι ἄμετρη. Ὁ συλλογισμός πού χρησιμοποιοεῖ γιά νά τῆ δικαιολογήσει εἶναι σοφιστικός καί λογικά σφαλερός.

34. Ὁ Ἀλκιβιάδης ἔπαιξε τόν κύριο ρόλο στή συμμαχία πού σύναψε ἡ Ἀθήνα μέ τό Ἄργος, τήν Ἡλεία καί τή Μαντίνεια τό 420 π.Χ. Ἡ ἀποστολή του στό Ἄργος τό 418 π.Χ. ἀπέτελεσε τό ἔναυσμα γιά τῆ νικηφόρο σπαρτιατική ἐκστρατεία στή Μαντίνεια πού αὐξῆσε τό κύρος καί τήν πολιτική ἐπιρροή τῆς Σπάρτης: Τό Ἄργος συμμάχησε μαζί της, τό δημοκρατικό του πολίτευμα ἀντικαταστάθηκε μέ ὀλιγαρχικό, ἡ Μαντίνεια, ἡ Ἡλεία καί οἱ ἀχαϊκές πόλεις πῆγαν μέ τό μέρος τῶν Σπαρτιατῶν. Ἡ σοφιστεία τοῦ ἐπιχειρήματος τοῦ Ἀλκιβιάδῃ εἶναι κατάφορη, καθώς παραποιεῖ τά ἱστορικά γεγονότα γιά νά ἐξάρει τό δικό του ρόλο.

35. Ὁ Ἀλκιβιάδης δέν ἔχει δίκιο. Ἀπό τό 461 π.Χ. ὡς τό 415 π.Χ. οἱ «δυνατοί» τῶν Λεοντίνων, πού ἐνσωματώθηκαν τό 422 π.Χ. στήν πολιτεία τῶν Συρακουσῶν, ἀποτελοῦν τίς μόνες περιπτώσεις νέων πολιτῶν σέ αὐτή τήν πόλη. Ὁ Ἀλκιβιάδης ἐσκεμμένα παραποιεῖ τήν ἱστορία γιά νά ὑποτιμήσει τοὺς πολίτες τῆς Σικελίας κι ἔτσι νά δείξει στοὺς Ἀθηναίους πῶς δέν εἶχαν νά φοβηθοῦν τίποτα ἀπό τοὺς «συμμεικτοὺς» ὄχλους πού τίς κατοικοῦν.

36. Ὁ Ἀλκιβιάδης παρουσιάζει τήν κατάσταση ὅπως θά συνέφερε τοὺς Ἀθηναίους. Ἡ ἔκβαση ὡστόσο τῆς ἐκστρατείας ἀπόδειξε πόσο ἄδικο εἶχε ὁ Ἀλκιβιάδης νά ὑποτιμᾷ τοὺς Σικελιώτες.

37. Ὁ Ἀλκιβιάδης παραγνῶριζει πῶς ἡ συμμαχία τῆς Δήλου ἀπό τήν ὁποία βαθμιαία ἀναδύθηκε ἡ ἀθηναϊκή ἡγεμονία, δημιουργήθηκε μέ πρωτοβουλία τῶν ἰωνικῶν πόλεων τό 478 π.Χ. ὅταν ἡ Ἀθήνα καί ἡ Σπάρτη ἦταν ἀκόμα σύμμαχοι.

38. Καί σέ ἄλλα σημεία τῆς ἱστορίας ὁ Θουκυδίδης τονίζει πῶς ἡ ἡγεμονική θέση τῆς Ἀθήνας δέν τῆς ἐπιτρέπει νά ὑδρανεῖ:

μιά στιγμή ἀπραξίας θά ἔδινε τήν εὐκαιρία στό μίσος τῶν ὑποτελῶν συμμάχων νά ξεσπάσει ἐναντίον της.

39. Παρόλο τό κλίμα «ψυχροῦ» πολέμου, ἡ εἰρήνη τοῦ Νικία τυπικά τουλάχιστο ἴσχυε ἀκόμα.

40. Τραγική εἰρωνεία: Οἱ Ἀθηναῖοι νικήθηκαν καί καταστράφηκαν ὀλοκληρωτικά. Ὁ Ἀλκιβιάδης δέν ξέρει μέ ποιούς ἔχει νά κάνει.

41. Ὁ Ἀλκιβιάδης προσπαθεῖ νά γεφυρώσει τό «χάσμα τῶν γενεῶν» ὅπως εἶχε παρουσιαστεῖ στό λόγο τοῦ Νικία.

42. Ἀναφέρεται στήν περιβόητη «πολυπραγμοσύνη» τῶν Ἀθηναίων.

43. Ὁ Νικίας θά προσπαθήσει νά δείξει τήν ἀνακρίβεια τῶν ὄσων ἰσχυρίστηκε ὁ Ἀλκιβιάδης γιά τοὺς Σικελιώτες.

44. Παρά τήν αἰσιοδοξία, πού κυριαρχεῖ στό ἀκροατήριο, ὁ Νικίας ἔχει πλήρη συνείδηση τῶν δυσκολιῶν ὄχι μόνο γιά τήν τελική νίκη ἀλλά καί γιά τήν ἀσφαλῆ ἐπιστροφή τοῦ ἐκστρατευτικοῦ σώματος.

45. Ὁ λαός τῆς Ἀθήνας ἄμεσα ἢ ἔμμεσα εἶχε μερίδιο ἀπό τά ἔσοδα τῆς ἀθηναϊκῆς ἡγεμονίας: ὅσο περισσότερα τόσο τό καλύτερο.

46. Δηλαδή τό 1/5 τοῦ πεζικοῦ ἢ καί λιγότερους.

47. Ἀναφέρεται στήν πρώτη φάση τοῦ πολέμου, στό λεγόμενο ἀρχιδάμειο πόλεμο (431 π.Χ. - 421 π.Χ.).

48. Πολλοί Ἀθηναῖοι πίστευαν πώς ἂν ἓνα ἄτομο πρόσβαλλε τοὺς θεούς, αὐτοῖ ἦταν δυνατό νά τιμωρήσουν ὀλόκληρη τήν πόλη. Δέν εἶναι ὥστόσο φανερό γιατί ὁ ἀκρωτηριασμός τῶν ἐρμαϊκῶν στηλῶν συνδέθηκε μέ συνωμοσία ἐναντίον τῆς δημοκρατίας. Ἴσως ἡ ομάδα πού διέπραξε τήν ἀσέβεια νά ἦταν ἐναντίον τῆς ἐκστρατείας καί νά ἠθελε νά τή ματαιώσει ξυπνώντας τό φόβο τῆς θεϊκῆς τιμωρίας. Ἔνα εἶναι βέβαιο: ὁ φόβος τῶν Ἀθηναίων μὴν τυχόν καταλυθεῖ ἡ δημοκρατία ἀπό τοὺς ἐχθρούς της ἔφτανε σέ τέτοιο σημεῖο πού κάθε ὑποπτη ἢ ἀνεξήγητη ἐνέργεια τοὺς ξεσήκωνε.

49. Καί τόν ἀκρωτηριασμό τῶν ἐρμαϊκῶν στηλῶν καί τήν παρωδία τῶν μυστηρίων ἐκμεταλλεύονται οἱ πολιτικοὶ ἀντίπαλοι τοῦ Ἀλκιβιάδη γιά νά μειώσουν τήν ἀναμφισβήτητη

δημοτικότητά του κι έτσι νά αποκομίσουν πολιτικά όφελη.

50. Ἡ ἀκριβής ἡμερομηνία γιά τήν ἀναχώρηση τοῦ στόλου ἀμφισβητεῖται. Φαίνεται πὼς ἀναχώρησε πρὶν ἀπὸ τὶς 20 Ἰουλίου.

51. Τὰ πρῶτα σπέρματα ἀμφιβολίας κλονίζουν τήν αὐτοπεποίθηση τῶν Ἀθηναίων, ἀλλὰ παραμερίζονται ἀμέσως στή θέα τῶν δυνάμεων πού ἐτοιμάζονται νά ἀποπλεύσουν.

52. Ὁ Περικλῆς τό καλοκαίρι τοῦ 430 π.Χ. εἰσέβαλε καί λεηλάτησε τή ΒΑ Πελοπόννησο. Ἀργότερα τό ἴδιο καλοκαίρι ὁ Ἄγων καί ὁ Κλεόπομπος ἐξεστράτευσαν μέ τήν ἴδια δύναμη ἐναντίον τῆς Ποτειδαίας.

53. Οἱ τριήρεις εἶχαν τρεῖς σειρές ἀπό κωπηλάτες σέ κάθε πλευρά. Οἱ «θρανίτες» στό πάνω κατάστρωμα χειρίζονταν τά μακρύτερα κουπιά, οἱ «ζύγιοι» τά μεσαῖα καί οἱ «θαλάμιοι» στό κύτος τά πιό κοντά.

54. Δέν ὑπάρχουν ἀρκετές πληροφορίες γιά τά «σημεῖα» - «γοργόνες» - στά πλοῖα. «Αἶρω τό σημεῖον» ἦταν τό σῆμα γιά νά ἀρχίσει ἡ ναυμαχία κι αὐτό προϋποθέτει πὼς ἔπρεπε νά ἦταν εἰδιάκριτο.

55. Τό πολίτευμα τῶν Συρακουσῶν τό 415 π.Χ. ἦταν δημοκρατικό.

56. Ὁ Ἑρμοκράτης ὑποστηρίζει πὼς ὁ σκοπός τῆς ἐκστρατείας τῶν Ἀθηναίων στή Σικελία εἶναι καταχρητικός.

57. Τίποτα περισσότερο δέν εἶναι γνωστό γιά τόν Ἀθηναγόρα. Στό λόγο του περιέχεται μιά υπεράσπιση τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος καί ὁ ἴδιος παρουσιάζεται ὡς ὁ προστάτης τοῦ λαοῦ ἐναντίον τῶν ἐσωτερικῶν του ἐχθρῶν. Ὅσον ἀφορᾷ τά νέα γιά τήν ἐκστρατεία, ὁ Ἀθηναγόρας λέει στό λαό, ὅτι θά ἤθελε ν' ἀκούσει ἐκείνη τή στιγμή - δέν ἔρχονται οἱ Ἀθηναῖοι ἀλλά ἂν ἔρθουν θά τοὺς νικήσουν.

58. Ὁ Ἀθηναγόρας ἀποδίδει τὶς φήμες γιά τήν ἐκστρατεία στους ἐχθρούς τῆς δημοκρατίας, πού θά εἶχαν κάθε λόγο νά τήν καταλύσουν. Φαίνεται πὼς οἱ πολιτικές διαφορές ἀνάμεσα στους πολῖτες τῶν Συρακουσῶν ἦταν ἔντονες. Ἡ τυραννία στίς Συρακοῦσες εἶχε τελειώσει ἀπὸ τό 466 π.Χ. Ἡ μνεία τῆς ἀπὸ τόν Ἀθηναγόρα εἶναι ἄκαιρη καί ἀπλῶς τονίζει τοὺς κινδύνους

πού ἐγκυμονοῦν γιὰ τὴν πόλιν οἱ ἐσωτερικοὶ ἀγῶνες τῶν πολιτῶν.

59. Πολλές φορές οἱ ἀρχαῖοι ἀποδίδουν ἐπικίνδυνη φιλοδοξία καί βιαιότητα στοὺς νέους. Ὁ Ἀθηναγόρας τοὺς παρουσιάζει ἐδῶ ὡς ὑποστηριχτές τοῦ Ἑρμοκράτη καί τῆς παράταξης πού αὐτός ἀντιπροσώπευε.

60. Ὁ λαός πρέπει νά παίρνει τίς ἀποφάσεις γιὰ δημόσιες ὑποθέσεις κυρίως, ἐπειδὴ: μιὰ ἀπολυταρχικὴ ἢ ὀλιγαρχικὴ κυβέρνησις σχεδόν ποτέ δὲν παίρνει ἀποφάσεις γιὰ τὸ συμφέρον τοῦ λαοῦ· ὅποιος μετέχει στίς ἀποφάσεις ἐξελίσσεται σὲ καλύτερο πολίτη ἀπὸ ὅποιον ὑπακούει δουλικά· ἐφόσον ὁ λαός σηκώνει τὸ βᾶρος γιὰ κάθε ἀπόφαση πρέπει νά ἔχει τὸ δικαίωμα ν' ἀποφασίζει ἂν θά ριψοκινδυνεύσει.

61. Ὁ Θουκυδίδης παρακολουθεῖ παράλληλα τὰ γεγονότα στὰ δύο στρατόπεδα τῶν Ἀθηναίων καί τῶν Συρακουσίων.

62. Ἡ Χίος ἦταν αὐτόνομη μὲ μόνη ὑποχρέωση νά προμηθεύει πλοῖα στὴν Ἀθήνα. Ἡ Μέθυμνα εἶναι ἀνάμεσα στίς πόλεις πού ἔδωσαν τριήρεις.

63. Οἱ φιλαθηναῖοι Μεγαρεῖς εἶχαν καταφύγει στὴν Ἀθήνῃ 424 π.Χ. μετὰ τὴν ἐπανάσταση πού ἔφερε στὴν ἐξουσία τοὺς ὀλιγαρχικοὺς καί καθιέρωσε γιὰ πολὺ καιρὸ ὀλιγαρχικὸ πνεῦμα στὰ Μέγαρα.

64. Οἱ Ἀθηναῖοι δὲ βρῆκαν τὴν ὑποδοχὴ πού περίμεναν. Ἡ ἀπειλή πού παρουσίαζαν ἔκανε τοὺς Σικελιώτες νά ἐνωθοῦν, παραβλέποντας τίς διαφορὰς τους.

65. Ὁ Θουκυδίδης δὲν καθορίζει ποιούς ἀπὸ τοὺς ἰθαγενεῖς ἐξουσίαζαν οἱ Συρακούσιοι.

66. Οἱ Καμαριναῖοι πρέπει νά ἀναφέρονται στὴ συνθήκη τὴν ὁποία εἶχαν συνάψει οἱ Ἀθηναῖοι μὲ τὸ Λύχη τὸ 427 - 425 π.Χ.

67. Ἡ «Σαλαμινία» καί ἡ «Πάραλος» ἦταν τὰ δύο ἱερὰ πλοῖα τῶν Ἀθηναίων τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦσαν γιὰ σπουδαῖες κρατικὲς ἀποστολές.

68. Ἀπὸ τὸ 546 π.Χ. ὡς τὸ θάνατό του τὸ 527 π.Χ. ὁ Πεισίστρατος διατηρῶντας τὴ νομοθεσίαν τοῦ Σόλωνα ἦταν σταθερὰ τύραννος στὴν Ἀθήνα. Τὸν διαδέχτηκε ὁ γιός του Ἰππίας ὡς

τό 510 π.Χ. ό όποιος διώχτηκε από τούς Σπαρτιάτες μέ τή βοήθεια τών Άλκμαωνιδών.

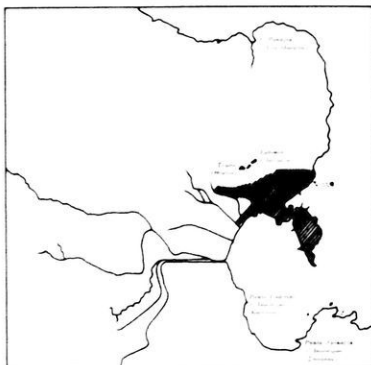
Ό λαός τής Άθήνας ύποπεύονταν παντού συνωμοσίες γιά τήν κατάλυση του δημοκρατικού πολιτεύματος. Οί πολιτικοί αντίπαλοι του Άλκιβιάδη έκμεταλλεύτηκαν καί καλλιέργησαν αυτό τό κλίμα φοβίας μέ σκοπό νά τόν ανακαλέσουν γιά νά τόν έξουδετερώσουν.

69. Η τυραννία στην άρχή ήταν προοδευτικό πολίτευμα καί οί τύραννοι θεωρούνταν προστάτες του λαού. Στά μέσα όμως του 5 π.Χ. αιώνα όταν οί δημοκρατικοί θεσμοί έφτασαν στην πλήρη ανάπτυξη τους, ή τυραννία θεωρήθηκε μαζί μέ την ολιγαρχία ή αντίθεση τής δημοκρατίας. Κάνει έντύπωση ό υπερβολικός φόβος τών Άθηναίων μή τυχόν καταλυθεί τό δημοκρατικό τους πολίτευμα.

70. Πρόκειται γιά τό ρήτορα Άνδοκίδη, πού ήταν μέλος άριστοκρατικής οίκογένειας.

71. Έπειδή ό Άλκιβιάδης είχε κατορθώσει νά είναι πολύ δημοφιλής, οί έχθροί του μπορούσαν νά τόν διαβάλουν στην συνείδηση του λαού μόνο μέ την κατηγορία τής συνωμοσίας έναντίον τής δημοκρατίας· καί τό πέτυχαν.

72. Ό Άλκιβιάδης πλέοντας στό Άργος τό 416 π.Χ. μέ 20 πλοία πήρε όμήρους 300 Άργείους, ύποπτους γιά φιλολακωνισμό, τούς όποιους οί Άθηναίοι έγκατάστησαν στά κοντινά τους νησιά.

Χάρτης τών Συρακουσών όπως είναι σήμερα.

73. Οί Άθηναίοι όχι μόνο έκαναν τό σφάλμα νά έκστρατεύσουν έναντίον τής Σικελίας σέ καιρό πολέμου, αλλά ακόμα χειρότερα μέ την ανάκληση του Άλκιβιάδη στέρησαν την έκστρατεία από τόν άνθρωπο πού περισσότερο άπ' όλους είχε πιστέψει στην έπιτυχία της.

74. Ίσως ό Δάσκων ήταν ή άκτή μεταξύ τών άκρωτη-

ρίων Καντερίνι καί Σπινάτσα (δές χάρτη τῶν Συρακουσῶν).

75. Ὁ Νικίας μιλάει στούς στρατιῶτες πρὶν ἀπὸ τῆ μάχη σάν νά ἦταν ἤδη σέ ὑπελπιστική κατάσταση. Εἶναι χαρακτηριστικό ἀνθρώπου πού δέν πιστεύει στή νίκη. Ὅταν αὐτός ὁ ἀνθρώπος τυχαίνει νά εἶναι καί στρατηγός, ἡ ἐπίδραση μιᾶς τέτοιας νοοτροπίας στό ἠθικό τῶν στρατιωτῶν θά εἶναι ὅπωςδῆποτε ἀρνητική.

76. Οἱ «πετροβόλοι» ἦταν ἐλαφρά ὀπλισμένοι στρατιῶτες πού ἔριχναν μεγάλους λίθους ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ.

77. Ἡ Χίος καί ἡ Μήθυμνα ἦταν ὑποχρεωμένες νά δίνουν πλοῖα, ὄχι φόρο στήν Ἀθήνα. Ἡ ἀνάμειξη τῆς στίς ἐσωτερικές ὑποθέσεις τῶν δύο αὐτῶν πόλεων ἦταν σχετικά μικρή.

78. Δές VII 57.

79. Εἶναι δύσκολο νά τό φανταστοῦμε καί ὁ Θουκυδίδης δέν ἀναφέρει πουθενά τί συμφέρον θά εἶχαν οἱ ὑποτελεῖς τῶν Ἀθηναίων νά αὐξήσουν τήν ἀθηναϊκή ἡγεμονία.

80. Ἡ ἀναβολή τῆς ἐπίθεσης ἐναντίον τῶν Συρακουσῶν, ἐπειδὴ οἱ Ἀθηναῖοι φοβόνταν τό ἐχθρικό ἰππικό, μπορεῖ νά θεωρηθεῖ ἀπὸ τίς ἀποφασιστικές στιγμές στήν ἐκστρατεία.

81. Ὁ Ἀλκιβιάδης μιά καί θεώρησε τόν ἑαυτο του ἀδικημένο, ἦταν ἀποφασισμένος νά βλάψει ὅσο μποροῦσε τήν πατρίδα του. Οἱ ἐσωτερικές διαφορές σέ μιά πόλη ἐκφράζονταν καί στήν ἐξωτερική πολιτική πού ὑποστήριζαν τά ἀντίπαλα κόμματα.

82. Ὑπάρχει μαρτυρία πῶς ὁ Τεμενίτης ἦταν στό δυτικό τμήμα τῆς πολιτείας. Τό ἀρχαῖκό ἱερό τοῦ Ἀπόλλωνα πού βρέθηκε δυτικά ἀπὸ τό θέατρο, ταυτίζεται πιθανότατα μέ τό ναό τοῦ Ἀπόλλωνα Τεμενίτη. Μέ τό περιτείχισμα αὐτό αὐξήθηκε ὅπωςδῆποτε ἡ ἔκταση τῆς πόλης.

83. «Ἐπιπόλες» λεγόταν ἴσως τό ὄροπέδιο δυτικά ἀπὸ τήν Ἁγία Παναγία.

84. Ὅπως εἶχαν κάνει οἱ Ἀθηναῖοι στήν Ἡστιαία, στήν Αἶγινα, στήν Ποτειδαία, στή Σκιώνη καί τελευταῖα στή Μῆλο. Ὁ Ἐρμοκράτης τονίζει πῶς τοὺς περιμένει ἡ ἴδια τύχη, ἂν πειστοῦν στά λόγια τους καί τοὺς βοηθήσουν ἐναντίον τῶν Συρακουσίων. Τό συμφέρον ὅλων τῶν Σικελιωτῶν ἀντίθετα εἶναι

νά συνασπιστοῦν γιά νά ἀντιμετωπίσουν τόν κίνδυνό τῶν Ἀθηναίων.

85. Ὁ Περικλῆς εἶχε καταπνίξει τήν ἐπανάσταση στήν Εὐβοία τό 448 π.Χ.

86. Ἀναφέρεται στήν ἰδρυση τῆς σιμμαχίας τῆς Δήλου τό 478 π.Χ. πού εἶχε ἀρχικά ἀντιπερσικό χαρακτήρα. Ὅλοι οἱ ὑποτελεῖς τῶν Ἀθηναίων στό Αἰγαῖο, ὅπως ἡ Ρόδος καί ἡ Λέσβος δέν ἦταν Ἴωνες. Ὁ Ἑρμοκράτης σκόπιμα δέν τοῦς ἀναφέρει γιά νά τονίσει πόσο περισσότερο ἐπικίνδυνοι - καί ἀσυγχώρητοι - εἶναι οἱ Ἀθηναῖοι πού δέ δίστασαν νά ὑποδουλώσουν τοῦς ὁμόφυλους τοῦς.

87. Ὁ Ἑρμοκράτης δέν πιστεῖει βέβαια πώς γι' αὐτόν τό λόγο ἀντιστάθηκαν καί οἱ Ἀθηναῖοι καί οἱ ἄλλοι Ἑλληνες στοῦς Πέρσες. Θέλει νά τονίσει μόνο - καί ἔχει βάση - πόσο ἐπικίνδυνοι γιά τοῦς ἄλλους Ἑλληνες εἶναι οἱ Ἀθηναῖοι.

88. Οἱ Ἀθηναῖοι, κατά τόν Ἑρμοκράτη, ἀκολουθοῦν τήν ταχτική τοῦ «διαίρει καί βασίλευε».

89. Ὁ Ἑρμοκράτης σαρκαστικά λέει πώς ὁποῖος γίνει «φίλος» τῶν Ἀθηναίων χάνει τήν ἐλευθερία του. Φιλία μέ μιᾶ μεγάλη δύναμη σημαίνει ὑποτελεία.

90. Ἀδύνατη φαίνεται ἡ οὐδετερότητα γιά μιᾶ μικρή πόλη. Εἴτε οἱ Ἀθηναῖοι εἴτε οἱ Συρακοῦσιοι νικοῦσαν, οἱ Καμαριναῖοι θά βρίσκονταν σέ πολύ δύσκολη θέση.

91. Τά ἐπιχειρήματα τοῦ Εὐφρημου γιά νά ὑπερασπίσει τήν ἀθηναϊκή ἡγεμονία εἶναι ρεαλιστικά καί ὠμά: οἱ Ἀθηναῖοι ἔπρεπε νά προστατέψουν τοῦς ἑαυτοῦς τοῦς ἀπό τοῦς Πελοποννησίους· εἶχαν κάθε δικαίωμα νά ὑποτάξουν τοῦς Ἴωνες πού πῆγαν μέ τό μέρο· ὁ ἄν Περσῶν ἤρθαν τέλος στή Σικελία ἐπειδή οἱ Συρακοῦσες εἶναι ἐπικίνδυνες καί γιά τοῦς Ἀθηναίους καί γιά τοῦς ἄλλους Σικελιώτες.

92. Στήν ἀμυνα ἐναντίον τῶν Περσῶν (492-479 π.Χ.) ἡ Σπάρτη ὡς ἡ μεγάλη δύναμη στήν ἡπειρωτική Ἑλλάδα εἶχε τήν ἡγεσία τῶν Ἑλλήνων. Μετά τά μηδικά ἡ ἀπροθυμία τῆς Σπάρτης νά ἀναλάβει ἡγετικό ρόλο στή σιμμαχία τῆς Δήλου ἔκανε τοῦς Ἴωνες καί τοῦς ἄλλους Ἑλληνες τῆς Μικρᾶς Ἀσίας νά προσφέρουν στοῦς Ἀθηναίους τήν ἡγεσία τῆς ὁμοσπονδίας τοῦς

έναντίον τῶν Περσῶν. Ἀπό τῆ συμμαχία τῆς Δήλου, πού περιλάβαινε τοὺς Ἴωνες καί τοὺς Αἰολεῖς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τὰ νησιά ἀπό τῆ Λέσβο ὡς τῆ Ρόδο, πολλές πόλεις στήν Προποντίδα καί μερικές στή Θράκη, τίς περισσότερες Κυκλάδες καί τήν Εὐβοία ἐκτός ἀπό τήν Κάρυστο, ἐπρόκειτο νά ἀναδυθεῖ ἡ ἀθηναϊκή ἡγεμονία.

93. Τό ἐπιχείρημα αὐτό γιά νά δικαιολογηθεῖ ἡ ἡγεμονία τῶν Ἀθηναίων εἶναι καινούργιο. Συνήθως λέγεται πῶς τήν ἡγεμονία τήν πρόσφεραν στοὺς Ἀθηναίους οἱ Ἴωνες καί οἱ νησιῶτες, μετά ἀπό τήν ἀπροθυμία τῆς Σπάρτης νά τῆ δεχθεῖ.

94. Ὁ Θουκυδίδης δέν ἐμφανίζει τοὺς Ἀθηναίους νά καταφεύγουν σέ ὠραιολογίες ἢ ἠθικολογίες γιά νά δικαιολογήσουν τή θέση τους. Στηρίζουν τὰ ἐπιχειρήματά τους στό συμφέρον τους καί τὰ δικαιώνουν μέ τή δύναμη πού ἔχουν νά τὰ ἐπιβάλλουν στοὺς ἄλλους.

95. Ἡ Μήθυμνα μόνο ἔμεινε αὐτόνομη ἀπό τίς πόλεις τῆς Μυτιλήνης μετά τήν ἀποστασία τους τό 427 π.Χ.

96. Ἡ Κέρκυρα, ἡ Ζάκυνθος καί ἡ Κεφαλληνία πρέπει νά ὑπαχθοῦν σ' αὐτήν τήν κατηγορία· οἱ Ἀθηναῖοι φέρθηκαν μέ ἥπιο τρόπο στοὺς κατοίκους τῶν Κυθῆρων ἀκριβῶς ἐπειδὴ γαίτονευσαν μέ τήν Πελοπόννησο.

97. Ἡ Καμάρια ἦταν ἀνάμεσα στοὺς συμμαχοὺς τῶν Λεοντινῶν πού ζήτησαν βοήθεια ἀπό τοὺς Ἀθηναίους τό 427 π.Χ. ἐναντίον τῶν Συρακουσῶν, ὑπογραμμίζοντας πόσο ἐπικίνδυνη γιά τοὺς Ἀθηναίους ἦταν ἡ αὐξανόμενη δύναμη τῆς πόλης.

98. Ἡ Ἀθήνα ὡς μεγάλη δύναμη μπορούσε νά ἐφαρμόσει τήν πολιτική τοῦ ἐπεμβατισμοῦ στίς ὑποθέσεις τῶν ἄλλων γιά νά διατηρήσει τὸ συσχετισμὸ δυνάμεων πού τῆ συνέφερε.

99. Οἱ Καμαρινῆες θά ἠθελαν - χωρὶς αὐτὸ νά εἶναι δυνατό· νά τοὺς ἀφήσουν ἡσυχους, ἔξω ἀπὸ τὸ παιχνίδι τῶν μεγάλων δυνάμεων.

100. Ὁ Ἀλκιβιάδης θέτει τὸν ἑαυτό του ἀδίσταχτα στήν ὑπηρεσία τῶν Λακεδαιμονίων καί τοὺς προτείνει στρατηγικά σχέδια πού εἶχαν ὀλέθρια ἀποτελέσματα γιά τήν πατρίδα του.

101. 420 Σπαρτιάτες παραδόθηκαν στοὺς Ἀθηναίους στήν Πύλο τό 425 π.Χ. Ἀπὸ αὐτοὺς 292 ἐπιβίωσαν καί μεταφέρθηκαν

ώς όμηροι στά γειτονικά νησιά τής Ἀθήνας. Κατά τό Θουκυδίδη (ν. 43) ὁ Ἀλκιβιάδης περιποιόταν πράγματι τούς όμήρους μέ σκοπό νά ξαναγίνει πρόξενος τής Σπάρτης. Ὁ Ἀλκιβιάδης τό ἀναφέρει γιά νά κερδίσει τήν εϋνοια τοῦ ἀκροατηρίου του, πού θά εἶχε λόγους νά εἶναι ἐναντίον του.

102. Οἱ Σπαρτιάτες διαπραγματεύτηκαν τούς ὄρους τής εἰρήνης μέ τό Νικία καί τό Λάχη, πράγμα πού ὁ Ἀλκιβιάδης, φιλόδοξος καθώς ἦταν, ἔφερε βαρέως.

103. Ὁ Ἀλκιβιάδης ἀνήκε στήν οἰκογένεια τῶν Ἀλκμαιωνιδῶν πού ἔπαιξε σημαντικό ρόλο στήν πτώση τής τυρανίας στό τέλος τοῦ 6 π.Χ. αἰώνα. Στόχος τοῦ Ἀλκιβιάδη εἶναι νά προκαλέσει καλή ἐντύπωση στούς Σπαρτιάτες πού πάντοτε ἦταν ἐχθροί τῶν τυράννων.

104. Οἱ ὀλιγαρχικοί κατηγοροῦσαν φυσικά τή δημοκρατία γιά «ἀκολασία».

105. Ὁ Ἀλκιβιάδης δέν ἀπευθύνεται σέ Ἀθηναίους ἀλλά σέ Σπαρτιάτες πού εἶχαν ὀλιγαρχικό καθεστῶς κι ἔτσι ὅλες οἱ μειωτικές ἀναφορές στό δημοκρατικό πολίτευμα τής Ἀθήνας εἶναι προσαρμοσμένες στίς ὀλιγαρχικές προτιμήσεις τους. Σκοπός τοῦ Ἀλκιβιάδη εἶναι νά κερδίσει τήν εϋνοια τοῦ ἀκροατηρίου του προκειμένου νά ἐκδικηθεῖ τήν πατρίδα του.

106. Τό σχέδιο πού ἀναλύει ὁ Ἀλκιβιάδης εἶναι πιό φιλόδοξο ἀπό ὅτιδήποτε εἶχαν στή σκέψη τους οἱ Ἀθηναῖοι. Πρέπει ὅμως νά ξυπνήσει τό φόβο τῶν Σπαρτιατῶν γιά νά τούς ἀναγκάσει νά δραστηριοποιηθοῦν καί νά ἐφαρμόσουν τά σχέδια πού πρόκειται νά τούς προτείνει.

107. Κανένας ἀπό τούς ἐχθρούς τής Ἀθήνας δέν ἔχει τήν ὀξυδέρκεια τοῦ Ἀλκιβιάδη ὅταν μάχεται τήν πατρίδα του.

108. «Ἀπό μόνα τους» ἐννοεῖ τούς δούλους πού θά αὐτομολοῦσαν στούς Σπαρτιάτες.

109. Σύμφωνα μέ μιά ἄποψη, ἡ ἀπώλεια τῶν κερδῶν ἀπό τά δικαστήρια σημαίνει πῶς ἂν ἓνας μεγάλος ἀριθμός πολιτῶν ὑπηρετοῦσε στό στρατό - πράγμα πού θά συνέβαινε ἂν οἱ Σπαρτιάτες ὀχύρωναν τή Δεκέλεια - θά ἦταν δύσκολο νά βρεθοῦν δικαστές γιά τά δικαστήρια· συνεπῶς ὁ ἀπλός πολίτης θά ἔχανε τά ἔσοδα ἀπό τήν ὑπηρεσία του σ' αὐτά. Ἄν δεχτοῦμε αὐτή τήν

έρμηνεία, τότε ο Θουκυδίδης έννοεί πώς θά χαθούν πηγές εισοδήματος γιά τούς πολίτες. Μιά άλλη θεωρία ύποστηρίζει πώς οί 'Αθηναίοι θά έχαναν τά έσοδά τους - πρόστιμα - από τά δικαστήρια, έπειδή οί άγρότες τής 'Αττικής θά έμποδίζονταν νά έρχονται στην 'Αθήνα.

110. Μέ σοφιστικά επιχειρήματα ο 'Αλκιβιάδης προσπαθει νά δικαιολογήσει τήν προδοτική του στάση γιά τήν όποία βέβαια δέν ύπάρχει δικαιολογία.

111. 'Η κυριαρχική θέση μιās μεγάλης δύναμης συνεπάγεται βία γιά νά διατηρηθεϊ. 'Ο 'Αλκιβιάδης κολακεύει τούς Σπαρτιάτες ύποβάλλοντας τήν ιδέα μιās δικής τους ήγεμονίας πού θά ήταν «ευεργετική» γιά τούς ύπηκόους της.

112. Δηλαδή τό 414 - 413 π.Χ.

113. Δές VI. 4.

114. 'Ο Ευρύηλος πρέπει νά ήταν στη θέση του σημερινού Μπελβεντέρε.

115. Δέν είναι γνωστή αύτή ή τοποθεσία. 'Ο κύκλος θά γινόταν ή βάση τών 'Αθηναίων γιά νά επέκτείνουν τόν πολιορκητικό τους τειχισμό.

116. 'Η άκριβής τοποθεσία του Τρωγίλου δέν είναι γνωστή. Πιθανόν ήταν τό φαράγγι καί ο όρμος τής 'Αγίας Παναγίας.

117. 'Η πηγή 'Αρέθουσα στην πόλη τών Συρακουσιών έξουδετέρωσε τά σχέδια τών 'Αθηναίων.

118. Δές VI 75.1.

119. Δέκα πλέθρα είναι περίπου 300 μέτρα.

120. 'Ο Νικίας έχασε τήν ευκαιρία νά συνάψει ειρήνη με δικούς του όρους. Ίσως φοβήθηκε νά γυρίσει πίσω χωρίς νά έχει πραγματοποιήσει τήν κατάκτηση τής Σικελίας. 'Υπήρχε καί τό προηγούμενο τών στρατηγών πού είχαν τιμωρηθεϊ γιά τόν ίδιο λόγο. 'Η κατάσταση γιά τούς 'Αθηναίους όλο καί επιδεινώνεται γιά νά καταλήξει στην τραγική τους ήττα.

121. 'Ο πατέρας του ο Κλεανδρίδας, άφου έξορίστηκε από τή Σπάρτη, έγινε πολίτης τών Θουριών.

122. 'Ο Νικίας δέν κατάφερε νά άντιληφτεϊ τή σημασία πού θά είχε γιά τήν εξέλιξη τής έκστρατείας ή άποστολή του Γύλιππου στη Σικελία.

ΒΙΒΛΙΟ Ζ'

1. Μετά τὰ ἐνθαρρυντικά νέα τοῦ Γογγύλου γιά τήν ἀφίξη τῶν Σπαρτιατῶν, ἡ θέση τῶν Ἀθηναίων ὄλο καί ἐπιδεινώνεται.

2. Δές σχεδιάγραμμα σελ. 93.

3. Πρόκειται μᾶλλον γιά τό διπλό τείχος πού κατέβαινε πρὸς τὰ νότια, ἀνατολικά τῆς πολιτείας.

4. Πρέπει νά ἐννοεῖται τό μικρό λιμάνι τό ὁποῖο ἔλεγχαν οἱ Συρακοῦσιοι, ἐνῶ στό μεγάλο κυριαρχοῦσαν οἱ Ἀθηναῖοι. Ἀπό τό Πλημμύριο μποροῦσαν οἱ Ἀθηναῖοι νά παρακολοῦθοῦν καλύτερα τοὺς Συρακοῦσίους στό μικρό λιμάνι.

5. Δές VI 104. 1.

6. Ἡ φυλετική παραδοσιακή ἀντίθεση μεταξύ τῶν Δωριέων καί τῶν Ἴωνων ἐπανελημμένα γίνεται ἀντικείμενο ἐκμετάλλευσης ἀπό τοὺς ἡγέτες γιά νά ἐξυπηρετήσουν τοὺς ἐκάστοτε σκοποὺς τους.

7. Ὁ Γύλιππος στρέφει ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων τήν κατηγορία πού εἶχε ἐκτοξεύσει ὁ Ἀλκιβιάδης ἐναντίον τῶν Σικελῶν (VI 17. 2), δηλαδή πὼς οἱ πόλεις τους ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἀνάμεικτους ὄχλους».

8. Τό ἀξίωμα τοῦ γραμματέα τῆς πολιτείας πρέπει νά ἦταν τό ἴδιο μέ τό ἀξίωμα τοῦ γραμματέα τὸν 4 π.Χ. αἰῶνα τοῦ ὁποῖου μόνη ἀρμοδιότητα ἦταν νά διαβάζει δυνατὰ ἐπίσημα ἔγγραφα.

9. Δές VI 62. Φαίνεται πὼς ὀρισμένοι δοῦλοι ἀπὸ τὰ Ἰγκκαρα, πού ὁ Νικίας εἶχε πούλησει στήν Ἐγεστα, ἦταν ἀκόμα διαθέσιμο ἐμπόρευμα στήν ἀγορά.

10. Οἱ ἀντικειμενικές δυσκολίες πού ἀντιμετωπίζουν οἱ Ἀθηναῖοι σ' αὐτή τήν περίπτωση δέν ἔχουν σχέση μέ τό χαρακτήρα τους. Ὁ Νικίας ὥστόσο δίνει τήν ἐντύπωση πὼς θά εἶχε ξεπεράσει ὅλα τὰ ἐμπόδια ἂν μποροῦσε νά βασιζέται περισσότερο στους στρατιῶτες (Δές καί VI 9). Ὁ Νικίας ρίχνει τίς εὐθύνες σέ ὁποιονδήποτε ἄλλο ἐκτός ἀπὸ τὸν ἑαυτό του.

11. Τίποτα από όσα έχουν προηγηθεί δέ δικαιολογεί την απόγνωση που δείχνει το γράμμα του Νικία. Ο ρόλος του είναι παθητικός. Δεν αντιμετωπίζει την περίπτωση να αναλάβει πρωτοβουλία έναντιον του έχθρου, επειδή δεν πιστεύει στη νίκη. Η ήττοπάθεια του Νικία καθορίζει όλες του τις πράξεις και κατ' ἐπέκταση ἀνανακλᾶ καί στό ἠθικό τῶν στρατιωτῶν, τό ὁποῖο δέν μπορεί νά κρατηθεῖ ψηλά, ὅταν ξέρουν πῶς ὁ στρατηγός τους θεωρεῖ τήν ἡττα ἀναπόφευκτη.

12. Ὁ Εὐριμέδων, μέ τήν κατηγορία τῆς δωροδοκίας, εἶχε τιμωρηθεῖ ἀπό τοὺς Ἀθηναίους μέ πρόστιμο μετά τήν ἐπιστροφή του ἀπό τή Σικελία τό 414 π.Χ. Ὁ Δημοσθένης ἦταν ἱκανός στρατηγός πού εἶχε παίξει σπουδαῖο ρόλο στά γεγονότα τῆς Πύλου τό 425 π.Χ.

13. 22 Δεκεμβρίου.

14. Πιθανότατα ἀναφέρεται στά 20 πλοῖα πού ἐστειλαν οἱ Ἀθηναῖοι στήν Πελοπόννησο. Ἡ βάση τῆς Ναυπάκτου ἰδρύθηκε τό 450 π.Χ. ἀπό τό Φορμίωνα γιά νά ἐλέγχει τήν εἰσοδο στόν Κορινθιακό κόλπο.

15. Δηλαδή στήν πρώτη φάση τοῦ πολέμου ἀπό τό 431 π.Χ. - 421 π.Χ.

16. Ἡ εἰσβολή τῶν Θηβαίων στήν Πλάταια τό 431 π.Χ. ἔγινε ἀπό δική τους πρωτοβουλία. Ἐφόσον ὁμως ἡ Θήβα ἦταν σύμμαχος τῆς Σπάρτης καί ἡ Σπάρτη εἶχε ἠθική εὐθύνη γιά τήν παραβίαση τῆς συνθήκης.

17. Δηλαδή στίς τριακοσιταεῖς σπονδές τοῦ 446/5 π.Χ.

18. Οἱ Ἕλληνες πίστευαν πῶς οἱ θεοὶ τιμωροῦσαν τήν παραβίαση τῶν ἔνορκων συνθηκῶν.

19. Οἱ Ἀθηναῖοι μέ τά 30 πλοῖα πού εἶχαν στείλει τό 414 π.Χ. γιά νά βοηθήσουν τοὺς Ἀργεῖους ἐναντίον τῶν Σπαρτιατῶν, λεηλάτησαν τήν Ἐπίδαυρο καί τίς Πρασῖες κι ἔτσι παραβίασαν τήν εἰρήνη τοῦ Νικία.

20. Ὁ Ἀρχίδαμος εἶχε πεθάνει τό 427 π.Χ.

21. Ἡ ἀπόσταση ἀπό τή Βοιωτία εἶναι μικρότερη, ἴσως ὁμως τήν ὑπολογίζει μέσω Ὀρωποῦ ὁ ὁποῖος ἀνῆκε στήν Ἀθήνα ὡς τό τέλος τοῦ 412 π.Χ.

22. Πιθανότατα πρόκειται γιά τό Χαρικλῆ πού μετά τήν

παράδοση της Ἀθήνας στους Σπαρτιάτες τό 404 π.Χ. έγινε ἕνας ἀπό τούς «τριάνοντα τυράννους».

23. Τό Ἄργος, πού εἶχε διατηρήσει τήν οὐδετερότητά του στόν ἀρχιδάμειο πόλεμο (431 - 421 π.Χ.), σύναψε συμμαχία μέ τήν Ἀθήνα τό 417 π.Χ.

24. Δηλαδή τούς ὑποτελεῖς στήν Ἴωνία, τόν Ἑλλησποντο καί τή Θράκη πού ἦταν ὑποχρεωμένοι νά προμηθεύουν καί ἱππικό ἄν τό ζητοῦσαν οἱ Ἀθηναῖοι.

25. Μέ τήν παρακίνηση τοῦ Θεμιστοκλή ἡ Ἀθήνα δημοιούργησε στόλο τήν ἐποχή τῶν μηδικῶν πολέμων κι ἔγινε ναυτική δύναμη.

26. Ὁ Γύλιππος καί ὁ Ἑρμοκράτης ἔχουν τό χάρισμα - πού ὁ Νίκιας δέν ἔχει - νά ἐμψυχώνουν τούς στρατιώτες ἔστω κι ἄν ἡ ἀντικειμενική κατάσταση εἶναι ἐναντίον τους.

27. Ἡ χωρητικότητα τοῦ πλοίου ἦταν 10.000 μονάδες ἀπό κάποιο ἐμπόρευμα. Δέν εἶναι γνωστές οὔτε οἱ μονάδες οὔτε τό ἐμπόρευμα.

28. Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν καταλάβει τά Κήθηρα τό 424 π.Χ.

29. Δηλαδή τό διπλό ἀπό τό συνηθισμένο μισθό τοῦ ὀπλίτη. Ἡ οἰκονομική πίεση τοῦ πολέμου ἄρχισε πιά νά φαίνεται στήν Ἀθήνα.

30. Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν μεταφέρει τό 431 π.Χ. τά ζῶα τους στήν Εὐβοία καί στά γειτονικά νησιά γιά νά τά προστατεύουν ἀπό τίς ἐπιδρομές τῶν Σπαρτιατῶν στήν Ἀττική.

31. Ὁ φόρος ἀναφέρεται σέ ὅλες τίς εἰσαγωγές καί τίς ἐξαγωγές στήν ἀθηναϊκή ἐπικράτεια.

32. Ἡ σημερινή Ριτσώνα.

33. Οἱ νίκες τῶν Συρακουσίων πέτυχαν ὅτι δέν εἶχαν κατορθώσει νά πετύχουν τά ρητορικά ἐπιχειρήματα. Οἱ σικελικές πόλεις συντάσσονται τελικά μέ τόν νικητή κι ἔτσι οἱ προβλήματα τοῦ Ἑρμοκράτη καί τοῦ Ἀθηναγόρα πραγματοποιοῦνται.

34. Οἱ «Χοιράδες» πρέπει νά εἶναι τά δύο νησιά ἔξω ἀπό τό λιμάνι τοῦ Τάραντα.

35. Δέν εἶναι γνωστό πότε εἶχε συναφθεῖ αὕτη ἡ συμμαχία.

36. Ἡ πανελλήνια ἀποικία τῶν Θουρίων εἶχε ἰδρυθεῖ τό 444 π.Χ. μετά ἀπό πρότοβουλία τῶν Ἀθηναίων μέ ἀπώτερο σκο-

πό νά γίνει κέντρο τῆς ἀθηναϊκῆς ἐπιρροῆς καί τοῦ ἐμπορίου στήν Ἰταλία.

37. Ὁ διογμός τῶν μελῶν τῆς ἀντιαθηναϊκῆς παράταξης ἔκανε δυνατό νά συναφθεῖ ἀμυντική καί ἐπιθετική συμμαχία.

38. Κομποπολιή ἀνατολικά τοῦ Ρίου.

39. Δηλαδή ἀπό τήν Ἀχαΐα, πού ἀφήνοντας τήν οὐδετερότητα τῆς πῆγε μέ τό μέρος τῶν Σπαρτιατῶν τό 417 π.Χ.

40. Ὁ Λύσανδρος ἔκανε κάτι ἀνάλογο στούς Αἰγῶς ποταμούς τό 404 π.Χ.

41. Κουρασμένοι σωματικά καί ψυχικά οἱ Ἀθηναῖοι δέν ἐνδιαφέρονται γιά τήν ἀσφάλειά τους. Θέλουν νά τελειώσουν τό γρηγορότερο μέ τή ναυμαχία.

42. Δέν εἶναι γνωστό ποιός ἔδωσε τό πρόσταγμα. Ὁ Νικίας πάντως σέ αὐτή τήν κρίσιμη ναυμαχία δέν ἦταν πάνω σέ κανένα πλοῖο.

43. Τά δελφίνια ἦταν μεγάλα βαρίδια τά ὅποια πέφτοντας ἀπό ὀρισμένο ὕψος στά πλοῖα μπορούσαν ἀκόμα καί νά τά βυθίσουν.

44. Ὁ Θουκυδίδης κατηγορεῖ τό Νικία ἐπειδή δέν ἔκανε ἀμέσως ἐπιθεση ἐναντίον τῶν Συρακουσῶν κι ἔτσι ἔδωσε καιρό στό Γύλιππο νά φθάσει στή Σικελία.

45. Φαίνεται πῶς πρόκειται γιά τό ἐγκάρσιο τεῖχος. Τά κεφάλαια 4-7 αὐτοῦ τοῦ βιβλίου περιγράφουν τό βιαστικό χτίσιμό του.

46. Φαίνεται ἀπίθανο νά πῆρε ὅλο τό στρατό μαζί. Ἴσως οἱ ἐλαφρά ὀπλισμένοι στρατιῶτες ἔμειναν πίσω γιά νά προστατεύουν τούς ὀπλίτες ἀπό τίς ἐπιθέσεις τοῦ ἐχθρικοῦ ἵππικοῦ.

47. Ὁ Θουκυδίδης ἀναφέρεται στίς δυσκολίες πού ἀντιμέτωπισε γιά νά ἐξακριβώσει τήν ἀλήθεια, ἀκόμα καί ἀπό αὐτόπτες μάρτυρες.

48. Ὁ παϊνάς ὡς πολεμική κραυγή εἶναι δωρική μόνο συνήθεια. Γι' αὐτό προξενούσε φόβο στούς Ἀθηναίους καί στούς Ἴωνες, ἀκόμα κι ὅταν τόν τραγουδοῦσαν σύμμαχοί τους Δωριεῖς.

49. Στρατηγός τῶν Συρακουσίων.

50. Ἄρχιζε τό φθινόπωρο.

51. Ὁ Δημοσθένης προσπαθεῖ νά περισώσει ὅ,τι ἦταν δυνατό νά σωθεῖ. Καταλαβαίνοντας τήν ἀναβλητικότητα τοῦ Νικία, ἐπιμένει νά ἀναχωρήσουν ὅσο ὑπῆρχε ἀκόμα καιρὸς.

52. Ἀναφέρεται βέβαια στήν κατάληψη τῆς Δεκέλειας ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτες.

53. Ὁ Νικίας γιὰ νά σώσει τὴ ζωὴ του προτιμᾷ νά θυσιάσει χιλιάδες στρατιῶτες, νά ρίξει στήν καταστροφή τὸ στόλο καὶ νά βάλει σὲ κίνδυνο τὴν πατρίδα του. Τώρα ποῦ ἡ ἐκστρατεία πῆρε τὴ χειρότερη τροπὴ, ποῦμποροῦσε νά πάρει, φοβᾶται νά τὸ ὁμολογήσει δημόσια καὶ νά ἀναλάβει τὶς εὐθύνες του γιὰ νά σωθοῦν τουλάχιστο οἱ στρατιῶτες.

54. Ἐξαιτίας τῆς ἀναβλητικότητος τοῦ Νικία οἱ Ἀθηναῖοι χάνουν πολῦτιμο χρόνο.

55. Ἡ σημερινὴ Βεγγάζη.

56. Στὶς 27 Αὐγούστου 413 π.Χ.

57. Οἱ ἐκλείψεις τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης θεωροῦνταν δυσοίωνες μὲν ποῦ ἀρκετοί ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ἤδη τοῦ Νικία τὶς ἔβλεπαν ὡς φυσικά φαινόμενα. Ἡ δεισιδαιμονία τοῦ Νικία, ὅπως καὶ ἡ ἀναποφασιστικότητά του προηγουμένως, γίνεται αἰτία νά χάσουν οἱ Ἀθηναῖοι πολῦτιμο χρόνο.

58. Στὸ VI 103 ἀναφέρεται πὼς εἶχαν ἔρθει μὲ τρία πλοῖα τῶν πενήντα κουπιῶν γιὰ νά βοηθήσουν τοὺς Ἀθηναίους.

59. Ἡ τελευταία σανίδα σωτηρίας γιὰ τοὺς Ἀθηναίους ἦταν τὰ πλοῖα. Στὴν ἀπελπισία τους βρίσκουν τὴ δύναμη καὶ τὴν ἐφευρετικότητα νά τὰ διαφυλάξουν ἀπὸ τὸν ἐμπρησμό.

60. Καθὼς ἡ δύναμη καὶ ἡ ἰκανότητα τῶν Ἀθηναίων ἦταν κατεξοχὴ στὴ θάλασσα, ἡ ἥττα στὴ ναυμαχία κορυφώνει τὴν κατάθλιψή τους.

61. Δὲς VI 43.

62. Γιὰ τὴν κατάσταση στοὺς Θουρίους δὲς VII 33. Γιὰ τὴν ἐσωτερικὴ πολιτικὴ στό Μεταπόντιο δὲν ἔχει μιλήσει ὁ ἱστορικός.

63. Ἡ ἀπελπιστικὴ θέση τῶν Ἀθηναίων τονίζεται ἀκόμα περισσότερο ἀπὸ τὰ ἐπιχειρήματα ποῦ ἐπικαλεῖται ὁ Νικίας γιὰ νά τοὺς ἐμψυχώσει: κι ἂν ὅλα ἔχουν χαθεῖ, μένει ἀκόμα ἡ τύχη νά δίνει ἐλπίδες γιὰ τὴ νίκη.

64. Ὁ Νικίας ὅπως καί σήμερα πολλοί πολῖτες μεγάλων κρατῶν θεωροῦν τόν πολιτισμό τους ἀνώτερο καί ἄξιο νά θαυμάζεται ἀπ' ὄλους.

65. Ὁ Νικίας θεωρεῖ τοὺς ναῦτες ξένους πού εἶχαν γλωσσικά καί ἐκπολιτιστικά ἑξαττικιστεῖ. Πιθανότατα ἦταν μισθοφόροι.

66. Ἐφόσον οἱ Ἀθηναῖοι ἤλθαν γιά νά καταλύσουν τήν ἐλευθερία τῶν Συρακουσίων, δέ θά πρέπει νά περιμένουν οἱ ἴδιοι ἔλεος σέ περίπτωση ἥττας.

67. Ἡ ψυχολογική κατάσταση τῶν Ἀθηναίων τοὺς δημιουργεῖ ἀδικοιολόγητη ἠττοπάθεια.

68. Τό νά πάρει κανένας ἐκδίκηση ἀπό τοὺς ἐχθρούς του ἦταν δεχτό καί ἀπό τά ἔθιμα καί ἀπό τήν ἠθική τῆς ἐποχῆς.

69. Ὅπως συνέβη στή Μήλο καί σέ ἄλλες πόλεις, ἄν νικοῦσαν οἱ Ἀθηναῖοι θά θανάτωναν τοὺς ἄντρες, θά ὑποδούλωναν τά γυναικόπαιδα καί θά ἔπαιρναν τή γῆ.

70. Ὁ Νικίας στήν κρίσιμη ὥρα ἐπικαλεῖται τό παρελθόν καί τό πολίτευμά τους γιά τά ὁποῖα οἱ Ἀθηναῖοι ἦταν περήφανοι.

71. Ἡ ταῦτιση τῶν στρατιωτῶν στήν ξηρά μέ τά πληρώματα τῶν πλοίων πού μάχονται εἶναι ἀπόλυτη. Ξέρουν πῶς τά πάντα θά ἐξαρτηθοῦν ἀπό τήν ἔκβαση τῆς ναυμαχίας.

72. Ψυχολογικά ἡ κατάσταση τῶν Σπαρτιατῶν πού παραδόθηκαν στήν Πύλο ἦταν ὅμοια μέ τήν τωρινή κατάσταση τῶν Ἀθηναίων. Στήν Πύλο ὅμως οἱ ἀπώλειες τῶν Σπαρτιατῶν ἦταν πολύ μικρότερες ἀπό τίς ἀπώλειες τῶν Ἀθηναίων στή Σικελία.

73. Τώρα πού ὁ Νικίας ἐπιτέλους δέν εἶναι δισταχτικός, τά πληρώματα δέν ὑπακούουν.

74. Οἱ στρατηγοί τῶν Ἀθηναίων θά ἔπρεπε νά εἶναι πιό προσεχτικοί στίς πληροφορίες πού ἔδιναν τάχα οἱ φίλοι τους Συρακούσιοι. Εἶναι ὀδυνηρό νά βλέπει κανένας πῶς οἱ Ἀθηναῖοι χάνουν τόν τελευταῖο πολύτιμο χρόνο.

75. Οἱ ἀρχαῖοι ἔδιναν μεγάλη σημασία στήν ταφή τῶν νεκρῶν ὅ ὀφθός προέρχεται ἐν μέρει ἀπό τό δέος τῆς τιμωρίας γιά τήν παράλειψη τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ καθήκοντος, ἐν μέρει ἀπό τήν ἀγωνία μήπως καί οἱ ἴδιοι μείνουν ἄταφοι, ἄν ἔχαναν τή

ζωή τους στην υποχώρηση.

76. Η καταστροφή των πλοίων ήταν το κορίφωμα της συμφορῆς των Ἀθηναίων. Δέν ήταν καλός οἰωνός γιά τοὺς στρατιώτες τῆς θαλασσοκράτειρας Ἀθήνας νά στηρίζουν τίς ἐλπίδες τους στό πεζικό.

77. Οἱ δραματικές ἰκανότητες τοῦ Θουκυδίδη στήν περιγραφή τῶν τελευταίων φάσεων τῆς ἐκστρατείας εἶναι ἀνυπέρβλητες. Ὅσο κι ἂν οἱ σκοποὶ τῶν Ἀθηναίων ἦταν καταζητητικοί, δέν μπορεῖ κανεὶς νά μὴ νοιώσει οἶκτο γιά τὴ συμφορὰ τους, ὅπως τὴ ζωντανεὺει ὁ ἱστορικός.

78. Εἶναι τραγικὴ εἰρωνεία νά τους συμβουλεύει νά ἐλπίζουν ἀκόμα ὁ Νικίας πού εἶχε ἀφαιρέσει μέ τὴ στάση του κάθε ἐλπίδα σωτηρίας. Φαίνεται ὅτι, ὡς τὸ τέλος, δέν ἔχει συνειδητοποιήσει τίς εὐθύνες του γιά τὴ συμφορὰ τῶν Ἀθηναίων.

79. Ὁ Νικίας δέν ἔχει ἀντιληφτεῖ πὼς στίς πολεμικές ἐπιχειρήσεις οἱ σωστὲς ἀποφάσεις καὶ πράξεις μετρᾶνε περισσότερο ἀπὸ τὴν ἐκπλήρωση τῶν τυλικῶν θρησκευτικῶν καθηκόντων.

80. Ἦταν κοινὴ πίστη τῶν Ἑλλήνων πὼς μιά μεγάλη ἐπιτυχία μποροῦσε νά προκαλέσει τὸ φθόνο τῶν θεῶν.

81. Ἐνῶ ὁ Νικίας πίστευε ὡς τώρα πὼς ἡ εὐσέβεια στοὺς θεοὺς εἶναι ἀρκετὴ γιά νά προφυλάξει κάποιον ἀπὸ τὴν καταστροφή, τὰ γεγονότα στὴ Σικελία τὸν ἀνάγκασαν, ἐπιτέλους, νά ἀναγνωρίσει τὸ ρόλο πού παίζει ὁ ἀνθρώπινος παράγοντας στὴν πορεία τῶν γεγονότων.

82. Δηλαδή τὴν πέμπτη μέρα τῆς υποχώρησης.

83. Δέν εἶναι γνωστὴ ἡ θέση τοῦ Ἐρινεοῦ.

84. Αὐτὸ συμβαίνει ἐπειδὴ θά περίμενε κανένας πὼς οἱ νησιῶτες θά ἦταν προθυμότεροι νά ἐγκαταλείψουν τοὺς Ἀθηναίους, μιά καὶ οἱ περισσότεροι ἀπὸ αὐτοὺς ἦταν ὑποτελεῖς καὶ ἀναγκαστικά τοὺς ἀκολούθησαν στὴ Σικελία.

85. Οἱ Ἀθηναῖοι εὗρισκαν χρήματα ἀπὸ τοὺς ὑποτελεῖς τοὺς ἀνθρώπους ὅμως δέν ἦταν εὐκόλο νά τοὺς ἀντικαταστήσουν.

86. Οἱ Ἀθηναῖοι, ἐξαντλημένοι πιά, δέν ἦταν σέ θέση νά ἀντιμετωπίσουν τοὺς Πελοποννησίους σέ μάχη σῶμα μέ σῶμα.

87. Υπολογίζεται πώς περίπου 1000 άντρες του Νικίας έφτασαν ζωντανοί στις Συρακούσες από τους 20.000 που όδηγούσε.

88. Μαρτυρείται πώς ο Νικίας είχε 1000 δούλους στα μεταλλεία του Λαυρίου.

89. Η καθιερωμένη άρετή, σύμφωνα με την οποία ζούσε ο Νικίας, δεν τον έξασφάλισε από τα σφάλματα που τον όδηγησαν - με χιλιάδες άλλους Αθηναίους - στο τραγικό του τέλος. Η εϊθώνη της ήγεσίας απαιτούσε στρατηγικές ικανότητες, τις όποιες ο Νικίας στη Σικελία τουλάχιστο δεν έδειξε. Η όπισθαχτικότητα, ή αναβλήτικότητα, ή δεισιδαιμονία, ή έγωκεντρισμός του δεν ήταν δυνατό να συμβάλλουν στην έπιτυχία της έκστρατείας.

90. Το μισό από την κανονική μερίδα ενός δούλου.

91. Ο Πλούταρχος στο *Νικία* 29 αναφέρει τη γνωστή ιστορία, πώς δηλαδή μερικοί Αθηναίοι κέρδισαν την έλευθειά τους απαγγέλλοντας χορικά από τις τραγωδίες του Εύριπίδη.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	σελ. 6
ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΒΙΒΛΙΟΥ Σ'	» 19
ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΒΙΒΛΙΟΥ Ζ'	» 101
ΣΧΟΛΙΑ	» 178

Η φωτογραφία του έξοφύλλου εικονίζει τον πάππο της Όξφορντ, αριθ. 16 με ζείμενο του Θουκυδίδη (Πανεπιστήμιο της Πενσυλβάνιας).

Οι εικόνες και οι χάρτες είναι από την «ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ» της «ΕΚΔΟΤΙΚΗΣ ΑΘΗΝΩΝ Α.Ε.»

Τὰ αντίτυπα τοῦ βιβλίου φέρουν τὸ κάτωθι βιβλιοσημῶν γιὰ ἀπόδειξη τῆς γνησιότητάς αὐτῶν.

Ἄντιτυπο στερούμενο τοῦ βιβλιοσημῶν τοῦτου θεωρεῖται κλεψίτυπο. Ὁ διαθέτων, πωλὼν ἢ χρησιμοποιῶν αὐτὸ διώκεται κατὰ τὶς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 7 τοῦ Νόμου 1129 τῆς 15 21 Μαρτίου 1946 (Ἐφ. Κυβ. 1946, Α' 108).

ΕΚΔΟΣΗ Γ', 1979 (I) — ΑΝΤΙΤΥΠΑ 160000 — ΣΥΜΒΑΣΗ 3127/5-12-78

ΕΚΤΥΠΩΣΗ — ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ ΙΩ. ΚΑΜΗΛΑΝΑΣ Α.Ε.
ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΑΣ 4 — ΑΘΗΝΑ

